

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Efterretninger
om
Gammelkjøgegaard og Omegn.

Første Del.

Efterretninger

om

Gammelkjøgegaard og Omegn,

samlede

af

Frauziska Carlsen.

Første Del.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos C. A. Reitzel.

1876.

Bianco Lunos Bogtrykk

Min kjære Broder

Kammerherre Hans Carlsen

til

Gammelkjøgegaard

tilegnes

disse Efterretninger om den Egn, hvor vor Vugge gik,
og vort Støv skal hvile.

Indhold.

	Side
Første Kapitel	1.
Egnens Udseende nu og i Oldtiden	1.
Tidligste historiske Spor	4.
Et Blik over Egnen i Middelalderen	9.
Om Kjøge og Omegn til Ny-Kjøges Opbyggelse i Begyndelsen af fjortende Aarhundrede	10.
Som jeg tænker Egnen saae ud i den senere Middelalder	17.
Lidt om Ny-Kjøge og Gammelkjøge, til Gammelkjøgegaard nævnes som Herregaard 1428	18.
Sidste Blik over Egnen i Tiden mellem Middelalderen og Nytiden	23.
Ny-Kjøge bliver en større By	25.
Kirker, Kapeller, Klostre og Laug eller Gilder	28.
Besiddere af Eiendomme i og om Gammelkjøge	49.
Andet Kapitel	53.
Sandsynlige Eiere af Nørre-Gammelkjøge	53.
Claus Bille	61.
Lidt om Gammelkjøge og noget om Kjøge og Egnen	73.
Barsbæk Krumpens Gaard Gammelkjøge beboet af Bønder	84.
Jens Bille	85.
Om Nørre-Gammelkjøge og Egnen	94.
Tredte Kapitel	97.
Gammelkjøgegaards Eiere	97.
Elisabeth Bille	97.
Birthe Bille	121.
Om Egnen	126.
Lidt om Mads Ravns Sag	131.
Om Kjøge	138.
Om Trolddom og Kjøge Huskors	147.
Fjerde Kapitel	154.
Gammelkjøgegaard efter Birthe Billes Død	154.
Christen Skeel	158.

	Side
Hvad Gammelkjøgegaard blev til ved Christen Skeel	183.
Om Kjøge og Egnen	191.
Femte Kapitel	203.
Om Skifterne efter Birgitte Rud og Christen Skeel	203.
Birgitte Skeel	206.
Om Gammelkjøgegaard, dens Omgivelser, Størrelse og Styrelse i Grevinde Birgitte Skeels Tid	286.
Lidt vedkommende Kjøge og Slaget i Kjøge Bugt 1677 etc.	244.

Paa Grund af Forfatterindens Død i Februar 1876 maatte Trykningen af dette Skrift, som lige var paabegyndt, standses, og kunde først senere fortsættes efter at Andre havde overtaget det sidste Gjennemsyn, Korrekturlæsning samt Udarbejdelsen af Registret, hvilket har forsinket Udgivelsen i nogen Tid. Forfatterindens Bortgang er tillige Grunden til, at 2den Del, som hun efterlod sig i Manuskript, ikke kan følge umiddelbart efter 1ste Del, men først vil kunne udkomme lidt senere.

Første Kapitel.

Egnens Udseende nu og i Oldtiden.

Naar man paa Jernbanen farer hen over de frugtbare men skovløse Egne mellem Roskilde og Kjøge, tænker man ikke paa, man behøver kun fra Kjøge at dreie ind i Landet mod Sydvest, for hurtigt fra de bare Egne at naa ind i en af de rigeste Skovegne, Sjælland eier. Som en lille Forløber for de store Skovstrækninger ligger Aasen¹⁾ tæt ved Gammelkjøgegaard, nord for Aaen, og er den eneste Skov i disse Egne, som ligger paa Heden²⁾. — Oppe fra den østligste Aasbakke kan man oversee en Del af Egnen, og denne Udsigt vil jeg forsøge at give et lille Billed af. — Naar vi nu staa oppe paa Bakken, som er omkranset af Bøge- og Egeskov paa tre Sider, omtrent der hvor i de senere Aar er anlagt en Familiebegravelse af Gammelkjøgegaards Eier, og vende os mod Øst, hvor der er aaben Udsigt, see vi ud over det blaa Hav, det minderige Hav, hvor Juel og Hvitfeldt vandt deres udødelige Hæder, og over det nærmeste Land, hvor Kjøge St. Nicolai Kirke med sit høie, røde Taarn titter frem mellem Træer, og Gammelkjøgegaard ligger omgivet af sine Haver og grønne Enge, hvorigjennem Aaen snoer sig som et Sølvbaand. — Det er ingen storartet, romantisk Egn, vi see for os, men der

---

¹⁾ En Skov paa en Bakkerække, som er sammenhængende med den lille Linnedskov paa lavere Bakker.

²⁾ Udtales her i Egnen Heeden, og er de frugtbare men skovløse Strækninger mellem Kjøge, Roskilde og Kjøbenhavn; Befolkningen her kaldes Hedeboere.

er en Ynde og Friskhed udbredt over den, som gjør Sindet godt, og bringer fredelige, milde Forestillinger frem for Sjælen. Lidt om mod Syd kneiser Vallø Taarne op over de store Skove, og naar vi gaa lidt længere ind paa Bakken, see vi i det Fjerne Stevns med Gjorsløv og Holtug Kirke, men mod Nordøst ligger Amager og Sjællands Kyst med Frederiksberg Bakke og Søndermarken, og længere ude viser Kjøbenhavn sig i en rødlig Taage, med Christiansborg Slot og vor Frelsers Taarn, og naar Solen skinner, glimter det forgyldte Kors over Frue Kirke. — Lad os saa gaa lidt ind paa den med unge Naaletræer bevoxede Holmebakke og vende os om mod Vest, saa har vi omtrent seet rundt mod alle Himmelegne, og her see vi de yndige Aasbakker, med Trineraas' aabne Sletter og Mosestrækningerne med El, Birk og Naaletræer ved Bakkerækkens Fod, og der længere borte kommer Lellinge Skovbakker frem med det lille Kirketaarn op mellem Træerne, og i det Fjerne Eiby Aas og Kirke i et bølgeformigt Landskab, som strækker sig hen ad mod Kimmersløv og Borup. Selv Hedeegnen seer her oppe fra godt ud med sit Forbjerg med Høielse Kirke, tæt ved os, og længere borte de mange hvide Kirker, som Solen skinner paa.

Saadan seer Egnen nu ud, seet fra min Hjemstavns Bakker, men saadan saae den ikke ud i de længst forsvundne Tider. Medens Brugen af Metal endnu ikke var kjendt, og Urindvaanerne maatte hjælpe sig med den haarde Flint, var Landet heromkring store vilde Skovstrækninger, men nede ved Kysten lysnede det lidt op, og det friske Hav gik ind over en Del af hvad nu er Land. Hvor Kjøge By ligger, rullede Bølgerne op imod over Kjøge Lyng, og hvor nu Aaen bugter sig gennem Engdraget, løb i hine urgamle Dage en Fjord ind i Landet. Omgivet af skovklædte Kyster, gik den langt ind henimod Egnen paa den anden Side af Eiby og Dalby. Den østligste Aas har da ligget som en Halvø, omgivet paa de tre Sider af Vand, og har været bevoxet med Ege og Naaletræer; og Linnedskoven med en Del af Linnedsmarken har været en yndig lille skovbevoxet Ø i den brede Fjord. Gjennemfuret af Indskjæringer fra Fjorden har Landet heromkring saaledes bestaaet mest af skovbevoxede Øer, Halvøer og Tunger ud i Vandet. Og her

har været stille i de store Skove og ikke saa travl Færden af Mennesker som nu, men Fuglene har ligesom nu sunget yndigt i denne Egn, og de vilde Dyr har boet i Skovene, og Urindvaanerne, som ude paa den aabne Kyst har haft deres Hytter af Træ, har ogsaa streift med Steenpil og Øxe gennem Skovene og færdedes paa deres Baade af udhulede Stammer op gennem Fjorden. Men derovre, hvor nu Ellehale hæver sig som en lille Bakke over Engen, har gaaet en Tunge ud i Fjorden, hvor under Skovens Træer den flittige Vaabensmed har tildannet den haarde Flint.

Saa skjønt og oprindeligt har dengang Landet ligget, som Barnets første ubevidste Drømme, men da det Folkefærd, som forstod at bruge Metaller, kom til at raade i disse Egne, begyndte de tykke Skove at falde stærkt for Øxens Hug, og Byerne reiste sig baade ved Kysten og inde i Landet langs Fjorde og Vandløb, men endnu har de mægtige Egeskove kneiset paa Aasens Bakker og Øerne i Fjorden, men hernede ved Kysten ud mod Fjordens Udløb, hvor Gammelkjøgegaard nu ligger, har reist sig en By og maaskee et Høvdingesæde med Udkig over Søen, og jeg troer ogsaa, at vi derhenne ved den lille By kan see et Tingsted, hvor Folk fra Smaabyerne inde i Skovene langs Fjorden komme seilende til, for at være med ved Ofringerne og Rettergangen.

Derhenne paa den Bakke, vi nu kalde Kirkebakken, troer jeg, vi see Offer- og Tingstedet. — Ved Siden af Bakken vælder en Kilde op, og Vandet deraf bruges ved Ofringerne.

Derude paa Bugten samles Skibe fra fjerne Steder, og Byen driver Tuskhandel med de Fremmede, og Skovene ere ikke mere saa mørke og ensomme, Øxen klinger og Saugen høres, og der bliver aabne Pletter, hvor Jorden opdyrkes, og Egnen har faaet et travlere og mindre ensomt Udseende.

Kast saa Øiet ud paa Bugten og see paa de blaa Bølger en uoverskuelig Skare af Krigsskibe¹⁾; det seer næsten ud, som om de naaede fra Kysten her ved Kjøge til Skanør i Skaane. — Det er Harald Hildetands store Flaade, som fører

¹⁾ See N. M. Petersens Danmarks Historie i Hedenold 1ste Del, Side 263, og Fortællinger af Fædrelandets Historie ved F. Barfod S. 75.

Kæmperne til det berømte Braavalle-Slag, som gjorde lyst i Norden og kaldte andre Tider frem.

Tidligste historiske Spor.

I urgammel Tid har Kysten her sikkert været ved Høiderne paa Linnedsmarken og ved den østligste Aasbakke, og hele Landstrækningen mellem disse Høider og Havet har da været Havbund med Revler og Smaaøer tittende op over Vandet, og alt dette har været Indløbet til en bred Fjord, som er gaaet høit op i Landet, men fra den Tid har jeg Intet at fortælle om.

Den første Begivenhed i disse Egne, jeg kan henpege til, er en voldsom Omvæltning ved Jordskjælv eller Storm, som har kastet store Træer omkuld, og som man endnu kan finde Spor af i et gammelt Vandløb øst for Aasbakken, idet her i en stor Grøft, hvor Vandet nu løber igjennem, ligger i Sandjord gamle Egetræer, med Toppen mod Vest og Roden mod Øst. Dengang har altsaa Østenvinden raset stærkt, ligesom den endnu i disse Egne er en haard Gjæst at trækkes med.

De første Spor af, at her har færdedes Mennesker, har jeg fundet 3 eller 3½ Alen under Jorden, da her paa Gaarden for en Del Aar siden blev gravet en Brønd ved Meieriet, og vi paa et Lag Blaaleer fandt flere Østersknive af Flint og smaa Stene, som saae ud til at have været brugte ved Fiskefangst. Her, hvor Brønden gravedes, har sikkerlig engang Fjordens Kyst været, og i Kjøkkenhaven nær ved Meieriet mærkes endnu Sporene af Kysten, som har gaaet skraas hen gjennem Haven, idet Jorden, hvor Bølgerne have gaaet hen over, er, naar man graver lidt ned, sandet og mere ufrugtbar end i den Del af Haven, som fra urgammel Tid har været over Vandet.

Til de tidligste Spor af menneskelig Virksomhed maa jeg ogsaa henregne en Del forarbejdede Flintsager, som ere fundne paa Aasbakkerne, da der blev gravet en lille Fiskepark i en Fordybning mellem Høiderne. Ved samme Parks Gravning blev optaget nogle Egetræer, af hvilke flere vare brændte over

ved Roden, saa her saae man, at Stenalderens Folk havde fældet disse Træer ved Hjælp af Ild.

Det største Fund af Flintsager, nemlig halvfærdige Øxer, Knive, Pilespidser og Flintspaaner, er fundet for flere Aar siden paa et Stykke Jord af Gammelkjøgegaards Hovmark, som kaldes Ellehale, der høiner sig til en lille langagtig Banke, der som en Odde har gaaet ud i Fjorden, som nu er et langt Engdrag. Ogsaa fra den Tid, da Folkene bearbejdede Metallerne, er her fundet enkelte Sager, saaledes paa Linnedsmarken en Guldfigerring, som bevares i Museet for Oldsager i Kjøbenhavn, og en Jernstridshammer paa Gammelkjøge Byes Mark, samt ved Opmudring af Kjøge Havn en udskaaet Benknap til et Sværd, som skal have været meget gammel.

Som synlige Minder fra Oldtiden maa her ogsaa nævnes Kæmpehøiene, som Almuen kalder Troldbanker. Rundt omkring i Egnen findes her en Del af disse, og i Gammelkjøgegaards Nærhed ligger langs med en Sidning, der gaaer hen over Nørremarken, og som vistnok i gammel Tid har været en smal Fjord fra Havet, otte saadanne Høie, af hvilke den ene er meget stor og flere af de andre af temmelig anseelig Størrelse. I en af disse blev der for hen ved tresindstyve Aar siden anlagt en Kalkovn, men Brændingen vilde ikke lykkes, og Almuen sagde, det var, fordi her blev forstyrret en Grav. Da den blev udgravet fra den ene Side, fandtes paa et Leerlag midt i Høien Benraden af et Menneske. Ved denne Høi skal det ikke være godt at komme, naar det er mørkt. For en Del Aar siden gik en Pige en Aften og tittede ind i det udgravede Hul, men fik et vældigt Slag i Hovedet og blev fra den Aften lidt tosset.

Forbi den største af disse Høie, som kaldes Hyldehøv, kom en Aften en Bonde fra Ølby kjørende hjemad gennem Skeels Stræde, og som han kom lige ud for Hyldehøv, løb der en lille Pusling ud fra Høien imod ham og raabte til ham: «Hils Bro'er Mo'ens, naar du kommer hjem, at Kisse Pues er død.» Manden blev lidt underlig til Mode ved dette, og da han kom hjem i Gaarden, fortalte han hvad han havde hørt og seet, og ligesom han havde fortalt dette, reiste den graa Kat, de havde, som de kaldte Mo'ens, sig, og sagde: «Aa! er

Kisse Pues død,» saa foer den ud gjennem Gaarden og forsvandt, og senere saae de aldrig den graa Mo'ens mere.

I en anden af disse Høie er der gravet, og det fortælles, at en Officeer, som 1808 laa paa Gammelkjøgegaard i Kvarter, en Aften skal have seet en stærk Lue slaa ud af Høien og derefter lod sine Soldater grave i den, men de skal Intet have fundet.

Over en af de andre Høie pløiedes der for en Del Aar tilbage, og Hestene skal da være sunket ned i Jorden med Benene, og da Folkene hjalp dem op, saae de et Hul i Jorden, hvori de fandt et Broncesværd og en Krukke med brændte Been og Aske.

Stednavnene heromkring maa som usynlige Minder fra Oldtiden ogsaa her have en lille Plads. Jeg vil begynde med at anføre den sædvanlige Forklaring af Navnet Kjøge, som siger, dette skulde have sin Oprindelse fra fladbundede Skibe eller Baade, som kaldtes Koge, hvormed Varer førtes op ad Fjorden og Aaen; en, som jeg finder, lige saa urimelig Forklaring af Navnets Oprindelse er denne, at Byen i gammel Tid kaldtes Kigøie, fordi her ved Nattetide brændte Lys for at hjælpe Søfarende, og at denne Benævnelse senere skulde være gaaet over til Kjøge. Hvad jeg finder rimeligt, dog langt fra fordrister mig til at paastaa er rigtigt, er, at Navnet kunde have samme Oprindelse som Køie¹⁾ paa et Skib, et aflukket Hvilested. Køie eller Kove, paa islandsk Køfi, er et særskilt Aflukke i et Hus eller en Stue, f. Ex. hvor Sengen staar, deraf Alkove. I Fyen kaldtes og kaldes maaske endnu et Tørveskur Tørvekove. Stedet kan da fra først af have været et aflukket Vinterleie eller Havn for Skibene, hvilket her var god Leilighed til, medens Fjorden gik ind i Landet og en Indskæring i denne kan have dannet en naturlig Havn for disse. Ved Øerne paa Vestsiden af Sønderjylland haves endnu indelukkede Stykker i Havet, som kaldes Fuglekøier, hvor der er en Aabning paa, som oplukkes og Lokkænderne sendes derudfra i Havet for at hidlokke andre Ænder, som, naar de ere indkomne i Fuglekøien, blive indelukkede og fangne.

---

¹⁾ Almuen kalder Byen Køie ikke Kjøge.

En Del af de hertil nærmest grændsende Steder har Øl i Navnet, saaledes Ølby, Ølsemagle og Høielse, som tidligere kaldtes Høieølsie. Dette Øl har jeg ofte grandsket paa at finde ud af, men har ikke kunnet finde paa nogen rimelig Forklaring. Paa Bornholm forekommer Øl som et Ord i Sproget, der betyder Kjær, Moser og Vandsamlinger. Naar jeg hertil føier, at Almuen siger: Det øller ud eller op om Vand eller andre flydende Gjenstande, som i Mængde og hurtigt komme frem, saaledes om Kilder, hvor Vandet flyder rigeligt, saa synes jeg ikke, det er saa urimeligt at antage, de Steder heromkring, i hvis Benævnelse Øl findes, kan skylde de mange Kilder, Vanddrag, Moser og Vandsamlinger, som findes i disse Egne, deres Navn.

Aashøie, som Almuen kalder Aashøve, hvis Jord støder til den sydvestlige Side af Gammelkjøge Sogn, antager jeg har sit Navn af to Ord; den første Stavelse, Aas, betyder en Høideryg, den sidste, høie eller høve, en Høi eller Høie, det Hele altsaa Høideryggens eller Aasens Høi eller Høie ¹⁾.

Svansbjerg, som ligger høit og nær ved Aashøie, skreves i Middelalderen Suansbjerg, og har vistnok sit Navn fra det nordiske Navn Svanr og fra Bjerg, det ældre Udtryk paa hvad vi nu kalde Banke eller høitliggende Land.

Lellinge, hvis Jord grændser mod Vest til Gammelkjøge Sogn, skal efter Cap. Madsens «sjællandske Stednavne ²⁾» have sit Navn fra et oldnordisk Ord Lá, som betegner Vand

¹⁾ 1485 skreves Aashøie Osøve, 1573 Aasøffue og 1585 Aashøve. Jeg tænkte mig tidligere, at Aashøie betydede Asernes Høi eller Hov (det oldnordiske Afgudstempel.) Den Høide, hvorpaa Byen ligger, som nu er ganske skovløs, kaldes Lunden, og her tænkte jeg mig i Oldtiden havde været en hellig Lund indviet til Gudernes Dyrkelse, og en lille Hovedgaard, som endnu i det sidst forsvundne Aarhundrede var der i Byen, tænkte jeg mig var Levning af det engang mægtige Hødingesæde, hvor Offergoden boede. Hvad der ogsaa for mig tydede paa, at dette Sted havde været indviet til helligt Brug, var den Fortælling, Almuen har bevaret, at da der skulde bygges en Kirke for Sognet, blev Bakken ved Aashøie valgt til Stedet for Kirken, men hvad om Dagen opbyggedes, blev om Natten flyttet hen paa Herfølge Bakke, hvorfor Kirken blev bygget der.

²⁾ I Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie 1863. Side 219.

og som forekommer i Navnet Laaland (i angelsaxiske Skrifter kaldet Læland.) Lellinge skreves i Middelalderen Lælinge. Linge skal efter samme Kilde sandsynligvis komme af Lyng, som fra at betegne Lyngplante er gaaet over til at betegne en Lyngmose.

Aasskoven, som sædvanlig kaldes Aasen, ligger ganske nær ved Gammelkjøgegaard, og har Navn efter Høideryggen eller Aasen, hvorpaa den staar.

Linned-Skoven, som ligeledes ligger meget nær ved Gammelkjøgegaard, har vistnok sit Navn efter det oldnordiske Ord Lón, Vandstade, gælisk Clyn Sump, angelsaxisk hlyнна Bæk, som er gaaet over til Lind, der forekommer i Stednavne ved sumpige Strøg eller Aaløb med sumpige Bredder, og Ede, Ed, oldnordisk Eid, Landtunge, der forekommer som Endelse i Steders Navne, som ere lavt liggende Strækninger mellem to Vande, ofte en Halvø omgivet af samme Vandløb, dog altid en ikke meget høi Strækning. Linned¹⁾ betyder herefter altsaa Sumpenes eller Vandløbets Halvø eller Landtunge²⁾.

Alt tyder paa, at disse Egne, ligesom de fleste Kystegne, har været meget tidligt beboede; den store Fjord og flere Vandløb gjorde Færdselen op gennem Landet let³⁾, saa dette netop har været et Sted, som har egnet sig til tidlig Bebyggelse, og tidligt har her ogsaa været en Samlingsplads for Folk længere fra, som drev Tuskhandel med forskjellige Varer, og det er vel rimeligt, at her har været holdt Ting og maaske været reist et Hov eller Gudehus paa den Bakke, vi kalde Kirkebakken, og Markederne her, som vistnok efterhaanden ere blevne større og større, har trukket mange Fremmede langveisfra hertil, saa her har nok tidligt været en By med Skibsfart og Handel, og rimeligvis ogsaa tidligt været en Kongsgaard, hvor den gamle Kong Harald Hildetand har op-

1) I denne Skov har tidligere været en Del gamle Lindetræer af de smaa-bladede, hvorfor jeg før har antaget, Navnets første Stavelse kom fra disse Lindetræer.

2) See Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie for 1863 •Sjællandske Stednavne• af Cap. Madsen, Side 200.

3) Almuen fortæller, at i gamle Dage kunde man seile fra Kjøge op til Ringsted-Eggen.

holdt sig, da han samlede sin store Flaade¹⁾ her, som efter Sagnet var saa stor, at man paa den herfra kunde gaa som paa en Bro over til Skanør i Skaane. Harald Hildetand, som var gammel og blind, gik da paa denne Flaade til det store Braavalle-Slag, hvor han fandt sin Død, og med ham lagdes i Graven den mythiske Tid med dens Kampe og Helte, og en klarere historisk Sol gik op over Norden og belyste Menneskeslægtens Færd.

Et Blik over Egnen i Middelalderen.

I Tanken staa vi atter paa Aasens østligste Bakke, og alt som Dagene ere gaaet, har Egnen vexlet Udseende. Det er nu den christelige Middelalder, og den brede Fjord, der skilte Landet ad med sine stærke Bølger, er bleven smal og stille, men endnu see vi den gaa et Stykke op i Landet, og endnu seile store Skibe med Ladning fra fremmede Lande op til Kjøge By, som ligger baade paa den søndre og nordre Side af Fjorden med Haver og Vænger mellem de smaa Huse, og den høie Gaard, som paa den nordre Side af Fjorden kneiser lidt over de andre Steder, det er nok Kongsgaarden. Hør Kirkeklokken ringer fra Byens Kirke, «yderst ved den østre Strand.» Den kneiser nu oppe paa Bakken, der hvor forhen ofredes til Nordens Guder, og en Skare af Baade komme fra Byens søndre Side med søndagsklædte Mænd og Kvinder, de binde deres smaa Fartøier ved en Baadehavn, som ligger inde i den lille Vig neden for Kirkebakken, og gaa op ad den stenlagte Vei til Guds Hus, hvor nu Messen synges og Ordet lyder. Forskjellige smaa Kapeller, strøet omkring i den nærmeste Omegn, titte frem mellem Træer, og dernede noget fra Kirkebakken paa den aabne Mark staar det lille Kapel, som er bygget paa det Sted, hvor hellig Margrethes

---

¹⁾ Rimeligvis er det Kjøge, hvorfra Harald Hildetand gik ud med sin Flaade, da han drog til Braavalleslaget. See herom N. M. Petersens Danmarks Historie i Hedenold. 1ste Del. Side 263 og Side 313. 3die Del. Side 203.

Grav har været. Her strømme mange syge og værkbrudne Mennesker hen, og seer Du, hvor de gaa raske derfra uden Krykke eller Stav.

Det aabne Hav er nu traadt lidt længere tilbage, og øde Sandstrækninger, hvor kun enkelte Fiskerhytter ligge hist og her, danne Kysten. Mod Syd mellem Skovene kommer Herfølge Kirke og den store Landsby frem, og dernede mod Vest hen over de smaa Indsøer, som gaa ind mod den nordre Side af Aasen, see vi Eiby Kirke med sit lille Klosterhus, som de rige Munke fra Soer have bygget. Men derude mod Nord ere Skovene faldet stærkt, og Ploven gaar hen over det aabne Sletteland, og jeg seer en Del Landsbyer strøte omkring med deres Trækirker, kun enkelte Stenkirker see vi hist og her, som titte frem mellem de lave Huse. Landskabet er blevet saa lyst og saa mildt, siden vi sidst saae hen over det, og det bliver endnu venligere, naar Aarhundreder ere henrullede og vi atter lade Øiet glide hen over disse Egne.

Om Kjøge og Omegn til Ny Kjøges Opbyggelse i Begyndelsen af fjortende Aarhundrede.

Langs Fjordens Bredder baade paa den nordre og søndre Side, hvor nu Gammelkjøgegaard og Landsbyen Gammelkjøge ligge ved Aakanten, laa til Slutningen af det trettende Aarhundrede Byen Kjøge. Den indtog ikke saa lille en Strækning Land, men Husene laa heller ikke tæt ved hverandre, der var Haver og Vænger imellem dem. Endnu i Mands Minde er der opgravet mange store, røde Murstene baade syd og nord for Aaen af Byens gamle Huse, og paa Kirkebakken, som nu er Frugthave til Gammelkjøgegaard, laa nord for Fjorden Gammelkjøge Kirke, som var bygget af Kridtstene, hvoraf Stumperne endnu sees omkring paa Jorden. Nord for Opkjørselsveien til Gammelkjøgegaard, som vistnok er en tildels opfyldt Vei, ligger en Park, som er en Levning af Fjorden, som her har dannet en lille, naturlig Havn, hvor rimeligvis de Folk, hvis Kirkevei var langs op med Fjorden, have haft en Baadehavn, hvor deres Fartøier have ligget, medens Guds-

tjenesten varede. Spor af Pælesætningen ved denne lille Havn fandtes for en Del Aar tilbage, da Parken blev rensat. Ligeledes kunde man dengang see, at langs den vestre Side af Parken var der en Stensætning, som vistnok har dannet Bolværket for Vandet, og lidt vesten derfor var der Spor af en stenlagt Vei, som har været Opkjørselen eller Opgangen fra Fjorden gennem en Sidning, til Kirken, som laa paa Bakken tæt ved.

Her laa den gamle Kjøge By kjønt og godt med sin bekvemme Havn i Fjorden, udsendte sine Skibe og drev Handel paa fremmede Lande, og var vist meget tidligt en ret anseelig By med Kirker og Kapeller. Byens heldige Beliggenhed for Skibsfart og det rige Kornland omkring den har tidlig trukket Kornhandelen hertil, og Biskopperne i Roskilde lod deres Hvede kjøre af Bønderne til Kjøge, for at udskibes der¹⁾. Den rige og mægtige Absalonske Slægt, som eiede Jord rundt omkring i Landet, havde ogsaa tidligt Eiendomme i denne Egn, og da Sune Ebbesen af Knardrup, en af Valdemar den Førstes store Høvdinge, døde, efterlod han blandt meget andet Gods, han testamenterede til Sorø Kloster, ogsaa Gods i Kjøge og i Ølishøghe²⁾, og da Sorø Kloster allerede før det 1161 blev til et Cistercienserkloster, eiede Halvdelen af Byen Kjøge³⁾, blev det den vigtigste Besidder af denne By.

Nogle Aar før Sune Ebbesens Død boede her i Egnen paa en Gaard i Ølishoue en Slægtning af ham og Absalon, ved Navn Margrethe, tillige med sin Mand Herlog. I Efteraaret⁴⁾ 1176 eller 77 blev denne Kvinde dræbt af sin egen Mand og om Natten indenfor lukkede Døre hængt op ved en Bjælke, som om hun havde lagt Haand paa sig selv, hvorfor hun heller ikke blev begravet paa Kirkegaarden men paa Marken, som der staar i en gammel Krønike, «yderst ved den østre Strand, hvor endnu den gamle Kirke sees»⁵⁾. Denne

¹⁾ See Scriptorum Rerum Danicarum Tom. 2, Side 106.

²⁾ Det nuværende Høielse see S. r. D. T. 4, p. 468.

³⁾ S. r. D. T. 4, p. 564.

⁴⁾ Det var paa St. Crispins og Crispiniani Dag d. 25de Oktober at Margrethe blev dræbt.

⁵⁾ S. r. D. T. 2, Side 623—24. Krøniken (Chronica Danor. præcip.

her, som man antager, senest i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede omtalte gamle Kirke er, saavidt jeg kan forstaa, Gammelkjøge Kirke ¹⁾, som laa paa Bakken ikke mange Skridt fra den Fjord af Stranden, jeg oftere har omtalt. Det kan da godt siges, at Kirken laa ved Stranden, som ligger østlig for Ølishoue (Høielse), hvis Sogn grændser til en af Gammelkjøgegaards nuværende Hovmarker.

Snart blev det fortalt, at her, hvor denne uskyldige Kvinde var begravet som Selvmorderske ²⁾, faldt Ild ned fra Himlen og lyste med en Helgenglands over hendes Grav, disse Rygter naaede ogsaa til Biskop Absalon, som ikke saa let laante Øre til løse Rygter, men da Talen herom blev mere og mere høirøstet, sendte han nogle paalidelige Mænd fra Roskilde herhen til Graven, for at undersøge Sagens sande Sammenhæng, og da disse kom tilbage forvissede om Rygternes Sandhed, glædede Absalon sig, som der staar i den gamle Beretning herom, ved Guds store Jertegn, og han overveiede nøie med Abbed Simon i Sorø og Abbed Richard i Ringsted og med andre forstandige Mænd, hvad der burde gjøres i denne Sag. Derefter kaldte han Herlog til sig, som først haardnakket nægtede sin Brøde, men endelig, bevæget ved Absalons Tiltale, og forvissat om, at han dog ved Jertegnene var røbet, tilstod sin slette Gjerning. Nogle af Margrethes nærmeste Slægtninge vilde derefter hævne dette Mord paa Herlog, men ogsaa dette forstod den kloge Biskop Absalon at afværge og bragte Forlig istand imellem dem.

Snart efter at have hørt Herlogs Tilstaaelse, reiste Absalon ledsaget af en uhyre stor Forsamling herhen til den fromme Kvindes Grav og lod Legemet optage af Jorden. Da det var tvættet og med Høitidelighed lagt paa en Baare, blev det, under mange Æresbevisninger, saaledes ført til Roskilde.

Sialand.), hvori Ovenanførte staar, antages at være skrevet i Slutningen af det trettende eller Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede.

¹⁾ I Ny-Kjøge, som ikke endnu 1177 var til, var altsaa ingen Kirker, og i Høielse som i Ølseagle Sogne findes intet Spor til, at der i Nærheden af Stranden har staaet Kirker.

²⁾ S. r. D. T. 5, p. 302.

Baade Unge og Gamle, Høie og Lave, Kvinder og Mænd strømmede skarevis det hellige Lig imøde med Jubel og Glæde, hvor det kom frem. Foran Baaren bares Fakler, og bag efter den fulgte en Skare af Landets mægtige Geistlighed med Biskop Absalon iblandt sig. Med Hymner og Sange fulgtes Liget af en umaadelig Sværm Mennesker og førtes ind i St. Marie Klosterkirke i Roskilde, hvor der blev reist et stort Gravmæle over det, og Rygtet om de mange Jertegn, som skete ved denne Grav, fløi vidt og bredt over Landet, saa uagtet den hellige Margrethe kun er en hjemmegjort Helgen og aldrig blev canoniseret af Paven, stod hendes Helligheds Ry, her i Landet, dog over manganen pavelig Helgens, og naar nye Kirker byggedes, lagdes Stykker af hendes Helgenben paa Alteret¹⁾, og Folket her i Landet troede sikkert, at hendes Særk hjalp Kvinder i Barnsnød²⁾.

Derude paa Marken over hendes første Grav blev bygget et Kapel, som kaldtes hellig Margrethes Kapel, og for de mange Jertegn, her skete, faldt der et rigeligt Offer, hvoraf Biskop Absalon skjænkede Tredieparten til Ste Marie Nonnekloster i Roskilde, i hvis Kirke Helgeninden fandt sit sidste Hvilested³⁾.

Ogsaa Biskop Absalon selv eiede Gods i disse Egne og efter hans Bestemmelse af 1198 skulde Ste Marie Kloster i Sorø samle Tiende i en Del Byer, hvoriblandt var Øleshøghe (Høielse).

Rimeligvis er det fra den rige Absalonske Slægt, at Sorø Kloster lidt efter lidt har faaet flere Eiendomme her i Egnen, og 1248 eiede det endnu Halvdelen af den gamle Kjøge By⁴⁾ og Jord uden for Byen, som viste sig, da den i Begyndelsen

¹⁾ S. r. D. T. 5, p. 379 om hendes Relikvier i Gumløse Kirke i Skaane.

²⁾ Denne Beretning om hellig Margrethe er hovedsagelig taget efter en Beretning, som antages at være skrevet nogle Aar efter hellig Margrethes Død, S. r. D. T. 5, p. 302.

³⁾ Ste Maria eller Vor Frue Nonnekloster i Roskilde havde ogsaa store Indtægter fra mange forskellige Herreder, som kaldtes Margrethe-Skud, (Collecta Ste Margrethæ.)

⁴⁾ S. r. D. T. 4, p. 564.

af fjortende Aarhundrede blev bygget ude ved Stranden og blev bygget paa en Grund, som tilhørte Sorø Kloster.

Efter sin Beliggenhed ved en Fjord i Forbindelse med et større Aaløb, som gik langt ind i Landet, har den gamle Kjøge By været stærkt udsat for Vendernes Angreb og er, ligesom alle Steder paa Østkysten af Sjælland, blevet hjem søgt haardt af disse Røveres Indfald. Det er derfor rimeligt, at Byen tidligt har været befæstet. Det var dengang vanskeligt at bjerger sig uden bag Volde og Grave, hvorfor heller ingen Klostre i Middelalderens tidligere Aarhundreder har kunnet trives her.

Endnu er der Spor af, at de Gaarde, som har ligget langs Vandløbet, som gaar forbi Kjøge, har været befæstede; saaledes kaldes endnu det Sted, hvor den ældste Gaard ved Lellinge har ligget, Borrering, og høiere oppe i Landet findes noget fra Aaen i en Sidning, som har staaet i Forbindelse med denne, Ruinerne af det gamle Farebæksholm, hvorved man endnu for faa Aar siden saae Spor af Befæstningen.

Ogsaa andre Fjender end Venderne har sikkerlig ødelagt den gamle Kjøge By og dens Omegn. I de idelige Uroligheder, hvori Danmark var indviklet i Middelalderen, led Kjøbstæderne meget, ogsaa Kjøge, som laa meget udsat for Overfald fra Søsiden, saaledes i Krigen, Kong Erik Plovpenning førte med sin Broder Abel, da Sjællands Østkyster hjem søgtes af Abels Hjælpere Lybekkerne, og i Kong Erik Glippings urolige Regjeringstid, da de danske Kyster atter bleve plyndrede og brændte, samt da den norske Kong Erik Præstehader førte en Sørøverkrig mod Danmark, som begyndte 1284 og fortsattes i Forening med Erik Glippings fredløse Mordere, som brændte og plyndrede, hvor de kom frem, da ødelagdes igjen de danske Kyster og Byer, og da gamle Kjøge By ved denne Tid vistnok var bleven ødelagt, og der fandtes i Byen øde Steder, er maaske denne Ødelæggelse foraarsaget ved et Indfald af de Norske. Efter Danske Atlas var i Kjøge By dengang øde Steder¹⁾, enten Ødelæggelsen var foraarsaget ved de Norskes Indfald eller ved en Ildebrand eller Vandflod, og

¹⁾ Danske Atlas, B. 2. S. 359.

Kong Erik Menved, som opholdt sig her og vel har boet paa en Kongsgaard i den gamle Kjøge By, udstedte fra Kjøge den 4de Juli 1288 ¹⁾ et Beskyttelsesbrev for Indvaanerne af Byen Kjøge, hvori det tilsagdes dem, at de skulde nyde samme Rettigheder og Overholdelse af Fred som Byen Roskilde, og tillige blev alle, som ville bygge og bo i Byen, befriede for 4 Aars Afgifter og Byrder, som laa til Kongens Ret, fra den Tid af de begyndte at bebo Grunden.

Uagtet denne Opmuntring er det dog ikke gaaet fremad med Opbyggelsen, fordi den Plads, hvor Byen laa, ikke mere, efter at Landet havde hævet sig og Havet var traadt længere ud mod Øst og Fjorden var bleven mindre, med lavere Vandstand, var saa bekvem for Handel og Skibsfart, som den tidligere havde været. Det er da vist efter denne Tid man har faaet den Tanke at flytte Byen nærmere ud ved Stranden, og dette er da skeet i Begyndelsen af fjortende Aarhundrede ²⁾, og Byen er da bleven opbygget ved Havet paa en Grund, som tilhørte Sorø Kloster, og den gamle By med sine tiloversblevne Steder og Jorde er bleven en Landsby, som ikke mere levede af Handel, men af Agerdyrkning.

At Kongerne have eiet en Del af Jorden omkring Kjøge By, som maaske har ligget til en Kongsgaard, seer man blandt andet deraf, at Kong Erik Menved 1293 ³⁾ stadfæstede den af hans Fader givne Tilladelse, at Kjøge Borgere maatte bruge Græsgangen paa begge Sider af Aaen ⁴⁾. 14de August samme Aar fik Borgerne i Kjøge ogsaa Tilsagn om, at de ikke skulde svare større Told i Roskilde end Roskilde Mænd svarede i Kjøge ⁵⁾.

¹⁾ Suhms D. H., B. 11. S. 35.

²⁾ Efter Danske Atlas, B. 2. S. 358 staar der i en Munkekronike, at Kong Kristoffer den 2dens Søn Prinds Erik i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede byggede Ny-Kjøge op paa en Grund, som tilhørte Sorø Kloster.

³⁾ Danske Atlas, B. 2. S. 359.

⁴⁾ Har Kjøge By haft noget skriftligt Privilegium fra Kong Erik Glipping paa Benyttelsen af Græsgangen paa begge Sider af Aaen, har det allerede været tabt i Slutningen af sextende Aarhundrede, da det ikke er anført i en Rettertingsdom om denne Sag fra 1590.

⁵⁾ Suhms D. H. B. 11. Side 134.

Som en Modvægt imod Adelens store Magt, søgte Kongerne at hæve Kjøbstæderne og taalte ikke gjerne, at nogen af Adelen tiltog sig nogen Høihed over disse Byer. Rimeligvis har Kjøge By udbedt sig en eller anden mægtig Nabos Beskyttelse, og da Kong Erik Menved ikke syntes herom, udstedte han, da han var i Kjøge 30te April 1299 ¹⁾, et Beskyttelsesbrev, hvorved han tog Indbyggerne i Kjøge med deres Gods og Tyende under sin særegne Beskyttelse og forbød dem i nogen Sag at antage til Forsvar nogen anden end en af Byens Indvaanere, saafremt de ikke vilde miste deres Bopæl i Byen, og forbød, at nogen, som boede paa Landet, om han var Kongens Mand eller ei, maatte paatage sig nogen Beskyttelse af Byen; gjorde nogen dette, vare de hjemfaldne under Kongens Vrede. Uagtet Kong Erik Menved herved strængt forbød, at Nogen maatte tage Kjøge By under Beskyttelse, saa skete dette dog snart efter Kongens Forbud herimod, idet Kongens Broder Valdemar, afdøde Kong Erik Glippings Søn, den 1ste Mai 1302 ²⁾ tog Kjøge under sin Beskyttelse paa samme Maade, som hans Broder Kong Erik havde gjort, saa Byen alene stod under ham selv og den, han indsatte til at styre den for ham. At Prinds Valdemar fik Høihedsret over Kjøge, antages at være fordi denne By maa være tilfaldet ham som Arv, efter at Kong Erik Menved udstedte Beskyttelsesbrevet af 1299. Da Prinds Valdemar døde 1304, er Kjøge By tilfaldet hans Broder Christoffer, hvis Søn Prinds Erik ³⁾ efter en gammel Krønike ⁴⁾ skal have bygget Ny-Kjøge ude ved Stranden, men alle Beskyttelsesbreve og Privilegier, som til denne Tid blev givet Kjøge By, ere givne til den gamle By Kjøge, da Ny-Kjøge jo først noget ind i det fjortende Aarhundrede er blevet til en ordentlig By.

¹⁾ Suhms D. H. B. 11. Side 310.

²⁾ Suhms D. H. B. 11. Side 400. Prinds Valdemar, Søn af Kong Erik Glipping og Dronning Agnes af Brandenburg, døde (efter Kønigsfeldt genealogisk-historiske Tabeller Side 31) i Rostok 1304 og er begravet i Sorø Kirke.

³⁾ Prinds Erik blev udnævnt til Konge og døde 1332. *Elisabeth af Holsten.

⁴⁾ Danske Atlas, B. 2, Side 358.

Det har været antaget, at Kong Erik Plovpenning havde givet Kjøge By 1243 ¹⁾ et Privilegium med Hensyn til Told-erlæggelse, men efter senere Oplysninger ²⁾ er Aarstallet paa Afskriften af Privilegiet ³⁾ ikke 1243 men rimeligvis 1314, og det er altsaa herefter Kong Erik Menved, som gav Kjøge By dette.

Som jeg tænker Egnen saae ud i den senere Middelalder.

Vi staa nu igjen paa Aasbakken og see, efter Aarhundreders Forløb, atter ud over Egnen. Nu er Havets Bredder traadte endnu meget længere ud mod Øst, og den lille venlige Handelsby, som laa langs Fjordens Bredder, er fulgt med Havet og er blevet til en ret anseelig Stad. Hellig Margrethes Kapel er nu ikke mere saa besøgt som sidst vi saae det, dog søge endnu en Del syge og værkbrudne Mennesker derud, og til St. Annas Kapel herude vest for den nye Kjøbstad troer jeg, de Syge og Veifarende søge hen. Lidt øst for Bakken, vi staa paa, ved Bredderne af den smalle Fjord netop der, hvor forhen Kjøbstaden har ligget, der see vi nu en kjøn lille Landsby med Haver mellem Husene, det er Gammelkjøge By, som ligger syd og nord for Fjorden ⁴⁾ med sin gamle Kirke paa Bakken og den gamle Gaard ved Fjorden, hvor nu ingen store Skibe kan seile op mere, men de smaa Fiskerbaade sætte deres Garn ud i Fjorden, som endnu gaar et Stykke op forbi Landsbyen, og derhenne, hvor den ender, løber den store Aa, som kommer oppe fra Ringstedssiden, ud i den.

Hvor Engene ere friske langs Aaens Bredder, og hvor Hestene og Køerne, som gaa dernede, fryde sig i det høie Græs!

¹⁾ Suhms D. H. B. 10. Side 25.

²⁾ See Studier over Kong Valdemars Jordebog af Johannes Steenstrup. 2den Afd. Side 451.

³⁾ See samme Sted. Afskriften er i Geh. Archivet, Originalen findes ikke.

⁴⁾ Efter Gammelkjøge By blev en Landsby, blev den vist, som andre Byer hvorigjennem løber en Aa, regnet for 2 Byer. Da Aaen, hvor Landsbyen laa paa begge Sider af den, dannede Skjellet mellem Ramsø og Bjeverskov Herreder, er det meget rimeligt, at Nørre- og Sønder-Gammelkjøge have været 2 Byer allerede meget tidligt.

De store Skove staa som en Mur paa den anden Side af Engene, men det salte Vand skyller nu ikke mere nær ind mod Høiderne, vi staa paa, men et frugtbart Landskab ligger lige for os, det gjenemskjæres af et rislende Vandløb, som kommer henne fra de yndige Smaasøer nord for Bakken. See Dig saa videre om, og Du vil finde hele Landskabet til alle Sider omstrøet med venlige smaa Landsbyer, og Trækirker er der ikke mange af mere; Gudshusene ere sædvanlig af Sten, og ved mange af dem peger et Taarn opad mod Guds Himmel og minder om den ene store Gud, Himmelens og Jordens Skaber. Ingen af de Kirker, vi kan see, ligger yndigere end den i Lellinge, som titter op mellem de skovbevoxede Bakker, og see saa mod Nord, hvor St. Michaels Kirke i Høielse, som ligger strax herved, kneiser stolt paa sin høie Bakke. Ud over Havet i dæt Fjerne over mod Skaanes Kyst seer Du utallige Skarer af Baade, som fiske Sild, og herude i den nye Havn ligger mange lybske Skibe med rige Ladninger fra fjerne Lande; de hente Korn og Sild derude i Ny-Kjøge, og det seer ud, som om der er Liv og Handel nede ved den nye Havn.

Lidt om Ny-Kjøge og Gammelkjøge, til Gammelkjøgegaard nævnes som Herregaard 1428.

Endnu medens Kjøge By laa herude ved Fjorden, var Sildefangsten, som fra det trettende Aarhundredes Begyndelse var meget betydelig her i Sundet, navnlig ovre ved den skaanske Kyst, en vigtig Erhvervskilde, som desværre trak Lybekkerne herop, som nu ved denne Tid bemægtigede sig Handelen her. De bragte rige Ladninger af alle Slags hertil og fik saa Sild og Korn tilbage, og her i Kjøge, som endnu før Byens Udflytning var et søgt Udskibningssted for Korn, havde Lybekkerne tidlig deres Handelsforbindelser, som ikke alene trykkede Haandværkernes Opkomst, fordi de indbragte alle mulige forarbejdede Sager, men som tillige havde den skadelige Følge, at Kjøbstæderne lidt efter lidt, ogsaa Kjøge, blev overfyldt med tyske Kjøbmænd og Haandværkere.

I Begyndelsen af fjortende Aarhundrede opbyggedes, som jeg tidligere har sagt, Ny-Kjøge, og i den første Del af dette Aarhundrede er Byens Bebyggelse gaaet raskt fremad, og at Borgerskabet dengang var velhavende, sees noksom paa den smukke St. Nicolai Kirke, som blev fuldført 1324. Medens der byggedes paa den nye By, fik den af Kong Christoffer den 2den et Beskyttelsesbrev dat. Præstø 1321 ¹⁾, hvori stadfæstes alle Rettigheder og Friheder, de tidligere Konger havde givet Kjøge By. Alle den gamle Byes tidligere Kjøbstadsrettigheder flyttedes herved med ind i den nye By.

At Sorø Kloster eiede Grunden, hvorpaa Ny-Kjøge blev bygget, har jeg tidligere bemærket, og dette sees ogsaa af et Brev udstedt 1411 af Abbeden og Conventet i Sorø, hvori de tilstaa, at Dronning Margrethe har betalt dem for at holde Messe for hendes Sjæl og tillige betalt dem for den Grund, hvorpaa Kjøge staa ²⁾. Men uagtet Dronning Margrethe først 1411 afkjøbte Sorø Kloster dets Eiendomsret til den Jord, hvorpaa Ny-Kjøge var bygget, saa havde hun dog flere Gange før den Tid, pantsat Byen for laante Penge. Hun havde saaledes sat Kjøge og Voldborg Herred i Pant til Kapitlet i Roskilde for 3000 engelske Nobel, og dette overdrog atter Pantet til Biskop Peder 1397 ^{11/10, 3)} og Biskoppen og Kapitlet i Roskilde udstedte 27 Novbr. 1397 et Kvittebrev ⁴⁾ til Dronningen og Kong Erik for enhver Fordring, enten fra Kong Valdemars eller sildigere Tid, som Bispedømmet eller Kapitlet maatte have haft til Kronen, og siger, at Dronning Margrethe har gjort Biskop Peder og Kapitlet i Roskilde «Mynne oc nøghe for Køghe, Ramsiø hærith, Walburs hærith, Sæme hærith oc Roskilde By». Saa at dette blev hende overgivet med al kongelig Ret, som det var, før hun satte det i Pant. Atter satte Dronning Margrethe Kjøge i Pant til Abbeden og Conventet i Sorø for 5000 lødige Mark og fik igjen 13 April

¹⁾ Copi af dette Document findes i den Ledreborgske Haandskriftsamling.

²⁾ Ældste Archivregistraturer 1 Hefte, Side 40.

³⁾ Kapitlets Afstaaelse af 1397 ^{11/10} er i Geheimerarchivet.

⁴⁾ Danske Diplomer og Breve udg. af C. Molbech og N. M. Petersen, I B. 1 H. Side 72.

1405¹⁾ Kvittering for disse Penge, som Kjøge «der Kjøbstedden nu staar» havde været i Pant for. Hermed havde Dronningen atter indløst den ny Kjøbstad Kjøge, og tillige indløste hun de gamle Breve og Rettigheder, Klosteret havde fra hendes Forgængere paa Tronen, især fra Kong Erik Menved, paa den gamle Kjøge By, som havde skyldt 2 Mark Korn aarlig. Formodentlig har de kongl. Rettigheder og en Del af den gamle By været pantsat til Klosteret af de tidligere Konger. At Dronningen kunde sætte Kjøge Kjøbstad i Pant for laante Penge og dog senere maatte betale for Grunden, hvorpaa den staar, forstaar jeg saaledes, at da hun satte Byen i Pant, var det de kongelige Indtægter af Byen, Pantet bestod af, men at Grunden ligefuldt fra gammel Tid hørte til Sorø Kloster, som jo nok ogsaa har faaet sin Grundskat heraf, til Kronen købte Grunden. I Løbet af det fjortende og ind i det femtende Aarhundrede fik Klosteret i Sorø fremdeles lidt efter lidt flere Eiendomme her i Egnen, blandt andre 1391, da Hr. Johannes Ruth af Junxhoved og hans Hustru Alheydis, Datter af Claus Grubendal, gav til Klosteret i Sorø for et Gravsted der en Del Gods i Ølsielittle, Skenswittlittle, Salby og Salby Thorp²⁾. 1408 fik Sorø Kloster en Del Gods efter en Borger i Kjøge, som hans Moder og Broder gav det³⁾, og 1412 købte Ste Marie Kloster i Sorø selv en Gaard i Kjøge. Ny-Kjøge By kom hurtigt til en vis Anseelse, uagtet den ikke længe efter dens Opbyggelse blev ødelagt ved Ild. Da Grev Johan af Holsten havde Sjælland i Pant, og hans holstenske Krigsfolk spillede Mestre allevegne i Landet, medens Christoffer den 2den kun af Navn var Danmarks Konge, blev disse Egne plyndrede og ødelagde paa mange Maader, og 1342 brændte Holstenerne Kjøge By af, men den reiste sig hurtigt, og hele Byen er vel heller neppe afbrændt, i det mindste brændte da ikke den smukke St. Nikolai Kirke, om den end har taget nogen Skade.

¹⁾ Danske Diplomer og Breve udgivne af C. Molbech og N. M. Petersen, 1 B., 2 Hefte. Side 209.

²⁾ S. r. D. T. 4, p. 510.

³⁾ S. r. D. T. 4, p. 523—24.

1356 ¹⁾ bortbyttede Kong Valdemar en Del Gods, hvoriblandt var en Øre Jord i Gammelkjøge, som han havde faaet af Hr. Niels, som var Drost, for andet Gods, til Tvræ Clementsøn aff Siærsløff. Dette er første Gang, jeg har fundet Stedet her nævnt som gamle Kjøge, for at skille det fra Ny-Kjøge, som senere alene blev kaldt Kjøge.

Dengang den svage og udelige Kong Christoffer den 2den var flygtet fra Land og Rige og havde gjort et for-gjæves Forsøg paa atter at vinde Danmark tilbage, fik Grev Gert Hertug Valdemar af Sønderjylland valgt til Konge i Danmark 1326, og medens Grev Gert i hans Navn regjerede Landet, har den unge Valdemar en Tid opholdt sig i Kjøge, hvorfra et Beskyttelsesbrev for Kjøge Borgere, som stadfæstede alle deres tidligere Rettigheder, er udstedt 1329 ²⁾ Trinitatis Søndag.

Ved denne Tid var Ny-Kjøge nylig anlagt, og Gammelkjøge saavel som Ny-Kjøge blev endnu dengang ofte kun kaldet Kjøge. St. Nicolai Kirke var for kort siden bleven færdig, og der var endnu ingen Spor til en Kongsgaard i den nye By, hvor dengang heller ingen Klosters vare byggede, hvorfor det er rimeligt, at Kongen har boet herude i det gamle Kjøge, hvor Kongerne fra gammel Tid har haft Eiendomme, maaske en Kongsgaard. Endnu en lille Henpegning paa en Kongsgaard ved Kjøge er ogsaa dette, at Kong Valdemar Atterdag opholdt sig her med sine Gjæster og Venner, da han 1352 her holdt en Turnering eller Dystrending ³⁾. Heller

¹⁾ Ældste Archivregistraturer, H. 2. Side 131.

²⁾ Copi af dette Brev findes i den Ledreborgske Haandskriftsamling. I Kjøge Byes Archiv findes en Vidisse, udstedt af Laurencius Fiendt rector causarum paa Sjællands Landsting, Benedictus Bille i Alendmagle, Petrus Johannis Høvidsmand paa Skjoldenæs, Jacobus Andreæ Byfoged i Kjøge, Jacobus Skrivers i Thorp Væbner, Johannes Hennynge Borgemester i Ringsted og Gerkinus Diegn Notarius, dateret 1434 Sjællands Landsting, hvori det gjøres vitterligt, at for dem er fremlagt 2 kgl. aabne Breve, det ene fra Kong Valdemar 1329 Trinitatis Søndag i Kjøge, bevidnet af Grev Gert, det andet fra Kong Erik 1414, 18de Dag Jul i Roskilde, som begge indeholde Stadfæstelse paa Byen Kjøges Privilegier.

³⁾ Hvitfeldts Krønike, Del 1. Side 506.

ikke dengang kjendtes noget til en Kongsgaard eller til Klosteret i Ny-Kjøge, og det er vel neppe rimeligt, at Kongen valgte at holde Dystrending et Sted, hvor baade han selv og hans fornemme Gjæster maatte søge Plads hos Borgerne, da han havde Slotte nok omkring i Landet. At hverken i Kong Valdemars eller Dronning Margrethes Tid var nogen Kongsgaard i Ny-Kjøge, synes dette at tyde paa, at Dronning Philippa, paa Kong Eriks Vegne, købte en Gaard i Ny-Kjøge, som blev Kongsgaard. Efter et Vidne af Kjøge Byting, som findes i Geheimearchivet, skjødede Kirstine, Awe Stegs¹⁾ Efterleve, Kort Massow og Ies Olsen denne Gaard i Kjøge paa Bytinget til Dronning Philippa 1429 28 Juli²⁾, og det bemærkes i Skjødet, at Gaarden laa ved Vesterport. Denne Gaard laa der, hvor nu er Kirkegaard for den fattigere Del af Kjøge By og for Gammelkjøge Sogn, henimod Aaen, hvor i den Tid, Dronning Philippa købte den, endnu en mindre Fjord gik ind forbi.

Omtrent samtidigt med, at Dronning Philippa købte en Gaard i Ny-Kjøge og gjorde den til Kongsgaard, har Familien Krumpen været i Anseelse her og haft Eiendomme i Egnen, og Niels kaldet Krumpen gav 1422³⁾ St. Michelsdag til Sorø Kloster en Veirmølle, liggende nord for Byen Kjøge, vistnok der, hvor en Del Veirmøller endnu ligge og dreie sig for Vinden og male Korn for Egnen og Byen, som de i umendelige Tider have gjort. Denne Niels Krumpen var Kriger og gav Veirmøllen med alt dens Tilliggende til Sorø Kloster, til Gjengjæld for alle de Velgjerninger, Brødrene der havde viist ham.

1) Awe Steg eller Aghe Stegh, som var af Vaaben, nævnes oftere i Breve og Documenter fra Dronning Margrethes Tid. Saaledes underskrev han et Skjøde fra Niels Sievardsen Ridder, til Dronning Margrethe, paa Egebjerg i Odsherred med Ledstrup, og ligeledes staar hans Navn under et Skjøde af 1396 fra lens Falk af Vallø, til Dr. Margrethe, paa Egebjerg og Lestrup, hvilket sidste Skjøde er dateret Vallø. (See Diplomer og Breve udg. af C. Molbech og N. M. Petersen).

2) Et andet Skjøde til Kong Erik af 14.9 18/5, fra Kirstine, Awe Steeghs Efterleve, Pether Steegh, Kannik i Roskilde, Kort Massow og Ies Olson, paa deres Hustruers Vegne, paa deres Gaard i Kjøge, findes i Geheimearchivet.

3) S. r. D. T. 4, p. 524.

Er det rigtigt, hvad jeg formoder, at der har været en Kongsgaard i Gammelkjøge, har vel Kongen solgt den eller givet den bort, da den ikke mere, efter at Kjøbstaden Kjøge var opbygget ude ved Stranden, laa bekvemt herude i Gammelkjøge.

Første Gang jeg har seet Tegn til, at Gammelkjøge er blevet en Herregaard og en af Adelen har skrevet sig dertil, er 1428¹⁾, da der paa Sjællands Landsting blev afsagt Dom over den, som hjemme sidder, naar Fjenden kommer for Landet, elier forløber sit Banner, ved hvilken Leilighed Landsdommeren tilkaldte, i Betragtning af Sagens Vigtighed, forskellige Riddere, Geistlige og Herremænd, blandt hvilke sidste var Barsbek Krumpen «aff Gamlæ Køge», samt to af hver Kjøbstad og to af hvert Herred, til at være med at afsige Dom i Sagen. Hvorlænge den gamle danske Familie Krumpen eiede Gammelkjøgegaard, veed jeg ikke, da jeg ikke har fundet andre af denne Slægt nævnt som Eier heraf, end denne ene²⁾.

Sidste Blik over Egnen i Tiden mellem Middelalderen og Nytiden.

Naar vi nu atter staa paa Aasens østligste Bakke for sidste Gang at kaste et Blik hen over Egnen, saa er det Første, som vort Øie fæstes ved, Ny-Kjøges anseelige Stad med sine kneisende Taarne og en Skov af Master derude i Havnen af Skibe, som ere komne fra alle Verdens Hjørner for at handle med Byens rige Kjøbmænd. St. Nikolai smukke Kirke har alt længe samlet det anseelige Borgerskab til Bøn og Gudstjeneste om Dagen, og om Natten ved Lys fra sit høie Taarn mindet de Søfarende om at styre lige ind i Havnen. Men vi see flere Kirker endnu i Byen; den som ligger lidt mod Nord, det er St. Gertruds Kapel, men de andre syd og øst for St. Nikolai kjender jeg ikke Navnet paa. Den store Bygning ikke langt

¹⁾ Gamle D. Magazin, B. 5. Side 319.

²⁾ Paa Gjøernes Stamtavle i Hofm. d. Adelsmænd er nævnt en Øllegaard Krumpen, Datter af . . . Krumpen og Fr. Kirsten Basse, som var gift med Axel Gjøe til Krenkerup, hvis Fader, Mogens Gjøe til Harrested, levede 1428.

ra Vesterport maa vi see paa, det er det nye Fransiskanerkloster med sin Kirke, som Kong Hans oprettede af sin Kongsgaard, det ligger kjønt, omgivet af sine Haver dernede ved Fjorden. Lidt nærmere ved Bakken, vi staa paa, herude ved Gammelkjøge, ligger endnu Ste Annæ og hellig Margrethes Kapeller, og endnu kan man høre Messesangen lyde op til os fra disse. Den store Gaard i Nørre-Gammelkjøge, som jeg troer i længst forsvundne Tider var Kongsgaard, er nu en Herregaard, som tilhører en Adelslægt; ogsaa den ligger kjønt med sin lille Have ved, og de smukke, grønne Enge langs Fjordens Bredder klæde Egnen godt. Den gamle Kirke paa Kirkebakken, som har seet ud over Egnen i Aarhundreder, ligger endnu deroppe; den seer lidt gammel ud, men den samler dog endnu Landsbyens og Herregaardens Folk til Guds-tjeneste, og seer Du, der kommer et fattigt Ligfølge med en af Ris og Vidier flettet Kiste, som bæres over Flydebroen fra Sønder Gammelkjøge til den gamle Kirkegaard, som nu er bleven Bøndernes og Fattigfolks Hvilested. See Dig om, hvor frugtbart og blomstrende Egnen er; de rige Kornmarker, som tilhører Herregaarden og Landsbyen, bølge under Vindens lette Slag, og Køer og Heste græsse paa de friske, grønne Enge, medens Flokke af Raadyr streife om i de store Skove, og see Fiskerne derude i Smaabaadene paa Fjorden, hvor de trække Garnet op med den rige Fangst, og over al denne Herlighed hvælver Guds milde, blaa Himmel sig, og Fuglene synge i Chor hans Pris, som skabte dem. Skovene omkring os ere fulde af store, smukke Ege- og Bøgetræer, og paa den nordlige Side af Bakken, langs hen med Moserne, der hvor før var Søer, strække Birkeskovene sig. Hør nu ved Solnedgang den delige Aftenklokke fra Høielse Kirketaarn, den klinger hen over Egnen og kalder Folk til Bøn og Hvile fra Dagens travle Arbeide. Ud over Havet i det Fjerne seer Du Kjøbenhavn med Vor Frue, St. Clemens og St. Nicolai høie Taarne, men Slottet er endnu ikke saa høit og anseeligt, at man fra Aasbakken kan see ret meget dertil, men herfra vil man snart kunne see Kongeborgen reise sig saa høit, at ogsaa vi herude fra Landet skal faa den at see, som et Punct der hæver sig over By og Land.

Ny-Kjøge bliver en større By.

Med Kjøge Byes Opkomst gik det, som tidligere bemærket, hurtigt, og det varede ikke længe, før den var en af Landets anseeligste Handelsstæder. 1411 var Havnen bleven indpælet med et Bolværk, istedetfor at man tidligere førte Vognene, med hvad der skulde udskibes, ud i Havet, og 1430¹⁾ blev Havnen atter forbedret og lukkedes ved en Bom. Kjøge Borgere drev Handel vidt omkring tilsøs, først i Middelalderen med Hansestæderne, især med Lybek, og senere især med Hollænderne, med hvem de drev en betydelig Kornhandel, ikke alene her fra Landet, men ogsaa fra alle Østersølandene, hvor Kjøge Kjøbmænd opkjøbte Korn og førte i stor Mængde i deres egne Skibe hertil Kjøge, saa at denne By blev et betydeligt Oplagssted for Korn, hvor saa de hollandske Skibe i Snesevis kom for atter at bringe det videre. Medens denne Handel var i Flor, vedligeholdte Hollænderne et Fyr paa St. Nicolai Taarn i Kjøge, for ikke at forulykke ved Indseilingen i Havnen.

Denne Tid var netop Kjøbstædernes og Borgerskabets Glandsperiode. I Erik af Pommerns Tid udviklede Laugsvæsenet sig, og Handelen beskyttedes, og Kjøge fik, som mange andre Kjøbstæder, sit Beskyttelsesbrev af denne Konge, dateret Roskilde 1414 d. 18 Juli²⁾, og i Christoffer af Baierns Tid fik Kjøge By en Stads-Ret 1441³⁾, som gik ud paa at hjælpe Byens Handel og Næring frem. Ogsaa i de første Oldenborgske Kongers Tid begunstigedes Kjøge By stadigt, snart ved nye Privilegier, Handel og Næringsdrift vedkommende, og snart afhjælpes andre Ulemper for Byen, saaledes fritoges Borgerskabet 1506⁴⁾ for at kjøre Kongereiser uden i Nødsfald, og naar de fik Kongens eget Brev at see. Med milde Øine saae Kongerne til Kjøge Borgerskab og hjalp det frem paa alle Maader, og hvergang en ny Konge kom paa

¹⁾ Langebeks Excerpter paa Kgl. Bibl. f. 127, og D. Atlas T. 2, Side 357.

²⁾ Copi heraf findes i den Ledreborgske Haandskriftsamling.

³⁾ D. Atlas T. 2, Side 362.

⁴⁾ D. Atlas T. 2, Side 363.

Tronen, stadfæstedes alle Kjøges tidligere Rettigheder og Friheder. Endnu gjemmes i Byens Archiv en stor Mængde af disse Kongl. Stadfæstelser, og deriblandt en fra Kong Christiern den 1ste¹⁾, hvorved Byen ikke alene faar Stadfæstelse paa sine tidligere erhvervede Rettigheder, men hvorved tillige gives Borgerne Toldfrihed i Danmark²⁾, og der sættes Bøder for at tale Borgerskabets Ære for nær og for at ødelægge Byens Plankeværk og Porte. Heraf sees, at Byens Fæstningsværker dengang holdtes vedlige, og det er rimeligt, at strax Byen blev opbygget, hvor den nu staar, er den bleven befæstet, da den laa meget udsat for Angreb fra Søsidene. At disse Fæstningsværker blev ødelagde og flere Gange satte istand, vil jeg senere komme til at omtale.

Man kappedes om at købe Gaarde i den ny anseelige By, hvor den livlige Handel med Udlandet gjorde det let at forskaffe sig, hvad man behøvede, ikke alene til Livets Nødvendigheder, men ogsaa til Livets Behageligheder; derfor havde baade den overdaadige Geistlighed og den stolte Adel³⁾ deres Gaarde

¹⁾ Datoen og Aarstallet ere bortrevne, men jeg har seet i min Faders Optegnelser om forskellige Documenter i Kjøge Byes Archiv, at han ogsaa kjendte dette og har vidst, det var fra Kong Christiern den 1stes Tid.

²⁾ Kun skulde de give Told fra St. Bartholomæi til St. Dionysii Dag paa Skanør, Falsterbo, Malmø, Drager og andre Fiskerleier. Heri forbydes ogsaa strængt at søge ulovlige Havne i Stevns herred til Skade for Kjøge. Og ingen skulde have noget at pante paa Jordbroen i Kjøge, i Byen eller i Porten.

³⁾ Efterfølgende af Adelen har jeg fundet eiede Gaarde i Kjøge: 1394 Biørn Olsen, Ridder, af Familien Biørn, som førte et Fuglelaar eller Ørneklø i Vaabnet, 1479 Hr. Johan Oxen til Torsø D. R. R. * 1) Birgitte Thot Bondes Datter, 2) Inger Bille Torbens Datter, hun var Søster til Steen Bille Basse, som arvede Bassernes Eieendom, hvoriblandt man antager Gammelkjøgegaard var. 1488 Hr. Bent Bille til Egede R., D. R. R. * Ermegaard Frille, de vare begge i Kalendet i Kjøge. Fru Anna Rosenkrands til Søholm, født 1565, † 1618, * 1584 Frans Rantzau, som faldt i Slaget mellem Båhus og Varberg 1612. Peder Oxen Rigets Hofmester † 1575, eiede en Gaard paa Torvet i Kjøge, maaske den, over hvis Port sidder et udskåret Oxehoved, og en Gaard i Borrestræde i Kjøge, * Mette Rosenkrands til Vallø. Hans Steensen til Steensgaard paa Langeland f. 1559, † 1594, * 1586 Margrethe Basse. 1589 fik Fru Inger Oxen til Søllestedgaard, Enke efter Jørgen Brahe til Tostrup, og Fru Sidsel Oxen til Hjelmøgaard * Erik Podebusk, en Gaard i Kjøge efter deres Søster

i Kjøge, som i Løbet af det femtende og sextende Aarhundrede blev en Del større, end den nu er.

Baade Sorø, Maribo, Skov-Kloster og Antvorskov Klosters havde Gaarde i Kjøge, ligesom Biskopperne i Roskilde og mange andre af Geistligheden. Ogsaa efter Reformationen eiede mange Præster, som boede flere Mile fra Kjøge, Gaarde i Byen, og det var heller ikke uden Exempel, at Bønder havde Gaarde her, dog var i Kjøge henimod Slutningen af det sextende Aarhundrede mange øde Grunde, tilhørende Adelsfolk, Præster, Fogeder og andre, som da bleve tilholdte at bebygge disse inden en vis Tid, da de ellers skulde miste Grundene, hvis halve Værdi faldt til Kongen og den anden halve til Byen ¹).

At Kjøge By har været en Del større end den nu er, kan jeg blandt andet ogsaa see deraf, at i gamle Haandskrifter, især fra Byens Archiv, findes nævnt mange Gader, som nu ikke mere er til ²).

Jomfru Johanne Oxe til Rygaard. 1591 Christopher Lindenov til Lindersvold. 1591 Christopher Rosengaard til Hørlufstrup, 1586 Høvedsmand paa Københavns Slot. 1595 Fru Sophie Plessen til Lindersvold, som var gift med Christopher Lindenov, der eiede og byggede den gamle Gaard paa Valbygaard, det nuværende Juellinge i Sjælland. 1599 eiede Oluf Rosensparre til Skarhult og Vallø en Eiendom i Kjøge, † 1624; hans Arvinger eiede 1630 en Gaard i Kjøge. 1631 Christen Eriksen, en uægte Søn af Erik Walkendorph, adlet 1616 for sin Tapperhed * Sophie Krabbe, eiede Erikstrup ved Storeheddinge † 1648. 1709 Hr. Oberstlieutenant Steensen, vistnok Erik Steensen til Lystager i Sjælland f. 1646 * Wibeke Urne. Han fik 1716 Frydendal i Sjælland. Laurits Ulfeld Schoutbynacht boede og døde i Kjøge 1762 i en Gaard i Nørregade, han eiede, begravet i Kjøge St. Nicolai Kirke.

¹) Efter et Kongl. Brev til Borgemestere og Raad i Kjøge af 12 August 1579, som findes i Byens Archiv.

²) Disse efterfølgende nu forsvundne Gader har jeg fundet nævnte i gamle Haandskrifter: 1477 Paa Bjerget, denne Gade er oftere nævnt og laa nede ved Stranden, bag Nørregades Haver, og gik mod Nord og Syd. Nu boer Ingen der, men Stedet kaldes endnu paa Bjerget. 1479 Østen Badstugaarden. 1481 Brusestrædet, som gik mod Nord og Syd. 1494 Bolværkestrædet paa Hjørnet af Bjerget nævnes oftere. 1598 Borrestrædet. 1588 Skomagertorvet. 1589 nævnes et Hus og Jord i Byesgaard (maaske bag Raadhuset). 1589 Hestemøllestrædet nær ved Ste Gertruds Kirke. 1589 Thorngade (vel Taarngade) gik mod

Kirker, Kapeller, Klostre og Laug eller Gilder.

Der gaar det Sagn her i Egnen, at Kjøge engang skal have haft syv Kirker, men ved Kjøge menes her baade ny og gammel Kjøge, som jeg hørte af den gamle Mand, som fortalte mig, at syv Kirker havde her været, idet han, da han regnede dem op, han troede at vide Besked om, talte Gammelkjøge Kirke med. Vil vi regne alle Kapellerne med, faa vi flere end syv.

St. Nicolai Kirke³⁾, som blev fuldført 1324, var altid

Øst og Vest, nævnes oftere. 1591 Noseportestrædet. 1593 Torvegade, nævnes oftere. 1597 Haugestrædet i Nærheden af Vestergade. 1596 Kræmmerholm. 1623 Noppestrædet.

³⁾ Af Præsterne til denne Kirke i den katholske Tid, har jeg fundet efterfølgende: 1426 Hr. Niels Jonsen, endnu 1442 Hr. Niels Jonsen, atter 1461 var en Hr. Niels Jonsson Kirkeherre i Kjøge, ligesom ogsaa 1464 en Hr. Niels Jonsen var Sognepræst i Kjøge. 1478 Hr. Hans Germansen. 1500 Hr. Nic. Perssøn Kannik til Roskilde Domkirke og Sognepræst til St. Nicolai Kirke i Kjøge. Hr. Eggert Falkenberg Sognepræst i Kjøge 1517. Hr. Egerhardi Sognepræst i Kjøge. 1522 fik Hr. Michel Sanger Præsentats paa Kjøge Kirke med Annexet Gammelkjøge og tilliggende Kapeller. Efter Reformationen kjendes følgende Præster til St. Nicolai Kirke i Kjøge: Hr. Søren Mogensen, som underskrev Ordinantsen 1537, Hr. Morten Tamesen 1540 † 1557, som Peter Palladius kaldte, «min fromme Hr. Morten». Hr. Søren Grønbech 1557 † 1571. Hr. Rasmus Augustinus 1579 † 1589. Mag. Søren Torndal 1589. Mag. Laurits Sigersøn Long 1592 † 1612. Mag. Niels Simonsen Glostrup 1612, siden Biskop i Christiania. Mag. Christen Glob 1616—1630. Mag. Oluf Bentsen 1633—1643, havde fra 1629 været Kapellan i Kjøge, tidligere ved Frue Kirke i Kbhvn., resignerede. Mag. Christian Madsen Tausen 1643—1661, forhen Sognepræst i Kbhvn., siden Biskop i Stavanger. Mag. Niels Enevoldsen Randulf 1661—1665, blev Sognepræst ved Helliggeistes Kirke i Kbhvn. og samme Aar Biskop i Bergen, var Provst for Ramsø Herred. Mag. Erik Eriksen Pontoppidan 1665—1673, forhen Slotspræst til Antvorskov, senere Biskop i Trondhjem, var Provst for Ramsø Herred. Mag. Oluf Luxdorph 1673—76, forhen Præst ved Herlufsholm, Provst for Ramsø Herred. Mag. Emike Andersen Nedergaard 1676, † 1692, forhen Slotspræst i Kbhvn., Provst for Ramsø Herred. Mag. Jørgen Rasmussen Juel 1692, † 1693, forhen Præst for Viersløv og Jorløse i Skippinge Herred i Sjælland. Mag. Otto Schmidt † 1693 før Ordinationen. Mag. Christen Blichfeld 1693 † 1709, forhen Rector for Ringsted Skole, Provst i Ramsø

Hovedkirken i den nye By, og i den katholske Tid var Gammelkjøge Kirke Annex til denne Kirke efter Ny-Kjøges Opkomst, men 1555 blev Ølsemagle lagt som Annex til Kjøge, da Gammelkjøge Kirke ikke blev brugt efter Reformationen, og Folkene i Gammelkjøge Sogn bleve lagte til Kjøge Kirke. 1663 blev Lellinge lagt som Annex til Kjøge, som derefter baade havde Ølsemagle og Lellinge som Annexer ¹⁾, hvorefter der blev holdt Kapellan, som boede i Ølsemagle Præstegaard, som afbrændte 1732 i Septbr. Maaned, og Præsten i Kjøge Hr. Morten Haugaard solgte da Lellinge Sogn og Ølsemagle Præstegaards Grund til Dronningen 1734, 30 Novbr. ²⁾, saa efter den Tid har Kjøge kun Annexet Ølsemagle.

Herred. Mag. Henrik Hjerrild 1709, † 1713, forhen Conrector ved Kbhvns. Skole, Provst i Ramsø H. Hr. Morten Haugaard 1713, † 1740, kaldet 1ste Decbr. 1713, † 29 October 1740. Mag. Hans Mossin 1740—1755, forhen Sognepræst til Skuldeløv i Sjælland, derefter til Trin. og Nik. Kirker i Kbhvn., fra sidste Embede suspenderet, for at have talt for frit mod Herrenhutterne og navngivet fra Prædikestolen tvende Kateketer i Menigheden, † 29*) Septb. 1755. Sønnen Søren Mossin 1755—1784, adjungeret 29 Marts 1754 og succederede 29 Septb. 1755, blev i August Maaned 1783 maalles, resignerede i Begyndelsen af Aaret 1784, imod at nyde aarlig 300 Rd., men døde 20 Juni 1784. Andreas Køhler 1784, † 1804, fra 17 Septbr. 1777 residerende Kapellan i Kjøge, blev 31 Marts 1784 beskikket til Sognepræst, var Provst i Ramsø Herred fra 16 Novbr. 1787. Rasmus Fog blev 1789 Kapellan i Kjøge, fra 1796—1804 Sognepræst til St. Mortens Kirke i Næstved, og fra 2 Novbr. 1804 til sin Død 6 Aug. 1817 Sognepræst i Kjøge. Tønnes Ditlev Roskilde 1817—1834, blev 24 Septbr. 1802 2den Lærer ved Seminariet i Brøndbyvester, i April 1808 pers. Kapellan hos Amtsprovsten f. Kbhvns. Amt samt 2den Lærer ved Jonstrup Seminarium, hvorfra han 12 Novbr. 1817 blev Sognepræst i Kjøge, † 6 Decbr. 1834. Peter Laurberg, fra 1816 Kat. i Skanderborg, derfra Sognepræst i Nykjøbing paa Mors 1830, fungerede der som Provst for Sønder- og Nørreherreder. 26 Marts 1835 Sognepræst i Kjøge, † 2 Juni 1856. Nuværende Sognepræst for Kjøge og Ølsemagle er Hr. Carl Ludvig Christian Georg Gløerfeldt, blev Sognepræst i Kjøge 7 Septbr. 1856.

*) Efter S. V. Wibergs Præstehistorie døde M. Hans Mossin d. 21 Septbr. 1755.

¹⁾ Efter Kjøge Sogns Embedsbog.

²⁾ Samme Sted. Efter kgl. Bevilling af 24 Septbr. 1733, som fandtes i Præstens Gjemme i Kjøge 1738, tillodes det Hr. Morten Haugaard at skjøde til Dronningen Lellinge Sogn og Ølsemagle Præstegaards Grund.

I Kjøge var ogsaa Ste Gertruds Kirke eller Kapel, hvor- med jeg antager, uagtet jeg intet bestemt veed herom, at her i Kjøge som andre Steder var forenet et Ste Gertruds Hos- pital for syge og værkrudne Mennesker, som her fandt legemlig og sjælelig Pleie¹⁾. Af Ste Gertruds Kapel eller Kirke i Kjøge fandtes endnu i første Halvdeel af attende Aar- hundrede store Levninger over Jorden, og rimeligvis af Hos- pitalet blev i Begyndelsen af dette Aarhundrede opgravet mange tykke, røde Mure, som stod under Jorden og strakte sig langt ind i det nærliggende Glasbankevænge. En 82aarig Kone i Kjøge, som døde 1850, sagde, at hendes Moder havde fortalt hende, hun ofte, medens hun var Barn, havde leget med andre Børn i Ruinerne af Ste Gertruds Kirke, hvor den-

Ogsaa Copi af Morten Haugaards Skjøde til Dronningen, paa Lellinge Sogn og Ølseagle Præstegaards Grund, af 30 Novbr. 1734, fandtes i Kjøge Præsts Gjemme.

¹⁾ Allerede i den sidste Halvdel af tolvte Aarhundrede fandtes her i Landet en Del saakaldte gudelige Pleiestiftelser, som vare indvie- til forskellige Helgene og havde lignende Maal for deres Virksomhed, som gik ud paa at lindre den menneskelige Elendighed. St. Hans Hospitalshusene, som stode i et nært Forhold til Johannitter- klostrene, hvis særegne Opgave det var at bidrage hvad de formaaede til Hjælp til Johannitteridderens Kamp mod Tyrkerne, men som tillige vedligeholdt Hospitalshuse, som vare bestemte til at optage syge, elendige og fattige Mennesker. Helligaands Hospitalshuse, som ogsaa tidligt fandtes her i Landet, vare de talrigste og vare nærmest bestemte for syge Pilgrimmes Pleie, samt for andre svage og syge Mennesker, som ikke kunde gaa fra Hus til Hus og søge deres Føde, samt tillige til Opdragelse af Hittébørn. St. Jørgens og vistnok ogsaa Ste Gertruds Husene vare bestemte til at optage de Ulykkelige, som led af den skrækkelige spedalske Syge, og det var tillige St. Jørgens Husenes særegne Bestemmelse at optage pestsyge Mennesker, ligesom i Ste Gertrudshusene de som led af Kopper skulde optages, foruden andre syge, svage og trætte Mennesker. St. Antons Husene skulde tage imod dem, som havde en kræft- agtig Sygdom, som kaldtes Helvedes eller St. Antons Ild. Ste Annas Hospitalerne var baade for Koppesyge, andre syge og værkrudne Mennesker, som indlagdes der, imellem for Levetid, og med disse Huse var forenet et Herberge, hvori skulde optages veifarende Folk. I Ste Gertruds Kapellerne holdtes Gudstjeneste for de Syge, som pleiedes i Hospitalerne.

gang stod flere af Stolestaderne. Ste Gertruds Kirke¹⁾ i Kjøge laa i den nordlige Udkant af Byen nær ved Hovedlandeveien

1) Naar Ste Gertruds Kapel i Kjøge er oprettet, veed jeg ikke; første Gang jeg har fundet det nævnt, er i et Brev i Kjøge Byes Archiv af 1394, hvorved Biørn Olufsen testamenterede til vor Frue og Ste Gertruds Altere en Gaard i Kjøge, og da samme Mand, noget senere, i et Pergamentsbrev, som er i Kjøge Byes Archiv, uden Aarstal, stadfæster denne testamentariske Bestemmelse og nøiere forklarer, at Gaven er til vor Frue Kapel, som da byggedes paa St. Nikolai Kirkegaard i Kjøge, og til Ste Gertruds Kapel i Kjøge. 1408 var Kapellet förfaldent, og Biskop Peder i Roskilde gav derfor, ved et Brev af dette Aar, som findes i Kjøge Byes Archiv, dateret St. Edmunds Dag, Tilladelse til at indsamle Almisse til dets Istandsættelse i Stevns, Bieverskov, Ramsø og Thune Herreder og i Dragør. Ste Gertruds Bud maatte altsaa reise om de nævnte Steder og samle ind, hvad veldædige Mennesker vilde give til, som det kaldtes, gudeligt Brug. Ogsaa fra dette Aar 1408 findes i Kjøge Archiv Biskop Peders Tilsigelse om Aflad for 40 Dage til Alle, som skjænkede Noget til Ste Gertruds Kapel i Kjøge. 1434 holdtes, efter Hvitfeldt B. I. Side 768 Møde i Ste Gertruds Kapel i Kjøge, mellem Hr. Erik Krummedige og andre af Kong Eriks Raadgivere og, paa Stralsunds Vegne, Biskop Conrad og hans Ledsagere, som forhandlede om stedfundne Stridigheder mellem Danmark og Stralsund og om Fred og Forbund for Fremtiden. Fra 1434, dateret Petrus ad vincula, findes i Kjøge Byes Archiv en Tilsigelse fra Johannes Biskop i Oslo, Thomas Biskop paa Ørkenøerne og Oluf Biskop i Bergen, om 40 Dages Aflad for dem, som besøge Ste Gertruds Kapel i Kjøge paa visse Festsdage, eller give Noget dertil. Efter Thottske Manuskript-samling Nr. 1390 udstedte Erkebiskop Johannes af Lund i Kjøge 1437 et Brev, hvori han lover 40 Dages Aflad til alle Pilgrimme og Andre, som af gudfrygtig Aarsag besøge Ste Gertruds Kapel i Kjøge, gaa bedende for de Døde omkring Kirkegaarden, følge Herrens Legeme, naar det bringes til og fra de Syge, bøie Knæ ved Aftenringningen og sige Ave og Englenes Hilsen etc. Efter Kjøge Byes Archiv gjorde Borgemestere og Raad der 1437 Mandagen efter St. Luciae Dag vitterligt paa Kjøge Byting, at en Borger havde klaget over, at to Gaarde vare ham fratagne, men da han ikke mødte, og vor Frue Altars og Ste Gertruds Forstandere mødte og fremlagde Biørn Olufsens lovlige Skjøde til vor Frue Altar og Ste Gertruds Kapel paa Gaardene, vedbleve disse at beholde dem. Efter Kjøge Byes Archiv vedkjendte Raadmand Jens Olsen i Kjøge sig 1440, at han for 22 Aar siden havde givet en Jord og Grund til St. Karines Altar i Ste Gertruds Kapel i Kjøge. I Diplomatariet i Geheimearchivet findes en Afskrift af et Afladsbrev, dateret 20 Februar 1446, udstedt af Cardinalerne Georg Præst ved Anastasius Kirken i Rom, Prosper ved St. Georg «ad velum aureum», og Peter Diakon ved Ste Mariæ Novæ Kirken, til Ste Gertruds Kapel i Kjøge

mod Nord, som tidligere løb ud fra Lovportestrædet. I Ste Gertruds Kirkegaard fandt ikke alene de som døde i Ste Gertruds Hospitalerne deres Hvilested, men de vare ogsaa Begravelsessted for Ugjerningsmænd og Forbrydere. 1552 gav Kong Christian d. 3die til Kjøge Borgere, til Hjælp til deres Raadhusbygning og Havn, foruden hvad der stod af Franciskanerklosteret, Ste Gertruds Kapel der i Byen, men hele Kirkebygningen har Kjøge Borgere ikke benyttet strax, da der af den, som sagt, i Begyndelsen af attende Aarhundrede endnu stod store Ruiner.

Saa var der Fransiskanerkirken ved Klosteret. Den tidligere omtalte Gaard, som efter et Vidne fra Kjøge Byting 1429²⁸/₇ blev skjødet af Christine Awe Stegs Efterleve, Kort Massow og Ies Olsen til Dronning Philippa, paa Kong Eriks Vegne, blev, efter at den havde været Kongsgaard i over halvhundrede Aar, givet St. Olufs Dag 1484¹) (Bilag Nr. 2) af Kong Hans til Fransiskanerne.

Allerede 1232 kom Franciskanermunkene gaaende paa deres bare Fødder til Danmark, og ikke længe efter begyndte de at

---

paa 100 Dage, for alle Troende, som paa visse nævnte Helligdage forrettede deres Andagt i Kapellet og betænkte samme med milde Gaver. Efter Diplomat. i Geh. Archivet gav den pavelige Legat Bartholomæus Tilladelse, at Sognepræsten ved St. Nikolai Kirke i Kjøge maatte holde Sjælemesser for fremmede Pilgrimme i St. Nikolai Kirke og Ste Gertruds Kapel i Kjøge 1451¹²/₁₁. Efter Kjøge Byes Archiv gjorde Byraadet vitterligt, Mandagen før St. Laurentii Dag, at en Borger havde skjænket al sin Rettighed i en Bod, norden for St. Nikolai Kirke, til Ste Gertruds Kapel i Kjøge. Ogsaa medens Johan Brostrup var Erkebiskop i Lund, skal der være givet erkebiskoppelig Afsad til Ste Gertruds Kapel i Kjøge. Af Kjøge Byes Archiv sees, at 1478 udleiede Christoffer Jensen, Præst i Roskilde, med Borgemestere og Kirkeværger til Ste Gertruds Kapel i Kjøge, en samme Kapel tilhørende Gaard. Af et Fæstebrev i Kjøge Byes Archiv fra 1507 sees, at en Borger i Kjøge fæstede en Gaard tilhørende Ste Gertruds Kapel i Kjøge for 4 Mark Landgilde. Endnu fra 1518 findes i Kjøge Byes Archiv en Tilstaaelse, dateret vor Frue Dag Purificationis, hvorved Niels Olsen Raadmand tilstaa at have leiet af Ste Gertruds Kapel i Kjøge en Gaard i Vesterstrædet for 4 Mark aarlig.

1) Kong Hans' Brev af 1484 St. Olufs Dag, findes i Geheimearchivet, afskrevet i en Kundgjørelse fra Anders Glob Vicarius provincialis og Broder Laurits Branth's.

stifte Klostere efter deres Regel her i Landet, men som Tiderne gik, gaves mere og mere efter i deres strænge Reglers Overholdelse, og lidt over Midten af det femtende Aarhundrede begyndte, blandt Franciskanerne her i Landet, en Kamp imellem dem som vilde gennemføre de oprindelige strænge Regler, og dem som helst vilde give efter og leve mageligere. De Franciskanermunke som søgte at gennemføre en Reform i Klosterbrødrenes Levnet, kaldtes Observantsbrødre, og i Spidsen for disse gik Laurentius Brandere, som allerede med pavelig Tilladelse 1469 havde reformeret Odense Kloster. Til disse Observantsbrødre af Odense Stift, med Laurentius Brandere og Anders Glob Vicarius provincialis i Spidsen, var det Kong Hans overgav sin Kongsgaard i Kjøge, for at de i den kunde indrette et Franciskanerkloster for Observantsbrødre. I Kongens Brev, hvorved han giver Kongsgaarden til Franciskanerne, staar, at den er «liggendis wit porten som man udgangher till gamle Køge Kircke». Her var det ogsaa, at Franciskanerklosteret har ligget, mellem Aaen og Porten ved Vestergade. Naar der i et gammelt Document staar, at Biskop Olaus Martini af Roskilde indviiede Klosterets Kirkegaard 1485¹⁾, menes hermed vistnok, at Gaarden ved Kirken, som der dengang byggedes paa, blev indviet, men da det varede noget, før Kirken blev færdig, blev den først tilligemed Kirkegaarden og Omgangen indviet 1509¹⁾ af Biskop Andreas Muus af Oslo, med Roskilde Biskop Johannes' Samtykke. Klosteret, som var indviet til Vor Frue²⁾, blev vistnok strax efter, at det var givet 1484 til Franciskanerne og havde faaet sin første Indvielse 1485, taget i Brug af Munkene og blev bestyret af en Guardian, som dog igjen stod under Overbestyreren over alle Observantsbrødrene af Franciskanerordenen i Danmark, Provincialvicarius Laurents Brandere³⁾, saa naar der paa Klosterets

¹⁾ Daugaards Danske Klostere S. 199.

²⁾ See Rosenvinges Udvalg af gamle danske Domme 4de Samling S. 196—197.

³⁾ Efter Kong Hans' Gavebrev af 1484 var dengang Anders Glob Provincialvicarius for Observantsbrødrene af Franciskanerordenen i Danmark; efter et Pergamentsbrev af 1493 var Laurits Brandere (som her kaldes Laurits Brandtzen) Vicarius over St Francisci Ordensbrødre i Danmark. Provincialvicaren blev valgt paa 3 Aar, men kunde omvælges. Før 1517 kaldtes Ordens-Provincialen kun Vicarius, men fra den Tid af Minister.

Vegne udstedtes noget Brev eller Document, var det Provincialvicarius og Guardianen i Klosteret, som udstedte det. Af et Pergamentsbrev fra 1493¹⁾ sees, at Guardianen i Vor Frue Kloster i Kjøge dengang hed Laurits Olsen og kaldtes Broder. Af dette Brev seer man ogsaa, at Klosterets Bestyrelse sørgede for Almuens Bedste, da det bemærkes, at den tit og ofte havde bedt hæderlig og velbyrdig Mand Niels Eriksen²⁾ af Vallø og hans Hustru Fru Birgitte³⁾, om de maatte bygge en Agebro paa deres Grund mellem Kjøge og Prambroen over det Vand, som løb af Søen ud i Stranden⁴⁾, menige Almuesfolk til Bedste.

Kong Hans' Moder, Dronning Dorothea, var den som væsentligt bidrog til at faa Kirken til Franciskanerklosteret i Kjøge opbygget og skænkede Ornamenterne til den. Flere Gange, efter at Franciskanerklosteret i Kjøge havde begyndt sin Virksomhed, holdt Franciskanerordenen Kapitel i Kjøge, saaledes 1487, hvor Laurentius Brandere havde Forsædet som Vicarius for Observantsbrødrene; senere holdtes atter Kapitel i Kjøge 1492, 1501, 1520⁵⁾. At Folk tænkte paa Franciskanerklosteret i Kjøge, sees blandt andet af at Christian Daa ved sit Testamente af 1501 gav til Graabrødrene i Kjøge tre Lybske Mark, og Christine Rosenkrands ved sit Testamente af 1509 to R Korn⁵⁾. At Klosteret ogsaa, saa smaat, havde Eien-domme, har jeg seet deraf at Graabrødrene i Kjøge 1518 skjødede en Gaard i Ringsted til Mathias Pedersen Møller⁶⁾.

Rimeligvis har Munkene i dette Kloster været agtede og ansete for skikkelige Folk af deres Naboer, da Raadmand Steen, efter at have opbygget et grundmuret Hus i Kjøge 1523

1) Rosenvinges Udvalg af gl. D. Domme 4de Samling Side 196.

2) Niels Eriksen Rosenkrands til Bjørnholm og Vallø, D. R. R. og Hofmester, † 1515, Søn af Erik Ottesen Rosenkrands til Bjørnholm og Boller og Sophie Gyldenstjerne.

3) Birgitte Thott, en Datter af Oluf Axelsøn Thott den Uretfærdige til Vallø og Ane Present.

4) Man seer af dette Brev fra 1493, at der dengang har været en Sø med Udløb til Stranden mellem Kjøge og Prambroen. Engen ved Billesborg Skov har altsaa været Sø, og Udløbet til Stranden har været gennem den Bæk, hvorover nu er Bro.

5) Daugaards D. Klosters, S. 199.

6) S. r. D. Mon. b. Petri Nestv. T. 4. Side 383.

til Bolig for fattige Mennesker, overdrog Bestyrelsen heraf, efter sin og Hustrues Død, til Graabrødrekloster i Kjøge. Og saa godt troede han dem, at han intet lovede dem for deres Uleilighed.

Længe har dette Kloster ikke bestaaet, da ved Reformationen alle Klosterne bleve hævede, men før Munkene i Kjøge Kloster droge afsted, gjennemgik de megen Forfølgelse¹⁾ og led Mangel paa de nødvendigste Livsfornødenheder. De fleste Forfølgelser vare Munkene underkastede, medens Broder Laurits Jensen²⁾ styrede Klosteret. Denne Laurits Jensen havde forhen flere Gange været Provincial-Vicar og Minister³⁾. Da Brødrene 1530 bleve meget forfulgte, bade de i Overværelse af Ministeren Hans Brun⁴⁾ om Opsættelse med deres Uddrivelse af Klosteret. Brødrene gik da ind paa, at naar Borgerne hjalp dem i en vis Tid, skulde de, om de ikke kunde hjælpes længere end denne fastsatte Tid, vige og overlade Borgerne Stedet, hvilket de ogsaa maatte gjøre, da Tidsfristen var udløbet, uagtet Provincial-Ministeren nægtede, at han havde bestemt dem nogen saadan Termin. Maaske har Brødrene, som ikke forstode det sande ved den reformatoriske Retning, som slog saa stærkt igjennem, tænkt, ved at indgaa paa, at naar Borgerne hjalp dem en Tid, da, om de ikke mere kunde hjælpes, at forlade Klosteret, at al denne Uro og dette Håd imod dem nok lagde sig, naar de stille afventede, at Stormen fik udraset, men da den ikke lagde sig og alle Hjærter vendte sig til den lutherske Side, forlode Graabrødrene, fattige og forladte, deres Kloster i Kjøge 1531. Endnu før alle Brødrene havde forladt Klosteret, ventede man, at de sidste snart skulde

1) Jeg har læst dette i en gammel Krønike om Graabrødrenes Uddrivelse af deres Klosterne i Danmark, oversat af J. F. Fenger i Dansk Kirketidende.

2) Han var en Svensker, der i alt 5 Gange var Graabrødrenes Provincial-Minister, nemlig 1498, 1500, 1504, 1516 og 1522, hvergang 3 Aar.

3) Da, som før bemærket, Ordensprovincialen før 1517 kaldtes Vicar, og efter den Tid Minister, kaldes han først det ene, saa det andet. Da han 1516 var valgt til Vicarius, blev han paa det almindelige Generalcapitel i Rom 1517 stadfæstet i Embedet og udnævnt til den første Minister for Ordens-Provinsen Danmark.

4) Var Ordenens Provincialminister i Danmark fra 1528 til 1531.

drage bort, hvilket jeg seer af et Brev udstedt i Flensborg 1531 den 1 Marts¹⁾ af Hr. Tyge Krabbe²⁾ D. R. Marsk og Hr. Oluf Rosenkrands³⁾ til Vallø, Ridder, hvori de love Kong Frederik d. 1ste, at de Ornamerter, Klenodier, Sølv, Guld, Kalke, Diske, Monstranser og Andet, som der var i Graabrødre Kloster i Kjøge, skulde blive tilstede og Optegnelse tages derover, efter som Kongen tilforn befalet havde, og naar de Munke og Brødre, som endnu vare i Klosteret, udgik og forlod det, skulde samme Klenodier og Ornamerter komme Kongen tilhænde.

Rimeligvis er Klosterkirken bleven ødelagt ikke længe efter dens Opbyggelse, da den 1521 skal være opbygget eller dog gjort istand igjen af Borgemester Peder Pedersen i Kjøge og hans Hustru Alhed Pouls Datter⁴⁾.

Det hedder sig, at Klosteret blev forandret til et Hospital⁵⁾, da Kongen havde givet Borgerne i Kjøge det ved et Gavebrev dateret Flensborg 1531⁶⁾, hvori det paalægges Borgerne, naar Munkene frivillig have forladt Klosteret, at anvende det til et Hospital for syge og saare Mennesker, men dette er neppe blevet til noget; maaske blev nogle enkelte af Munkene i Klosteret nogen Tid, uagtet det hed sig, de forlod dette 1531, saa Borgerskabet ikke har faaet Bygningen før længe efter Gavebrevet af 1531, eller maaske er det en Feiltagelse, at Kjøge Borgere 1531 fik Franciskanerklosteret i Kjøge af Kongen. Dette synes rimeligt, efterdi der i Kjøge Byes Archiv findes et Gavebrev af Kong Christian, fra 1552, hvorved Kongen skjænker Kjøge Borgere til Hjælp til deres Raadhus-

¹⁾ I Geh. Archivet.

²⁾ Tyge Krabbe til Bustrup og Wegholm, Marsk, † 1541, gift med Anne Rosenkrands, Niels Datter af Bjørnholm.

³⁾ Hr. Oluf Rosenkrands til Vallø R. D. R. R., Befalingsmand paa Nyborg, Kong Chr. 2 Søn Prinds Hans' Hofmester, † 1545 Mortens Dag paa Vallø, begravet i Valløby Kirke, hvor der er en stor Sten over ham og hans Hustru Fru Ide Munk (af dem med 3 Roser).

⁴⁾ Efter en skreven Beretning i den Ledreborgske Haandskriftsamling og Thottske Manuskriptsamling Nr. 1390, 14de Stykke.

⁵⁾ Münters Reformations-Historie, B. 2. Side 165.

⁶⁾ Efter en skreven Beretning i den Ledreborgske Haandskriftsamling.

bygning og til Havnens Forbedring de to Huse, som staa i Graabrødre-Kloster og Ste Gertruds Kapel der i Byen, og den Grund som samme Huse og Kapel staa paa, med Haverum, Kirkegaard og Gaardsrum, saaledes at de skulde bruge al Sten og Tømmer, som findes paa samme Huse og Kapel, til Raadhuset, Havnen og anden Byens Nytte, men at disse Eiendomme ellers skulde være og blive til Kjøge Kirkes Behov¹⁾. At St. Nicolai Kirke blev Eier af hvad der var tilbage af Franciskanerklosteret med Kirken, seer jeg af St. Nicolais Kirkeregnskaber, som findes i Kjøge Byes Archiv, da her er anført, at Klosterkirken blev gjort istand 1630; ligeledes staar der ogsaa, at St. Nicolai Kirke istandsatte Klostergaarden 1644.

Om Klosterkirken 1630 blev istandsat, fordi her dengang skulde holdes tydsk Prædiken deri, veed jeg ikke, men at en Del tydske Flygtninge, som, da Trediveaarskrigen rasede i deres Hjem, søgte ind i det fredelige Danmark og toge Bolig i Kjøge, fik 1634 Lov at holde deres egen Præst, har jeg seet af H. F. Rørdams Stykke om de tydske Menigheder i Danmark i 17de Aarhundrede²⁾, og jeg antager derfor, at disse Tydske maaske, allerede før de havde fast Præst, imellem har faaet en eller anden blandt de tydske Flygtninge til at prædike for sig og ved den Leilighed har brugt Klosterkirken, som de efter at have faaet fast Præst stadigt brugte³⁾. Den faste Præst de havde var her kun paa tredie Aar og drog saa tilbage til Tydskland, hvorfor de Tydske i Kjøge ansøgte Kongen 1641 8 October⁴⁾ om paa ny at faa en stadig Præst, efter den forrige var hjemkaldt til Pommern. De havde udseet sig en fordreven Præst, som opholdt sig i Malmø og som havde lovet at lade sig nøie med Tavlepengene. Herefter fik de atter en fast Præst⁵⁾, formodentlig ham, som lod sig nøie med

¹⁾ Til Gjengjæld for sin Gave forlanger Kongen, at Raadhuset i Kjøge skal bygges med gode Lofter, saa at han der kan oplægge sit Korn.

²⁾ Ny Kirkehistoriske Samlinger, 3 B. 1 H. Side 174—177.

³⁾ Dette nævnes i Kjøges Embedsbog.

⁴⁾ Ansøgningen er i Haandskr. Diplomatarium, Geh. Arch.

⁵⁾ Dr. H. F. Rørdam nævner disse to tydske Præster i Kjøge: Hr. Jochum Schlotoué og Hr. Justus Teichmejer.

Tavlepengene, og der blev fremdeles holdt Gudstjeneste paa Tydsk i Franciskanerkirken, saalænge til de tydske Flygtninge droge hjem igjen.

Da Svenskerne 1659 befæstede Kjøge By, blev atter Franciskanerkirken ødelagt, og Byen lod den efter Fredslutningen atter istandsætte.

I den Ledreborgske Haandskriftsamling findes paa et Blad, indheftet blandt andre Blade, Kjøge Historie vedkommende, disse meget slette Vers:

Den Kirke, som var her opbygt i fordom Dage,
Med Boliger for de Husarme at indtage¹⁾,
Lod Peder Pedersen, som var i Kjøge Bye
Borgemester fordom Tid, opbygge ud af nye,
Men Kirken blev det Aar der 1600 skreves
Til ni og fem Gang ti, da Svensk i Sjælland trives,
Af svenske Commandant, som gjorde Køge fast,
Hans Nafn var Jacob Stahl, i Grunden nederkast.
Dog blev den der Mand Aar syv og halvfjærvindstyre
Til sexten hundrede fra Christi Byrd mon skrive,
Af Byens Magistrat opbygt, som dend nu staaer,
Gid den Guds Nafn til Lov maa staae i mange Aar.

Senere stod Klosterkirken ubenyttet, undtagen naar der enkelte Gange blev holdt Ligtale over en eller anden af Kjøge Indvaanere, som blev begravet paa Klosterkirkegaarden²⁾. 1752 blev Franciskanerkirken helt nedrevet, men endnu benytttes Klosterkirkegaarden til Begravelsessted for Gammelkjøge og de fattigere Beboere af Kjøge By.

Herude ved Nørre Gammelkjøge laa endnu Gammelkjøge Kirke, paa den saakaldte Kirkebakke. Hvor de smukke unge Frugttræer for Tiden voxte frodigt op, lød for Aarhundreder siden Klokkeklang og Messesang, nu synger Fuglen i Træets Top sin glade Lovsang hen over Gravene.

Mange hundrede Mennesker ligge begravede her, og tidligere kom mange Menneskeben og Dødningshoveder op over Jordens Overflade; nu sees ikke mange Stumper af Ben mere,

¹⁾ Herefter skulde man tro, at der ved Kirken havde, en Tid, været Boliger for husvilde Folk.

²⁾ Efter Kjøge Sogns Embedsbog.

efter at Kirkegaarden er indtaget til Have og Jorden ofte gennemgravet, men endnu er Kirkebakken overstrøet med Smaastumper af hvidgraa Kalksten, hvoraf Kirken har været bygget. Øverst oppe paa den lille Bakke har Kirken staaet, og her har jeg for en Del Aar siden seet Grundstenene til et af Kirkens Hjørner, nogle Alen under Jordens Overflade, og da vi i September 1857 lod grave paa Kirkebakken, for om muligt at finde Grundstenene til Kirkebygningen, fandt jeg vel ikke disse, som rimeligvis ere optagne eller ligge dybere end vi kom ned, men paa to Steder fandt vi, $1\frac{1}{4}$ Alen under Jorden, en Del store Kalkstene med Grus, Kalk og Flintestene imellem ligge paa et Stykke, omtrent $1\frac{1}{2}$ Alen i Kvadrat, ikke meget ordentligt, men dog som om de havde dannet et sammenhængende Stykke Mur, og lige under disse Stene laa Benraden af et Menneske, og i et ganske lignende Leie fandt jeg endnu en Benrad; den første jeg traf paa, laa mod Øst og Vest, den anden mod Syd og Nord. Den første jeg fandt, laa omtrent 8—10 Alen i lige Linie øst for den sidste; saa jeg antager, disse Ben vare Levninger af Lig, som vare begravede under Gulvet i Kirken, og de Stykker Mure, som laa over Benene, antager jeg var Levninger af Kirkegulvet.

Det fortælles, at i min Bedstefader Rasmus Carlsens Tid skal Grunden, hvor Kirken har staaet, først være bleven ryddet og taget under Ploven, og dengang skal det sidste Stykke af Kirkegaardsmuren være bleven nedrevet. I min Fader Christen Carlsens Tid blev det Stykke af Kirkegaarden, som ligger nærmest ved Opkjørselsveien til Gammelkjøgegaard, beplantet med Frugttrær; senere har min Broder Hans Carlsen indtaget først et Stykke, senere hele den gamle Kirkegaard med Kirkebakken, til Frugthave. Kun til Midten af det syttende Aarhundrede blev der begravet nogle enkelte Lig paa denne Kirkegaard, som længe efter den ikke mere brugtes kaldtes Gammelkjøge Kirkegaard.

Denne Gammelkjøge Kirke har vistnok været en af de tidlige byggede Kirker¹⁾, og jeg har tidligere bemærket, at det

¹⁾ Uden at jeg veed hvorfra jeg har det, staar det for mig, som om jeg i min Barndom har hørt, Gammelkjøge Kirke i den katolske Tid var

rimeligvis er denne Kirke, i hvis Nærhed hellig Margrethes Lig blev nedgravet, som i en Krønike, skrevet senest i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede, kaldes «Den gamle Kirke, yderst ved den østre Strand». I den Tid Kjøge Kjøbstad laa herude syd og nord for Aaen, har denne Kirke vistnok været Byens Hovedkirke, og de ved Kirken 1522 nævnte tilliggende Kapeller har vel været mindre Kirker eller Kapeller henhørende til den gamle By. Da Ny-Kjøge reiste sig og blev en stor By, er Gammelkjøge Kirke bleven Annex til St. Nicolai Kirke i den ny By og er vedbleven at være det til Reformationstiden, hvilket jeg seer af at Hr. Michel Sanger 1522¹⁾ efter Hr. Egerhards Død fik Præsentsats paa Kjøge Kirke med Annexet Gammelkjøge og tilliggende Kapeller. Efter den lutherske Reformations Indførelse delte Gammelkjøge Kirke Skjæbne med de mange andre Kirker her i Landet, som blev nedlagde, eller henstode ubenyttede. Saaledes stod denne gamle Kirke tom og øde i 40 Aar, og rimeligvis er her aldrig bleven holdt Gudstjeneste efter den lutherske Orden. Da den saa blev mere og mere brøstfældig, ansøgte Borgerne i Ny-Kjøge Kong Frederik 2 om at faa den forørende til deres egen Kirkes Reparation, hvilket blev dem bevilget ved et Brev fra Kongen dat. 29 Decbr. 1572²⁾ (Bilag Nr. 5). Maaske er den dog ikke dengang bleven nedrevet, da jeg seer af Synodalia Roskildensia³⁾ paa det kgl. Bibliothek, at paa Gammelkjøge Kirkes Vegne blev 1673 fordret paa en gammel Restance efter Kgl. Benaading 1 Rd. af hver Kirke i Stiftet. Man fristes til herefter at antage, den ikke er bleven nedrevet helt 1572. Rimeligvis har en Del staaet af den 1673, og det seer næsten ud til, at en Istandsættelse har været paatænkt, dog er denne aldrig bleven til noget, og Kirken har henstaaet som Ruin i længere Tid, og Kjøge By har vel saa lidt efter lidt brugt de Stene hvoraf den var bygget. Hvad imidlertid

---

indviet til St. Oluf. Er denne Erindring rigtig, kan den være bygget midt i det ellefte Aarhundrede.

¹⁾ Suhms nye Samlinger, B. 2. S. 191.

²⁾ Brevet findes i Geheimearchivet.

³⁾ Ny kongl. Samling Nr. 1171.

kan tyde paa, at den har været nedbrudt, i det mindste noget af den, efter at Kongen havde givet den til Kjøge Borgere, som vel efter Anvisningen har brugt af dens Stene til St. Nicolai Kirkes Reparation, er en Afskrift i Kjøge Raadstubog i Byens Archiv fra 1597, hvori Gammelkjøge Kirke siges at være afbrudt, og dens tidligere Menighed at søge til Kjøge Kirke. Maaske kan dog herved forstaaes, at der er nedbrudt af den, og at den er Ruin. Den nævnte Afskrift af 1597 indeholder en Opskrift paa de Jordstykker som har tilhørt Gammelkjøge Kirke, og som, efter at Folkene i Gammelkjøge søgte til Kjøge Kirke, kom til at tilhøre denne. Dog ikke al den Eiendom, Gammelkjøge Kirke havde, tilfaldt Ny-Kjøge Kirke, ogsaa Byen fik sin Del heraf, hvilket man seer af en Afskrift af et Gavebrev til Kjøge By, paa en lille Lund og et Stykke Jord, dat. Kbhvn. 22 Febr. 1571, fra Kong Fr. 2, som ogsaa findes i Kjøge Byes Raadstubog (Bilag Nr. 4).

Vest for Byen Kjøge skal Ste Annas Kapel have ligget, fortæller Almuen heromkring. Pladsen, hvor det har staaet, kjender nu Ingen. Vest for Byen Kjøge, er her ud ad Gammelkjøge til, men da her er opgravet gamle Murstene mange Steder, kan jeg ikke gjøre mig nogen sikker Forestilling om, hvor Ste Annas Kapel har ligget. Det siges i Danske Atlas, at dette Ste Annas Kapel tilligemed Ste Gertruds Kapel var i stor Anseelse i Pavedømmets Dage. Om med Ste Annas Kapel¹⁾ her var forenet et Hospital, veed jeg ikke, dog antager jeg, det kan være rimeligt nok, og har dette været indrettet lignende som den Kjøbenhavnske Ste Annas Stiftelse, saa har

¹⁾ Ikke ret langt fra Vallø, ved Enden af Alleen som fører ad Herfølge til, ligger en Banke kaldet Ste Anna Banke, og Huset som ligger derved kaldes Ste Anna Hus. I Banken er nu en Grusgrav, og det fortælles, at da man begyndte at grave Grus her, fandtes mange Benrade af Mennesker, som laa i Rader, saa man saae, at her havde været en Begravelsesplads eller Kirkegaard i gamle Dage. Før Kalkovnen i Herfølge blev bygget, var her en Kalkovn indrettet. Paa denne Bakke har nok staaet et Kapel, indviet til Ste Anna, og Kalkovnen er vist, da dette blev nedrevet, opbygget af dets Stene. Den gamle Mand, som fortalte mig dette og som boede i Ste Annas Hus, sagde, at i gamle Dage boede her i Huset en meget rig og fornem Jomfru, som hed Anna, og hun havde bygget dette.

der med Hospitalet for Syge været forenet et Herberge for fattige Vandringsmænd. Var dette Tilfældet, er det rimeligt, det har ligget ved en af de store Veie, maaske ved den som gik fra Kjøge til Roskilde, i hvis Nærhed, lige indenfor Grændsen paa Ølby Mark, er fundet en Del Benrade, liggende Side om Side i en lille Bakke, hvor Jordsmonnet er overstrøet med Stumper af røde Murstene, som tyder paa, at her har staaet en Bygning. Denne Jord, hvorpaa Begravelsespladsen har været, tilhørte ved Reformationstiden Gammelkjøge Kirke, og derefter lagdes den til Kjøge Kapellan-Embedede.

Om dette Ste Annæ Kapel stod i Forbindelse med det store Ste Annæ Gilde eller Laug, som var i Kjøge i Middelalderen, veed jeg ikke, men umuligt var det jo ikke, at Gildet kan have haft sit Altar indviet til Ste Anna her i Kapellet, som har samme Navn som Gildet. Blandt Navnene paa de 1485 afdøde Brødre i Ramsø og Bjeverskovs Kalentegilde¹⁾ nævnes blandt Præsterne Hr. Laurencius Nicolai Canonicus Ste Annæ. Dette har vel været en af Præsterne ved Ste Anna Kapel ved Kjøge.

I et oftere nævnt Document, udstedt af Biørn Olufsen noget efter 1394, nævnes vor Frue Kapel, som nu bygges paa St. Nicolai Kirkegaard i Kjøge. Rimeligvis er dette Vor Frue Kapel en af de Udbygninger, som endnu ere ved St. Nicolai Kirke; var det et selvstændigt Kapel, som ikke var bygget sammen med den store Kirke, saa maa det have staaet ude paa Kirkegaarden, lidt fra Kirken.

1496 nævnes Hr. Beynt Iepssen, Kapellan til Hellig Kors Kapel²⁾, som købte en Gaard i Kjøge for 100 Mark, men om dette Hellig Kors Kapel laa i Kjøge, er uvist. 1476^{29/11}³⁾ nævnes Lauris Rodæi Kapel⁴⁾ i Kjøge, hvori fandtes Johannes Evangelists og Jacob Apostels Altare⁵⁾. Ogsaa et St. Hans

¹⁾ S. r. D. T. 8, p. 533.

²⁾ Kjøge Byes Archiv.

³⁾ I et Document i Anledning af en Sag om noget Gods, som tilhørte St. Jacobs og Johannes Altare, i Geheimearchivet.

⁴⁾ Fra 1433 af nævnes i en Del Aar i Documenter i Kjøge Byes Archiv en Laurens Rode eller Rothe som Byfoged i Kjøge. Maaske har han bygget Kapellet.

⁵⁾ Af Altare i Kirkerne i eller ved Kjøge har jeg fundet efterfølgende:

Kapel skal have været i Kjøge. At herude, hvor hellig Margrethes første Grav havde været, var bygget et hellig Mar-

1) Jomfru Mariæ eller vor Frues Altar i Ny-Kjøge Kirke, til hvilket en Bymand i Roskilde 1385 skjænkede nogle Boder i Kjøge. Atter 1390 fik den hellige Jomfrus Altar i Kjøge et Hus med Grund af Mikael Oleffsen Bymand i Kjøge, som han gav til bedste for sin og sin Hustru Catrines Sjæles Ro. 1394 testamenterede Biørn Olufsen, for sin, sin Hustrus og sine Forældres Sjæles Ro, den Gaard, han fik af Kirken og af Mærdæ Bo, Boo Scyds Efterleverske, til vor Frue Altar og til Ste Gertruds Altar. Omtrent ved denne Tid byggedes et vor Frue Kapel paa St. Nicolai Kirkegaard, og til vor Frue Altar i dette var det, at denne sidste Gave kom. 1437 gjorde Byraadet i Kjøge vitterligt, at en Borger havde klaget over, at to Gaarde vare ham fratagne, men han mødte ikke, og vor Frue Altars og Ste Gertruds Kapels Forstandere mødte og fremlagde Biørn Olufsens lovlige Skjøde. 1450 fordrede en Borger som sin Moders Mødrenearv Gods, der for 13 Aar siden var skjænket til vor Frue Altar i Kjøge Sognekirke. 1478 gjorde Byraadet i Kjøge vitterligt, at en Mand berettede, at hans Fader havde givet Hus og Gaard til vor Frue Kompagnis Alter i Kjøge. Ste Carines Altar i Ste Gertruds Kapel havde af Raadmand Jens Olsen faaet en Jord og Grund, hvilket han vedkjender sig 1440 at have givet til dette Altar for 22 Aar siden. Ste Annæ Altar i St. Nicolai Kirke fik af Fru Kirstine Frise 1454 en Bod med Grund. St. Nicolai Altar i Kjøge Sognekirke fik ved Testamente en Gave af Jep Nielsen Gise, Raadmand i Kjøge, og Hustru 1455, tre Fjerdedele til Messen og en Fjerdedel til en aarlig Bøgængelse for deres og deres Forældres Sjæle. 1488 skjødede en Borger i Kjøge Halvdelen af sin Gaard til St. Nicolai Altar. 1501 skjødede Borgemester Laurens Olsen, som Fuldmægtig for en Kvinde, hendes Eiendom i en Gaard i Nyportestrædet til St. Nicolai Altar i Kjøge Sognekirke. St. Jeips Altar i Kjøge fik 1461 Stadfæstelse af Mathis Ebbesen Præst paa Broderen Jens Ebbesens Gave, bestaaende af en Gaard og Grund, imod at Forstanderen for Altaret skulde hvert Aar holde fire Aartider alle Tamperdage med syv Præstemesser og Vigilie Aftenen tilforn. St. Olufs Altar i Kjøge Kirke fik 1462 ved Testamente Del i en Gaard i Vesterstræde, som en Borger eiede. Blandt de 1485 afdøde Brødre i Ramsø og Bjeverskov Kalentegilde nævnes Nicolai Johansen, St. Olufs Altarpræst. 1486 skjøder en Borger til St. Olufs Altar i Kjøge Sognekirke alle sine Huse og Bygninger, som stode paa St. Olufs Jord, liggende i Vesterstræde, norden Gaden. Ste Catrines Altar i Kjøge Bykirke fik 1472 skjænket af Ove Pethersen, Sognepræst i Lydersløv, hans Gaard i Kjøge, norden fra Bykirken næst Kalentegaarden. 1476 pantsatte Jens Jepsen Sognepræst i Endersløv for 30 Mark danske til Hr. Hans Olsen Kalente-Prior i Kjøge, med alle Brødrenes Samtykke, paa Ste Catrines Altars Vegne i St. Nicolai Kirke, en Gaard

grethes Kapel, er allerede omtalt tidligere, men hvor længe det stod, og om det var et af de tilliggende Kapeller ved Gammelkjøge Kirke, som Hr. Michael Sanger 1522 blev kaldet til, veed jeg ikke.

i Nyportestrædet i Kjøge. 1478 skjænkede en Mand sin Gaard, liggende paa Bjerget østen ved Gaden mellem St. Nicolai Gaard og en anden Gaard, Gud, Jomfru Marie og Ste Catrine til Lov, imod at der skulde holdes Messe for Ste Catrines Altar om Torsdagen. Til St Knuds Altar i Kjøge blev 1473 skjænket af Hr. Jens Persen Sognepræst i Dalby alt hans Gods og Jord i Kjøge, efter hans Tjenestepiges Død. Af St. Johannes Evangelists og Jacob Apostels Altar i Lauris Rodes Kapel i Kjøge førtes Trætte med en Mand i Strøby; Sagen førtes af Skomagerlauget om Gods 1476. 1483 Mandag før St. Clemens Dag fik Raadmand Jens Jeipsen, paa St. Trefoldigheds Altars Vegne, Skjøde paa en Gaard. Paa Hellig Legems Altars Vegne i St. Nicolai Kirke i Kjøge skjødede Hr. Nic. Perssen Kannik til Roskilde Domkirke og Sognepræst til St. Nicolai Kirke i Kjøge, til Mogens Bonde Raadmand i Kjøge, Halvdelen af en Gaard i Nyportestrædet, 1500. St. Crispini Altarpræst nævnes blandt de før 1485 afdøde Brødre i Ramsø og Bjeverskov Kalentegilde. 1530 fik St. Laurentii Altar i Kjøge af Oluf Rosenkrands Gjenbrev paa en Gaard i Salby i Høielse Sogn; St. Laurentii Altar gav O. R. Gjenbrev paa en Gaard i Tolstrup i Seder Sogn*). St. Erasmi Altar i Kjøge Kirke fik, efter et Document i Kjøge Byes Archiv uden Datum**), Ret til en halv Gaard, som en Borger havde testamenteret samme Altar.

Foruden disse Altare, jeg har fundet nævnte, var der vistnok mange flere i Kirkerne i Kjøge og Gammelkjøge, men endnu maa jeg bemærke, at ligesom jeg i et Gavebrev til St. Nicolai Kirke af 1478 har fundet St. Nicolai Gaard paa Bjerget i Kjøge nævnt, har jeg i et Brev fra 1504 fundet nævnt St. Thomas Stenhusgaard næst ved Tydske Kompagnis Laugshus, og i et Document fra 1507 Ste Birgitte Stenhusgaard i Kirkestrædet. Maaske kan disse have været Gaarde tilhørende Altare indviede til Helgener af samme Navn som Gaardene havde; muligvis har det været Præstehuse, hørende til Kapeller med Altare for disse Helgener, lignende som det Præstehus med Kapel, som stiftedes i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede i Roskilde***), til Ære for hellig Birgitte.

*) Topog. Saml. Geheimearchivet.

**) Endnu har jeg fundet i Kjøge Byes Archiv et meget gammelt iturevet; latinsk Document, hvoraf Halvdelen er borte, deriblandt Aarstallet, hvoraf sees, at Wilhelmus Jacobsen har skjænket Gods til St. Nicolai . . . i Nykjøge, samt et andet lignende latinsk Document, hvoraf sees, at en Bymand i Kjøge skjænker Gods til et Altar og til St. Nicolai Kirke. Aarstallet er rimeligvis 1389, men Alterets Navn er bortrevet.

***) Den hellige Birgitte af Hammerich. Side 284.

Endnu gaar her i Egnen løse Sagn og Fortællinger om flere Kirker; saaledes fortælles det, at der paa Gammelkjøge Sandmark, som støder til Blegevangen, skal have staaet en Kirke; ligeledes fortælles, at hvor nu Kjøge Bro gaar over imod Brogade, skal have staaet en Kirke paa den nordre Side af Aaen, hvor Gaden nu gaar hen over. En Borger i Kjøge har fortalt mig, at da der for en Del Aar siden blev gravet nede paa Fennediget i Kjøge, fandtes Levninger i Jorden af tykke Mure og Hvelvinger, og han mente, dette var de sidste Spor af en Kirke, her havde staaet. Ogsaa ude paa Brolyng syd for Kjøge By fortælles, at en Kirke skal have ligget, men dette synes næsten usandsynligt, da Vandet vist for ikke saa længe siden har gaaet ind over Lyngen, saa her kan ingen Kirke have staaet, uden den var bygget ude i Vandet.

Af Gilder eller Laug fandtes vistnok i Kjøge en Del, men jeg har kun fundet disse efterfølgende nævnte: Ste Annæ Laug eller Danske Kompagni. Allerede i Slutningen af det trettende Aarhundrede var Ste Annæ Broderskaber mægtige Foreninger gennem en stor Del af Tydskland, saa man kan vel antage, at deres Oprindelse gaar langt tilbage i Middelalderen, og tidligt har sikkerlig Handelsforbindelser med Tydskland bragt dem her til Landet, saa det kan være rimeligt nok, at Ste Annæ Laug har været stiftet, medens Kjøge laa herude, hvor nu Gammelkjøge ligger, men om Lauget eller Kompagniet stod i nogen Forbindelse med Ste Annæ Kapel, som laa vest for Ny-Kjøge, veed jeg, som sagt, ikke. Ligesom der i Middelalderen i Kjøbenhavn var et dansk og et tydsk Kompagni, saaledes var der ogsaa i Kjøge et dansk og et tydsk Kompagni, og Ste Anna var de Danskes, og Jomfru Marie eller vor Frue de Tydskes indviet til. Hvad jeg har fundet om Ste Annas Gilde indskrænker sig til to Tilstaaelser, af 1489¹⁾ St. Gregorii Dag fra en Borger i Kjøge, at han havde leiet af Oldermænd og Stolbrødre i Danske Kompagni en Ste Annæ

¹⁾ I Kjøge Byes Archiv.

Gaard, liggende østen for samme Kompagni paa Hiørnet, og den anden af 1492¹⁾ St. Stephans Dag, hvorved en Borger og Stolbroder i Ste Annas Laug, som kaldes Danske Kompagni, tilstaar at have fæstet af samme Laug en Gaard i Nyportestrædet for 1 lød. Mark aarlig. Jomfru Marie eller vor Frue Laug, ogsaa kaldet tydske Kompagni, har været et ret anseeligt Gilde. Da her tidligt var mange tydske Handels- og Haandværksfolk i Kjøge, har disse her oprettet et eget Laug eller Gilde, indviet til den hellige Jomfru, men naar dette Gilde er oprettet, veed jeg ikke; dog antager jeg, det er gammelt i Kjøge, da Tydskerne jo netop i den tidligere Middelalder havde stærkest Handel her. 1450²⁾ tilstaar en Borger i Kjøge at have leiet et Stykke Jord af vor Frue Gildes Forstander i Kjøge for 3 Skilling Gr. Dette Kompagni eller Gilde havde, som andre Gilder, sin egen Gaard i Byen, som kaldtes vor Frue Kompagni, og her samledes Gildesbrødrene og afhandlede forskellige Sager og holdt sig lystige med hverandre. Ved en saadan Samling i vor Frue Kompagni i Kjøge havde en Mand ved Navn Laurens Knudsen i Overværelse af 12 eller 14 Mennesker sagt Hr. Johan Oxe³⁾ og Beritte Knud Bertelsøns Efterleverske nogle Ord paa, som Hr. Johan Oxe den 17 Mai 1476⁴⁾ paa Raadhuset i Kjøge anklagede ham for, i Bent Billes til Søholm R., Borgemester, Byfoged og Raadmænds Overværelse (Bilag Nr. 1). 1504⁵⁾ Mandag efter Gregorii Dag gjorde Kjøge Byraad vitterligt, at en Borger havde skjødet til Peer Persøn Raadmand, Oldemand i Jomfru Marie Laug, kaldet tydske Kompagni, paa samme Kompagnis Vegne, et Stykke Jord i St. Thomas Stenhusgaard, næst ved tydske Kompagnis Laugshus. 1512⁵⁾ Torsdag i Fastelavn tilstaar en Borger i Kjøge at have leiet af tydske Kompagni et Stykke Jord for 2 Mark danske. 1516⁵⁾ Søndag efter Ste Margrethes

¹⁾ I Kjøge Byes Archiv.

²⁾ Brevet er i Kjøge Byes Archiv.

³⁾ Johan Oxe til Torsø D. R. R., Søn af Peder Oxe Lensmand paa Ørekrog og Helsingborg, og Mette Godow. Johan Oxe var * 1) Birgitte Thott, * 2) Inger Bille, Torben Billes og Sidsel Lunges Datter.

⁴⁾ Diplomat. i Geheimearchivet.

⁵⁾ Kjøge Byes Archiv.

Dag i tydske Kompagni i Kjøge tilstaar Laurens Jensen Raadmand og Peder Andersen Borger i Kjøge, Oldermænd og Værger for tydske Kompagnis Laug og Altar, at en Borgerske har skjødet sin iboende Gaard til samme Laug og Altar, imod at sikres for Nød i sin Alderdom. I det Oldnordiske Museum i Kjøbenhavn findes Sigillet, som Jomfru Marie Gilde i Kjøge brugte, og i det sees den hellige Jomfru siddende paa en Bænk med Hynde. Hun har Krone paa Hovedet, paa den venstre Arm har hun Frelseren med Solgisel om Hovedet, i den høire Haand holder hun en Lilie. Indskriften derom er: *Sigillum convivii beate Marie virginis d'Køkø.*

Ogsaa et St. Erasmi Laug har været i Kjøge, hvilket jeg seer af et aabent Brev i Kjøge Byes Archiv fra 1420, hvori Kjøge Byraad gjør vitterligt, at en Mand i Kjøge har skjødet en Gaard til St. Erasmi Laug i Kjøge.

Skomagernes Gilde i Kjøge har jeg truffet paa i et Document af 1476¹⁾, hvoraf sees, at Christiern Pedersen, Bispens Officialis i Roskilde, med flere tilstaar, at for dem mødte Jeppe Olufsen og Anders Pedersen Borgere i Kjøge, paa Skomagernes Gildes Vegne, for at bevise, at den Gaard i Kjøge, som var givet til Apostlene Jakob og Johannes Altar i Lauris Rodæs Kapel i Kjøge, tilhørte Skomagernes Gilde i Kjøge, og ikke tilhørte Michel Jeipsens Hustru i Strøby Bergitte, som ved sin Mand gjorde Fordring herpaa, og Gaarden blev tildømt Altaret. Heraf slutter jeg, at Johannes og Jakobs Altar var Skomagergildets Altar. Endnu er der i Kjøge et lille Stræde, som kaldes Laugshusstrædet, hvorom jeg har hørt, det har faaet sit Navn efter Skomagernes Laugshus, som laa her, og var det Sted, hvor Gildes- eller Laugsbrødrene holdt deres Møder.

Ogsaa Præsterne havde her i Kjøge et Gilde, som kaldtes Ramsø og Bjeverskovs Herreders Kalente-Gilde. Heri maatte ogsaa optages Lægfolk, baade Mænd og Kvinder, og det har sikkerlig sin Oprindelse i en tidlig Tid, da det allerede 1485²⁾ blev reformeret og fik nye, skjærpede Love, for, som der staar

¹⁾ I Geh. Archivet.

²⁾ Script. r. d. T. 8, p. 532.

i Bestemmelserne, at befordre deres Sjæles Salighed. Efter disse fornyede Bestemmelser skulde Brødrene være forpligtede at møde, naar Kapillet forsamledes tre Gange om Aaret, første Gang Mandag før Paaske, anden Gang Mandag efter Christi Legems Fest og tredie Gang den anden Mandag efter St. Michaels Fest, nemlig efter Efteraars Synoden. Paa disse tre Tider skulde de være tilstede ved Vigilierne, ellers betale Bøder. Præsterne, som bleve forhindrede i at komme, skulde læse Bønner for de afdøde Brødre, og alle Gildesbrødre skulde være tilstede ved Processionerne, Messer og Forbønnerne. De Brødre, som bleve borte herfra, skulde gjøre Ed paa, at de havde haft lovligt Forfald, og dersom det bevistes, de havde gjort falsk Ed, beroede det paa Brødrene, om de skulde stødes ud af Gildet. Der skulde betales vist af hver Broder til Gildet, og naar Enhvers Tour kom, skulde han give et Maaltid og et Gilde med fire Retter Flæsk og salt Kjød. Ingen Broder maatte anklage sin Medbroder for geistlig eller verdslig Domstol, førend han havde klaget til Gildets Forstander, og naar en Broder var lovlig varet og paamindet om at gjøre sin Gerd¹⁾, og han ikke gjorde den til den bestemte Tid, maatte han bøde det dobbelte. Naar en Gildesbroder var død, skulde alle Brødre, som vare tilstede, samles og gaa i Tog foran Ligkisten til Kirken, og blive ved Kisjen, til Broderen var begravet. Enhver Broder havde Lov at indføre en Gjest ved Forsamlingerne, men ingen uværdig maatte tages med. Der skulde holdes strængt over, at ingen Broder fornærmede den anden, og for enhver Overtrædelse af Bestemmelserne var der sat Bøder.

Kun et Stykke af disse Bestemmelser for Kalentegildet i Kjøge findes endnu og er aftrykt i Script. r. D.²⁾, men man seer dog heraf, at ogsaa dette Gilde skulde, blandt andet, være et Bolværk, der sattes mod Tidens Raahed.

1461³⁾ gaves noget Gods til St. Jeips Altar i Kjøge, imod

¹⁾ Tilberedning af Spise og Drikke, hvortil enhver Broder efter Tour var forpligtet; Kvinderne vare fri derfor, imod at de ved deres Indtrædelse i Gildet gav et Fad Øl.

²⁾ Tom. 8, p. 532.

³⁾ I Kjøge Byes Archiv.

at dets Forstander skulde holde visse Messer om Aaret; for- sømtes dette, skulde (her staar i Gavebrevet et ulæseligt Navn) i Kjøge Kalente have Fuldmagt at annamme Gaven, og lade holde Aartiderne og give hver Gang en halv lødige Mark. 1472¹⁾ skjænkede Ove Pethersen, Sognepræst i Lydersløv, sin Gaard i Kjøge, norden for Bykirken, sønden næst Kalente- gaarden, til St. Cathrines Altar i samme Kirke. Herefter kan man gjøre sig en Forestilling om, i hvilken Egn af Byen Kalentegaarden har ligget, om man end ikke kan angive be- stemt Pladsen, hvor den har staaet. 1476²⁾ pantsætter Jens Jepsen, Sognepræst i Endersløv, for 30 lød. Mark dansk, til Hr. Hans Olsen Kalente-Prior i Kjøge, med alle Brødrenes Samtykke, paa St. Cathrines Altars Vegne i St. Nicolai Kirke, sin Gaard i Nyportestrædet i Kjøge. Til Vitterlighed under- skriver Hr. Hans Olsen Kalente-Prior, Hr. Corth Moïssen, Sognepræst i Haarløv, Per Knutsen, Raadmand i Kjøge, Kalente- brødre. Herefter antager jeg, at St. Cathrines Altar i St. Ni- colai Kirke var Kalente-Gildets Altar.

Besiddere af Eiendomme i og om Gammelkjøge.

Efter 1428, da Barsbæk Krumpen nævnes som Eier af Gammelkjøge, kommer der en længere Tid, hvori man kun hist og her finder Spor af dem, som har eiet Eiendomme her- omkring, og ved disse Spor vil jeg forsøge at gjette mig til, hvordan Gammelkjøge kan være kommet i Elisabeth Billes Besiddelse.

Allerede før Barsbæk Krumpen eiede Gammelkjøge, havde Familien Bjørn³⁾ eller Bjørnsen, som førte en Ørnekleo i

1) Gavebrevet er i Kjøge Byes Archiv og er dateret Lythersløffue 1472 Dagen efter Christi Himmelfartsdag.

2) Documentet, hvorved Jens Jepsen pantsætter sin Gaard til St. Cathrines Altar, er i Kjøge Byes Archiv.

3) Denne Slægt var i sin Tid en af de mægtigste i Landet, og Forholdet mellem de herefter nævnte antager jeg var, som efterfølgende lille Stamtavle viser.

Hr. Oluf Bjørnsen Ridder, † 1381. Fik Byen i Pant for laante Penge. 1376 underskrev han Kong Olufs Haandfæstning i Slagelse, og var ved Dannehoffet i Nyborg 1377. 1378 bevidner Abbeden og Kon- ventet i Ringsted at have modtaget 50 Mark hvid Mønt af Hr. Oluf Bjørnsen, for at holde daglig Messe og aarlig Begængelse for den af-

Vaabnet, Eiendomme her i Egnen, og Ridder Oluf Bjørnsen havde, i den sidste Halvdel af det fjortende Aarhundrede, faaet

døde Kong Valdemar. Han var Klosterets særdeles Velgjører og Exe-
cutor testamenti efter Kong Valdemar. Ogsaa blandt Skovklosters
Velgjørere nævnes han, og i Skovklosters (Herlufsholms) Kirke blev
han begravet, og over hans Grav er en anseelig Granitsten med Ind-
skrift og Vaaben, hvilket sidste er udslidt. Hans Hustru hed Hyllæ
(see Indskrifter paa gamle Gravstene i Herlufsholms Kirke, af Chr.
Listov. Side 8.)

Petrus.	Fikke.	Køni- kinus.	Gesa Olufs- datter. * Engel- buth Weden- husen.	Hr. Johan Oluf- søn Bjørn i Skuldorp, ogsaa kaldet Hennike eller Hans Olufsøn til Sø- holm. Han fik 1391 Lykkesholm fra Dr. Margrethe, og af- stod sin Frues Arve- part i Hørningsholm til samme Dronning. Han var Ridder og D. R. R. 1393 *Inge- borg Peders Datter (Grubbe.)	Hr. Bjørn Olsen, som testamenterede, efter et Perga- mentsbrev i Kjøge Byes Archiv, en Gaard i Kjøge til vor Frue Kapel og til St. Gertruds Kapel i Kjøge. Under dette Brev hænger hans Segl, hvori er en Ørnekle. Endnu et Perga- mentsbrev af 1394 om Gaven til vor Frue og St. Gertrud i Kjøge, udgivet af Bjørn Olufsen, findes i Kjøge Byes Archiv. 1394 var han ikke Ridder, og det først nævnte Gavebrev, hvori han nævnes som Ridder, er altsaa udstedt senere, og er nok en Stad- fæstelse af det sidstnævnte. I et Brev af 1399, udstedt paa Sjællands Landsting, om Gods i Strø Herred, Hr. Berthold von Ost og hans Hustru solgte til Dron. Margrethe, er Johan Olson og lige efter ham Bjørn Oluf- søn nævnte blandt dem, som ud- steder Brevet. Rimeligvis vare disse to Brødre. Samme Aar 1399 under- skrive de begge endnu to Documenter, Berthold von der Ost og hans Hustru vedkommende. (See C. Molbech og N. M. Petersens Udvalg af Diplomer og Breve, B. 1, H. 1, S. 81, 87, 91.) 1426 nævnes Hr. Bjørn Olssen endnu.
---------	--------	-----------------	---	--	--

Helle Johans Datter. kom i Besiddelse af Svigerfaderens store Godser. Han var en god Hus-
holder og Svogeren Axel Andersen en daarlig. I Klevenfeldts Sigilsamling
* Hr. Axel An- findes hendes, Illianes eller Ellens, Segl under et Document udstedt af
dersen, Ridder. hende 1451, deri er en Ørnekle med Omskrift S. helenæ filiæ d. Johannis
Olavi militis.

Byen Kjøge i Pant for laante Penge. En Del af dette Pant gik over til hans Datter Gesa Olufsdatter, der som Enke efter Engelbuth Wedenhusen 1391 skjødede sin Del af Pantet til sin Broder Hr. Johan Olufsen Bjørn. Om her ved Kjøge menes Gammelkjøge eller Ny-Kjøge, er ikke let at vide, dog er det muligt, at herved forstaaes Gammelkjøge, da jeg af et latinsk Gavebrev fra en Bymand i Roskilde, dateret 1385, paa nogle Boder i Kjøge, som gaves til Jomfru Maries Altar i Ny-Kjøge, seer, at Gammelkjøge dengang blev kaldt Kjøge i Modsætning til Ny-Kjøge, som det nuværende Kjøge da kaldtes. Men da Gammelkjøge allerede nævnes, som jeg tidligere har omtalt, 1356, kan man see, at de nye Benævnelser i længere Tid ikke have haft nogen Fasthed, hvorfor det er vanskeligt at vide, om der, naar Kjøge nævnes i den Tid, skal forstaaes Ny eller Gammelkjøge. Vist er det, at Ridder Oluf Bjørnsen havde Kjøge, Gammelkjøge eller Ny-Kjøge, i Pant, og at hans Børn eiede Gods her i Egnen, og at hans Søn Hr. Johan Olufsen Bjørn fik sig tilskjødet af sin Søster Gesa Olufsdatter, Engelbuth Wedenhusens Enke, som ovenfor nævnt 1391¹⁾, hendes Del af Pantet i Kjøge. Denne Johan Olufsen Bjørns Datter Illiana blev gift med Hr. Steen Basse, som kom i Besiddelse af sin Svigerfaders store Godser og var en Mand, som samlede meget Jordegods, og det er rimeligt nok, at han kan have samlet flere af de Kjøgeske Eiendomme, end dem han fik fra sin Svigerfader. Hr. Steen Basse døde henvend 1448 og har rimeligvis haft en Søn, som døde før Faderen, og da Steen Basse saaledes var uden Arvinger, beretter et Sagn²⁾, at han skal have skjænket Torben Bille, der var gift med hans Søsterdatter Sidsel Lunge, Søholm og 12 Læster Korn, for at han skulde opkalde sin ældste Søn efter ham. 1446³⁾

¹⁾ I Geheimearchivet findes et Brev af 1391^{14/7} eller ^{21/7}, hvori Gesa Olufsdatter, Enghelbuth Wedenhusens Efterleverske, gjør vitterligt, at hun har skjødet og overladt sin kjødelige Broder Hennekin Olafsen af Syholm, af Vaaben, al den Del der tilkom hende i Byen Kjøges Pant-sættelse, der tidligere var pantsat til deres Fader, Hr. Olaf Bjørnsen, Ridder.

²⁾ Ny danske Magazin. Bind 6, Side 265.

³⁾ Ny danske Magazin. B. 6, S. 268.

skjødede virkelig Steen Basse til Torben Bille alt sit Kjøbe- og Pantegods i Sjælland og Fyen, og hans Søn blev kaldt Steen Bille Basse, og det er denne Steen Bille Basse, som efter Hofmans danske Adelsmænd¹⁾ skal, blandt andet Gods, have eiet Gammelkjøgegaard, hvilket man dog nu ingen Beviser har for.

Før jeg nu gaar videre, maa jeg først gaa lidt tilbage igjen, for at vise, at Hr. Aage Jepsen Lunges Slægt ogsaa tidligt eiede Gods i denne Egn. Allerede 1302 nævnes hos Suhm en Olav kaldet Lunge, som pantsatte til Ste Claras Kloster i Roskilde 2 Gaarde med en Mølle i Ølby for 400 Mark gangbar Mønt, hans Moder, Broder og han selv skyldte Klosteret, fordi to af hans Søstre vare Nonner der²⁾. Atter 1302 mageskiftede han en Gaard i Ølby til Ste Claras Kloster imod Gods i Stevns, og samme Aar skjænkede han en Gaard i Ølby til Ste Claras Kloster³⁾. Rimeligvis var Hr. Jeppe Olsen Lunge til Høistrup en Søn af ovennævnte Olav kaldet Lunge. Han førte i sit Vaaben tre gule Lilier i rødt Felt og hørte til en Slægt, som ved den Tid, han levede, var i stor Anseelse. Hans fem Sønner vare alle mægtige Mænd. Hr. Anders Jepsøn til Egede og Gunderslevlille var Hofmester hos Kong Erik af Pommern; Hr. Niels Jepsen var først Domherre i Roskilde, siden Biskop i Strengnæs; Hr. Oluf Jepsen eiede Rythe, det nuværende Rygaard; Hr. Folmer Jepsen til Høistrup eiede en Gaard og to Huse i Ølsie, som han mageskiftede for en større Gaard og Huse i Broby med Broderen Niels; Hr. Folmer eiede meget Gods i Stevns og var forlenet med Kjøbenhavns

1) 3die Del, Side 330.

2) Efter Klevenfeldt pantsatte Oluf kaldet Lunge 1302 tre Gaarde og en Mølle i Ølby for 400 Mark, som hans Moder og Broder Johannes skyldte Ste Claras Kloster. Klevenfeldt anfører endvidere om Olav kaldet Lunge, at han 1285 1ste Juni af sin Svigerfader Rano, Dekanus i Roskilde, blev bemyndiget, paa hans Vegne at tilskjøde Ste Claras Søstre i Roskilde en Gaard i Alindæ litle. 1287 var han Bispens i Roskilde Hovedsmand i Byærnøfte og Fotheby. 1288 skjødede han paa Agnes, Kong Eriks Datters, Vegne nogen Jord til Ste Claras Kloster i Roskilde.

3) Klevenfeldts Samlinger.

Slot 1389 og med Gurre 1393; Hr. Ove eller Aage Jepsen eiede Basnæs og var gift med Maren Basse, Søster til Hr. Steen Basse, hvem deres Datter Sidsel eller Cecilie arvede, og ved sit Giftermaal med Hr. Torben Bille bragte hun, som tidligere er anført, Bassernes store Eiendomme, hvoriblandt efter Danske Atlas¹⁾ Gammelkjøgegaard ogsaa var, til Billernes Slægt²⁾.

Andet Kapitel.

Sandsynlige Eiere af Nørre-Gammelkjøge.

Naar jeg nu tænker mig, at Gjetningen om, hvordan Nørre-Gammelkjøge kom til Billernes Slægt, er rigtig, og at denne Slægt fra Hr. Torben Bille af har eiet Nørre Gammelkjøge, til Jomfru Lisbeth Bille blev Eier heraf, saa maa jeg, holdende fast ved denne Tanke, fortælle videre om dem af Billeslægten, som jeg nu her maa forudsætte, have været Eiere af denne Eiendom, og først omtale Hr. Torben Bille til Alindegaard, som var Søn af Bent Bille til Alinde og Inger Hr. Torbern Peder-sens³⁾ Datter. Han var Ridder og Danmarks Riges Raad og

¹⁾ 6te Del, Side 165.

²⁾ Omtrent paa den Tid, som Torben Bille fik Bassernes Eiendomme, nævnes efterfølgende af Billeslægten, som eiede Gods i Kjøge Eggen. 1421 solgte Cecilie Tyghes Datter, Niels Jæiepsøns Efterleverske, som kaldes Bille, sit Gods til Iven Bryske Ridder, deriblandt var en Gaard i Ølby. 1488 tildømte Kong Hans Hr. Bent Bille D. R. R. en Gaard i Kjøge. 1500 fik Hans Bille paa egne og Søkendes Vegne bekræftet et Skifte mellem Hr. Oluf Stisøn Krognos, Hr. Bent og Hr. Steen Bille, efter Hr. Sti Olsens (Krognos) Død. Hr. Bent Bille fik Gods i Sjælland paa sin Hustru Fru Magdalenes Vegne, deriblandt en Gaard i Ølbylille. 1533 solgte en Borger i Kjøge sin Part i en Gaard i Kjøge til Hr. Anders Bille.

³⁾ Magazin til den danske Adels Historie, B. 1, Side 32, Torbern Pedersen var vist en Galen eller Bylling, S. 33.

fik som ovenanført store Rigdomme med sin Hustru¹⁾ Sidsel Lunge, saa at han eiede, foruden sin Fædrengaard Alinde, Svanholm, Søholm og Egede, foruden meget andet Gods, og var tillige Lensmand paa Abrahamstrup. I Kong Christoffer af Baierns Tid var han med at forsegle det Lensbrev, som denne Konge 1440 gav Grev Adolf paa Hertugdømmet Slesvig. 1448 sad han i Rigsraadet, da Kong Christian den 1ste blev udvalgt til Danmarks Konge, og ved hans Kroning blev Torben Bille, uden Tvivl, slagen til Ridder²⁾. Han var en i sin Tid meget anseet Mand og blev brugt i Rigets Tjeneste, baade uden og inden Riget. Allerede før Steen Basses Død tilskjødede han Torben Bille, som jeg tidligere har bemærket, paa Sjællandsfar Landsting 1446 alt sit Kjøbegods og Pante-gods i Sjælland og Fyen, til evindelig Eie³⁾, og om det er rigtigt, at Nørre Gammelkjøge hørte med til Steen Basses store Eiendomme, saa fik Torben Bille ved denne Leilighed ogsaa denne Eiendom. Aaret efter, som var 1447, gjorde Hr. Niels Knudsen, Ridder, Torben Bille Eiendomsretten til Søholm og Sjørup med alt tilliggende Gods stridig, men ved en Dom af Kong Christoffer, dateret Københavns Slot 1447 Torsdag efter Mariæ Besøgelsesdag, tildømtes alt dette Gods Hr. Torben Bille. 1450 mødte Hr. Torben Bille som Befuldmægtiget ved Forhandlingerne i Halmstad⁴⁾, hvor 12 danske og ligesaa mange svenske Rigsraader samledes til et Møde for at afgjøre Stridighederne mellem Rigerne, som vare opstaaede ved at Carl Knudsen, efter at Christian den 1ste var valgt til Konge baade i Sverrig og Norge, havde ladet sig hylde til Konge i Sverrig paa Morastenen ved Upsala og tillige i den nordlige Del af Norge. Ved dette Møde blev det sat igjennem, at Carl Knudsen skulde aflægge Tittlen som Norges Konge, og Foreningen af Rigerne fornyes ved den ene af Kongernes Død. 1458 var

¹⁾ Efter Stamtavlen i Hofm. danske Adelsmænd havde Torben Bille til Allindegaard etc. været gift, før han fik Sidsel Lunge, med Beate Thott, D. af Axel Pedersen og Kirstine Stalder.

²⁾ Ny d. Magazin, B. 1. H. 7. Side 195.

³⁾ Ny d. Magazin, B. 6. H. 4. Side 268.

⁴⁾ Historiske Efterretninger om Abrahamstrup af Wegener, i Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1855. Side 22.

Torben Bille med paa Rettertinget i Roskilde, at afsige Dom om Kirkens og Bondens Hævdsforhold¹⁾. 1465 den 14 Septbr. var han med andre tilstede i Graabrødre Stue i Kjøbenhavn, da Kong Christian d. 1ste tog Erkebiskop Jens af Upsala igjen til Naade, og var samme Aar den 7 Oktober med i Segeberg at underskrive det Forligelsesbrev, Kongen gav Erkebiskoppen¹⁾.

Torben Bille døde i Slutningen af Aaret 1465²⁾ og blev begravet i Antvorskovs Kirke, hvor der fandtes en Ligsten med Indskrift over hans og hans Hustrus Cecilie Awes Datters Grave. Hun overlevede sin Mand i mange Aar, beholdt Abrahamstrups Len og Egede Gaard, var Hofmesterinde hos Dronning Christine, blev meget gammel og døde vistnok omtrent 1503³⁾. 1469 afstod Fru Cecilie Awes Datter Abrahamstrup til Kongen, og Beviserne for de Penge Kongen skyldte hende og hendes Børn, hvorfor Abrahamstrup var givet til Len, blev tilbageleverede, imod at Kongen overlod Fru Cecilie og hendes Sønner, Hr. Bent⁴⁾, Peter⁵⁾ og Basse Bille, alt det Gods, som Hr. Iver Axelsøn med sit Barn havde eiet, og som han havde forbrudt ved sit Affald fra Kongen, til hvem det ved Dom var faldet⁶⁾. Saaledes fik Fru Cecilie, ved at afstaa Abrahamstrup

¹⁾ Ny d. Magazin, B. 1. H. 7. S. 195.

²⁾ Hist. Efterr. om Abrahamstrup af Wegener, i Annaler for n. Oldkyndighed og Hist., 1855. S. 27. I den Tid, jeg antager at Torben Bille eiede Gammelkjøge, blev Kjøge By atter sat i Pant af Kongen til Fru Margrethe, Anders Nielsens Efterleverske, og 1454²¹⁾ fik hun af Kongen Tilladelse at overlade Roskilde Domkirke det Halve af Pantet i Kjøge, som var 100 $\text{\textbackslash}$ (Diplomat. i Geheimearchivet).

³⁾ N. d. Magazin, B. 1. H. 7. S. 196.

⁴⁾ Bent Bille til Egede D. R. R. og Ridder, † 1481, var Kalentebrøder i Ramsø og Bjeverskovs Kalentegilde i Kjøge, ligesom hans Hustru Ermegaard Frille var Kalentesøster her. I Fortegnelsen over Kalentebrødrene, som vare afdøde før 1485, skrives han til Søholm.

⁵⁾ Peter Bille til Svanholm Ridder, † 1508, gift med Anne Gyldenstjerne. Begge begravede i Antvorskov. Disse Brødres ene Søster Lisbeth, Dronning Dorotheas Jomfru, var den skønneste Kvinde i Danmark paa sin Tid, blev derfor kaldet Dannemarks Blomster, men hun klostergav sig imod sine Venners Villie. (Hofm. D. Ad., Billernes Stamtavle.)

⁶⁾ Hist. Eft. om Abrahamstrup af Wegener. Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1855, S. 31, 32, 33.

Len, sin Svigersøn Iver Axelsøn Thotts Gods tilbage fra Kronen. 1506 Mandag efter Qvasimodogeniti holdtes en Skiftesamling over Jordegods i Laaland og Sjælland efter Fru Cecilie Awes Datter paa Alinde, mellem hendes Sønner Peder og Steen Bille og deres Arvinger ¹⁾.

Torben Billes og Fru Cecilies Søn Hr. Steen Bille Basse til Lyngsgaard, som efter Hofm. d. Adelsmænd ²⁾ eiede Gammelkjøgegaard, var Ridder og Danmarks Riges Raad i Kong Hans' Tid og blev af denne Konge brugt meget i Rigets Tjeneste. 1492 ³⁾ blev han sendt til Gulland, sammen med flere andre, medens Jens Holgersen Ulfstand ⁴⁾ raadede deroppe som Slotsherre paa Visborg Slot, for at ordne Forholdene der. Deroppe udarbejdede de for Gullænderne en Anordning bestaaende af 32 Artikler, som blev udfærdiget hellig Legems Aften 20 Juni i Visby, og samme Dag og Sted udgave de en Forordning angaaende Kjøbmandskab og Seilads. At Steen Bille dette samme Aar 1492 var Rigsraad, sees af at hans Navn staar blandt Rigsraadernes, som vare tilstede, da Kong Hans dette Aar udstedte et Brev om at fremmede Kjøbmænd skulde, i visse Tilfælde, svare Peber til Københavns Magistrat ⁵⁾.

Af et Qvittebrev ⁶⁾ til hans Broderkone Fru Ermegaard, Hr. Bent Billes Efterleverske, fra 1490, sees, at han dengang var Ridder. Dette samme Aar, Hertug Knuds Dag, var han sammen med andre af Billernes Slægt om at udgive en Julelov ⁷⁾, til Lov og Ære for Gud og hans velsignede Moder Jomfru Marie, med alt Himmeriges Herskab og alle christne Sjæle. 1495 ⁸⁾ gav han atter sin Broder Bent Billes Arvinger

¹⁾ Danske Adelsm. Breve, Kgl. Bibliothek.

²⁾ 3die Del, Side 330.

³⁾ Danske Magazin, 3die R. 3die B. S. 101.

⁴⁾ Jens Holgersen Ulfstand D. R. R. og Admiral, Søn af Holger U. og Birgitte (eller Christence) Rosensparre, eiede Glimminge og blev forlenet 1492 med Gulland.

⁵⁾ Ny d. Magazin, B. 1. S. 30.

⁶⁾ D. Adelsmænds Breve, Fasc. 4, Bille, Kgl. Bibliothek.

⁷⁾ S. S.

⁸⁾ S. S.

Kvittering for en Del Penge, denne havde laant af ham. 1506 ¹⁾ St. Jørgens Aften gjorde Steen Bille til Alinde, Ridder, tilligemed Hans Bille ²⁾ Hovedsmand paa Skjoldenæs, Anders Bille ³⁾ paa Søholm, Torben Oxen ⁴⁾, Johan Oxen ⁵⁾, Knud Persen ⁶⁾, Holger Greersen ⁷⁾ og Trud Greersen ⁸⁾, ved et aabent Brev, vitterligt, at de unde og tillade, at deres kjære Broder, Farbroder, Morbroder, Peder Bille, skal have af den Bøde, som gik for Bent Peersens Død, noget over 60 Mark for hans Kost, Tæring og Uleilighed, som han havde haft for dem alle, før det kom til Bøder for Bent Peersens Død.

Steen Bille Basse overlevede sine Brødre, og 1510 ⁹⁾ mageskiftede han noget Gods med sin Broder Peder Billes (af Svanholm) Børn. At Steen Bille 1511 var Landsdommer i Skaane, har jeg seet af et aabent Brev, han dette Aar udstedte paa Landstinget i Lund ¹⁰⁾, hvorved han henviste en Sag om Gods til Kongens Afgjørelse. Atter 1513 omtales Steen

¹⁾ Danske Adel. Br., Fasc. 4, Bille, Kgl. Bibl.

²⁾ Hans Bille til Egede, † 1542, var Søn af Bent Bille til Egede og Søholm og Ermegaard Frille * 1) med Karen Thott, 2) Inger Rønnev.

³⁾ Anders Bille til Søholm, R., D. R. R., Befmd. paa Møen, var Broder til Hans Bille, * 1) Pernille Krognos, D. af Anders Stisen og Anne Gyldenstjerne, 2) Anne Lykke, D. af Peder Lykke og Kirsten Høg. Hun fik siden Otte Krumpen.

⁴⁾ Torben Oxen, Søn af Johan Oxen til Torsø, D. R. R., og vistnok af hans sidste Hustru Inger Bille Torbens Datter. Torben Oxen † ugift 1517.]

⁵⁾ Johan Oxen til Nielstrup, D. R. R., † 1534, Broder til Torben Oxen, * Mette Gjøre, Mogens Datter.

⁶⁾ Knud Pedersen Gyldenstjerne til Lyngbygaard, Søn af Peder Nielsen G. til Tim og Regitse Bille, D. af Torben B. og Sidsel Lunge.

⁷⁾ Holger Greersen Ulfstand til Skabersø, D. R. R., var Søn af Gregers Ulfstand til Torup og Else Bille, D. af Torben Bille til Søholm og Sidsel eller Cecilie Lunge. Holger U. var * 1) Anne Pødebusk, D. af Preben P. og Vibeke Rosenkrands; 2) Helle Hak, D. af Niels H. og Thale Brostrup.

⁸⁾ Truid Ulfstand til Torup, D. R. R., Befmd. paa Varberg, var Broder til Holger U. Han var * 1) Ide Brock, D. af Lave Brock og Kirstine Høg. 2) Gjørild Fadders Datter, Datter af Fadder Nielsen og Bodild Knuds Datter, Enke efter Peder Nielsen Grib. Hun fik efter hans Død Lave Axelsen Brahe.

⁹⁾ Ny d. Mag., B. 1. S. 199.

¹⁰⁾ D. A. Breve Fasc. 4, Bille, Kgl. Bibliothek.

Bille paa Lyngsgaard, i Anledning af en Drabssag, idet han tilligemed en Del andre Riddere og Adelsmænd lover paa Anders Billes Vegne at betale 3500 Mark og 3 Læster Korn i Jordegods, i Bod for Niels Hacks Død, som Anders Bille havde slaæet ihjel¹⁾.

Paa Lyngsgaard i Skaane var det at Hr. Steen Bille Basse boede, medens han var Landsdommer i denne Provinds, dog skrev han sig ofte til sin Fædrengaard Alinde, som laa i Sjælland. Han var første Gang gift med Ellen Krognos, Datter af Stig Olsøn Krognos til Krapperup i Skaane og Barbara Brahe, og med hende fik han, efter hendes Faders Død, enten hele Krapperup eller dog en Del deraf. Hun var Moder til flere Børn, som dog nok døde i ung Alder, og hun var vist ikke meget længe gift med Hr. Steen Bille Basse, dersom det ellers er rigtigt hvad der i «Jens Sønners Aner», lægges Steen Billes anden Hustru i Munden:

Hand hafde tilforn haft i sin Vold
 Hr. Sti Olsøns Datter, bode faffuer oc bold
 Fru Elline hed met Ære.
 Men Lycken vaar hende ey meget huld
 Hun lagdes saa snart under sorten Muld.

At Hr. Steen Bille 1490 var gift med sin anden Hustru Margrethe Rønno fra Hvidkilde i Fyen, Datter af Hr. Claus Rønno og Berette Stormvasa²⁾, veed jeg, da hun dette Aar staar som Hr. Steen Billes Hustru blandt de af Slægten, som udgave Juleloven. Med hende havde han en Del Børn, af hvilke nogle overlevede Forældrene. I «Jens Sønners Aner», synger hun:

Men Gud, som alting vesler om,
 Hand vende det siden, vi sammen kom
 Os baade til Lyst oc Glæde.

¹⁾ D. A. B. Kgl. Bibliothek. Anders Bille slog Niels Hack til Hækkebjerg ihjel paa Helsingborg Slot den 8 Januar 1508.

²⁾ Hun var en Datter af Rigets Drost i Sverrig, Hr. Christiern Nielsen, † 1442 og Enke efter en svensk Herremand Erik Turesøn. Hendes Broder, Hr. Johan Christiernsøn, var Farfader til Kong Gustav den 1ste i Sverrig. Altsaa var Fru Margrethe Rønno Fæster til Erik Johansøn, Kong Gustavs Fader. Gl. D. Mag. D. 3, S. 330.

Vi leffde tilsammen ij mangen goud Dag,
 Oc Verden gick vel met alle vor Sag
 Sin Naade Gud os bethede.
 Min Herre sad offver al Skoneland
 Alt som en Fader for menige Mand
 Oc dømde der alle Sage.
 Oc vaar med Kongen i Rigensraad
 Oc styrked de Lande met wise Daad
 Sig selff til megen Umage.

1516 gjorde Hr. Steen Bille sin Datters Bryllup paa Lyngsgaard Søndagen før Mikkelsdag ¹⁾, og ved denne Leilighed var det bestemt, at en Trætte mellem Anders Bille ²⁾ og Tyge Brahe ³⁾ om Jordegods skulde afgjøres ved Voldgiftsmænd. Ved Brylluper og andre Familiefester afgjordes i de Tider Trætter og mangehaande Sager, saa det var ikke altid at det gik af i Fred ved saadanne Leiligheder.

Steen Bille har vistnok opnaaet en temmelig høi Alder, da jeg endnu 1518 har fundet ham nævnt, Mandagen efter Georgii Dag dette Aar, da han mæglede Forlig mellem Mester Ove Bille ⁴⁾ og Fru Karine Hr. Henrik Knutsens Efterleverske ⁵⁾. Med Hr. Steen Bille Basse nedlagdes Navnet Basse, da hans Søn Hr. Claus Bille ⁶⁾, som var den eneste af hans Sønner, der efterlod sig Børn, ikke optog dette Navn. At baade Fru Margrethe og Hr. Steen Bille ere begravede i Vram Kirke i

¹⁾ D. A. Br. Bille, Fasc. 5. Det Kgl. Bibliothek.

²⁾ Vistnok Hr. Steen Bille Basses Brodersøn Anders Bille til Søholm, D. R. R.

³⁾ Hr. Tyge Brahe til Tostrup, R. D. R. R., faldt i Krigen 1523, * 1) Magdalene Krognos, D. af Oluf K. og Fru Gertrud Hasse. 2) Sophie Rud, D. af Jørgen Rud og Fru Kirsten Rosenkrands.

⁴⁾ Ove Bille, som blev Biskop i Aarhus og † 1555, var en Søn af Steen Bille Basses Broder Peder Bille til Svanholm og Anne Gyldenstjerne.

⁵⁾ Karine eller Karen Bille, Datter af Bent Bille til Søholm og Ermegaard Frille, * Hr. Henrik Knutsen Gyldenstjerne til Iversnæs, Søn af Hr. Knud Hendriksen G. til Iversnæs og Hilleborg Skinkel.

⁶⁾ Hr. Steen Bille Basse havde mange Børn, men en stor Del af disse (nogle mene 16) døde som Børn. Kun to Sønner kjendes, som bleve voxne, Hr. Claus Bille og Hr. Torben Bille, sidste Erkebiskop i Lund, og to Døttre, Birte Bille, gift med Jep Torbensøn Rosensparre, og Ellen Bille gift med Maurits Skave.

Skaane, beretter, efter «Jens Sønners Aner», Fru Margrethe saaledes:

Siden døde vy hen aff Alderdoms Meen,
I Wram da huiler sig nu vore been
Oc Sielen ij Engleskare

Den Del af Gammelkjøge, som maaske Steen Basse er kommet i Besiddelse af, og som fra ham kan være kommet til Familien Bille med hans Gods, har neppe været meget mere end hvad der af Gammelkjøge ligger nord for Aaen, hvor den Gaard, Barsbæk Krumpen 1428 eiede, maaske har ligget i Byen af samme Navn. Sønder-Gammelkjøge eiedes, efter gamle Pergamentsbreve i Vallø Archiv¹⁾, allerede 1461 af Valløs Eier Hr. Oluf Axelson Thott, som dengang laa i Strid med Kjøge Borgerskab, som søgte at tage sig Græsningsret paa hans Grund syd for Kjøge og ikke vilde agte, at Grændsen gik midt i Aaen²⁾. Ogsaa Grunden nord for Kjøge, fra Dridte Bro et Stykke mod Nord, hørte vistnok allerede dengang, ligesom i vore Tider, til Vallø, som 1512 eiede Dridte Mølle³⁾ og havde Strandret et meget langt Stykke mellem Kjøge og Kjøbenhavn. De Eiendomme som hørte til Nørre-Gammelkjøge har derfor rimeligvis dengang ikke været ret store, maaske indskrænket sig til en Del af den Jord, som nu ligger under Gammelkjøgegaards Hovedgaard, nord for Aaen, og Græsningsret i Fællesskab med nogle Byer, til Dridte Bro, paa Lyngen, som

1) Af disse Breve ere nogle anførte i Rosenvinges gamle Danske Domme, ved en Dom fra Kongens Retterting 1590. 4de Samling. S. 196—97.

2) Kjøge Borgerskab laa dengang ogsaa i Strid med Hr. Oluf Axelsen Thott af Vallø i Anledning af en anden slem Sag, da Kjøge Øvrighed og Borgerskab havde fanget to af Hr. Olufs Bønder, som kjørte til Kjøge Torv, paa deres rette Torvevei, og slaget disse blaa og blodige og sluttet dem i Jern, og tilsidst ihjelslået dem. (Diplom i Gh. Archivet).

3) Dridte Mølle har ligget ved det Vandløb som løber ud i Havet forbi Skillingskroen, som tidligere blev kaldt Igiste Kro. Broen over dette Vandløb blev flere Hundrede Aar efter Oluf Axelsøns Tid kaldet Dridte Bro.

strækker sig mellem Nørre-Gammelkjøge, Ølby, Kjøge og Ølseagle.

Claus Bille.

Ligesom T. Hofman i «Historiske Efterretninger om vel-fortjente danske Adelsmænd»¹⁾ skriver, at Hr. Steen Bille Basse eiede Gammelkjøgegaard, saaledes beretter han ogsaa, at dennes Søn Hr. Claus Bille var Eier af denne Eiendom, men hvorfra han veed dette, anfører han ikke. At Claus Billes Sønnedatter eiede Nørre-Gammelkjøgegaard, er vist, og har Steen Bille Basse eiet denne Eiendom, er det rimeligt, at hans Søn Claus Bille har faaet den tillige med mange flere Eendomme efter ham.

Hr. Claus Bille er født i Slutningen af femtende Aarhundrede og skal have været en af de rigeste Adelsmænd i Danmark paa sin Tid. Han eiede Lyngsgaard, Raabeløf, Vandaas, Allinde og meget mere Gods endnu, hvoriblandt efter Danske Atlas Gammelkjøgegaard²⁾ har været. 1518 skal han have været ansat ved den danske Krigshær³⁾ og var med i det svenske Felttog 1519 ved Kong Christian den 2dens store Tog i Sverrig. Da Toget 1518 var mislykket, fortsatte Kong Christian Krigen strax efter Nytaar 1519, og mange Egne af Sverrig bleve dengang hærjede og ødelagte. Claus Bille som var en tapper Krieger, sad i Forsommeren paa Elfsborgs Klippefæstning⁴⁾ og forsvarede den tappert mod de Svenskes Angreb under Erik Lejonhufvud⁵⁾, og da det i Juli Maaned var lykkedes ham at fordrive dem derfra, ophørte Fjendtlighederne for dette Aar, men brød desto stærkere løs efter Nytaarstide 1520. Kong Christian havde samlet en stor Hær, dels fra Landet og Kjøbstæderne herhjemme, dels Leietropper fra Udlandet, som

¹⁾ Del 3. Side 330.

²⁾ Hofmans D. Adelsmænd, D. 3. Side 330. Danske Atlas, D. 6. Side 165.

³⁾ Hofmans D. Ad., D. 3. Side 330.

⁴⁾ Allen, De tre nordiske Rigers Historie, Bind 3, Afd. 1, Side 90.

⁵⁾ Erik Abrahamson Lejonhufvud, Søn af Abraham Christierson L. til Ekeberg og Birgitta Månsdatter Nat og Dag. Født 1470, Svea R. R. og Rigsmarsk 1514. Blev hulshugget ved Blodbadet i Stockholm 1520.

ved Helligtrekongers Tid 1520, under Anførsel af Otte Krumpen¹⁾, gik ind i Sverrig. Efter at Kong Christians Hær havde vundet flere Slag i Sverrig, og Rigsforstanderen var død af sine Saar, underkastede de Svenske sig og erkjendte ved Upsala-Mødet i Marts 1520²⁾ Kong Christian for Sverrigs lovlige Konge. Ved dette Møde var tilstede ti svenske Rigsraader, deriblandt Erkebiskop Gustaf Trolle³⁾, og paa dansk Side 4 Hærens øverste Anførere, nogle tyske Hovedsmænd og 4 danske Adelsmænd, hvoriblandt Claus Bille, som havde gjort Krigstoget gennem Sverrig med. I Foraaret 1520 ankom Kong Christian for Stockholm, dog først henad Efteraaret overgav Staden sig og Kongen holdt sit Indtog den 7 September. Strax efter vendte Kongen for en kort Tid tilbage til Kjøbenhavn og i sin Fraværelse satte han til Slotsloven paa Stockholms Slot Otte Krumpen, Claus Bille⁴⁾ og Niels Lykke. Ved Kong Christians Kroning i St. Nicolai Kirke i Stockholm 4 Nov. 1520 blev Claus Bille, strax efter Kroningen, af Kongen slagen til Ridder, til Belønning for sin i Krigen udviste Tapperhed. Et Par Dage efter Kroningen kom det afskyelige Blodbad i Stockholm, som blev den nordiske Unions Dødsstød. Ved den Leilighed var Claus Bille tilligemed Søren Norby med at fængsle flere af de ulykkelige Offere, men som det siges om Søren Norby, at uagtet han maatte lyde Kongens Ordre og være med at fængsle de mange uskyldige Mennesker, saa misbilligede han dog høilig det grusomme og ulovlige Blodbad, saaledes vil jeg haabe, det ogsaa er gaaet Claus Bille⁵⁾.

1) Otte Krumpen til Trudsholm, R., Marsk, Lensmand paa Spøtterup etc., Søn af Jørgen Krumpen. Han var gift 1) med Drude Krummedige, † 1555. 2) 1557 med Anna Lykke, Datter af Hr. Peder Lykke til Demstrup, Norlund og Hverringe, og Fru Kirsten Peders D. Høg, Enke efter Hr. Anders Bille til Søholm. Otte Krumpen døde 29 Juli 1569, 96 Aar gammel.

2) Allen, De tre nordiske Rigers Historie, 3 B., 1 Afd., Side 199—200.

3) Gustaf Trolle, Erkebiskop i Upsala, Søn af Erik Trolle til Lagnø R., Lagmand i Upland, og Inger Bille, Datter af Bent Bille og Fru Ermegaard Frille.

4) Allen, De tre nordiske Rigers Historie. B. 4. Afsnit 2. Side 304.

5) Svenskerne's Beretninger lyde rigtignok paa, at Claus Bille ved Blodbadet i Stockholm frembar Bøddeløxen.

Efter denne Ugjærning var det, som om Intet mere lykkedes for Kong Christian, og allerede 1523 den 14 April flygtede han fra Lande og Riger for aldrig mere at vende tilbage som regjerende Konge.

Strax efter drog Kong Frederik op i Jylland og blev hyldet som Konge og gik saa over Fyen til Sjælland, hvor i Begyndelsen af 1524 Kjøbenhavn overgav sig, og han blev da Konge i hele Danmark. I Skaane reiste sig dog snart et Oprør, og Kampen førtes der i længere Tid, indtil de endelig ogsaa underkastede sig Kong Frederik d. 1ste; i denne Kamp deltog Claus Bille meget ivrig paa Kongen Frederiks Side.

Da Kong Frederik den 1ste sad lidt roligt i sit Kongesæde, forlenede han Claus Bille med Bahuus, en af de vigtigste Fæstninger i Norge, hvor Claus Bille siden stadig laa i Trætte med Svenskerne.

Ved denne Tid satte Kong Frederik ogsaa Claus Bille ind i Rigsraadet; det er nok skeet mellem 1523 og 1533, netop paa en Tid, da hans Slægt var stærkere repræsenteret i Rigsraadet end nogen anden Slægt. Claus Bille hørte til en udpræget katholsk Slægt, og hans Broder Erkebiskop Torben Bille var en stiv Modstander af den lutherske Lære, men maatte dog, ligesom de andre Biskopper, udstede en Revers, hvori han, blandt andet, maatte love at lade prædike det hellige Evangelium rent og klart, som det med den hellige Skrift christeligen udtydes og bevises kan. Og Claus Bille gik da tilligemed to andre Mænd i Borgen for, at han vilde holde denne Forpligtelse ¹⁾.

1530 blev Claus Bille tilligemed 6 andre Riddere og Magister Jesper Brockmand sendt til Varberg, at underhandle med Svenskerne om at give Vigen tilbage til Danmark; dette Møde blev uden Nytte, dog var det Claus Bille som senere 1532 skaffede Vigen tilbage.

Oppe i Norge var han en mægtig Mand og holdt trofast fast ved Kong Frederik. Da Christian den 2dens Tilhængere

---

¹⁾ Heise, Herredagen i Kjøbenhavn 1533. Historisk Tidsskrift, 4 Række, 3 B., 1 H., Side 306.

forsøgte at drage ham over til deres Parti, afviste han det meget strængt ¹⁾, men kunde ikke forhindre, da Christian den 2den i Slutningen af 1531 landede i Norge, at Folket hyldede ham og Rigsraadet sendte Kong Frederik et Opsigelsesbrev. Det siges, at foruden Claus Bille var der kun tre Mænd i Norge i anseelige Stillinger, som bleve Kong Frederik den 1ste tro. Bevægelsen lagde sig dog snart, da Kong Christian imod Tro og Love blev taget til Fange og hensat paa Sønderborg Slot. Claus Bille og Truid Ulfstand ²⁾ bleve af Kong Frederik og Rigsraadet sendte til Norge, for i Forening med Biskop Hans Reff af Oslo at underhandle med Norges Rigsraad, og det lykkedes dem paa et Møde med det norske Raad i Trondhjem den 7de November 1532 at faa et lovformeligt Brev udstedt, hvorved det fastsloges, at Rigerne (Danmarks og Norges) Forbindelse skulde vedblive. Derefter vendte de tilbage til Danmark, og kort Tid efter døde Kong Frederik den 1ste. Der blev nu megen Strid om Kongevalget; Hertug Christian, senere Christian den 3die, forsøgte at blive valgt efter sin Fader; den fangne Christian den 2den gjorde Forsøg paa at faa Adelen til at vælge sig, og Rigsraadet anbefalede den unge Prinds Hans, Kong Christians yngste Søn, som man haabede at faa opdraget i den romersk katholske Religion. Blandt Rigsraaderne, som paa Rigsdagen 1533 ved St. Hans Dags Tid underskrev den Beslutning, at Kongevalget blev udsat et Aar, staar Claus Bille. Da Reformationens kongelige Ven havde lukket sine Øine, anklagede den katholske Geistlighed Hans Tausen haardt og fik ham dømt af Rigsraadet til at nedlægge sit Embede og forlade Kjøbenhavn. Ogsaa blandt disse Rigsraader, som da vare nærværende og fældede Dommen, staar den katholske Claus Bille.

I de urolige Tider, da Grev Christoffer af Oldenborgs Hær, de lybske Tropper, oversvømmede Landet, har Claus Bille vistnok opholdt sig mest paa Bahuus i Norge og i Skaane.

¹⁾ Hofm. d. Ad., D. 3. Side 331.

²⁾ Truid Ulfstand til Torup, Uggerup, Barsebæk, Tanderup etc., D. R. R., Befmd. paa Varberg, Søn af Gregers Ulfstand til Torup og Skabersjø og Else Bille, D. af Torben Bille til Søholm og Sidsel Lunge.

Claus Bille hyldede aldrig Grev Christoffer, men holdt sig dengang nær til Svenskerne, som ellers ikke vare hans gode Venner ¹⁾, for at arbeide paa, at Hertug Christian kunde blive valgt til Danmarks og Norges Konge. Fra en af sine Venner, som var tvungen at opholde sig hos Grev Christoffer, fik han undertiden hemmelige Breve med Underretning om hvad der foregik hos Greven ²⁾. I hele den saakaldte Grevens Feides Tid var Claus Bille meget virksom for Kong Christian den 3die, hvem han selv skriftlig havde aflagt sin Ed, og modarbejdede paa mange Maader Grev Christoffer; i Norge ved sin Stilling som Lensmand paa Bahus, i Halland, hvor han blandt andet forsvarede Varberg Fæstning, og i Skaane, hvor de fleste af Adelen kjæmpede for Grev Christoffer, men snart faldt fra ham, da Kong Gustaf sendte en Hær over Grændsen for at understøtte Christian den 3die; Adelen faldt da fra Grev Christoffer, hyldede Kong Christian den 3die, opsagde 1535 Grev Christoffer deres Troskabsed, og forenede sig med den svenske Hær ³⁾.

Skjøndt Claus Bille var meget i Norge, Skaane og Halland, har han dog ogsaa været med i Jylland og Fyen, naar det gjaldt at kjæmpe mod Grev Christoffer, og skal have været med, da Johan Rantzau indtog Aalborg og fangede Skipper Clement, og da han senere vandt Seiren ved Øxnebjerg i Fyen 1535. Dette antager jeg er Meningens, naar der i «Jens Sønners Aner» staar om ham: ⁴⁾

Hand woor oc ij den Wendelboe Dantz
Vid Oldburrig paa den Hæde
Oc slog Skipper Clemend oppaa sin Suantz
Sin Mandom ridderlig thede ⁵⁾.

¹⁾ Skaanske Herregaarde, Texten af Ljunggren, ved Råbbelöf. Claus Bille var vistnok en af de største Svenskehadere paa den Tid, og synes at have gjort sig en Glæde af stadigt at være Svenskerne til Forargelse.

²⁾ Ny Danske Magazin, Del 5, Hefte 2, Side 145.

³⁾ Niels Krag, Chr. d. 3dies Historie, Side 78.

⁴⁾ At det ikke var i det for Adelen uheldige Slag en Milsvei syd for Aalborg d. 16 Oktober 1534, Claus Bille var med, antager jeg, da han neppe i «Jens Sønners Aner» var bleven rost herfor, og det ikke kan siges, at Skipper Clement her blev slagen.

⁵⁾ Ogsaa i Hofm. D. Adelsmænd omtales, at Claus var med i et Slag mod Skipper Clement, D. 3. Side 332.

De Grefver de waare saa diærfwe ij Sind,
 I Danmark ville de bygge.
 I Fyen vaar hand udi den ring,
 Der de bleff slagen til rygge
 Med flere slig Gjærning oc ridderlig Spil,
 Som meget vaar her at sige.

Ved denne Tid var det ogsaa Claus Bille underhandlede med det norske Raad om, at det skulde give sig under den udvalgte Kong Christian den 3die, og snart hyldede ogsaa det søndenfjeldske Norge denne Konge.

I Oktober 1535, medens Kong Christian d. 3die laa i Leir for Kjøbenhavn, paalagde han Claus Bille at reise til Norge for at bringe Spørgsmaalet om Norges Krone til endelig Afgjørelse. At underhandle med de stridende Partier i Norge var en temmelig livsfarlig Sag, hvorfor ogsaa Kongen d. 18de Oktober tilsikkrede Claus Bille og hans Efterkommere Vigen, indtil det afløstes dem for den fulde Pengesum, det var i Pant for. Claus Bille fik kongeligt Brev med til Vincens Lunge¹⁾ og Biskop Hans Reff om at tage med til Trondhjem og virke med til, at Valgsagen blev bragt til Ende og forsøge at faa en Skat bevilget. Den 10de December 1535 begave disse tre Herrer, ledsagede af flere andre, sig fra Oslo til Trondhjem, hvor de haabede at faa en Rigsdag istand, for at Kongevalget kunde blive afgjort. Erkebiskop Olaf Engelbrechtsen, som ikke havde villet underskrive Hyldingsbrevet, tog dog godt imod dem og samtykkede i Alt hvad Sendebudene ønskede, men det menige Folk syntes hverken om, at Christian den 3die blev Konge, eller om at betale Skat, og stormede i store Hobe til Bispegaarden, hvor Erkebiskoppen gav efter for Folkehoben, og den stormede saa rasende forbitret til det Sted, hvor Sendebudene vare forsamlede. Vincens

---

¹⁾ Vincens Vincensen Lunge var Søn af Vincens Iversen Dyre til Tirsbæk ved Veilefjord og Kirsten Lunge. Han førte sin Faders Vaaben og sin Moders Navn. * med Margrethe, D. af Niels Henriksen Gyldenløve, Norges Righofmester og Inger Ottens Datter Rømer. Margrethe havde været Hofjomfru hos Ch. 2dens Dronning Elisabeth. Vincens Lunge spillede en stor Rolle i Norge og styrede i nogle Aar Landet næsten helt og holdent.

Lunge blev dræbt, og Claus Bille og Hans Reff, som nær ogsaa vare blevne ihjelslagne, bleve tagne tilfange og hensatte i Forvaring paa Tuterøen i et Kloster. Det var den 3die Januar 1536 at dette skete, og nogenlunde samtidigt hermed, maaske lidt tidligere, blev Niels Lykke¹⁾ dræbt; Rygtet gik, at Erkebiskoppen, som havde sat ham i Fængsel, havde ladet ham «røge ihjel» Juleaften, dog veed man ikke sikkert, hvorledes og hvilken Dag han døde. Claus Bille blev nu siddende i Fængsel Vinteren over, og Erkebiskoppen traadte bestemt op imod Christian den 3die og søgte at faa det norske Folk til at vælge Pfalzgreven til Konge, hvilket en stor Del af Folket var villigt til, da den Skat, Chr. 3 ønskede, var dem meget imod. Erkebiskoppen tænkte nu paa at tage de tre Hovedfæstninger i Norge, Bahus, Agershus og Bergenhus, og gjorde først Forsøg med Agershus, hvilket dog mislykkedes, da Lensmanden Erik Gyldenstjerne²⁾, som selv var paa Slottet, forsvarede det godt. Rygtet om hvad der foregik i Norge var imidlertid naaet til Kongen, og han skrev saa op til Hovedfæstningerne, for at opmuntre Lensmændene til at forsvare Slottene. Medens Bahus's Lensmand, Claus Bille, sad fangen, lod hans Hustru Fru Lisbeth Ulfstand, som selv var tilstede paa Bahus, ved sin Foged Niels Pedersen og Lenets andre Fogeder holde Ting med Almuen i Lenet, og her lovede Almuen at være Kong Chr. 3 tro og huld, samt at lyde Slotsherren og hans Frue og ikke hjælpe de Tropper, som kom ind i Lenet for at tage Bahus, men at gjøre dem den Modstand, de formaade.

Forsøget paa at tage Hovedfæstningerne strandede, og Erkebiskoppen forligede sig da i Mindelighed med de Danske,

¹⁾ Niels Lykke, Søn af Joachim Lykke. Levede i Norge og blev gift med Eline Gyldenløve, D. af N. R. H. Niels Henriksen og Fru Inger Rømer. Eline døde 1532, og senere fik Niels Lykke en Søn med sin afdøde Hustrus Søster, Lucie, men maatte ikke ægte hende, fordi Svogeren Vincens Lunge satte sig stærkt derimod. Niels Lykke † i Slutningen af 1535 eller i Begyndelsen af 1536. Dræbt i Trondhjem. Se L. Daae, Fru Inger Ottesdatter, Norsk Hist. Tidsskr., III., 224 ff.

²⁾ Erik Olufsen Gyldenstjerne eiede en Del af Palsgaard i Jylland og var Høvedsmand paa Agershus 1532—36, som han tappert forsvarede.

gave Fangerne¹⁾ løs og medgave Claus Bille og Hans Reff et Forligelsesbrev, hvori Erkebiskoppen lovede, at naar Hertug Christian vilde tilgive ham alt hvad han havde foretaget imod ham, saa vilde han erkjende Hertugen for sin og Norges Konge og staa ham bi af al sin Formue. Claus Bille maatte saa paa sin Side udstede et Forsikkringsbrev om, at han fuldstændig vilde glemme alt hvad der var skeet i Trondhjem, og forpligtede sig til at holde Bahus og Vigen til Erkebiskoppens og det norske Rigsraads Haand, til Kongevalget var skeet.

Da Claus Bille kom tilbage til Danmark, billigede Kongen og Rigsraadet hvad han havde omtalt i Norge, at der skulde holdes en Herredag i Bergen, og gav Erkebiskoppen Leide dertil, men senere forandrede Omstændighederne sig saaledes, at Kongen ikke indlod sig paa nogen Overenskomst med Erkebiskoppen.

Den 29de Juli 1536 overgav endelig Kjøbenhavn sig til Chr. 3die, og Kongen og Adelen vare nu Seirherrer, og da de verdslige Rigsraader bleve enige med Kongen om, at Bisperne ikke mere skulde have Del i Regjeringen, blev disse fangne, og Reformationsværket fortsattes da videre og førte med sig, at Adelens Magt voxede. Paa Rigsdagen, som derefter samledes i Kjøbenhavn 1536, blev der vedtaget flere vigtige Ting, som Claus Bille var med at underskrive, saaledes: at det geistlige Gods skulde inddrages og bruges til Landets Gavn og til milde Stiftelser, og at udvælge Kong Chr. 3dies lille Søn Frederik til Thronfølger. Ogsaa Kongens Haandfæstning, som paa denne Rigsdag affattedes, underskrev Claus Bille som Rigsraad og var herved med at fraskrive Norges Rige dets Selvstændighed, da Haandfæstningen bestemte, at Norge ikke mere skulde kaldes eller være et kongeligt Rige for sig, men udgjøre en Del af Danmarks Krone til evig Tid. Han opholdt sig meget i Danmark, hvor han vedblev at sidde i Raadet og at underskrive mange vigtige Sager; hans Navn findes under alle betydeligere Rigsraadsbeslutninger fra denne Tid, ligesom

---

¹⁾ Nogle Beretninger lyde paa, at Erik Gyldenstjerne fik Claus Bille ud af Fængslet, imod at Erik Gyldenstjerne overgav Erkebiskoppen en af dennes fortrolige Tjenere, som han havde fanget.

han ogsaa selv lod sig bruge baade inden og uden Riget, naar han kunde være sit Fædreland til Nytte. Og at han var en meget virksom og dygtig Mand, kan man slutte deraf, at han stadigt blev brugt i mange baade offentlige og private Sager. Medens han var paa Bahus, brugte Kongen ham ofte til at skaffe sig Levnetsmidler, Jern o. s. v., til at lade bygge Skibe for sig, til at afgjøre vigtige Trætter og andet saadant. I Forening med Truid Ulfstand maatte Claus Bille 1539 undersøge den norske Lovgivning og udarbejde en Række nye Love for Norge, som stemte med de danske, saavidt Norges Sædvaner og Rettigheder tillod det, og disse Love bleve stadfæstede af Kongen og brugtes længe i Norge, lige til Chr. 5tes Lov blev indført. Ved denne Tid lykkedes det ogsaa Claus Bille og Peder Hansen¹⁾, Lensmand paa Agershus, at stille et Oprør, som havde reist sig blandt Bønderne i Tellemarken²⁾.

I Aaret 1541 var forskjellige Underhandlinger igang mellem Sverrig og Danmark, og Chr. den 3die og Gustaf Vasa mødtes med deres Raad ved Brømsebro, hvor Kong Christian lod opslaa Telte under aaben Himmel for at tage imod Kong Gustaf. Til denne Reise havde Claus Bille, paa Kongens Vegne, maattet medtage forskjellige Sager hørende til Jagten, hvorefter man kan forstaa, at de fornemme Herrer som mødtes her, foruden at forhandle alvorlige Sager, ogsaa morede sig med at jage. Ved dette Møde var Claus Bille, tilligemed andre af Rigets Raad, med at underskrive det Fordrag, som her kom istand, hvorved blev sluttet den nøieste Forbindelse mellem Danmark og Sverrig. Ingen af Rigerne maatte begynde Krig eller slutte Fred, uden de vare enige herom, og de skulde hjælpe hinanden baade til Lands og til Vands. Alle Tvistigheder dem imellem skulde afgjøres ved Voldgiftsmænd, som vare valgte af hver Stat, og de følgende Konger skulde edelig bekræfte dette Forbund. Baade før og efter denne Tid blev Claus Bille brugt i mange vigtige Sager, men ogsaa naar Kongen holdt Fester, blev Claus Bille tilsagt at møde; saaledes

¹⁾ Vistnok Peder Hansen Litle, som var gift med Ingeborg Gyldenløve, Datter af N. R. H. Niels Henriksen Gyldenløve og Fru Inger Rømer.

²⁾ Danske Samlinger i Geheimearchivet.

allerede midt i den urolige Tid, medens Norge endnu ikke var vundet og Kongen havde mange Fjender at holde Øie med, blev Claus Bille tilsagt blandt den danske Adel, at møde i Kjøbenhavn med en Livhest og en Rendehest, Kyrads og Tilbehør, til en Turnering, Kongen holdt der¹⁾.

Kong Christian paaskjønnede meget Claus Bille, og da hans Søn Frederik reiste til Norge for at hyldes som sin Faders Eftermand, medgav han ham ogsaa, som en af de vigtigste i Følget, Hr. Claus Bille. Først havde Kongen selv tænkt at tage med til Norge, men heraf blev dog Intet, men en Del af den danske Adel²⁾, hvoriblandt nogle Rigsraader, fulgte med Prindsen derop 1548. Flaaden, hvorpaa Prindsen med hele sit Følge seilede til Norge, hvor han blev hyldet i Oslo, førtes af Hr. Peder Skram³⁾, og bar et meget prægtigt Tog; hver Adelsmand havde sine Svende og Hoftjenere med, ligesom de anseeligste Klostre sendte deres Svende, og alle vare de meget kostbart klædte. Efter dette Tog berettede Claus Bille og nogle andre Raadsherrer for Kongen, hvad de havde erfaret om, at der fra alle Kanter af Norge blev udført saa meget Tømmer til forskjellige Lande i Europa, saa at Skovene bleve ødelagte, hvorefter Kongen udstedte en Forordning, som forbød Udførsel af Tømmer fra Norge, uden alene til Danmark.

Da den gamle Chr. d. 2den havde siddet paa attende Aar i et mørkt og sørgeligt Fængsel paa Sønderborg Slot, vovede man endelig at give ham noget mere Frihed, og Kong Christian den 3die lod ham derfor føre fra Sønderborg til Kallund-

¹⁾ Danske Mag., B. 6. S. 130.

²⁾ Kong Chr. d. 3dies Historie, B. 1. S. 314. Foruden Claus Bille var med af den danske Adel Hr. Anders Bille, Hr. Knud Rud, Gert Jensen Ulfstand, Claus Urne, Lave Ulfstand, Verner Parsberg, Byrge Jensen Trolle, Jacob Mauritsen Krogenos, Erik Bølle, Mogens Krabbe, Olte Brahe, Niels Lunge, Peder Rud, Peder Falster, Jørgen Venstermand, Hans Urne, Jørgen Jensøn (Ulfeld), Joseph Falster, Knud Pedersen Gyldenstjerne, Ebbe Ulfeld, Michel Hals, Claus Eggertsen Ulfeld, Borchart von Bommelberg, Claus Daa, Markor Tidemand, Oluf Skinkel, Mogens Godske, Niels Markorsen Rotfeld og mange andre.

³⁾ Danske Magazin, 3die R. 3die B. 2det Hefte. Side 89—90. Peder Skram var Søn af Christen Skram til Urup og Anne Reventlow.

borg 1549, og blandt de Adelsmænd, som da fulgte ham, var Hr. Claus Bille¹⁾.

Kong Christian den 3die havde indbudt Christian den Anden at møde sig paa Gjennemreisen i Fyen, og tog her meget venligt imod ham og lovede ham, at naar han vilde vise sig tro og rolig, skulde hans fremtidige Liv blive bedre end det han havde ført paa Sønderborg Slot, hvorover Christian den 2den blev meget glad og lovede Christian den 3die Troskab og Taknemlighed. Meget stadseligt, fulgt af 4 Raadherrer, førtes Christian den Anden derpaa til Kallundborg, og hans Liv der blev indrettet som det passede sig for ham, som engang havde raadet over tre Kongeriger, og han fik Frihed til at fornøje sig med Jagt og Fiskeri og ride med sit Følge omkring i Egnen ²⁾.

1550 havde Claus Bille forskjellige Trætter med de Svenske paa den svensk-norske Grændse, og flere svenske Lensmænd³⁾

¹⁾ Kong Chr. d. 3dies Historie, S. 332. De andre, som fulgte Chr. d. 2den fra Sønderborg til Kallundborg, vare Hr. Anders Bille, Byrge Trolle og Christoffer Hvitfeld.

²⁾ Denne Frihed blev dog senere lidt indskrænket, efter at Chr. d. 2den en Dag, da han red med Følget i Skoven, var bleven borte, og først efter at de havde ledt og spurgt efter ham, kom igjen til dem. Herom fortalte han til nogle af sine Venner, at som han red ved Stranden, saae han ved Havbredden en skinnende, kostelig Sten, som han tog op, og medens han holdt den i Haanden, red han iblandt Følget og hørte og saae, hvorledes der blev ledt og spurgt efter ham, men Ingen kunde see ham. Stenen kastede han efter en Fugl, som sad foran Hesten, og da Stenen var borte, saae hans Ledsagere ham og spurgte hvor han havde været, saa mærkede han, at Stenen havde gjort ham usynlig, og de ledte efter denne, men fandt den ikke. (Krags Kong Christian den 3dies Historie, S. 333.)

³⁾ 1551 var Claus Bille i hæftig Trætte med Vestergøtlands Høvdinge, Sten Erikson Leyonhufvud, Gustaf Olsson Stenbock og Peder Brahe. Sten Erikson Leyonhufvud, var Søn af Erik Abrahamson L. til Ekeberg etc. og Karin Åkesdatter Soop. Han var Friherre til Gråfsnäs i Vestergötland, Herre til Käggleholm, var født 1518, blev Greve 1568, gift med Ebba Månsdatter Liljehöök. Gustaf Stenbock, Friherre til Øresten i Vestergötland 1540, Rigsmarsk 1569, † 1571 ²³⁾/_s, var en paa sin Tid meget brugt og anset Mand og Fader til Dronning Catharina Stenbock, som 1552 blev formælet med Kong Gustaf den 1ste. Han var gift med Brita Eriksdatter Leyonhufvud. Peder Brahe, født 1520, Greve til

anklagede ham for Kong Christian og paastode, at han for-
 urettede Svenskerne paa mange Maader. Kong Christian lod
 da Claus Bille kalde og forelagde ham Beskyldningerne, men
 han gjendrev dem alle og beviste Kongen, at det var de
 Svenske som fortjente, man klagede over dem, da de oftere
 handlede imod Foreningen med Danmark. Kong Christian og
 Kong Gustaf lod da deres Sendebud komme sammen for at
 overlægge, hvorledes disse Uroligheder bedst lode sig bilægge,
 og herved blev det foreløbig afgjort¹⁾.

Foruden den store Formue, Claus Bille eiede i Jordegods,
 havde han ogsaa Kjøbstadgods og var i Besiddelse af en, for
 hans Tid, meget betydelig Formue i Penge, hvoraf han ofte
 udlaante til Slægt og Venner. I «Tegnelser over alle Lande»
 findes følgende Udtog af et Kongebrev til ham fra Aaret 1541:
 «Villum Olufsen, Borger udi Ystad, [fik] en Forskrift til Hr.
 Claus Bille, at han handler med, [og] bruger Lempe til, at
 han maatte fange hans Skude igjen, som Themme Nielsen
 tog fra hans Folk i Kjøge, og nu ere grebne»²⁾. Denne
 Forskrift eller Anbefaling fører vor Tanke hen paa Claus Billes
 Eiendom Gammelkjøge, og tyder paa, at han har haft noget
 Tilsyn med Byen Kjøge. Ofte har han boet paa Lyngsgaard i
 Skaane, hvor hans Hustru Lisbeth Ulfstand tidt opholdt sig,
 ogsaa naar hendes Mand færdedes mange andre Steder, og
 denne Gaard har vistnok været den af deres Eiendomme, som
 de nærmest har anseet for deres Hjem.

Lisbeth Ulfstand, Datter af Jens Holgersen Ulfstand, Rigets
 Admiral, og Fru Margrethe Arvedsdatter Trolle, blev gift med
 Claus Bille 1522. Hun var en dygtig og modig Kvinde, som
 ogsaa viste sig ved flere Leiligheder, naar hun maatte handle
 paa Mandens Vegne.

Hun døde 18 Aar før hendes Mand og blev begravet i
 Vram Kirke i Skaane, som var Sognekirken til Lyngsgaard.

Wisingsborg samt Friherre til Rydboholm og Lindholmen, Søn af
 Joachim Pederson Brahe til Rydboholm etc. og Margrethe Wasa, Søster
 til Kong Gustaf d. 1ste. Hun blev 1525 gift med Grev Johan af Hoja
 til Hoja og Brockenhausen.

¹⁾ Stephanius, Christian den 3dies Historie, 1ste B. S. 347—349.

²⁾ Danske Magazin, 3die Række, 6te Bind 4de Hefte, Side 292.

Hvilket Aar Claus Bille døde, er ikke ganske sikkert, dog er det rimeligt, det var enten i Slutningen af 1557¹⁾ eller i Aaret 1558²⁾, og ogsaa hans Lig blev da nedsat i Vram Kirke, ved hans Hustrus Side. De efterlode sig syv Døttre og to Sønner³⁾.

Har Claus Bille eiet Nørre-Gammelkjøge, saa har hans Søn Jens Bille faaet denne Eiendom efter ham, blandt mange andre større Eiendomme.

Lidt om Gammelkjøge og noget om Kjøge og Eguen.

I den Tid jeg antager Claus Bille eiede Nørre-Gammelkjøge, bestod denne Eiendom neppe endnu af mere end den Jord, som maaske kom til Billerne fra Sten Basse, og Sønder-Gammelkjøge eiedes fremdeles efter Oluf Thotts Tid af Valløes Eier⁴⁾.

Den Gaard, hvorpaa Barsebæk Krumpen havde boet, var ved denne Tid gammel og maaske ødelagt, og Claus Bille, som eiede saamange store Gaarde, har, om han var Eier heraf, neppe opholdt sig her uden enkelte Gange for at see til sin Eiendom.

¹⁾ Stephanius, Chr. d. 3dies Historie, B. 1. S. 391.

²⁾ Paa Stamtavlen i Høfmans D. A. staar 1558 som Claus Billes Dødsaar, men i Familiehistorien i samme Bog angives hans Død til 1553, hvilket sidste ikke kan være rigtigt, da han endnu 1555 har underskrevet Chr. d. 3dies Gavebrev paa Gods til Københavns Universitet.

³⁾ Døttrene vare Margrethe * Christoffer Lindenov, Beate * Otte Brahe, Sidsel * Just Høg til Vang, Sophie * Malte Jensen Sehested, Birthe * Christoffer Galde til Aaby, Maren * Laurits Skram til Hastrup, og Lisbeth Bille * Jens Truidsen Ulfstand. To af disse Claus Billes Døttre fik efter Biskop Ove Bille, som døde paa Skovkloster 1555, 6 Rhinske Gylden (Ny D. M., B. 1, S. 246). Sønnerne vare Sten Bille til Vandaas * Kirsten Lindenov, D. af Anders Hansen Lindenov og Margrethe Lange, og Jens Bille til Lyngsgaard etc. * Anne Rønnow.

⁴⁾ I Slutningen af femtende Aarhundrede var Hr. Niels Eriksen Rosenkrands Valle's Eier; han havde faaet denne med sin Hustru Fru Birgitte Thott. Efter ham eiede deres Søn Hr. Oluf Rosenkrands, gift med Fru Ide Munk, Vallø.

Ved denne Tid brugtes endnu Gammelkjøge Kirke, som var blevet Annex til Kjøge Kirke, og, som før bemærket, blev 1522 Michael Sanger kaldet til Præst ved Kjøge Kirke og Annexet Gammelkjøge med hosliggende Kapeller, da Kaldet var blevet ledigt efter Hr. Egerardus. Denne Michael Sanger var vistnok den sidste Præst ved Gammelkjøge Kirke, som efter Reformationen ikke blev brugt mere til Gudstjeneste. Denne Kirke eiede forskellige Jordstykker paa Gammelkjøge Marker, baade syd og nord for Aaen, samt tre Tønder Jord paa Ølby Mark ved Høien¹⁾, som efter Reformationen vedblev at bruges til Kjøge Præsters Lønning, hvilke ogsaa tillige havde faaet Konge- og Kirketienden af Sønder-Gammelkjøge. Det siges i Registeret af 1597 paa den Jord, som havde tilhørt Gammelkjøge Kirke, at denne var afbrudt, og at Folkene der af Byerne søge til Kjøge Kirke. Herefter synes det, som om der strax efter Reformationen var nedbrudt noget af Gammelkjøge Kirke, da den ikke mere brugtes, og naar her staar Byerne, kan man see, at Nørre- og Sønder-Gammelkjøge regnedes for to Byer. Foruden disse Jordstykker, som Præsterne vedbleve at beholde længe, eiede Gammelkjøge Kirke endnu, som tidligere bemærket, en lille Lund paa Sønder-Gammelkjøge Mark tilligemed et lille Stykke Jord derved, som kaldtes Præstesnaven, som Kong Frederik den 2den gav til Borgemester og Raadmænd i Kjøge 1571 den 22de Februar²⁾, for at bruges til Byens Bedste og Havnens Vedligeholdelse. Dette Stykke Jord, som, da det blev givet til Kjøge By, var bevoxet med Træer, er nu et Stykke Agerland omhegnet med en Grøft, som kaldes Havnevænget og endnu tilhører Kjøge By. Hvad Kjøge Kirke har eiet, foruden Gammelkjøge Kirkes Jorder, veed jeg ikke, men det lader til, at den maa have eiet noget mere end dette, da den 1523, uden endnu at have faaet disse Jordstykker, maatte give til Kong Frederik d. 1ste, da hans Hær laa i Leir for

¹⁾ Efter Registeret af 1597 i Kjøge Raadstubog, begyndt 1596, paa den Jord, som hær ligget til Gammelkjøge Kirke og nu ligger til Kjøge Kirke.

²⁾ Copi af Kong Frederik den 2dens Gavebrev paa Lunden og det lille Stykke Jord derved, af 1571, findes i Kjøge Byes Archiv. See Bilag Nr. 3.

Kjøbenhavn, 66 Lod Sølv¹⁾, hvorfor Hertug Christian, sin Faders, Kongens, øverste Hovedsmand, kvitterede i Leiren for Kjøbenhavn St. Elisabeths Dag.

Da man trængte til Penge for at fortsætte Beleiringen af Kjøbenhavn, maatte Kirker og Klostere give Skat til Kongen, og Kjøge Kirke var blandt dem i Sjælland, som gav mest.

Da Claus Bille hørte til den katholske Side, har han, om han ellers har eiet Gammelkjøge, staaet sine Naboer i Kjøge imod, thi her fandt tidligt den lutherske Lære aabne Øren, og allerede 1530 fik Kjøge lutherske Prædikanter²⁾ ansatte i Byen, og samme Aar forsøgte de lutherske Borgere at faa Franciskanermunkene i Frue Kloster i Kjøge til at forlade Klosteret. Lutheranismen seirede tidligt her, saa Kjøge har, tilligemed Kjøbenhavn, været blandt de sjællandske Byer, som hurtigst forlød den katholske Lære.

Da Landet ingen Konge havde, og alle Parter vare uenige, udbrød Borgerkrigen, som vi kalde Grevens Feide efter Grev Christoffer af Oldenburg, som anførte Lybekkernes Krigsfolk her i Landet. Medens han i Forening med Borgere og Bønder foer frem med Ild og Sværd over Landet, i den fangne Kong Christians Navn, skaltede og valtede han ogsaa med Gammelkjøge, som han lystede.

Den 23de Juni 1534 gik Grev Christoffer med sine lybske Krigsfolk i Land ved Skovshoved, og Dagen efter drog han ind i Roskilde, hvor han plyndrede Bispegaarden og Bistrup, som hørte under Bispestolen, samt Kronens Gaard Haraldsborg, og gik saa med sin Skare allerede den 24de Juni til Kjøge, hvor han tog sit Hovedophold, til Kjøbenhavn overgav sig.

Hvor Greven kom frem, modtog Almuen ham med Jubel, i det Haab, snart at faa den fangne Kong Christian paa Tronen igjen.

Kort før Grev Christoffer kom til Kjøge, vare Voldene om Byen med Magt blevne nedbrudte, og Befæstningerne, som

¹⁾ Topograph. Saml. Skovkloster Nr. 2. Geheimearchivet.

²⁾ Breve og Aktstykker til Chr. d. 2dens og Fr. d. 1stes Historie, Side 594, udgivne af C. F. Allen, 1854.

fra gammel Tid havde været om Byen, vare ganske ødelagte¹⁾. Denne Ødelæggelse var bleven tilføiet Byen af Omegnens Folk, rimeligvis af den nærmestboende Adel, som har været Modstandere af Kong Christian den 2den, som Byen holdt med. Snart efter Grev Christoffer kom til Kjøge, lod han Voldene atter gjøre istand og befæste Byen. Med aabne Arme modtog Byen Grev Christoffer, som nu skulde hjælpe Borgerskabet mod dets Fjender, og nogle faa Dage efter han havde taget Bolig i Kjøge, forærede han, ved et aabent Brev, dateret Fredag efter St. Hans Baptiste Dag 1534²⁾, Borgerskabet i Kjøge, Gammelkjøge baade nord og syd for Aaen, til Erstatning for den Skade, Byen var bleven tilføiet ved dens Fæstningsværkers Ødelæggelse, og tillige lovede han Byen saa meget af deres Gods heromkring, som havde været med at afbryde Voldene, saa Borgerskabet derved kunde faa Fyldest og Opreisning for deres litte Skade. Det seer herefter ud, som om Eierne af Nørre- og Sønder-Gammelkjøge have været med at ødelægge Kjøge Byes Befæstning, hvilket jo kan være rimeligt nok. Saaledes blev Gammelkjøge, syd og nord for Aaen, for en kort Tid overgivet til Kjøge Borgerskab, som saalænge Grev Christoffer raadte for Landet, vistnok har beholdt disse Eiendomme.

Grev Christoffer befæstede Kjøge By, for her at have et sikkert Sted, hvor hans Krigsfolk havde Tilhold, til Kjøbenhavn overgav sig, da denne Byes Beliggenhed ved Havet, ikke langt fra Kjøbenhavn, gjorde den til det beleiligste Sted for Greven til stadigt Ophold; og sikker var han her, fordi han havde vundet Borgernes Hjerter, som vare lette at vinde, da de hang ved den lutherske Lære og ved den fangne Kong Christian. Ogsaa Bønderne gjorde Greven sig gode Venner med og sendte et aabent Brev rundt i Sjælland, for at stevne dem til et Møde paa Ullemosen³⁾, en Slette eller Mose mellem Kjøge og Roskilde, hvor Greven, ved en Tolk, holdt en Tale til

¹⁾ Danske Atlas, B. 2. S. 357 nævnes, at Grev Christoffer lod Kjøge gamle Fæstningsværker, som kort tilforn vare nedbrudte, igjen forny.

²⁾ En daarlig Copi af dette Gavebrev findes i Kjøge Byes Archiv.

³⁾ Almuen kalder denne Mose Øllemosen.

dem, og sagde dem, at han var kommet til Danmark for at befri Kong Christian d. 2den, som var hans Frænde, og lovede dem, at naar Kongen kom ud af sit Fængsel, skulde Folket faa Frihed, og den lutherske Lære beskyttes. Han opfordrede Almuen derefter til at slutte sig til ham, for at Kong Christian kunde blive befriet, og den forsamlede Almue aflagde strax deres Troskabsed til Greven, paa den fangne Konges Vegne.

De fleste Kjøbstæder i Sjælland sluttede sig hurtigt til Grev Christoffer¹⁾, saa han vandt, endnu medens han havde sit Ophold i Kjøge, baade Borgere og Bønder for sin Sag, og ansaa sig selv herefter som Danmarks Rigsforstander, og brugte til Forsegling af Breve det danske Vaaben med Bogstaverne C. T. D. R. (Christophorus Tutor Daniæ Regni²⁾).

En stor Hjælp for Greven, til saa hurtigt at vinde de menige Folk, var det vistnok, at han havde Jørgen Kock³⁾ hos sig, som kjendte baade Borgernes og Bøndernes Ønsker, og vidste, hvordan de skulde tages.

Grev Christoffer roser, i Gavebrevet paa Gammelkjøgegaard af 1534, Kjøge Raad og Borgerskab for den tro Tjeneste, de beviser ham, paa den fangne Kong Christians Vegne, stadfæster alle deres tidligere Rettigheder og tilsiger dem, at herefter skal de ligge til Kongens Fadebur og kun dertil betale deres Skat⁴⁾).

Han giver i dette Gavebrev Borgerskabet tillige Lov til selv at vælge en iblandt sig til Byfoged, som skal gjøre Kongen Regnskab for Sagefald og alt Andet, han oppebær, samt til selv at vælge sig en god, lærd Prædikant og en god Kapellan, som kunde og vilde prædike og lære dem Guds klare, sande og rene Ord og det hellige Evangelium, og give det hellige Sacramente i begge Parter, som Christus det selv indsatte⁵⁾).

¹⁾ Fra Kjøge er Grev Christoffers Frihedsbrev til Indbyggerne i Skelskjør udstedt, Mandag næst St. Hansdag 1534.

²⁾ Ny danske Magazin, D. 5. S. 125.

³⁾ Jørgen Kocks Navn staar under Grev Christoffers under det aabne Brev af 1534, hvorved han giver Borgerskabet i Kjøge Gammelkjøge.

⁴⁾ Kjøge laa allerede til Kongens Fadebur før 1534, Ny d. M., B 6. S. 274.

⁵⁾ Uagtet Kjøge 1530 fik lutherske Prædikanter, har vel nok de romersk katholske Præster gjort dem Rangen stridig og ikke villet vige.

Da nu Grev Christoffer havde vundet Borgere og Bønder for sin Sag, tænkte han paa ogsaa at faa Adelen til at bøje sig, og han begyndte da med, i de første Dage af Juli at beleire Hr. Anders Billes faste Gaard Søholm i Stevn, som ved det stærke Skyts, Grevens Folk førte med sig, blev nedskudt og allerede den 5te Juli overgaves til Greven, ligesom ogsaa Anders Bille selv gik over til Grevens Parti, og var den første anseelige Mand af den danske Adel, som gav sig under Grev Christoffer. Da Søholm var overgivet, satte Greven, meget imod Anders Billes Ønske, Bastian van Jessen til Foged paa Gaarden og lod borttage alle de Kostbarheder, som fandtes paa Søholm.

Medens Greven boede i Kjøge, kom et Udvalg af Kjøbenhavns Raad med flere Borgere til Kjøge og blev enig med Greven om, at Kjøbenhavn skulde overgives til ham om 3 Dage, og den 16de Juli drog Greven fra Kjøge og tog derefter sit Ophold i Kjøbenhavn. Efter at Grev Christoffer var draget ind i Kjøbenhavn, vedblev hans Folk at plage Egnen om Kjøge. Ogsaa Kjøge Borgere, som stadigt holdt sig nær til Grev Christoffer, ødelagde og plyndrede Høistrupgaard og Valsøgaard, som tilhørte¹⁾ den bekjendte Fru Anna Meinstrup²⁾, som blev dræbt i Ringsted 1535 den 20de Januar, hvorfor de senere bleve dragne til Ansvar³⁾. Valsøgaard, hvoraf endnu sees Levning af Voldstedet ved Valsølle Sø, og Høistrupgaard bleve nok først efter at Fru Anna Meinstrup var bleven myrdet af nogle rasende Borgere⁴⁾ fra Kjøbenhavn i Ringsted, plyndrede og ødelagde, ligesom en Del andre

¹⁾ Valsøgaard var hendes Eiendom, Høistrupgaard havde hun i Pant af Kongen for laante Penge.

²⁾ Fru Anna var en Datter af Hr. Henrik Meinstrup, som var Landsdommer i Sjælland, og Fru Anna Daa. Hun havde været gift med Holger Eriksen Rosenkrands til Boller, siden med Jørgen Ahlefeldt, og var i sin Enkestand Hofmesterinde ved Hoffet i tre Kongers Tid. Hun kaldtes ofte Fru Anna Holgers.

³⁾ D. Mag., 3die Række, Side 35. Det var Kjøge og Skjelskør Borgere som bleve dragne til Ansvar; maaske var det Kjøge Borgere som ødelagde Høistrup, og Skjelskør Borgere som ødelagde Valsø.

⁴⁾ Disse bleve, efter Kjøbenhavns Overgivelse til Christian d. 3die, henrettede (Hvitfeldt, D. 2. S. 1486).

Herregaarde dengang ogsaa bleve brændte og ødelagde af Borgere og Bønder.

Grev Christoffers Befalingsmand, Bastian von Jessen, fik Kjøge Borgerskabs væbnede Magt med sig og drog saa med denne og sine egne Folk til Vallø og beleirede Gaarden. Hr. Oluf Rosenkrands¹⁾, som hørte til den katholske Side, eiede dengang Vallø, men var ikke paa Gaarden, da de fjendtlige Tropper lagde sig for den, da han var taget til Fange af Grev Christoffer og indsat i blaa Taarn i Kjøbenhavn; men hans Hustru Fru Ide Munk²⁾ og hans Svende forsvarede Gaarden. Bastian van Jessen opfordrede Besætningen til at overgive sig, men da dette ikke hjalp, fandt han paa, næste Gang han opfordrede de Beleirede til Overgivelse, at lade dem vide, at om de ikke overgav Gaarden, da vilde han strax lade hente Hr. Oluf fra Kjøbenhavn og føre ham for Broen og lade hugge hans Hoved af, men uagtet dette var en slem Trudsel for stakkels Fru Ide, saa overgav hun dog ikke Gaarden, saa det lader til, at hun har været en stærk og modig Kvinde, som ikke lod sig kyse ved Trudsler. Da dette Kneb ikke hjalp, og Bastian van Jessen ikke med den Styrke, han havde, kunde indtage Vallø, reiste han til Roskilde, for at hente Hjælp til at fortsætte Beleiringen med.

Medens Fru Ide og hendes Folk forsvarede Vallø mod Grev Christoffers Tropper og Kjøge Borgerskab, sad Greven i Kjøbenhavn og ærgrede sig over, at Vallø ikke blev taget, og han sendte da tre Mænd³⁾ op til Hr. Oluf i blaa Taarn og

¹⁾ Hr. Oluf Rosenkrands til Vallø var Søn af Hr. Niels Rosenkrands til Bjørnholm (nu Høgholm) og Fru Birgitte Thott til Vallø. Han døde 1545 og ligger begravet i Valløby Kirke, hvor der er en kjen Sten over ham og hans Hustru.

²⁾ Fru Ide Munk til Totterupholm og Nygaard, var Datter af Mogens Munk (af Familien Munk Lange, som førte 3 røde Roser i Skjoldet) til Volstrup, Palsgaard, Ausumgaard og Aagisvig, Landsdommer i Jylland. D. R. R. 1523. † 3die Decbr. 1558, begravet i Hjerm Kirke, og Fru Karen Rosenkrands til Palsgaard. Det er om denne Mogens Munk det fortælles, at han bragte Kong Christian d. 2den Rigsraadets Opsigelsesbrev i Veile.

³⁾ Otte Andersen, Sti Stisen (see om ham Chr. d. 3dies Historie af Krag, B. 1, S. 100, 102), og Jeronimus Svingell.

lod ham vide, at dersom han ikke opgav sin Gaard Vallø inden anden Dagen Kl. 12, saa vilde han lade hugge hans Hoved af ham anden Dagen dernæst efter. Saadan nødedes Hr. Oluf at skrive hjem til Vallø, at Gaarden skulde overgives i Grev Christoffers Hænder, og da Budet kom med dette Brev til Vallø, medens Bastian van Jessen var i Roskilde, og Fru Ide og hendes Folk saae, Hr. Oluf havde underskrevet Brevet i blaa Taarn med sin egen Haand, overgave de Gaarden til Beleirerne.

Da Bastian van Jessen kom tilbage fra Roskilde, tog han Magten fra de andre Befalingsmænd, og uagtet det var aftalt anderledes, da Fru Ide overgav Gaarden, bemægtigede han sig Gaardporten og alle Nøglerne til enhver Dør paa Gaarden, og lod Fru Ide ved to Riddersmænds Mænd vide, at om hun gjemte eller skjulte saa meget som en Pennings Værd af det fremmede Gods, som var sat ind paa Vallø¹⁾, saa skulde det koste Hr. Olufs Hals, og hende selv truede han ogsaa med Ulykke og Fortrød, ligesom han sendte samme Trudsel til Hr. Olufs Foged, Folk og Svende. Da han nu havde Magten, røvede han saavel Hr. Olufs Sager og 800 Lod Sølv som de forseglede Kister, Skrin og alt andet, som var sat ind, for at gjemmes paa Vallø, af mange forskellige Mennesker. Disse Sager, som vare mærkede med Navn og Vaaben, tillige med alt Hr. Olufs Skyts og Krudt lod han strax føre til Kjøge, hvor han opbrød mange af Kisterne og tog heraf og af de andre Sager, hvad han syntes om selv at beholde, og førte saa, hvad han ikke brød sig om, til Kjøbenhavn²⁾.

Da Grev Christoffer sad paa Kjøbenhavns Slot, fik Borge-mestere og Raad i Kjøge oftere Breve fra ham, blandt disse et dateret Kjøbenhavns Slot anden Fredag efter hellig Legems Dag 1535, hvori han giver sin Forundring tilkjende, over at Kjøge ikke allerede havde skikket Fetallie og Havre til Krigs-folket i Fyen, og siger, at det er baade ham, og maa være

1) Man seer heraf, at Vallø dengang har været anseet for et velbefæstet og sikkert Sted.

2) See om Vallø's Beleiring Rosenvinges gl. D. Domme, 2den Samling, S. 47—48.

dem selv magtpaaliggende at dette sker ¹⁾. Det synes her-
 efter, at Greven antog Kjøges og hans egne Interesser vare
 de samme, og vistnok havde Kjøge Borgere ogsaa sluttet sig
 helt til Grev Christoffer, men da Kong Christian den 3die
 Hær, under Johan Rantzaus ²⁾ Anførsel, gik seirende gennem
 Jylland og Fyen og kom, tillige med Kong Chr. d. 3die selv,
 over til Sjælland og gik over Ringsted til Kjøge og slog Leir
 ved Byen, uden at forhindres af Grev Christoffers Folk, maatte
 Kjøge Borgere finde sig i at lyde Kong Christian. Her ved
 Kjøge blev Kong Christian liggende med sin Hær, til hans
 Flaade kom ind i Sundet. Jeg tænker, at Hæren har ligget
 paa de øde Strækninger nord for Kjøge, for her har været god
 Plads til at mønstre Tropperne. Medens Hæren laa en Tid
 for Kjøge, blev alle Forberedelser truffet til en Beleiring af
 Kjøbenhavn, og den 24de Juli rykkede Hæren, som bestod af
 9 Compagnier Ryttere, anførte af Johan Rantzaus, og 24 Faner
 Fodknægte, anførte af Reinhold Hedenstrup, op fra Kjøge og
 naaede ind for Kjøbenhavn hen ad Aften. Kong Christian
 selv fulgte efter Hæren fire Dage senere og leirede sig ved
 den samme Landsby, hvor hans Fader før ikke saa meget
 længe siden havde haft sin Leir, og hvor han selv havde været
 sin Faders øverste Hovedsmand.

Ifølge sin Beliggenhed var Kjøge udsat for i disse urolige
 Tider bestandig at plages med Krigsfolk, og det feiler neppe,
 at Byen og Egnen have lidt en Del herunder, ligesom Byen
 ogsaa, medens Christian den 3die et helt Aar laa i Leir uden-
 for Kjøbenhavn, maatte levere baade Penge, Baadsmænd,
 Tømmerfolk og Karle med Vogne og Redskaber til Brug ved
 Beleiringen ³⁾. Uafladelig gik der Bud til Kjøge fra Leiren,
 saa om det ene, saa om det andet, og stadig maatte Byen
 være Oplagssted for Korn og Levnetsmidler fra Faxe, Stevns
 og Bjeverskovs Herreder ⁴⁾ og saa befordre Leveringerne af-

¹⁾ Ny d. Magazin, B. 5. H. 3. Side 224.

²⁾ Den berømte Johan Rantzaus til Bredenburg er født 12te Novbr. 1492
 og † 1565, 72 Aar gl., * Anna Walstorp, som døde 1582.

³⁾ D. M., R. 3. 5te Bind, Tegnelser over alle Lande flere Steder.

⁴⁾ De Herreder som ikke havde været til Landsting at sværge Kongen,
 vare efter Danske Magazin, R. 3. B. 5. S. 261: Ars Herred, ligger til

sendte til Leiren. Ogsaa mange af de Fanger fra Kjøbenhavn, som blev tagne af de Kongelige, maatte Kjøge By modtage og passe paa¹⁾, ligesom Øvrigheden i Kjøge fik Bud om, at der maatte passes paa at gribe de Folk, som løb ud fra Kjøbenhavn hen ad deres Egn til; gjorde de ikke dette, skulde de ansees for utro Undersaatter¹⁾. Oftere medens Kjøbenhavns Beleiring varede, opholdt Kong Chr. d. 3die sig i Kjøge og udstedte flere Breve herfra. Maaske boede Kongen da i en Gaard, som var kongelig Eiendom, der laa i Lovportestrædet, som 1593 i Kjøge Pantebog nævnes som Kongelig Majestæts den øde, forfaldne Gaard, som ligger under Vordingborg Slot.

Det har ikke været lette Tider for Byen og Egnen, som stadig have været foruroligede og plagede, men allerværst har det dog været for de mange af Byens Borgere, som i Hjærtet holdt med Grev Christoffer.

Endelig fik Krigen en Ende, da Kjøbenhavn den 29de Juli 1536 overgav sig paa Naade og Unaade til Kong Christian d. 3die, men Uroen var endda ikke forbi i Kjøge, for endnu maatte de snart sende Tømmerfolk til Flaaden, snart tage imod Krigsfolk i Byen, og snart betale Skatter til Hjælp til Krigsombokstningerne. Tilsidst fik dog al denne Uro Ende, og Kjøge fik det atter godt, og Byens Handel tog betydeligt til under Chr. d. 3dies Regjering, og Hansestædernes Handel i Norden blev meget indskrænket, saa fra denne Tid af blev det især Hollænderne, som Kjøge havde Handelsforbindelser med. Dog ogsaa medens Kjøge stod i Handelsforbindelser med Hansestæderne, især Lybek, har Byen været en blomstrende Handelsstad, som var rig nok til oftere at laane Kongerne Penge, som den imellem, for anden Villighed af Kongerne, opgav at faa tilbagebetalte. Saaledes havde Kjøge By forstrakt Kong Frederik d. 1ste med 14,000 Mark, som Byen havde Bevis for, men som den 1531 forpligtede sig til at

---

Kalludborg, Sokkelunds Herred og Smørum Herred, som begge ligge til Kjøbenhavn.

¹⁾ D. M., R. 3, 5te Bind, Tegnelser over alle Lande flere Steder.

sende Kongen tilbage. Ogsaa Kong Christian d. 3die laante, baade da han beleirede Kjøbenhavn, og ved flere andre Leiligheder, Penge af Kjøge By, som ved denne Tid imellem blev sat høiere, i Skat end Roskilde. Fra 14de October 1552¹⁾ haves en Ansøgning til Kongen fra Borgemestere og Raad i Kjøge, hvoraf kan sees, at Kjøge By havde laant Kongen, dengang han laa i Leir for Kjøbenhavn, 11,000 Mark «smoo», til at betale Krigsfolket med. Disse Penge bade de ikke om at faa tilbagebetalte, men vilde med god Villie skjænke Kongen hans Brev paa samme Penge, uagtet andre Byer, som havde forstrakt Kongen med Penge, allerede for længe siden vare blevne betalte, men de bade om at maatte blive taxerede som tidligere, lige med Roskilde, da de i nogen Tid havde været taxerede dobbelt saa høit, og det endskjønt i denne dyre Tid Fiskeriet var aftaget og Næringen kun ringe baade uden- og indenlands. Tillige ansøgte de om at faa, til deres Havns Forbedring, hvad der stod baade af Franciskanerklosteret og af St. Gertruds Kapel i Kjøge.

I denne krigerske Tid vare Kjøbstæderne vel forsynede med Vaaben²⁾ og Borgerskabet vant til at drage ud til Strid, hvorfor Kongen ogsaa 1537 sendte Brev omkring til Kjøbstæderne³⁾, ogsaa til Kjøge, om at Borgerne skulde være rede med Harnisk, Heste og Vaaben, under Anførsel af en af deres Borgemestere eller Raadmænd at drage ud, naar Kongen behøvede dem. Disse Krigsfolk, som Kjøge By maatte komme Kongen til Hjælp med, bleve senere hvert Aar, ottende Dagen efter Philippi Jacobi Dag, mønstrede af Slotsherren paa Kjøbenhavns Slot et Sted i Lenet, som Slotsherren bestemte⁴⁾.

¹⁾ Denne Ansøgning findes i Geheimearchivet.

²⁾ Danske Magazin, R. 3. B. 5. S. 313. Breve til Kjøge og Næstved, at de laane Kongen de Falkenetter og andet Skøds, de have, 1536.

³⁾ D. M., R. 3. B. 6. S. 184.

⁴⁾ En Copi af et Brev herom, fra Kong Chr. d. 3die til Borgemestere, Raad og menige Borgere i Kjøge, dateret Odense St. Mikelsdag 1554, findes i Kjøge Byes Archiv.

Barsbæk Krumpens Gaard Gammelkjøge beboet af Bønder.

Det er sandsynligt, at dersom Claus Bille har eiet Nørre-Gammelkjøge, har hans Søn Jens Bille arvet denne Eiendom efter ham.

I Danske Atlas og andre Steder staar, at Claus Billes Datter Elisabeth Bille, Jens Ulfstands¹⁾ Enke, fik Gaarden og opbyggede den Hovedbygning, som stod her før Rasmus Carlsen Langes Enke opførte den nuværende, og at efter hende fik hendes Søster Birthe Bille, Christoffer Galdes Enke, Gaarden, men dette er ikke rigtigt, hvilket jeg for en hel Del Aar siden fik at vide ved at læse Jomfru Lisbeth Billes Ligprædiken, som jeg havde faaet tillaans fra Odense Jomfruklosters Bibliothek²⁾.

Som jeg ovenfor sagde, er det rimeligt, at om Claus Bille har eiet Nørre-Gammelkjøge, har denne Eiendom været en Del af Jens Billes Arvepart efter hans Fader, men da her dengang vistnok ingen beboelig Bygning har været, har Jens Bille, som havde en Del Eiendomme, ligesom hans Fader boet paa andre Steder.

I det Gavebrev, hvorved Grev Christoffer af Oldenburg 1534 gav til Kjøge Borgerskab Gammelkjøge paa begge Sider af Aaen, indbefattes det Hele under Ager, Eng, Skov, Mark, Fiskevand, Fægang, Vaadt og Tørt, inden alle fire Markeskjel, intet undtaget i nogen Maade, hvad som helst det er eller nævnes kan. Men det siges, at Bønderne, som der nu bo, skal nyde, bruge og beholde deres Sæd og al anden Grøde denne Høst over og siden lovlige tilsiges, om de skulde deraf flytte. Ingen Hovedgaard nævnes, saa det er temmelig sikkert, at den gamle Hovedgaard ved den Tid har været beboet af Bønder³⁾, og saavidt jeg kan forstaa, er det denne, som nævnes i den

¹⁾ Af en Feiltagelse er der kommet til at staa i Danske Atlas, T. 2, Side 373, Jørgen Ulfstand istedetfor Jens Ulfstand.

²⁾ Karen Brahes Bibliothek.

³⁾ At Bønder brugte og beboede gamle Hovedgaarde, var i tidligere Tider ikke sjældent, da der dengang ingen Forskjel var paa Hovedgaardsjord og Bondejord, men al Jorden tilhørte, uden Indskrækning, Eierne deraf.

før omtalte Optegnelse fra 1597 paa den Jord, som havde ligget til Gammelkjøge Kirke, idet et lille Stykke Jord nord for Aaen omtales som liggende ved Anders Skomagers Gaard. Denne Formodning bestyrkes derved, at da Rasmus Carlsen 1786¹⁾ af Kapellanen i Kjøge Mag. Nicolai Ulrik Bach fik sig overdraget Kapellanijorderne, som laa adspredte omkring i Gammelkjøgegaards Enemærker, var deriblandt ogsaa et Stykke Jord i Bromarken, som laa op til Gammelkjøgegaards Udbygninger, hvilket man kan se af Beskrivelsen, har været det lille Stykke Jord nord for Aaen, som 1597 siges at ligge ved Anders Skomagers Gaard. Da de Jorder, som havde ligget til Gammelkjøge Kirke, blev givet til at forbedre Kjøge Præsters Løn med, er dette med andre Stykker Jord da bleven tillagt Kapellanen, og derfor blev disse Jordstykker kaldet Kapellanijorder²⁾.

Jeg antager altsaa herefter, at den Gaard, hvorpaa Anders Skomager 1597 boede, var den gamle Hovedgaard, hvis Bygninger vare blevne ødelagde og af Eieren, som boede andre Steder, overdraget Bønder, ved denne Tid Anders Skomager, til Bolig og Brug.

Jens Bille.

Jens Bille, Søn af Hr. Claus Bille og Fru Lisbeth Ulfstand, blev født i Januar 1530 paa Varberg Slot i Halland, hvortil vistnok Claus Billes Hustru havde fulgt ham, da han dette Aar, med flere Danske, her havde et Møde med svenske Herrer, for at underhandle om Vigens Tilbagegivelse til Danmark.

Efter sin Fader arvede Jens Bille Lyngsgaard og andet Gods, hvoriblandt jeg antager Nørre-Gammelkjøge har været. Han oprettede selv af sine Eiendomme i Skaane en Gaard

¹⁾ Den kgl. Confirmation paa Kapellanijordens Overdragelse til Hr. Rasmus Carlsen er dat. 18de Mai 1787, og findes i Gkgs. Archiv.

²⁾ Beskrivelsen af de øvrige Stykker Jord af Kapellanijorderne, som Hr. Rasmus Carlsen fik 1786, viser, at ogsaa disse Jordstykker vare de samme som Gammelkjøge Kirke eiede, og som omtales i Optegnelsen af 1597 i Kjøge Raadstubog.

han kaldte Billesholm. Senere skrev han sig ogsaa til Vreilef-kloster og Hvidkilde.

I sin Ungdom tjente Jens Bille ved Kong Frederik den 2dens Hof, og var 1559 med i Ditmarskerkrigen, da Landet blev undertvunget, og gjorde dengang Tjeneste ved Hoffanen.

Denne Krig, som Hertug Adolf¹⁾ først havde tænkt at føre alene, blev ført af Kong Frederik, Hertug Hans²⁾ og Hertug Adolf i Forening, og øverste Hærfører var den gamle Helt Johan Rantzau. Hoffanen, som var 400 Mand stærk, førtes af Jens Truidsen Ulfstand³⁾. Den 22de Mai 1559 rykkede den forenede Hær ind i Ditmarsken, og den kongelige og hertugelige Livfane sluttede sig sammen og førte Hærens Hovedbanner. Den 3die Juni beleirede Hæren Meldorp, Ditmarskens Hovedby. Kongen og Hertugerne med Hærens Hovedbanner, de to Hoffaner, vare med ved Beleiringen, og efter tre Timers Modstand og halvanden Times haarde Fægning, Kl. 11 om Formiddagen, var Meldorp vundet⁴⁾. Derefter blev Brunsbüttel indtaget, saa Tilebrügge og tre blodige Fægninger⁵⁾ foran Heide vundne, som førte til Heides Indtagelse.

Efter disse Seire var hele Ditmarskens Høiland tilligemed Søndermarsken erobret, men Nordmarsken havde Ditmarskerne endnu, men hvad de havde lidt i denne blodige Krig, var dög

1) Adolf, Hertug af Slesvig og Holsten, var Søn af Kong Fr. d. 1ste og Dronning Sophie af Pommern. Han er Stamdatter for den Holsten-Gottorpske Linie.

2) Hans den ældre, Hertug af Slesvig Holsten, var Søn af Kong Fr. d. 1ste og Dronning Sophie af Pommern.

3) Jens Truidsen, var Søn af Truid Gregersen Ulfstand til Torup, D. R. R., Bflmd. paa Varberg, og Ide Brok. *Lisbeth Bille; han druknede ved Gulland 1566, hun døde 1613.

4) Se Historie om Ditmarskens Erobring, af C. Molbech. Side 187.

5) Garden, som havde fægtet modigt under Kongens Anførsel, havde mange døde og saarede, og dens Fører Jens Truidsen Ulfstand styrtede med Hesten og var blandt de haardt saarede. Mange af den danske og holstenske Adel døde, og Hertug Adolf førtes haardt saaret bort fra Valpladsen, og saa trættende havde denne Dag været, at da Hæren rykkede tilbage, for at slaa Leir i en nogenlunde sikker Stilling, faldt blandt andre en af Kongens Drabanter af Mathed død ned af Hesten, og mange Heste styrtede om Natten og næste Dag døde om.

blevet dem for meget, saa de nu underkastede sig Kongen og Hertugerne ¹⁾).

Hermed var Krigen endt, og Jens Bille, som havde fulgt Kongen i Slagene, drog hjem med Hæren og holdt samme Aar i December Maaned Bryllup med Jomfru Karen Rønnoy, Datter af Eiler Rønnoy til Hvidkilde og Anne Krabbe.

I samme Maaned, som hans Bryllup stod, blev han udnævnt til Lensmand paa Gulland ²⁾. Medens Jens Bille var Lensmand paa Gulland skal han have haft det Lov paa sig, at han var en from, retsindig Mand, der var meget elsket af Almuen, og i den svenske Syvaarsfeide holdt sig meget ypperlig ³⁾ og gjorde sit Fædreland god Tjeneste.

I elleve Aar sad Jens Bille paa Visborg Slot og raadte over Gulland.

Af Visby, som engang var den største og skjønneste Handelsstad i Norden, var allerede i Jens Billes Tid meget ødelagt. Mange af Byens skjønne Kirker vare mishandlede allerede før Reformationstiden og blev det i den Tid endnu mere, saa Byen, medens Jens Bille var Lensmand, var, hvad den endnu er, en skjøn Ruinstad.

Borgerne fik, efter Bøn herom, Hjælp til at istandsætte Ste Catharina Kirke, men da de intet videre gjorde ved den og bad om mere Hjælp, forespurgte Kongen sig i et Brev til Jens Bille, af 15de April 1560, om Kirken var forfalden og om det var fornødent at bygge paa den, hvortil Jens Bille i et Brev til Kongen af 10de Mai 1560 ⁴⁾ svarer, at Ste Catharine Kirke var meget forfalden, men mener, at dersom Borgerne

¹⁾ Torsdag efter St. Vitus Dag den 20de Juni udstedte Ditmarskerne en Forsikring, hvorved de frasagde sig Frihed og Uafhængighed og edelig tilsagde Kongen og Hertugerne Troskab og Lydighed.

²⁾ Den 11te Decbr. 1559 udstedtes Forleningsbrevet (D. M., B. 3. S. 180) samt Følgebrevene og ligeledes Kongens Brev til Styge Rosenkrands og andre, som vare i Slotsloven paa Visborg, hvori de underrettedes om, at Kongen havde betroet Jens Bille Visborg Slot med Gulland, og at han nu afsendtes for at overtage Bestyrelsen heraf.

³⁾ Se Historisk Forerindring af C. Molbech til Bemærkninger over Øen Gotland, af Cand. Carl Sæve, Historisk Tidsskrift, B. 4. H. 1. Side 184 i Anmærkningen.

⁴⁾ Danske Magazin, 3die R. 3die Bind, Side 128.

have anvendt de Penge, de have faaet til at istandsætte Kirken for, noget til deres egen Fordel, skal deres Regnskab vel udvise dette, og gjør opmærksom paa, at der er en anden Kirke i Visby, nemlig Sognekirken, hvori Borgerne kan faa Rum nok, om de end vare flere, end de ere, og han beder Kongen herefter selv betænke, om der skal gjøres Bekostning paa flere Kirker¹⁾. Kongens Betænkning i denne Sag førte saa nok til, at den skønne Ste Catharines Kirke i Visby herefter vedblev at være en Ruin.

Da Krigen mellem Danmark og Sverrig var udbrudt i Sommeren 1563, forsøgte den svenske Admiral Jacob Bagge²⁾, som laa med Flaaden under Gulland, at inddrive Proviant her, men dette forhindrede Jens Bille og jagede de af Admiralen paa Gulland indsendte Folk bort fra Øen, saa Flaaden maatte, efter dette mislykkede Forsøg, gaa bort fra Gulland uden at have faaet provianteret³⁾.

Da Kongen havde givet Ordre til, at de Skibe, som gik fra og til Sverrig, saa vidt muligt skulde anholdes, var Jens Bille saa heldig at opsnappe et svensk Kjøbmandsskib, hvorpaa fandtes Kong Erik af Sverrigs hemmelige Breve i Anledning af hans Frieri til Dronning Elisabeth af England, hvilke strax bleve sendte til Kjøbenhavn til Kongen⁴⁾.

Næste Aar 1564, da den danske Flaade var ude, under Herluf Trolles Comando, for at finde Fjenden, skrev Admiralen

¹⁾ D. M., Række 3. Bind 3. Side 128. Baade for Kongen og for hans Broder Hertug Magnus, som 1560 var i Visby, klagede Borgerne i Visby deres Nød, for at faa mere Hjælp til Istandsættelsen af Ste Catharines Kirke. Hertug Magnus var Kong Fr. d. 2dens Broder, født 1540, blev Biskop af Øsel, Curland og Reval 1560, og tog sit Sæde paa Slottet Arensburg paa Øsel. Nævnes gift med Maria, Datter af russisk Prinds Vladimir Andrejevitsch. Magnus døde 1583 i Piltten i Curland og blev begravet 1662 i Roskilde Domkirke.

²⁾ Jacob Bagge den ældre til Boo og Tynningen, f. 1499 i Halland, gik 1522 i svensk Tjeneste, blev Admiral og var en tapper Mand. 1555 blev han optaget i den svenske Adel. * Anna Svinhufvud eller Svinakulla.

³⁾ Se den dansk norske Sømagts Historie af H. G. Garde, S. 59 og Hofmans d. Adelsmænd, B. 3, Side 338.

⁴⁾ D. Adelsmænd af Hofman, B. 3. S. 338, og Danmarks Historie af Holberg, D. 2. Side 440.

til Kongen og bad om, at Provianten maatte blive sendt til Gulland, da han saa hos Jens Bille vilde efterlade Besked om, hvor Flaaden var, for fra ham at faa Provianten tilsendt eller hente den der. Det var i denne Krig en besværlig Post, Jens Bille havde som Lensmand paa Gulland, og han maatte være meget aarvaagen og paapasselig, og med sine smaa Jagter, han havde i Søen, stadigt staa i Forbindelse med den danske Flaade og give Underretning om, hvad han vidste om Fjenden, og faa sine Ordre tilbage fra Admiralen.

I alle Krigsaarene var Gulland omgivet af baade danske og svenske Krigsskibe, og efter Slaget den 26de Juli 1566 mellem den dansk-lybske og svenske Flaade, imellem Gulland og Øland, i hvilket den svenske Flaade havde lidt mest, uden at dog nogen af Parterne vandt Seir, ankrede den dansk-lybske Flaade op under Visby paa Gulland, for at begrave den i Slaget faldne Chef for Achilles, Christoffer Mogensen¹⁾. Jens Bille, som vidste, hvor farligt det var for Flaaden at ligge paa Gullands aabne, klippefulde Kyst, raadede strax Admiralen Hans Lauritsen ikke at lade Flaaden ligge ved Kysten, da Veiret dette Aar var meget uroligt²⁾, men Admiral Hans Lauritsen agtede ikke paa dette Raad, ligesaa lidt som paa Officerernes Advarsler om at holde tilsøes, da Natten mellem den 27de og 28de Juli havde været stormfuld. Han mente, det stormede ikke hver Nat, og lod Flaaden blive liggende, saa den Natten mellem den 28de og 29de Juli, under en voldsom Storm, blev saaledes ødelagt, at af den danske Flaade 11, af den lybske 3 større og nogle mindre Skibe forliste og kun 21 danske og 5 lybske Skibe undgik Skibbrud, ved itide at gaa tilsøes. Af Mandskabet paa de forliste Skibe reddedes kun faa, og baade den danske Admiral Hans Lauritsen³⁾ og den lybske Bartholomæus Thinnapel druknede, tilligemed Jens Truidsen Ulfstand, 12 Skibschefer og henved 7000 Mand.

Foruden at Jens Bille stadig maatte være opmærksom paa, hvad der foregik paa Havet omkring Gulland, havde han

¹⁾ Christoffer Mogensen Hardingmand var en norsk Adelsmand.

²⁾ Se Den dansk norske Sømagts Historie 1535—1700 af Garde, Side 82.

³⁾ Hans Navn var Hans Lauritsen Baden.

ogsaa meget at tage vare med Øens Bestyrelse, og maatte stadig skrive om, at man fra Danmark sendte ham Sød og anden Proviant, som man dengang trængte til paa Øen, fordi Sæden 1565, som stod maadeligt, ikke blev høstet ordentligt, da mange af Befolkningen paa Gulland var uddød, maaske af en lignende Pest, som 1566 rasede stærkt paa den svenske Flaade og i Sverrig. Naar der endelig efter mange Opfordringer herom fra Jens Bille kom et Skib fra Danmark med Proviant, var det ofte vanskeligt at faa det losset, tildels fordi man fra Danmark sendte Skibe, som vare for store til at komme ind til Visby, og tildels fordi de fjendtlige Skibe stadig krydsede omkring Gulland.

Hele Sommeren 1566 over led Gullænderne megen Nød, fordi fra Danmark ingen Skibe blev sendte dertil med Sød og anden Proviant, uagtet Jens Bille meget ofte skrev til Kongen og Slotsherren paa Københavns Slot, om at sende Sød til dem, men Hjælpen kom ikke, og Nøden blev stor, og atter den 3die August¹⁾ skrev Jens Bille til Mogens Gyldenstjerne²⁾ og klagede over, at uagtet han saa ofte det var ham muligt havde skrevet til Kongen om, hvilken Nød de lede paa Gulland, havde de dog endnu ikke faaet Hjælp, endskjøndt han havde faaet Svar fra Kongen dat. Kbhvn. 1ste Februar, hvori Kongen lovede at befale Statholderen og Rente-mesteren at sende Hjælp til Gulland. Jens Bille skriver, at han begjærer ikke mere end den høieste Nød udkræver, og vil ikke tale om, hvad han har sat til af sit eget, men beder Mogens Gyldenstjerne betænke, hvordan han maa være tilsinds, som har et Hus at forsvare paa en «Udklippe», hvor ingen kommer med Tilførsel, og hvor man intet kan faa paa Stedet, hvor der kun er Hunger og Dyrtdid, «saa Gud skal vide,» skriver han, «kunde jeg bekomme det herfra, som jeg har

¹⁾ I Danske Adelsmænds Breve paa det kgl. Bibliothek findes dette Brev som mange andre Breve, Jens Bille skrev til København om Hjælp.

²⁾ Mogens Gyldenstjerne, D. R. H., var Søn af Hr. Henrik Knudsen G. til Iversnæs og Fru Karen Bille. M. G. skrev sig til Stjernholm (i Skaane). † 1569, 9de October, 88 Aar gl.

ført hid, mig skulde bedre nøies udi Kjøge Krog¹⁾ end her.» Efter dette Brev kom ingen Hjælp, og Jens Bille fik endnu, efter Flaadens Ødelæggelse, den Del af Mandskabet, som blev reddet, at føde. Jens Bille sendte da et eget Bud til Kjøbenhavn for at bede om Hjælp, men heller ikke dette hjalp. Herefter vedblev Jens Bille at skrive om Hjælp, og endelig fik han Tilsagn fra Mogens Gyldenstjerne om, at han skulde faa Undsætning af Rug og Malt, hvorfor Jens Bille takker i et Brev af 31te August 1566²⁾. I dette Brev omtaler han forskjellige fornuftige Foranstaltninger, han sætter i Værk paa Gulland, og skriver, at om der er noget, Mogens Gyldenstjerne vil underrette ham om, og der ingen Bud gaar mellem Kjøbenhavn og Gulland, saa kan han skikke sine Breve til Johann Conrardt i «Dannschen»³⁾, saa sender han Brevene til Jens Bille. Ogsaa med Lybek stod Jens Bille, medens han var Lensmand paa Gulland, i Forbindelse, og havde Pengesager med en Borger i Lybek ved Navn Hans Hekesch⁴⁾.

Saalænge Krigen varede, blev Jens Bille i sin besværlige Stilling som Lensmand paa Gulland, men kort efter dens Slutning drog han derfra, og Christoffer Walkendorff til Glorup blev hans Eftermand og var 1571⁵⁾ Lensmand paa Gulland.

I den Tid Jens Bille var Lensmand paa Gulland⁴⁾, var han, som tidligere bemærket, godt lidt og var anset som en dygtig og nidkjær Mand. Han stod sig godt med Almuen, men med Præsterne havde han nogen Uleilighed, de vare ham

¹⁾ Om Jens Bille med Kjøge Krog mener Kjøge Kro, som laa mellem Kjøbenhavn og Kjøge, som han maaske paa sine Reiser til Nørre-Gammelkjøge har lært at kjende som et usselt Sted, eller om han ved «Kjøge Krog» mener sin lille Eiendom Nørre-Gammelkjøge, hvor intet Hus var at bo i, og haanende kalder den, som ligger bag Kjøge By, Kjøge Krog, veed jeg ikke, dog antager jeg det første for rimeligt. Kro kaldes paa Svensk Krog.

²⁾ Danske Adelsmænds Breve paa det kgl. Bibliothek, Fasc. 4.

³⁾ Danzig.

⁴⁾ Danske Adelsmænds Breve, Fasc. 4, Kgl. Bibliothek. Brevet til Hans Hekesch er dateret 14de Juni 1567.

⁵⁾ C. Molbechs Forerindring til Bemærkninger over Øen Gotland af Carl Sæve. Historisk Tidsskrift, B. 4. H. 1. S. 184 i Anmærkningen.

temmelig modvillige¹⁾, og han maatte oftere klage over dem for deres Stridighed og slette Sæder.

Med sin Hustru havde Jens Bille faaet Del i Hvidkilde i Fyen og fik tilsidst hele Eiendommen, ved at udløse sine Medarvinger, og eiede den saa til sin Død. 1574 forlenede Kongen Jens Bille til Billesholm med Vreilev Kloster i Vensyssel, men allerede 1575 blev han Eier heraf, ved at mageskifte herfor sin Slægts ældgamle Eiendom, Hovedgaarden Allindemagle i Ringsted Herred, som dengang var beboet af Bønder, som svarede 10 Tdr. Byg og 1 Tønde Smør i Landgilde, samt 18 Gaarde i Allindemagle By og en øde Jord, med fri Birkeret over Godset og Herlighedsretten til Kirken og to Kirkegaarde, samt i Smørum Herred i Smørumøvre By tre Gaarde; herfor fik han Vreilev Kloster med Tilliggende, som var sat for 1½ Læst Korn, med to Møller udenfor Klosteret, der skyldte to Læster Mel og ½ Td. Aal, og i Vreilev Sogn Gaarden Aabentorp, i Povelstrup By fem Gaarde og syv Gadehuse, i Guldager ni Gaarde, i Lændestved to Gaarde, i Hæsselholt en Gaard og fire Gadehuse paa dens Grund, i Tierred fem Gaarde, i Hæstrup otte Gaarde og et Gadehus, Hæstrup Mølle, som gav 24 Tdr. Mel og 1½ Td. Smør, i Gynderup en Gaard, i Stenholt en Gaard og Gaarden Lindholt, samt Herlighedsretten til Kirken. I Godtgjørelse for den fri Birkeret til det sjællandske Gods fik han samme Ret tillagt sin ny Hovedgaard²⁾.

Jens Bille fik ved dette Mageskifte med Kongen betydelig mere Gods end han gav, og det var vel derfor han lod sig friste til at opgive den Eiendom, som i umindelige Tider havde været i hans Slægts Eie.

Allerede før Jens Bille var med blandt dem, som fulgte Kongen i Ditmarskerkrigen 1559, nævnes han 1557 Tirsdag før St. Hans Dag, da han og hans Broder Steen Bille³⁾ laante

¹⁾ Danske Magazin, R. 3. B. 3. Side 180. Mester Maurits Christensen Lætus' Brev til Dr. Povel Madsen, angaaende de gotlandske Præsters Sædelighed.

²⁾ Se danske Herregaaarde ved Secher, B. 13, ved Vreilev Kloster.

³⁾ Steen Bille til Vandaas, Landsdommer i Skaane, f. 14/11 1527, † 1580 16/2 af Hoste. * Kirsten Lindenov.

til Hans Bille, som var Medarving til Søholm, 600 Daler Hovedstol, som aarlig skulde forrentes med 30 Daler¹⁾, hvorfor de modtog et Gjælds-brev, men disse Penge bleve ikke betalte igjen, som Forpligtelsen lød, til St. Hans Dag 1558, men Gjælden henstod til efter Hans Billes Død, til denne Sag endelig blev afgjort ved en Dom, afsagt af Kongen og Rigsraadet 15de Juni 1574²⁾, hvorefter Eggert Bille³⁾ blev tildømt at betale disse Penge og holde sin Broders Brev og Segl.

Ogsaa 1558 nævnes Jens Bille, da han Mandag efter Egidii Dag dette Aar, paa sin Søster Sidsels⁴⁾ Vegne, stevnede Christoffer Gjõe⁵⁾ paa dennes Søsterbørns Vegne, angaaende Jost Høgs⁶⁾ Gjæld.

Kun meget kort efter at Jens Bille blev Eier af Vreilev Kloster, døde han tidligt i Aaret 1575. Allerede før 1ste Mai dette Aar maa han være død, da hans Arvinger denne Dag fik kgl. Brev om, at de skulde blive utiltalte for den Afgift og det Regnskab, den afdøde skulde have svaret sidstafvigte Aar af det forrige Klostergods, han havde haft i Forlening⁷⁾.

Jens Bille skal have haft megen Sands for Lærdom og beskyttet og hjulpet lærde Mænd, samt selv været vel oplært og forstandig.

Da han døde, var han kun 45 Aar gl. og efterlod sin

1) Rigens Dombog fol. 117.

2) Se Udvalg af gl. D. Domme, udgivet af Dr. J. L. A. Kolderup Rosenvinge, 3die Samling, Side 254.

3) Eggert Bille var, efter Hofmans Stamtavle, en Søn af Anders Bille til Søholm, R. D. R. R., men her nævnes ingen Broder til ham ved Navn Hans.

4) Sidsel Bille, D. af Claus Bille og Lisbeth Ulfstand, var født ²⁵/₁₁ 1528 paa Bahu i Norge og døde i Aalborg ²⁸/₉ 1580. Hun var Jost Høgs anden Hustru, hans første var Mette Gjõe, Søster til Christoffer Gjõe, som var Formynder for Søsterens efterladte Børn.

5) Christoffer Gjõe til Gunderslevholm, Avnsberg, Bollerup, Brentved og Clausholm, † 1584, gift med Berette Bølle, var Søn af Mogens Gjõe, D. R. H. og Margrethe Sture.

6) Jost Høg til Vang var af de nye Høger, han var Søn af Jacob Høg til Leergrav og Johanne Krumpen.

7) Se danske Herregaarde ved Secher, B. 13, ved Vreilev Kloster.

Enke Karen Rønnov¹⁾ med 6 Sønner og 3 Døtre²⁾. I Vram Kirke i Skaane blev han begravet blandt sine Forfædre.

Om Nørre-Gammelkjøge og Egnen.

Om Jens Bille eiede Nørre-Gammelkjøge, vedblev den i hans Tid at være en lille Eiendom, vistnok omtrent af samme Størrelse, som den var, da jeg antager den kom i Familien Billes Besiddelse.

Adelens Eiendomme vare i Middelalderen, og noget derefter, kun smaa, men saa eiede den samme Mand ofte mange af disse mindre Eiendomme rundt omkring i Landet, og allerede i Begyndelsen af 16de Aarhundrede voxede Adelens Eiendomme og blev i dette Aarhundredes Løb ofte mere end dobbelt saa store, som de havde været. Men Nørre-Gammelkjøge var blandt dem, som længe vedblev at være mindre Eiendomme, maaske tildels fordi dens Eiere ikke boede der. Sønder-Gammelkjøge vedblev at høre til den allerede ved denne Tid meget store Eiendom Vallø, som havde Grunden syd for Kjøge lige ud til Havet; paa Grunden et Stykke nord for Kjøge By havde denne derimod Græsningsret tilligemed Nørre-Gammelkjøge, Ølby og Øsemagle, og denne Jord forsøgte Kjøgerne tidligt at tilegne sig alene en Del af, og indtog Haver heraf, som de solgte til forskjellige Borgere i Byen, for at bruge det herfor indkomne til Hjælp til deres Raadhus, som blev ombygget, eller til Byens Bedste paa andre Maader. Kjøge By ansøgte saa Kongen om, at Borgerne, som havde kjøbt Haverne, maatte faa Skjøde paa disse, og Kongen, der

¹⁾ Efter hende kaldtes Hovedgaarden Tiered i Vreilev Sogn Rønnovsholm.

²⁾ Døttrene vare Anne Bille * Eiler Brokkenhus, Lisbeth Billé til Nørre-Gammelkjøge † ugift paa Nørre-G., og Birthe Bille til Nørre-Gammelkjøgegaard, † ugift der. Sønnerne vare Claus Bille, som fik Lyngsgaard i Skaane; * Lisbeth Speil, Steen Bille, som fik Billesholm, * Riborre Lindenov, Jens Bille, som fik Vreilev-Kloster i Forening med sin Broder og skrev sig til Gjorsløv, * Ellen Juel, Henning Bille, som fik Vreilev-Kloster i Forening med Broderen, * Sophie Munk, Markus Bille, som fik Hvidkilde, * Susanne Brokkenhus, og Erik Bille til Rønneholm, * Mette Banner.

ligesom de tidligere Konger havde et godt Øie til Kjøbstæderne, ogsaa til Kjøge, gav da Borgerne tilkjende ved et Brev dat. Hafniæ 8de Mai 1561¹⁾, at han var tilfreds med at Borge-mestere og Raad i Kjøge gav Skjøde under Byens Indsegl paa de Haver, de havde solgt; ønskede saa nogen at ansøge Kongen om Stadfæstelse derpaa, skulde de erholde den.

Syd for Aaen var der dengang en Del Skov, hvor Kjøge Beboere, imod at betale 1 $\frac{1}{2}$, fik Lov at have deres Svinestier paa Vallø Grund, hvilket noget senere gav Anledning til, at Borgerne mente, de havde nogen Ret til Grunden syd for Aaen, hvilket de dog 1590 fik en Dom for fra Kongens Retterting²⁾, at de ikke havde. Paa denne Grund syd for Kjøge fik Borgerne her, dengang og længe efter, Lov at holde Markeder, og Ølbønder og Vogne maatte saa give Told til Vallø³⁾, ligesom Øster-Vallø ogsaa tvende Gange om Aaret, naar der var Marked i Kjøge, holdt Folk baade ved Ambæk Bro og Broen ved Sønder-Gammelkjøge, som hver, der skulde til Marked, maatte betale Told til⁴⁾.

Beständig naar der var noget iveien for Kjøge By, hjalp Kongerne Borgerne saa godt de formaaede. Saadan da Abbeden i Sorø, som endnu efter Reformationens Indførelse sad paa Sorø Kloster, fandt paa at kræve Kjøge By for nogen Jordskyld, som i mange Aar ikke var betalt af et Stykke Jord, som tilhørte Klosteret, hvorpaa den nordre Ende af Kjøge Raadhus var bygget, saa udstedte Kongen et Brev 18de Juli 1570⁵⁾, hvori han tillader, at Kjøge By til evig Tid skal beholde samme Sorø Klosters Grund, hvorpaa Raadhuset er

¹⁾ Dette kgl. Brev af 8de Mai 1561 findes i Geheimearchivet.

²⁾ Se Rosenvinges Udvalg af gamle danske Domme, 4de Saml., Side 193—202.

³⁾ Efter et Tingsvidne af Bjevskov Herredsting fra 1653, som findes i Vallø Archiv, sees, at disse Markeder holdtes endnu dengang syd for Kjøge Aa, paa Vallø Grund, og at Ølbønder og Vogne maatte give Told til Vallø.

⁴⁾ Af en Landstingsdom af 1652, 17de Novbr., som findes i Vallø Archiv, sees, at det er hver Mand bekjendt, at Eierne af Øster-Vallø af Arildstid har aarlig tvende Gange, naar Marked er i Kjøge, ved deres Tjener ladet tage Told baade ved Ambæk Bro og Broen ved Gammelkjøge.

⁵⁾ Brevet findes i Kjøge Byes Archiv og er dateret Nykjøbing Slot.

bygget, fri uden al Jordskyld og Afgift, - ligesom han ogsaa eftergav Byen den Jordskyld, som skulde have været betalt i tidligere Tider.

Ogsaa da Borgemestere og Raadmænd i Kjøge berettede Kongen, at deres Havn, Bolværk og Byen i mange Maader var brøstfældig, bevilgede han dem ved et kgl. Brev af 30te Marts 1571¹⁾, at de til Byens og Havnens Istandsættelse maatte lægge 8 β dansk paa hvert Pund Malt, som bryggedes der i Byen, samt 4 β dansk paa hver Læst Gods, som ind- eller udskibedes der for Byen, og disse Penge maatte de annamme til sig, til Kongen anderledes tilsiger, men Regnskab herfor skulde de gjøre aarlig.

Atter 1572 3die Decbr. fik Borgemestere og Raad i Kjøge Bevilling at opbære al den «Sise», som tilkom Kongen af «Tydskøl», der indførtes i Byen, fra afvigte 6te November til Paaske, og beholde disse Penge, sig til Bedste.

Da Raadmand Steen havde opbygget de nye Boder i Vestergade i Kjøge til Boliger for de Fattige, gav Kong Frederik den 2den ved et Gavebrev af 15de November 1579²⁾, dateret Skanderborg Slot, sin Kongetiende af Magleby Sogn i Stevnsherred til de Fattige i de nye Boder i Kjøge.

For al den Godhed, Kongerne viste Kjøge By, maatte denne igjen ved flere Leiligheder vise sig villig til at staa Kongen bi, baade, som jeg har omtalt, ved at laane ham Penge og ved anden Villighed.

Da Kjøge er en Søstad og dengang havde mange Skibe i Søen, hentede Kongen ofte Sømænd til Flaaden herfra, og Byen maatte fra og til levere til Kongens Brug søfarne Baadsmænd.

Ogsaa efter at Freden var sluttet, vedblev Kongen at udskrive Søfolk til Flaaden fra Kjøge. 1577, 15de November³⁾, skrev Kongen fra Frederiksborg Slot Brev til Kjøge By, om at sende til Jørgen Daa 10 gode søfarne Baadsmænd.

¹⁾ Brevet findes i Geheimearchivet.

²⁾ Gavebrevet findes i Kjøge Byes Archiv.

³⁾ Det kgl. Brev af 15de Novbr. 1577 findes i Kjøge Byes Archiv.

Tredie Kapitel.

Gammelkjøgegaards Eiere.

Elisabeth Bille.

Endnu en Tid efter Jens Billes Død forblev Gammelkjøgegaard vistnok henliggende øde eller dog uden nogen for dens Eier beboelig Hovedbygning.

Da Jens Billes store Eiendomme bleve delte mellem hans efterlevende 9 Børn, er Nørre-Gammelkjøgegaard vistnok tilfaldet hans Datter Jomfru Elisabeth Bille, som eiede den til sin Død.

Den 12te Mai 1572 er Elisabeth, ogsaa kaldet Lisbeth, Bille født paa sin Fædrenegaard Lyngsgaard i Skaane. Da hun var i sit tredie Aar, døde hendes Fader, og hun forblev hjemme hos sin Moder til hun var i sit niende Aar, da begjærede hendes Faders Søster, Fru Beate Bille, salig Otte Brahes¹⁾ til Knudstrup, at hun maatte komme til hende og leve med hende og hendes Børn. Her, hvor hun ofte samledes med alle sine Søkendebørn, mellem hvilke den berømte Tyge Brahe og den lærde og elskværdige Sophie Bråhe vare de mest fremtrædende, levede Lisbeth Bille paa fjerde Aar og blev opdraget i Guds frygt og Kjærlighed, og blev afholdt af sin Faster som et af hendes egne Børn, men da Fru Beate Bille blev kaldt til Hove, for at være Hofmesterinde hos Dronning Sophie, tog Fru Karen Rønnovs sin unge Datter hjem til sig igjen, og nu levede hun med sin Moder og Søkende til hun var 20 Aar gammel, vistnok mest paa Hvidkilde i Fyen, hvor Moderens Hjem var.

Paa Nakkebølle hos sin Svigersøn, Eiler Brokkenhus, døde Fru Karen Rønnovs den 4de April 1592, og den 24de April

¹⁾ Otte Brahe til Knudstrup var D. R. R., og Befalingsmand paa Helsingborg, † 1571.

blev hendes Lig ført til Hvidkilde og begravet den 9de Mai i hendes Sognekirke Egense¹⁾.

Lisbeth Billes Søster, Anne Bille, var gift med Eiler Brokkenhus²⁾ til Nakkebølle, og her fik Jomfru Lisbeth og tildels ogsaa hendes ugifte Søster Birthe Bille³⁾ et Hjem, saalænge Eiler Brokkenhus levede, men Søstrene Lisbeth og Birthe Billes Ophold paa Nakkebølle har neppe været meget glædeligt, da Søsteren Anne Bille hendrog sit Liv i Svaghed og Sorg over, at alle de 17 Børn, hun efterhaanden fik, vare dødfødte eller døde kort efter Fødselen. Det antoges en Tid, at hendes Svaghed var hende paaført ved Trolddom, som en adelig Dame ved Navn Christence Kruckov øvede imod hende. Christence Kruckov var en Datter af Axel Nielsen Kruckov og Anne Mogensdatter Bjelke; hun havde, medens Eiler Brokkenhus var gift med sin første Hustru, Berthe Friis, været i Huset hos dem paa Nakkebølle, og det antoges, hun haabede at blive hans næste Hustru, dog haves intet Bevis for denne Antagelse.

De mange Gange Anne Bille fik dødfødte Børn eller dog Børn, som døde kort efter Fødselen, bragte vistnok den Mistanke op hos hende, at hun var under Indflydelse af en Forhexning, som onde Mennesker paaførte hende. Disse Tanker satte sig saa meget lettere fast i hendes Hoved, som de havde Medhold i hele Tidens Tankegang, og da en gammel Kvinde ved Navn Ause Laurids, som tidligere havde tjent paa Nakkebølle, kom dertil, rimeligvis for at bede om Hjælp, fattede Fru Anne, paa en eller anden Anledning, Mistanke om, at denne gamle Kvinde vidste Besked om, hvem der havde paaført hende al hendes Ulykke ved Trolddom, og den 6te August 1596 tilstod Ause paa Nakkebølle for Fru Anne, at det var Jomfru

¹⁾ Se Joachim Rønnev ved H. Knudsen, S. 15.

²⁾ E. B. var født 29de Januar 1548, * 1) 1574 Birthe Friis, 2) 1584 Anne Bille. Han døde 1602, Anne Bille først efter 1638.

³⁾ Efter Jomfru Elisabeth Billes Ligprædiken var begge Søstrene Elisabeth og Birthe Bille efter Moderens Død paa Nakkebølle til Eiler Brokkenhus's Død, men efter Klevenfeldts Optegnelser var Jfr. Birthe Bille en Tid, før hun tog Bolig paa Gammelkjøgegaard, hos sin Broder Markus Bille; maaske har hun opholdt sig afvexlende hos disse Slægtninge.

Christence Axels Datter i Forening med hende selv og tre andre Kvinder, og fortalte, at de for 12 Aar siden, da Fru Anne havde Bryllup, havde forenet sig, for at tilintetgjøre hendes Lykke. Denne Tilstaaelse med mere gjentog Ause Laurids senere den 12te October 1596 paa Salling Herredssting, og blev brændt¹⁾. Derefter holdtes nok flere Forhør over de andre Kvinder, og den 18de Marts 1597 holdtes paa Nakkebølle, i Dannemænds Overværelse, et Forhør over en femte Kvinde, som ogsaa var angivet at have været med de andre at drive Trolddom imod Fru Anne²⁾. Denne Kvinde sagde, at det var Jomfru Christence som havde forført hende til at forhexe Fru Anne. Efter disse Kvinders Udsagn er det næsten utroligt, hvor mange latterlige Kunster de og Jomfru Christence dreve for, som de troede, at skade Fru Anne³⁾. Før hendes Bryllup maalte de hendes Seng med et Baånd, som blev sendt til en af de Kvinder, som hjalp Jomfru Christence, og paa dette Baand slog de, under Vielsen, en Knude, og Baandet skulde saa bruges til at forhexe Fru Anne med. Torsdagen efter Brylluppet forsøgte Christence at faa Fru Anne til at drikke af en Skaal med Faaremælk, hvori hun havde kastet en stor Ædderkop, som var taget fra Brudesengen. Baade Christence og de andre Kvinder havde hver sin Djævel, som de havde givet Navn; saaledes kaldtes Christences Jeronimus og en anden Kvindes Blak-Skinneben, men om disse Djævløse have været Dukker eller smaa Børn, de brugte til deres onde Gjerninger, kan jeg ikke blive klog paa, dog er det rimeligst, det har været Dukker, indviiede ved Trolddom. De urimeligste Ting fandt de paa, som de troede at skade Fru Anne med, saaledes sattes tre Staalkors med Haar af de sammensvorne Kvinder, omvundet med Papir og en sort Traad, under Fru Annes Seng, som dengang stod i hendes Smykkammer. Ogsaa Fru Annes Sengeklæde blev borttaget og

¹⁾ Se Den gamle danske Adelslægt Brokkenhus af C. T. Engelstoft, i Historisk Tidsskrift, 4de R., 4de B., 3die Hefte, Side 526—31.

²⁾ Ogsaa denne Kvinde, som man mente havde drevet Trolddomskunster mod Fru Anne, blev brændt.

³⁾ Se Ny danske Magazin, B. I, Hefte 12, Side 379—82.

brugt til Trolddom. Ligeledes vidnede en af Kvinderne, at Jomfru Christence havde ladet lave et Voxbarn, som hun i 40 Uger bar under sin høire Arm og derefter lod en af sine Hjælpere (Ause Laurids) bære med op til Altaret i Aastrup Kirke, da de fulgtes ad for at ofre. Ause, som dog nok har haft lidt Samvittighedsnag, sagde ved denne Leilighed til Jomfru Christence: «Nu gjøre vi den Synd og Gjerning, os kan aldrig forlades og som vi komme til at fortryde.» Men Jomfru Christence trøstede hende med, at ikke Ause men hun skulde svare herfor. Dette forhexede Voxbarn, som de kaldte Anne efter Fru Anne Bille, satte Christence tilligemed hendes Hjælpere, hvoriblandt, efter Kvindernes Udsagn, Stedets Præst Hr. Mads¹⁾ var, i Fru Annes Stol i Aastrup Kirke. Mange forunderlige Bekjendelser komme frem i Forhørene denne Sag vedkommende, saaledes bekjender f. Ex. en Kvinde, at hun to Gange har redet paa sin Djævel Allabast til Bloksbjerg i Følgeskab med Jomfru Christence. Hvorledes alt dette hænger sammen, kan man ikke finde Rede i, men det lader efter Kvindernes Udsagn, som om Jomfru Christence har betalt Kvinderne lidt, men ogsaa kun lidt, for deres Hjælp, og der kan vel neppe være Tvivl om, at disse Kvinder virkelig troede paa, at de ved Trolddom gjorde Fru Anne Skade, og Ause sagde selv for Retten, at Gud vil straffe baade hende og Jomfru Christence for de femten uskyldige Børn, de havde taget af Dage og været Aarsag til at ombringe. Kvinderne, som selv havde erklæret sig skyldige, bleve brændte, men Jomfru Christence, som nægtede at have haft noget med Trolddom at gjøre, blev frifundet²⁾.

¹⁾ I S. V. Wibergs Bidrag til en dansk Præstehistorie er anført ved Vester-Aaby og Aastrup som Præst 1572 Hr. Mads Nielsen (Lollik), gift med Karine, men 1573 er anført som Præst ved disse Sogne Hr. Christen Lauritsen, gift med Formandens Enke. Da Fru Anne Bille blev gift langt efter 1573, kan, om ellers Angivelsen af Aarstallet 1573 ved Hr. Christen Lauritsen er rigtigt, ikke Hr. Mads have været med at hjælpe de Kvinder, som dreve Trolddom med Fru Anne.

²⁾ Senere flyttede Jomfru Christence til Aalborg, hvor hun atter 1619 blev anklaget for Trolddom og dømt fra Livet ved Herredagen i Aaret 1621 og henrettet, men blev dog begravet i Sønderholms Kirke i Nærheden af Aalborg. Der er dem, som antage, at det Legat ved Kjøben-

I den Tid Lisbeth Bille tilbragte hos Fru Beate Bille, knyttedes et Baand mellem hende og hendes to berømte Søskendebørn, som holdt, selv da næsten alle af Familien forlod disse to mærkelige Søskende, Tyge og Sophie Brahe, uagtet Sophie var 16 Aar og Tyge Brahe var 26 Aar ældre end Lisbeth Bille, og uagtet Sophie Brahe, allerede før Lisbeth kom til hendes Moder, var bleven gift med Otte Thott til Eriksholm, og Tyge alt længe havde levet udenfor sit Fædre-hjem, som han dog sikkert ofte besøgte, ligesom Sophie, der boede med sin Mand i Skaane, ofte har seet Lisbeth hos Moderen og hos sig selv.

Allerede før Lisbeth Bille var fuldvoxen, blev Sophie Brahe Enke, og i sin Ensomhed besøgte hun ofte sin kjæreste Broder Tyge paa Hveen, hvor han boede paa sit skønne Uranienborg. Her traf hun sammen med Erik Lange og forlovede sig med ham 1590, og da han nogen Tid derefter reiste bort fra Landet, tildels for sine Studiers Skyld og tildels fordi han var i stor Gjæld, og hun ikke saae ham i lange Tider, var hun ofte mismodig, men hos sin Broder Tyge, med hvem hun studerede Astronomi og Astrologi, fandt hun Trøst, og ofte spøjte han med hende, for at opmuntre hendes nedtrykte Sind, og skrev imellem lystige latinske Vers til hende om hendes Kjærlighed til den smukke Erik Lange.

Paa sine Besøg paa Hveen var hun ogsaa sammen med Jomfru Lisbeth Bille, som med hende besøgte sit Søskendebarn Tyge Brahe. Det fortælles, at paa et af disse Besøg paa Uranienborg gik Fru Sophie Brahe og Jomfru Lisbeth Bille en Aften silde ud for at se paa Stjernerne uden for Uranienborgs Port, og medens de gik her fortabte i Betragtning af den skønne Stjernehimme, kom den uhøflige Ladefoged dem imøde, og da han vel ikke kjendte dem, eller maaske af Tyge Brahe var befalet at lade, som om han ikke kjendte dem, til-

---

havns Universitet, som kaldes *decollatæ virginis*, hvoraf fattige Studenter skulle nyde Renten; er oprettet af hendes efterfaldte Midler. Jfr. Christence Kruckov og hendes Søster gav et Legat paa 200 Daler, hvoraf Renten skulde anvendes til en fattig Persons Studering, som havde gaaet i Aalborg Skole.

talte han dem meget uhøfligt, og jagede dem med Trudsler og Hug over Hals og Hoved ind gennem Porten. Dette lille uheldige Æventyr morede Tyge Brahe saa meget, at han, for at gjøre Spøg med disse Damer, som † en Hast havde faaet deres astronomiske Lyst styret, herom skrev et lille dansk Vers eller Rim ¹⁾).

---

¹⁾ Uagtet dette Vers, saaledes som det findes trykket i gamle Danske Magazin, 3die Del, Side 19—20, er et meget daarligt Rimeri, anfører jeg det dog her, da Jomfru Elisabeth Bille spiller en Rølle i den lille Begivenhed, som det omhandler:

Dette os ogsaa vitterligt er,
 Urania *) Planeternes Løb beser,
 Jupiter den store Stjerne
 Agter hendes smaae Ønne (vistnok Øine) meget gjerne,
 Thi gik hun ud en Aften silde,
 Dog med en Pige, som kaldes Bilde,
 Da saae de Jupiter og Venus baade,
 Martis Gegenskin gik af uden Naade,
 Thi deraf kom en liden Tumult,
 For han en Krigsmand er uden Gedult.
 Den lille Pige begyndte at spørre:
 Hvad monne Saturni Stjerne hos Maanen gjøre.
 Ulystige Tider, sagde denne Qvinde,
 Som de derefter monne begge befinde.
 For de vilde være i Rolighed,
 Gik de dem begge til Porten ned.
 De toge med dennem slet ingen Svende,
 Uden Davus **) deres tro Tjener alene,
 Ham viste de bort i samme Sinde,
 Den lille Pige og den Qvinde,
 Og satte dem saa i Vognen ned,
 Mars saae meget surt derved
 Og tænkte: Jeg skal her meget til gjøre,
 Pan ***) han skal dem vist fremføre,
 Thi kom han og i samme Stund,
 Og var mod dennem saa meget ond,
 At de maatte løbe og raabe fage:
 O kjære Dave kom tilbage.

*) Saaledes kaldte Tyge Brahe sin Søster Fru Sophie, fordi hun havde saa stor Kjærlighed til Astronomi og Astrologi.

**) Løberen kaldtes Davus.

***) Ladefogden kaldes her saaledes.

1602 havde Fru Sophie Brahe i sit 46de Aar Bryllup med Erik Lange i Ekernførde 14 Dage før Paaske, efter tolv Aars Forlovelse. Paa Eriksholm i Skaane havde hun siddet, efter sin kjære Broders, sin Forlovedes og sin Søns Bortreise fra Danmark, ene og forladt af sin Slægt, som forfulgte hende, tildels fordi hun havde forlovet sig med Erik Lange, og tildels fordi hun holdt med sin kjære Broder Tyge, som de fleste af Familien ikke vare tilfredse med, og Tiden blev hende da saa trang, at hun gav sig paa Reiser, for at finde sin Søn og sin Forlovede. Strax efter at hun var kommet udenfor Kongeriget, fandt hun Erik Lange, og opholdt sig saa en Tid i Hertugdømmerne og holdt Bryllup med ham i Ekernførde, uagtet de begge levede i stor Fattigdom.

For Lisbeth og Birthe Bille, som ogsaa for Søsteren Anne Bille, var det en Sorg, at deres kjære Søkendebarn Sophie Brahe havde saa trange Kaar, og da de hørte, hvor fattigt og ringe hun havde det, og hvor forgjældet hun var bleven, sendte Lisbeth Bille hende en Kjæde, en Perlehue og sine kostbare Handsker, samt Guld og Perler for mere end 600 Daler, ligesom Søsteren Birthe Bille ogsaa sendte hende en Kjæde, hvorfor de haabede hun kunde betale sin Gjæld og komme hjem til Danmark igjen. Efter et Brev¹⁾, Fru Sophie Brahe skrev til sin Søster Fru Margrethe Brahe fra Ekernførde 23de August 1602, ser man, at baade Anne, Lisbeth og Birthe Bille kom til Ekernførde for at se til Sophie Brahe, og uagtet dette ikke efter Brevet er ganske klart, saa lader

---

Dog vilde Pan slet intet aflade,
 Han agted at slaa og gjøre Skade.
 Da raabte Davus og sagde saa:
 Pan, Du maa min Frue ei slaa.
 Da sagde han: Dine maa de være,
 For de komme nu saa sildig here.
 Videre han opererede sit onde Lune,
 Og kjørte dem hastigt i Huset ind.
 Havde vi denne Krig seet,
 Stor Aarsag havde vi haft til at lee.

¹⁾ Se Gl. d. Magazin, 3die Del, Side 30—31.

det dog til, at de kom dertil netop lige til den Tid, Bryllupet skulle staa, uden at de havde vidst, det var bestemt til at holdes paa den Tid. I Anledning af deres Ankomst skriver Fru Sophie Brahe til sin Søster om sin Glæde over, at der var nogen i Danmark, som kom hende i Hu og som vilde gjøre saa meget for hendes Skyld, som at drage ud til hende.

Da de tre Søstre kom til Sophie Brahe i Ekernefærde, fandt de hende i en saa fattig og ussel Tilstand, saa selv hendes Gangklæder vare pjaltede og Strømperne uden Hæle. Hun skriver selv til sin Søster, at hendes Kjoleliv er i en saadan Forfatning, at det ikke kunde hænge sammen. Penge havde hun slet ingen af, og Erik Lange havde maattet sætte sine bedste Klæder ud, for at skaffe det nødvendigste. Lisbeth og Birthe Bille gave hende saa deres eget Linned, de havde med paa Reisen, og Anne Bille lod om Natten sprætte Livet fra sit Skjørt og sætte til Sophie Brahes. Erik Langes Klæder, som vare satte i Pant, blev af Lisbeth og Birthe Bille indløste med deres Guldske og Uhr, for at han, som det efter Brevet synes, kunde faa disse paa sin Bryllupsdag. Sophie Brahe fortæller saa sin Søster videre, at da Lisbeth og Birthe Bille kom hjem, sendte de Penge til at udløse deres Guldske og Uhr for, som de havde sat i Pant for Erik Langes Klæder, og Lisbeth sendte da tillige et Stykke Lærred og noget andet Tøi til Sophie Brahe, som var meget bevæget over alt det Gode, de gjorde hende, uagtet de, som hun skriver, ikke vel kunne gjøre det. At Gud sendte disse gode Mennesker til hende, var for Fru Sophie en stor Glæde og Trøst efter den trange og sorgfulde Vinter, hun havde haft, og hun kan ikke noksom rose dem for Søsteren, fordi de ikke fortrød det med den ringeste Tanke, at hun havde maattet sælge alt hvad de tidligere havde givet hende, og fordi de, da hun fortalte, at hun havde grædt derover, sagde, at de vilde hellere have brændt det Alt, end at hun skulde græde. Med vaade Øine, skriver hun, har hun takket Vorherre, fordi disse gode Mennesker ikke har forladt hende, som saamange andre have gjort, da Verden gik hende imod. Hun beder Gud lønne dem herfor, og siger, hun vil aldrig

glemme det Gode, de have gjort hende, for hun «regner Huldhed over al Slægt og Byrd og over alle Penge».

Da Lisbeth Bille og hendes Søstre reiste fra Sophie Brahe, længtes hun saa meget efter dem, saa kort efter deres Hjemreise gav hun sig paa Vei til Nakkebølle i Fyen, hvor hun fik dem at se Dagen efter hun var kommet, da de kom tilbage fra Sjælland.

At Fru Sophie Brahe har holdt meget af disse tre Søstre, ser man paa alt hvad hun skriver til sin Søster om dem, dog er det især Lisbeth Bille hun nævner saa kjærligt, og kalder hende «min Lise» eller «min Liselille».

I 10 Aar var Lisbeth og maaske tildels ogsaa Birthe Bille hos deres Søster Fru Anne og Svogeren Eiler Brokkenhus paa Nakkebølle, men da Svogeren døde 1603, betænkte Jomfru Lisbeth saaledes sin Sag, som der staar i hendes Ligprædiken, og lod bygge sin Gaard i Gammelkjøge, og sagde til sin kjære Søster Birthe: «Dette gjør jeg, om Gud vil vi skal leve og blive gamle, at vi kan have noget at hælde vort Hoved til.»

Omtrent paa samme Plads, hvor Anders Skomager havde boet, var det at Lisbeth Bille byggede sin nye Gaard op, som kaldtes Nørre-Gammelkjøgegaard, fordi den laa nord for Aaen, og største Delen af dens Jorder har nok ogsaa ligget der. Hvormegen Jord Jomfru Lisbeth Bille eiede til Gammelkjøgegaard, da hun bosatte sig her, veed jeg ikke, men af gamle Documenter har jeg seet, at allerede i Oluf Axelsøn Thotts Tid eiede Vallø Sønder-Gammelkjøge Byes Jorder lige ud til Stranden, og Sønder-Gammelkjøge har altsaa i den Tid ligget under Egøiegaard¹⁾, ligesom den senere fulgte med denne Gaard, som eiedes af Øster-Valløes Eier.

Efter en Dom af 1600²⁾, som afgjorde en Trætte mellem Oluf Rosensparre til Vester-Vallø og Oluf Bille til Øster-Vallø, sees det, at Sønder-Gammelkjøge By fulgte Egøiegaard, som laa under Øster-Vallø. Endnu 1616, da Holger Rosenkrands solgte Øster-Vallø og Egøiegaard til Fru Ellen Marsvin,

¹⁾ Nu Billesborg.

²⁾ findes i Vallø Archiv.

fulgte Sønder-Gammelkjøge By, som da bestod af 7 Gaarde og 6 Huse, med Vallø. Rimeligvis er det Jomfru Lisbeth Bille, som senere er kommet i Besiddelse af 5 Gaarde og Huse i Sønder-Gammelkjøge By, som arvedes efter Jomfru Birthe Bille.

Foruden hvad hun eiede i Nørre- og Sønder-Gammelkjøge, har Jomfru Lisbeth Bille vistnok eiet forskjelligt andet Jordegods, som jeg dog ingen Besked veed om, kun har jeg seet, at Jomfru Birthe Bille eiede efter Lisbeths Død en Gaard i Lille Salby og et Møllested paa Salby Mark, hvilke Steder maaske have tilhørt Lisbeth Bille.

At Nørre-Gammelkjøge, da Jomfru Lisbeth Bille byggede Gammelkjøgegaard op, bestod af flere Gaarde, kan sees af forskellige Documenter, som findes i Gammelkjøgegaards Archiv; men da hun vistnok har eiet hele Nørre-Gammelkjøge By, har hun nok lagt de Bøndergaardes Jorder, den har bestaaet af, ind under Herregaarden, hvorfra Jorden til disse maaske i gammel Tid har været taget, saa ved hende er Gammelkjøgegaard atter bleven en større Gaard. I Documenter fra den første Tid, Jomfru Lisbeth Bille boede paa Gammelkjøgegaard, nævnes endnu Nørre-Gammelkjøge By med Nørre-Gammelkjøge Mænd, ved Siden af Nørre-Gammelkjøge Fang, saa man ser, at dengang har der endnu været baade en By og en større Gaard i Nørre-Gammelkjøge, men Lisbeth Bille har, som sagt, nok indtaget Bøndergaardenes Jorder under Hovedgaarden, efterhaanden som de bleve ledige, og Byen har saa en kort Tid bestaaet af Huse, som senere ere forsvundne.

Den Hovedbygning, Jomfru Lisbeth Bille lod opføre paa Gammelkjøgegaard, var af Ege-Bindingsværk og havde samme Længde som den nuværende Bygning, som staar paa den gamles Sted. Den midterste Del af Lisbeth Billes Bygning var to Loftet høi, med 9 Fag Vinduer i hvert Stokværk til Siden ud mod Aaen ¹⁾. Til Gaardsiden var der ligeledes

¹⁾ I Gaardens Archiv findes en Tegning af den gamle Hovedbygning, som Jomfru Lisbeth Bille byggede, og heraf ser man, at den nye Hovedbygning, som Marie Carlsen byggede, er opført ganske i Lighed med den gamle, kun er den lidt bredere og høiere.

9 Fag Vinduer i det øverste Stokværk, men ikke saamange i det nederste. Denne to Stokværk høie Bygning var indrettet til Herskabets Beboelse. I det øverste Stokværk var der tre Sale, hvoraf den ene var temmelig rummelig; i det underste Stokværk var der flere mindre Værelser, som Jomfruerne Bille vistnok til daglig have benyttet, hvorimod Salene ovenpaa nok kun bleve brugte ved festlige Leiligheder. Paa begge Sider af den høie Bygning var Fløie, som kun var et Loft høie og smallere end den nuværende Hovedbygning; disse to lave Bygninger af Lisbeth Billes Gaard stod her endnu i min Barndom og Ungdom, til min Broder Kammerherre Hans Carlsen rev dem ned og opførte grundmurede Bygninger i deres Sted.

En Del Uleilighed har Lisbeth Bille nok haft med at faa alt i Orden i og om den nye Gaard, hun byggede sig, da her saa længe intet Herskab havde boet, og Strid med Kjøge By har hun ogsaa haft om Grændsen, om den fælles Græsgang og om Indhegningerne, som Kjøge Borgere satte op om Jordstykker paa Lyngen, som hørte til de fælles Græsgange; ligesom om et Vænge med Haver, Kjøge Borgere paastode, Jfr. Lisbeth Bille havde indtaget fra den fælles Lyng. Jomfru Lisbeth mente, at dette Vænge og Haverne, hun havde ladet indhegne, var paa hendes egen Grund, men Kjøge By klagede for Sjællandsfar Landsting og paastode, Vænget med Haver og en Dam var frataget den fælles Græsgang, og tillige klagedes over, at Jomfru Lisbeth havde taget ind af den gamle Adelvei og Byens rette Forte og Fædrift, hvorfor der fra Landstinget udgik den Kjendelse 1612, at der skulde udnævnes Oldinge til at afgjøre, om det var af Jomfru Lisbeth Billes egen Grund, hun havde indtaget eller ei. Hermed var Striden mellem Kjøge By og Jomfru Lisbeth begyndt, og derefter fortsattes den i flere Aar¹⁾. Kjøge By fik dog ikke nedrevet Jomfru

¹⁾ Efter jeg havde skrevet hvad jeg vidste fra Kjøge Byes Archiv om Striden mellem Lisbeth Bille og Kjøge By, fik min Broder Kammerherre H. Carlsen en stor Del af Gammelkjøgegaards Archiv fra Sødborg, hvor det siden Grev Meyerfeldts Tid havde ligget, og heraf har jeg seet, at derimellem findes mange Documenter Striden vedkommende, som fornemmelig indeholde hvad Lisbeth Bille havde at klage over Kjøge Byes Overgreb imod hende.

Lisbeths Høgn om hendes Vænge, men næste Aar 1613 stevnedes hun atter af Kjøge Byraad i samme Anledning, men Striden trak i Langdrag, saa atter 1614 klagede Kjøge Byraad over Haverne, Jomfru Lisbeth havde indelukket udenfor Vesterport. Byen fordrede meget ivrigt, at hun skulde nedtage Hegnet om sit Vænge, men selv vilde Byen ikke tage Hegnene ned, den havde ladet reise om Jordstykker nord for Kjøge; og herom førtes Trætte i det uendelige.

Jomfru Lisbeths Laugværge var hendes Broder Steen Bille¹⁾ til Billesholm, men ofte mødte for Retten i disse Stridigheder i hans Sted enten Broderen Jens Bille²⁾ til Valbygaard eller dennes Foged Jens Jensen fra Seinhus, imellem ogsaa Vincens Bille³⁾.

Som Kjøge By klagede over, at Jomfru Lisbeth Bille havde indtaget et Stykke af Lyngen vest for Byen, saa klagede hun igjen over, at Kjøge By havde indtaget forskellige Stykker af den fælles Græsgang paa Lyngen nord for Kjøge By, og i Anledning af denne sidste Klage indstævnedes baade Jomfru Lisbeth og Kjøge Byraad for Landstinget den 2den Juli 1613. Ogsaa Gammelkjøgegaards Græsningsret paa Lyngen blev angrebet, men efter et Tingsvidne af Ramsø Herredsting 12te Juli 1613 vidne mange gamle Folk fra Byerne i Egnen, at Nørre-Gammelkjøge har haft fri Græsgang fra Nørre-Gammelkjøge til Stranden og nord paa til Dridte Bro, fra ældgammel Tid, og det bevidnes ogsaa, at i de senere Aar har Kjøge Borgere indtaget Stykker af den fælles Græsgang og omhegnet disse og brugt dem som Enghaver. To af Kjøge Borgere mødte paa Tinget og afgave Vidnesbyrd om, at Kjøge By ligesaa vel som Gammelkjøge havde fælles Græsgang til Dridte Bro, og at det fra gammel Tid havde været saaledes, at naar Gammelkjøge Mark som stødte op til Lyngen, laa til Græsgang, saa gik Kjøge Byes Kvæg ogsaa derpaa.

¹⁾ Steen Bille til Billesholm i Skaane, * Riborre Lindenov.

²⁾ Jens Bille til Vreilevkloster og Gjorsløv, * Ellen Juel.

³⁾ Vincens Bille til Vreilevkloster var en Søn af Jomfru Lisbeth Billes Broder Jens Bille til Vreilevkloster. Han blev gift med Anne Grubbe, Datter af Peder Grubbe og Anne Rud.

Steen Bille og Jens Bille gik som sagt mange Gange i Retten for Jomfru Lisbeth Bille og vexlede Breve med Kjøge Øvrighed, for at bringe disse Stridigheder om Grændsen og Indhegningerne paa den fælles Græsgang til en god Ende, men det lykkedes ikke.

Den 19de Juli 1613¹⁾ udstedte Kong Christian d. 4de en Ordre til Mogens Ulfeldt til Selsø, Rigets Admiral, Breide Ranzau til Ranzausholm, Statholder i Kjøbenhavn, Axel Brahe til Elved, Befalingsmand paa Dalum Kloster, Oluf Rosensparre til Skarholt, Embedsmand paa Dragsholm, alle Rigsraader, samt til Anders Dresselbjerg til Vognserup, Embedsmand paa Holbek Slot, og Ebbe Munk til Fjellebro, Embedsmand paa Antvorskov, at da der var Trætte imellem Jørgen Kaas som Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, under hvilket Len Kjøge laa, paa Borgerskabets Vegne paa den ene Side og Jomfru Lisbeth Bille til Gammelkjøge paa den anden Side, om Markeskjel mellem Kjøge og Gammelkjøge, hvorpaa Oldinge vare oprævede at skulle sværge om hvad Ret var, skulde disse Mænd begive sig til Aastedet den samme Dag, Oldingene skulde gjøre deres Tog, og se at bilægge Sagen i Mindelighed eller ved Dom skille dem ad.

Efter denne kongl. Ordre mødte de nævnte Mænd²⁾ den 6te Septb. 1613 og undersøgte Sagen, men stort kom der ikke ud af Undersøgelsen, kun blev det dømt, at alle Indhegningerne paa den fælles Græsgang, som ikke havdes Hævd paa, skulde nedrives, og forresten blev det ved det gamle, at Kvæget skulde gaa i Fællesskab som tidligere, og om Markeskjellene blev der heller intet afgjort, saa Striden fortsattes fremdeles, og hverken Kjøge By eller Jomfru Lisbeth nedrev Hegnene om de indhegnede Stykker af Lyngen, og Borgerne i Kjøge vedbleve nok fremdeles at indhegne Stykker af den fælles Græsgang nord for Kjøge, hvorfor Jens Jensen fra Seinhus, som havde Steen Bille til Billesholms Fuldmagt, atter 15de Juli 1616 paa Jomfru Elisabeth Bille til Nørre-Gammelkjøges

¹⁾ Findes i Kjøge Bys Archiv.

²⁾ Kun kom i Axel Brahes Sted Ditlef Holk til Eskildstrup, og i Anders Dresselbjergs Sted Peder Basse til Sørup.

Vegne fordrede, at Kjøge Borgerskab skulde fremlægge for Retten den Adkomst, det havde til at lade indhegne af Jorden nord for Byen. Hertil svarede Byraadet, at den gode Jomfru maatte først bevise, hvad Ret hun havde til Jorden mellem Byen og Retterstedet, hvorpaa Møllerne og Haverne laa. Byraadet beraaber sig denne Gang, som oftere i disse Stridigheder, paa Kong Eriks Brev af 1293 og den Frihed, han deri har stadfæstet for Byen, som den allerede havde faaet af hans Fader, men hvori denne Frihed bestod, kan jeg ikke blive klog paa, da jeg ikke har fundet det paaberaabte Frihedsbrev fra Kong Erik i Byens Archiv. Denne Strid om Grændsen og om Indhegningerne paa Lyngen vedblev fremdeles at være uafgjort til længe efter Jomfru Lisbeths Død.

Ogsaa om Græsningsret paa den søndre Side af Aaen førte Kjøge Borgerskab Strid med Vallø Eiere i lange Tider; og uagtet der oftere faldt Dom for, at Grændsen var midt i Aaen, saa kom Striden dog op igjen, men blev endelig afgjort ved en Dom paa Kongens Retterting den 1ste August 1590¹⁾, hvorved det blev fastslaaet, at Kjøge By ingen Græsningsret havde paa den søndre Side af Aaen, hvor Grunden dengang tilhørte Fru Birgitte Rosenkrands til Øster-Vallø.

Strax Gammelkjøgegaard var opbygget, var Jomfru Lisbeth og hendes Søster Birthe flyttede hertil, og de boede saa her til deres Død, ærede og agtede af Alle, og uagtet Jomfru Lisbeth havde Strid med Kjøge By om forskjelligt Eiendommen vedkommende, stod hun dog ellers paa en god Fod med Byen som med Omegnen.

Hun levede et gudfrygtigt Levnet, gik stadigt i Kirke og til Herrens Bord, var ydmyg i sin hele Fremtræden og høflig mod Alle. Hun berømmes for sine gode Sæder og Kvindelighed. Taalmodig og stille var hun i Medgang som i Modgang og sanddru i Ord og Gjerning.

Medens hun boede paa Gammelkjøgegaard, havde hun Slægt og Venner baade paa Herregaardene og i Præstegaardene heromkring, og har levet et fornøieligt Liv i Omgang

---

¹⁾ Kolderup-Rosenvinges Udvalg af gamle Danske Domme, 4de Samling, Side 193—202.

med disse. Hendes Broder Jens Bille eiede Taagerødgaard efter Fru Alhed Rosengaards¹⁾ Død og Gjorsløv, som han fik med sin Hustru Ellen Juel²⁾, men boede paa Valbygaard, nuværende Juellinge, som han ogsaa eiede, og her blev Lisbeth Billes Brodersøn Eiler Bille, Søn af Marcus Bille til Hvidkilde og Nakkebølle og Susanne Brøkkenhus, efter sin Moders Død 1606 opdraget. Senere eiede Jens Billes Søn Vincents Bille³⁾ Valbygaard og Gjorsløv, og han og hans Hustru Anne Grubbe⁴⁾ havde megen Omgang med Lisbeth og hendes Søster. Endnu en Brodersøn Rønno Bille⁵⁾ havde Jomfru Lisbeth, dog vistnok kun de senere Aar af hendes Liv, paa Sandbygaard i Tybjerg Herred, en Milsvei fra Ringsted, som blev gift med Lisbeth Krabbe⁶⁾, der en Tid, medens Lisbeth Bille var syg, opholdt sig paa Gammelkjøgegaard; saa heller ikke denne nære Slægtning boede længere fra Gammelkjøge, end at der let kunde være Samfærsel mellem disse Steder.

Paa Øster-Vallø boede efter Oluf Billes Død 1602 hans Enke Margrethe Rosenkrands⁷⁾ med en Datter og en Søn, som begge døde ugifte. Kun kort efter Sønnens Peder Billes Død 1612 levede Margrethe Rosenkrands paa Vallø, og efter hendes Død fik hendes Broder, den lærde Holger Rosenkrands til Rosenholm, Øster-Vallø, som han dog allerede 1616 solgte

¹⁾ Alhed Rosengaard var Datter af Claus Rosengaard til Taagerød og Margrethe Skafve.

²⁾ Ellen Juel, Datter af Vincens Juel til Hesselmed og Else Svave, døde paa Valbygaard 1619.

³⁾ I Vallø Archiv findes et Skjøde d. Kbhvn. 25de Juni 1623 fra Vincents Bille til Gjorsløv til Fru Lisbeth Bille, Sivert Beks Efterleverske, paa Taagerødgaard, 14 Bøndergaarde, Skov og andet Gods. Det sees heraf, at Vincents Billes Forældre Jens Bille til Vreilev og Ellen Juel til Gjorsløv allerede havde solgt Taagerød til Lisbeth Billes afdøde Mand Sivert Bek til Førsløv og udgivet Breve herpaa, hvorfor Vincents Bille udstedte det lovformelige Skjøde.

⁴⁾ Datter af Peder Grubbe og Karen (eller Ane) Rud, Enke efter Herluf Daa til Snedinge.

⁵⁾ Rønno Bille blev, efter Kjøge Kirkebog, begravet i Kjøge Kirke 13de Marts 1657.

⁶⁾ Var Datter af Mogens Krabbe til Vegholm og Lisbeth Bryske.

⁷⁾ Datter af Jørgen Rosenkrands til Rosenholm, D. R. R., og Dorthe Lange.

til Fru Ellen Marsvin¹⁾. Til Holger Rosenkrands og vistnok ogsaa til Søsteren Margrethe stod Jomfruerne Bille paa Gammelkjøgegaard i et nært og nabovenligt Forhold.

Paa Vester-Vallø boede dengang i afdøde Fru Mette Rosenkrands's anseelige Bygning hendes Søn Hr. Oluf Rosensparre²⁾ til Vester-Vallø, Lisbeth Billes Næstsøskendebarn, med sin Hustru Fru Elisabeth Gyldenstjerne³⁾, som ogsaa var Jomfru Lisbeth Billes Slægtning og bevarede et trofast Venskab for Lisbeth Bille til hendes Død. Der var dengang jævnlig Færdsel mellem Vallø og Gammelkjøgegaard, og da Lisbeth Bille blev svag og ikke mere kunde taale at færdes, besøgte Fru Elisabeth Gyldenstjerne hende ofte og var hende til Hjælp og Trøst.

Ogsaa Fru Elisabeth Gyldenstjernes Søsterdatter Margrethe Rosenkrands, som vistnok har opholdt sig hos Mosteren paa Vallø, kom oftere i Besøg til Gammelkjøgegaard. Margrethe Rosenkrands til Gundestrup i Skaane var en Datter af Jacob Rosenkrands til Taasinge og Pernille Gyldenstjerne til Arreskov, hun var i sin Ungdom forlovet med Corfits Rosenkrands, som blev skudt i den tydske Krig, og hun døde senere ugift.

Blandt Lisbeth Billes gode Venner i Egnen nævnes ogsaa i hendes Ligprædiken Jomfru Maren Godske og hendes Søster, som ofte var hos hende paa Gammelkjøgegaard og var hende til stor Hjælp i hendes langvarige Sygdom. Familien Godske eiede Lidemarkgaard, en lille Herregaard, som laa i Lidemark By en Milsvei fra Gammelkjøge, og derfra var disse to Jomfruer, som ogsaa i Ligprædiken kaldes Jomfru Lisbeths gode Naboer.

Ogsaa Hofmesteren ved Sorø Just Høg⁴⁾, Danmarks Riges

¹⁾ Fru Ellen Marsvin til Boller, * 1) Ludvig Munk til Nørland, 2) Knud Rud til Sandholt. Hun var Christine Munks Moder.

²⁾ Oluf Rosensparre var Søn af Sten Rosensparre til Skarholt i Skaane, Mette Rosenkrands's første Mand, som vandt Heltedøden i Slaget ved Svarteraa 1565. Oluf R. døde 1624, 13de Januar.

³⁾ Elisabeth Gyldenstjerne var Datter af Henrik Gyldenstjerne til Aagaard og Fru Lisbeth Brahe, Tyge Brahes Søster.

⁴⁾ Just Høg til Gjorsløv var Søn af Stygge Høg til Vang og Anne Ulfstænd.

Raad, og hans Hustru Fru Anne Lunge¹⁾ hørte til Jomfru Lisbeths Omgangsvener. 1630 solgte Vincents Bille Gjorsløv til Just Høg, og naar han og hans Hustru reiste mellem Sorø og Gjorsløv, besøgte de ofte Jomfruerne paa Gammelkjøgegaard, som laa lige paa deres Vei. I Jomfru Lisbeths sidste lange Sygdom reiste Just Høg og hans Hustru til Gammelkjøgegaard for at se til hende, og han spurgte hende da, om der var noget han eiede, som hun havde Lyst til, eller om han paa nogen Maade kunde tjene hende, da vilde det være ham en Glæde. Jomfru Lisbeth takkede ham og svarede kun herpaa med at ønske, Gud vilde bevare ham og hans Kjære.

Fru Kirsten Hardenberg²⁾, Axel Brahes Efterleverske, et Søkendebarn af Jomfru Lisbeth Bille, opholdt sig ofte paa Vemmetofte, siden hendes Søn Tyge Brahe³⁾ til Taastrup havde faaet denne Gaard med sin Hustru Berete eller Birgitte Brok⁴⁾, og hun og hendes Børn kom ogsaa fra Vemmetofte og besøgte Lisbeth og hendes Søster paa Gammelkjøge, ligesom ogsaa den lærde Birgitte Thott⁵⁾, som var gift med Otte Gjõe⁶⁾ og boede paa Turebygaard (nuværende Turebyholm), hørte i de senere Aar af Lisbeth Billes Liv, tillige med hendes Moder Fru Sophie Belov⁷⁾, til Jfr. Lisbeths gode Venner, som hun havde Omgang med og som heller ikke glemte at se til hende, da hun var syg. I de tidligere Aar, Lisbeth Bille boede paa Gammelkjøgegaard, eiede Ottes Fader Henrik Gjõe⁸⁾ Tureby og opholdt sig der meget med sin

¹⁾ Anne Lunge Jørgens D. blev efter Kjøge Kirkebog begravet i Kjøge Kirke 7de Septb. 1652.

²⁾ Kirsten Hardenberg, Datter af Erik Hardenberg og Fru Anne Rønnov, Enke efter Axel Brahe til Elved.

³⁾ Tyge Brahe, Søn af Axel B. til Elved og Kirsten Hardenberg, * Birthe Brok fra Vemmetofte.

⁴⁾ D. af Eske Brok til Vemmetofte og Christence Wiffert.

⁵⁾ Birgitte Thott, Datter af Christian Thott til Boltinggaard og Fru Sophie Belov.

⁶⁾ Otte Gjõe født paa Skjærringe paa Falster 14de Febr. 1604, gift i Odense 14de October 1632, og begravet i Kjøge Kirke 14de Mai 1642.

⁷⁾ Sophie Belov, Datter af Henrik Belov til Spøtterup og Lisbeth Skram, † 1650, * Christian Thott til Boltinggaard.

⁸⁾ Henrik Gjõe f. 16de Juni 1562, † 28de Septbr. 1611, begravet i Helligaands Kirke i Kbhvn. 12te Octb. 1611.

Hustru Birgitte Brahe¹⁾, og med dem har Lisbeth og Birthe Bille ogsaa været gode Venner. Af andre Naboer paa Herregaardene havde Lisbeth og Birthe Bille, i den tidligere Tid de vare paa Gammelkjøgegaard, Jomfruerne Tale og Margrethe Rosengaard, som boede paa Herlufstrup, en nu nedlagt Herregaard, hvis Jorder og Bøndergods udgjør en Del af Juellunds Eiendom. Denne Gaard havde Jomfruerne Rosengaard faaet efter Christoffer Rosengaard, der døde som sidste Mand af sin Slægt 1593. Efter Jomfruerne Rosengaards Død blev Herlufstrup solgt, og Sivert Bek til Førsløv blev dens Herre, og da han var gift med Lisbeth Bille²⁾, Datter af Steen Bille til Vandaas og Kirsten Lindenov, fik Jomfruerne paa Gammelkjøgegaard herved en nær Slægtning af sig til Egnen. Rimeligvis har Lisbeth Steens Datter Bille ikke, saalænge hendes Mand, som eiede flere Herregaarde, levede, opholdt sig stadigt paa Herlufstrup eller paa Taagerød, som Sivert Bek ogsaa eiede, men efter hans Død 1623 tilfaldt baade Herlufstrup og Taagerød hans Enke, og det er da rimeligt, at Fru Lisbeth Bille har opholdt sig meget paa disse Eiendomme, og i de sidste Aar af Jomfru Lisbeth Billes Liv været hendes jævnlige Omgang.

Taagerødgaard er nu ikke mere til, men endnu kan man se, hvor den har ligget, paa en Slette i Udkanten af Taagerød Skov i Lidemark Sogn, ikke mere end en god Mil fra Gammelkjøgegaard. Den blev af Jens Bille solgt til Sivert Bek til Førsløv, men havde tidligere været eiet af Fru Alhed Rosengaard, en Datter af Claus Rosengaard og Margrethe Skave, og var ved hendes Giftermaal med Hartvig Høiken, en slesvigsk Adelsmand, blevet denne onde og ugudelige Herres Eiendom. Hartvig Høiken lod 1591 ved sin Skytte dræbe Hr. Jacob Pedersen Præst i Lidemark, fordi han engang, Hartvig Høiken gik til Alters i Lidemark Kirke, i Skriftetalen for-

¹⁾ Birgitte Brahe f. 18de Septb. 1576, * 1598 i Malmø, † paa Turebygaard 9de Septbr. 1619, begr. i St. Mortens Kirke i Næstved 23de Septb. 1619, Datter af Axel Brahe til Elved.

²⁾ Efter St. Peders Kirkebog i Næstved blev begravet i St. Peders Kirke i Næstved den 4de Marts 1656 Fru Lisbeth Bille til Taagerød.

manede ham til at afstaa fra sit ugudelige Levnet. Præsten blev skudt i Skoven om Aftenen, da han gik hjem fra Taagerød, hvor han havde spist til Middag med Hartvig Høiken¹⁾, men da Skytten strax flygtede bort fra Landet, blev Hartvig Høiken ikke overbevist om denne Forbrydelse, og vedblev at fortsætte sit ugudelige Levnet paa Taagerødgaard til sin Død 1595. Han blev begravet i Lidemark Kirke, hvor ogsaa Alhed Rosengaard og hendes Moder hvile ved hans Side, under en smuk Ligsten, hvori de alle tre ere udhugne, omgivne af Anevaabner. Under Hartvig Høikens og Alhed Rosengaards Fødder staar denne Indskrift: «Her ligger begravden Erlig oc Velbyrdig Mand sal: Hartvig Høikien, hvis Sjæl Gud haffve, som boede paa Togerødt oc døde then 3 Dag Aprili Anno 1595, oc hans kære Hustrue Erlig oc Velbyrdige Frue Alhed Rosengaard som boede paa Togerødt.» Alhed Rosengaard overlevede ham i flere Aar, og levede endnu paa Taagerød 1600, men om hun har oplevet den Tid, da Lisbeth og Birthe Bille bosatte sig paa Gammelkjøgegaard, har hun neppe levet mere end en kort Tid derefter.

I Herfølge Præstegaard boede til 1624 Hr. Claus Lyskander, Sognepræst i Herfølge og Sæder Sogne og siden 1616 kongelig Historiograf. Han er bekendt som Digter og Historieskriver, og da han var en Præstesøn fra Vram i Skaane, fra hvilket Sogn ogsaa Lisbeth og Birthe Bille vare, have de været gamle Bekjendtere, som nu igjen ere trufne sammen i samme Egn og har vistnok haft Fornøielse af hverandres Omgang.

Forfatterskabet til det Rimværk, som kaldes Jens Sønners Aner eller Slægtregister, har længe været tillagt Jomfru Birthe Bille, men nu veed man, at Claus Lyskander har skrevet dette, men da det handler om Jomfruerne Lisbeth og Birthe Billes Forfædre og deres Bedrifter, kan man tænke, at Claus Lyskander har haft megen Interesse for deres Slægt, og sikkerlig ogsaa for Jomfruerne selv, og det er naturligt, at de

¹⁾ Sagnet herom fortæltes endnu af gamle Folk i Taagerød-Egnen i min Ungdom.

have staaet i et meget venskabeligt Forhold til den Mand som sang om og lovpriste deres Forfædre.

Præsten i Kjøge, Oluf Bentzen, hørte ogsaa til Jomfruerne Billes Omgang, han kom ofte til dem i de senere Aar de levede, og i sin Ligprædiken over Lisbeth Bille roser han hende, fordi hun holdt Guds Ords Tjenere i Agt og Ære. Oluf Bentzen var den Præst, de i den sidste Tid af deres Liv hørte i Kjøge Kirke, hvor de have haft deres Stol, vistnok nede i Kirken, da den hængende Stol, som nu hører til Gammelkjøgegaard, er bygget senere.

At Jomfruerne Lisbeth og Birthe Billes kjære Søskendebarn, den lærde og berømte Fru Sophie Brahe, ogsaa er vedbleven at være Søstrenes trofaste Ven, kan man ikke tvivle paa, og at det har været en Glæde for Søstrene paa Gammelkjøgegaard, at denne kjære Slægtning er vendt tilbage til Danmark og har levet her, kan man tænke. Fru Sophie Brahe levede sine gamle Dage i Skaane og var ofte i Helsingør, saa meget tidt har Søstrene paa Gammelkjøge neppe seet hende, men dog vist imellem, naar hun kom til Sjælland, eller de til Helsingør eller Skaane. Aaret efter Lisbeth Billes Død var Fru Sophie i Sjælland, hvilket man veed, fordi hun i Helsingør i sit 78de Aar dengang blev seet af den franske Gesandt Grev d'Avaux og hans Suite, og Gesandtskabssecretairen Charles Ogier omtaler i sin Reisebeskrivelse, at han har seet denne berømte og mærkelige Kvinde.

At Jomfru Lisbeth Bille har været afholdt af sin Slægt og Venner, kan man blandt andet se af, at saa mange i hendes sidste Sygdom kom langveisfra for at besøge hende. Foruden dem jeg allerede har nævnt, kom ogsaa, medens Lisbeth Bille var saa meget svag, den lærde Holger Rosenkrands til Rosenholm med sin Frue Sophie Brahe¹⁾ til Gammelkjøgegaard, da han reiste fra Herredagen, og blev her noget for at se til Jomfru Lisbeth og være hende til Trøst i hendes langvarige Svaghed. Ogsaa Fru Mette Rosenkrands Otte Brahes, en Søster til Jfr. Margrethe Rosenkrands, kom til

¹⁾ Sophie B. var Datter af Axel Brahe til Elved, D. R. R., og Mette Gjæe:

Gammelkjøgegaard fra Torbenfeldt¹⁾ for at se til Jomfru Lisbeth, ligesom alle hendes Broder Steen Billes Børn reiste til Gammelkjøgegaard for at se til deres Faster i hendes Sygdom. Saa der vistes hende stor Deltagelse og Venlighed af alle som kjendte hende, og Alt tyder ogsaa paa, at hun har været et elskeligt, fromt og ydmygt Menneske, som nok var værd at holde af.

Paa sin ny opførte Gaard levede Lisbeth med sin Søster Birthe Bille i mange Aar et kjærligt Samliv, til Døden skilte dem ad i nogle faa Aar. Hun var praktisk, styrede Eendommen og gjorde Hjemmet hyggeligt for Søsteren, og var som en Moder for Birthe, som igjen hang ved hende med inderlig Kjærlighed. I de senere Aar af Lisbeths Liv var hun meget svagelig, dog var der Tider da hun havde det lidt bedre, og en saadan Bedringstid i Forsommeren 1633 benyttede hun til at reise til Valbygaard tillige med sin Søster, for at besøge sin Brodersøn Vincents Bille. Her²⁾ blev hun stærkt angreben af et nyt Anfald af sin gamle Sygdom, som var et Underlivstilfælde, der forvoldte hende store Lidelser, som hun bar med megen Taalmodighed og Fortrøstning til Guds Barmhjertighed. I flere Uger laa hun stille hen paa Valbygaard og havde ikke stor Lyst til at bruge nogen Læge, - men sagde til sin Søster og Brodersøn, naar de bade hende herom: «Gud er den bedste Læge, han kan hjælpe uden Menneskers Hjælp.» Da hendes Brodersøn med sin Hustru maatte reise til Kjøbenhavn til Herredagen, bleve de to Søstre endnu en Tid paa Valbygaard, og da det ikke blev bedre med Lisbeths Sygdomstilfælde, begjærede Birthe med modige Taarer, at hun dog for hendes Skyld vilde spørge Lægen Mester Dankert Leyel tilraads. Hertil svarede Lisbeth: «Der er intet i al Verden jeg begjærer at leve en Dag for, uden for Din Skyld, men giv Dig tilfreds til imorgen, saa skal jeg lade Dig vide, hvad jeg har isinde at gjøre, om Gud vil.» Den næste Dag, efter at Birthe som sædvanlig havde læst nogle af Davids Psalmer

¹⁾ Nuværende Frydendal.

²⁾ Dette som andet har jeg lært om Jfr. Lisbeth Bille af hendes Ligprædiken.

for Søsteren, sagde hun hende, at iovermorgen vilde hun hjem og Dagen derefter forlige sig med Gud, saa maatte Birthe gjerne lade Mester Dankert komme til hende i Gammelkjøge. Da hendes Søster ængstede sig og bad Gud, hun maatte komme hjem til Gammelkjøge, sagde Lisbeth: «Min hjerte kjære Søster, tvivl ikke, Gud skal hjælpe os hjem.» Og hjem til Gammelkjøge kom hun med stor Besvær Fredagen den 5te Juli. Sognepræsten i Kjøge Hr. Oluf Bentzen, som vidste, hun skulde komme, tog imod hende paa Veien og fulgte hende hjem. Da hun kom i Gaarden, lagde hun sine Hænder sammen og bad Præsten tilligemed mange Folk, som vare tilstede, at de vilde takke Gud med hende, fordi hun var kommet til sit Hjem, som det neppe saae ud til, hun havde faaet at se igjen. Dagen efter fik hun, som hun havde ønsket, den hellige Nadver, og samme Aften hun kom hjem sendte Søsteren Bud efter Mester Dankert, som kom til hende to Gange og lindrede, ved noget han gav hende ind, de stærke Smerter, men hun sagde til Præsten, da Søsteren ikke hørte derpaa: «Det er forgjæves at bruge Mester Dankert, fordi dette er min Død.»

Sommeren over laa Jomfru Lisbeth tilsengs og blev mere og mere syg, men kunde dog se sin Slægt og Venner, som kom til hende, og tale med Præsten, som meget ofte besøgte hende. I denne Tid slog hun sine Tanker ganske bort fra denne Verden og sagde ofte, hun var fornøiet med Guds faderlige Villie; kun naar hun tænkte paa sin Søster, sagde hun: «Hendes Sorg er mig haardere end min Sygdom.» Hen ad Eftersommeren den 13de Septbr. fik hun atter den hellige Nadver. Før hun tog den, sagde hun til sin Søster: «Jeg beder Dig være vel tilfreds, Gud er min Ven, med mig bliver det nok godt.» Efter hun havde nydt Nadveren, takkede hun Gud for alle hans Velgjerninger imod hende, ogsaa fordi hun havde sin Forstand og sine Sandser og kunde love og takke Gud for hans Godhed — saa rakte hun sin kjære Søster sin Haand og sagde: «Gud ske Lov ogsaa for Dig.» Lidt efter sagde hun atter til sin Søster: «Den Sang, som kom for mine Øren paa Valbygaard, den synes jeg endnu jeg hører, det var dette af den 118de Psalme: Man sjunger med Glæde omsidc i de

Retfærdiges Boliger. Herrens høire Haand beholder Seier.» Naar hun tog noget i sin Haand, sagde hun altid først: «I Vorherres Jesu Christi Navn.» Og imellem, naar hun led meget, sagde hun: «Guds Velsignelse være over mig til Liv og Sjæl, og give mig hvad der er mig nyttigt til min Sælighed. Gud giv mig Himmerig, her har jeg slet intet.»

I denne trange Tid kom Fru Elisabeth Gyldenstjerne ofte til hende, og da hun nylig engang havde været paa Gammelkjøgegaard, sendte Jomfru Lisbeth hemmelig Bud til hende, om hun vilde have den Uleilighed atter at komme til hende. Strax efter kom Fru Elisabeth, og Jomfru Lisbeth gav da i hendes Gjemme sit Testamente¹⁾, og bad hende overgive Søsteren det, samt underrettede hende om, hvorledes hun ønskede, det skulle gaa til ved hendes Begravelse, og naar Legemet lagdes til Ro i sit sidste Hvilested.

Hun ventede nu hver Dag Dødens Komme og bad Fru Elisabeth, hun strax vilde lade gjøre hendes Kiste, da hendes Tid her nu ikke var lang mere. Derefter takkede hun Elisabeth Gyldenstjerne, fordi hun altid havde været hendes hulde og gode Ven fra hendes Barndomstid og til Enden, og bad hende herefter ikke forlade hendes Søster og sagde: «Vær nu for hende, som Du har været for mig, jeg tror Dig dertil.» Lidt efter sagde hun: «Jeg har nu slet ingen Sorg uden for hende.»

Stille og taalmodig bar hun sine Lidelser og var mild og kjærlig mod Alle. Dagen gik med Bøn og Psalmesang, og da hun naaede den 26de Septb., sendte hun Bud til Præsten og bad ham om, han næste Dag, som var Bededag, vilde prædike for hende, hvilket han ogsaa gjorde. Den 28de Septb., som var en Løverdag, sendte hun atter Bud efter Præsten, som da fandt hende meget svag og søgte at trøste hende med, at hendes Tro og Taalmodighed var Gud behagelig, saa at hun

1) Jeg forstaar, det var hendes sidste Villie, hun overgav Fru Elisabeth Gyldenstjerne, da der staar i Ligprædikenen: «Samme Tid leverede den salig Jomfru til Elisabeth Gyldenstjerne, huis hun sagde sig gierne sielff at villet antvorde sin kiære Søster Jomfru Birgitte Bille, dersom hun kunde for Bedrøffuelse taale det.»

ikke maatte tvivle om, at han vilde gjøre en god og salig Ende paa hendes Kors. Hertil svarede hun: «Jeg tvivler aldeles ikke paa Guds faderlige Løfte til mig, jeg har i mange Maader følt hans Løftes Sandhed. Jeg veed vist, han udfalder ikke nu, jeg er under den største Byrde. Jeg veed, min Frelser lever, han skal opvække mig af Jorden, og jeg skal se ham med disse mine Øine. Christus min Frelser er Opstandelsen og Livet, jeg tror paa ham, derfor skal jeg ikke dø, men leve og forkynde Herrens Gjerninger.» Og da Præsten vilde trøste hende ved nogle Skriftsprog, forekom hun ham og sagde: «Jesus er i mit Hjerte, det er mig nok, at Christi Blod renser mig af alle Synder.» Da saa Præsten efter hendes Begjæring havde læst flere af Davids Psalmer, som hun holdt meget af, rakte hun sine sammenlagte Hænder iveiret og sagde: «Og jeg skal blive i Herrens Hus altid og evindeligt, Amen.» Derefter laa hun stille hen en Timestid, som om hun sov, og ingen vidste, om hun kunde tale mere, da sagde hendes kjære Søster Jomfru Birthe Bille til hende: «Søster, den Herre Jesus Christus Din Brudgom, som Du fra Din Ungdom har tjent saa trolig, han er nu i dit Hjerte.»? Og hun svarede herpaa: «O! tvivl ikke derom.» Og sagde saa til sin Søster: «Gud lønne Dig.» Birthe Bille sagde da atter til hende: «Gud lønne Dig min hjerte kjære Moder, Han unde os nu snart at findes i de Levendes Land, hvor vi skal sjunge med Glæde.» Hertil svarede hun: «Ja, ja.» Derefter talte hun ikke mere, men de som vare hos hende, hendes Søster, Fru Elisabeth Gyldenstjerne, Jomfru Maren Godske og flere andre, knælede ned og bad til Gud for hendes Sjæl, som de trøstigt overgav i den barmhjertige Guds Haand, medens Præsten lyste Herrens Velsignelse over hende. Og hun sov saa sagtelig hen den 28de Sept. 1633, Kl. 1 om Eftermiddagen, efter at have levet her i Verden 61 Aar paa den fjerde Maaned.

Den 19de October samme Aar blev hendes Begravelse holdt i Kjøge Kirke ¹⁾, og Sognepræsten Hr. Oluf Bentzen, som

¹⁾ I Kjøge Kirkes Regnskab for 1633 er det bemærket, at den 19de October modtoges for Velb. Jomfru Elisabeth Billes Ligs Indsættelse i

havde været hendes gode Ven, holdt Ligprædikenen over disse to Stykker af den 73de Davids Psalme: «Naar jeg ikkun har Dig Herre, da skøtter jeg intet om Himmel og Jord.» «Der- som end mit Liv og min Sjæl vansmægter, saa est Du dog altid mit Hjertes Trøst og min Del.» Senere blev hendes Lig ført til Høielse Kirke, hvor det nu venter paa Opstan- delsens Morgen.

Vort Levnet er en Pilgrimsfart,
Som løber fort og endes snart.
Al Rigdom, Kunst, ja Lykke og Ære
Med Menneskenes Kjød forfængelig ere.

Alle vore Fædre ere gangne derhen,
Vi følge og efter, som leve igjen,
Men den haver ene sin Fart vel endt,
Der alle sine Trin til Himlen har vendt.

Et Menneskes Levnet et Blomstergrønt
Det maa vel lignes med Alle;
I Dag det stander deiligt og skjønt,
I Morgen kan det affalde¹⁾.

Birthe Bille.

Efter Lisbeth Billes Død, fik Søsteren Birthe eller Birgitte Bille Nørre-Gammelkjøgegaard og levede her et Par Aar en ensom Tid i Længsel efter sin kjære Søster.

Birthe Bille er født den 8de Febr. 1574 paa Billesholm i Skaane²⁾. Ligesom Søsteren Lisbeth levede hun som voxen hos Moderen til dennes Død, og var ogsaa ligesom Lisbeth paa Nakkebølle i Fyen hos Svogeren³⁾, dog antages det, at hun ogsaa en Tid har været hos sin Broder Markus Bille⁴⁾, før hun med Søsteren flyttede til Gammelkjøgegaard.

Kirken, som for Klokkernes Ringning 7 *Sk* 2 *Sk*. Tillige staar der, at samme Lig blev siden bortført til Høielse Kirke. Samme Tid blev givet til Kirken et Par Voxlys 20 *Sk* vægtige.

¹⁾ Disse Vers ere tagne af Jomfru Lisbeth Billes Ligprædiken.

²⁾ Klevenfeldts Samlinger.

³⁾ Dette siges i Lisbeth Billes Ligprædiken.

⁴⁾ Klevenfeldts Samlinger. Biskop C. T. Engelstoft, i Den gamle danske Adelslægt Brokkenhuus, Historisk Tidsskrift, 4de R, 4de B, 3die H, Side 535 i Anmærkningen, antager, det beror paa en Misforstaaelse,

Efter Lisbeth Billes Død har Birthes Formuesomstændighed neppe været meget gode, da hun Aaret herefter, den 16de Juli 1634, lod læse paa Sjællandsfars Landsting et Pantebrev til Fru Elisabeth Gyldenstjerne sal. Oluf Rosensparres til Vallø, paa en Gaard i Lille Salby, for 689 *Rdt* Species 46 *ß* dansk (Bilag Nr. 18), hun havde maattet laane af Fru Elisabeth, for dermed at betale sin salig Søsters og sin egen Gjæld¹⁾.

Naar Præsten Oluf Bentzen i Fortalen til sin Ligprædiken over Elisabeth Bille skriver til den fromme, velbyrdige Jomfru Birthe Bille om hendes store Hjertesorg over saa mange af hendes kjære Venners Død, men besynderlig over hendes hjertekjære Søsters Bortgang, og andre Gjenvordigheder og Modgang i denne onde Verden, da er vistnok en af disse Gjenvordigheder hendes Broders, Steen Bille til Billesholms, lange og kummerfulde Fængsel, som var en dyb Smerte og Krænkelse for hende og den hele Slægt. Men ogsaa ved denne, som ved saamangen anden Sorg, var Guds hellige og salige Ord hendes bedste og høieste Trøst²⁾.

Birthe Billes Broder Steen Jensen Bille var født 1565 paa Visborg Slot paa Gulland og var i Kalmarkrigen Lensmand i Throndhjems Len, og beskyldtes for, at det tildels var hans Skyld, det gik saa meget ynkeligt for den norske Hær i Krigen mod Sverrig paa Jæmtelandstoget, hvor han nok var forhindret ved Sygdom fra selv at føre Hæren, men som han dog skyldtes for at have, ved sin Forsømmelighed, ført i Ulykke, uagtet han i hele denne Krig dog forsøgte saa smaat at tage de Forholdsregler, han med de smaa Midler, som vare til hans Tjeneste, fandt fornuftigst, men dygtig var han ikke til at føre

naar i Molbechs Chr. d. 4des Breve, L. 101 Note 2, antages, at det var Anna Bille, Enke efter Eiler Brockenhuus, som strakte sin Driftighed saavidt, at hun derved paadrog sin Broder Marcus, som 1618 havde faaet Rugaards Lehn, Kongens Uvillie. Det menes her, at naar Kongen i sit Brev 1621 skriver, at »Søsteren, som han (Marcus Bille) haver hos sig, regjerer Lehnet mere end han,» da turde man snarere ved denne Søster tænke paa den ugifte gamle Jomfru Birthe Bille end paa Fru Anne, der boede paa Nakkebølle.

¹⁾ Sjællandsfars Landstings Pantebog, Nr. I F. 17.

²⁾ Fortalen til Lisbeth Billes Ligprædiken.

en Hær, og med denne Hær, som bestod af sammensankede Bønder, var det ogsaa vanskeligt at udrette noget, selv om Anføreren havde været en dygtigere Krieger end Steen Bille, som mest havde brugt sin Tid til Studier. Dog forsvarede han Thronhjems By 1612 mod den Afdeling af Hjælpetropper, som skulde til Sverrig fra Holland, under den brabantiske Oberst Mønnichhaven¹⁾, som satte Kursen ind ad Thronhjemsfjorden og lagde sig der og, da han fra Byens Skandser blev hilset med en stærk Kanonade, besvarede den saa godt han formaaede. Dette stærke Angreb fra Byens Skandser bragte Mønnichhaven til at antage, Byen var langt bedre befæstet og forsynet end den var, og han seilede derfor snart længere ind i Fjorden. Kun her ved Thronhjem forsøgte Steen Bille at forsvare sig, længere inde i Fjorden landsattes Hjælpetropperne og gik langs ind gennem Landet uden videre Forhindringer og kom over Merakerfjeld ind i Jemteland, og vistnok ikke helt uden Grund blev det antaget, det var Steen Billes Mangel paa Mod og Kraft, som var Skyld, baade i at Hjælpetropperne under Mønnichhaven kom uhindrede til Sverrig, og i hele Krigens uheldige Udfald; dog ikke han alene var skyldig, ogsaa Regjeringen havde sin Del af Skylden, fordi der ikke tidligt nok blev sendt Tropper til Thronhjem, hvor der ingen øvede Soldater vare. Uagtet altsaa den norske Hærs ynkelige Forfatning²⁾ bar megen Skyld i Krigens slette Udfald, var Kongens Forbittrelse paa Steen Bille dog saa stor, at han ønskede paa ham at statuere et Exempel, hvorfor Lenet 1613 blev taget fra ham, og paa Herredagen i Kjøbenhavn i Juni samme Aar blev der reist Klage imod ham, og Dommen faldt, at Steen Bille havde forseet sig og skulde stande Kongen tilrette. Herefter paalagde Kongen ham den Straf at tjene 3 Aar i udenlandsk Krig, men da Steen Bille istedetfor at gjøre dette holdt sig skjult i Jylland, blev Kongen vred og lod ham fængsle paa Dragsholm, hvor han endte sine Dage efter en Del Aars Forløb.

¹⁾ Jens Ågessøn Bjelke ved Yngvar Nielsen, udg. af den norske historiske Forening, H. 1. S. 40.

²⁾ Jens Ågessøn Bjelke ved Yngvar Nielsen. H. 1. S. 42.

I Karen Brahes Bogsamling i Odense findes en haandskreven Samling af Psalmer, hvoriblandt flere meget kjønne, som ere forfattede af denne Steen Bille. Rimeligvis har han digtet disse aandelige Sange, medens han sad i Fængsel, og jeg kan nok antage, at om end de kjønne Psalmer have glædet Søstrene paa Gammelkjøgegaard, saa har Anledningen til disses Fremkomst, Broderens lange Fængsel for en ikke ærefuld Sag, været en stor Sorg for dem.

Albert Thura¹⁾ siger om Birthe Bille²⁾, at hun lagde sig med utrættelig Flid efter de skjønne Videnskaber og øvede sig i den danske Poesi, som hun agtede høit. Baade Thura og andre danske og fremmede lærde Folk, som nævne hende, forvexle hende ofte med andre Kvinder af Familien Bille, som bare Navnet Birthe; den gamle Jomfru paa Gammelkjøgegaard er bleven glemt før hendes Vers, som nu dog ogsaa ere glemte; for det Rimværk, der kaldes «de Bilders Jenses Søners 16 Aner», som endnu kjendes, og som man en Tid antog Birthe Bille havde forfattet, mente allerede Langebek, at Claus Lyskander havde skrevet.

Syv og firsindstyve Aar efter Birthe Billes Død blev dette Rimværk om Billeslægten, i en fra de gamle Haandskrifter en Del forandret Skikkelse, trykket i Kjøbenhavn under Titel: «Hr. Jens Billes Slægt-Register paa danske Rim, næsten for 100 Aar siden sammenskreven af hans Datter Birgitte Bille og nu til Trykken befordret.» (Kjøbenhavn 1722). Dengang antoges det altsaa, at Birthe Bille var Rimværkets Forfatterinde, men det varede ikke længe, før man begyndte at faa Formodning om, at Lyskander var den rette Forfatter, og nu veed man dette sikkert³⁾, da der paa det kongl. Bibliothek i Kbhvn. findes et Haandskrift heraf i Kallske Samlinger 129 Fol., som vel er en nyere Afskrift, men nøie stemmende med et ældre Haandskrift, som er skrevet med Lyskanders egen Haand, ved hvilket findes en latinsk Tilegnelsesskrivelse fra Claus

¹⁾ født i Kjøbenhavn 1700, 6te October, † 1740.

²⁾ Gynæceum Daniæ Litteratum. Altona 1732. S. 25. Jfr. Schønau, Samling af danske lærde Fruentimmer, S. 117.

³⁾ Claus Christoffersen Lyskanders Levned ved H. F. Rørdam S. 31—32.

Lyskander til Markus Bille til Hvidkilde, Søn af Jens Bille til Lyngsgaard, hvori Lyskander vedkjender sig Forfatterskabet til dette Digt.

Af Claus Lyskanders Tilegnelsesskrift foran i Rimværket om Billerne, som han skrev til Markus Bille, ser man, at han har staaet i et meget nært Forhold til den Linie af Billerne, som Jomfruerne paa Gammelkjøgegaard hørte til, og holdt af denne Slægt, som havde megen Sands for Lærdom. Naar hertil kommer, hvad man kan antage, at Søstrene paa Gammelkjøgegaard vare vel oplærte og vistnok havde, som saa mange af den gamle danske Adels Kvinder, Sands for Forfædrenes Bedrifter og for Sagn og Sange, og Birthe Bille selv gav sig af med at skrive danske Vers, saa kan man forstaa, at Claus Lyskander har været Søstrenes meget kjære Ven, og at de have forstaaet at sætte Pris paa Sangene om deres Forfædres berømmelige Gjerninger.

Medens Birthe og Lisbeth Bille havde deres Hjem paa Gammelkjøgegaard, efter Svogeren Eiler Brokkenhuses Død, skrev Jomfru Birthe Bille flere Gange i det Exemplar af Dr. Poul Ebers Calendarium Historicum, hvori Eiler Brokkenhus i en Række af Aar havde indført sine historiske Optegnelser. Ialt er heri 11 historiske Optegnelser skrevne med Jomfru Birthe Billes Haand, hvoraf den første indeholder, at hendes kjære Broderdatter, Karen Bille Marcus Datter, 15de Marts 1615 kom i Kantsler Christian Friis's¹⁾ Hus til hans Frue Mette Hardenberg; derefter kommer to Optegnelser af andre, og saa atter 2 af Birthe Bille, hvoraf den første lyder saaledes: «1616¹⁾ den 13 Desember hentte min k: Syster Elyssebett Bille min k: Broder Datter Karen Bille hid fra Fru Mette Christian Frises ij Køuenhaun; kom hun til sin kere Fader paa Hu[i]dkield den 21 Desember mett godt Helbredt, gudske-loffu B[irgitte] B[ille].» Idet her staaer, at Elisabeth Bille hentede Karen Bille hid d. 13de December 1616 fra Fru Mette Christian Friis' i Kjøbenhavn, og at hun kom til sin Fader paa Hvidkilde 21de Decbr., tænker jeg mig, at dette hid, hvor

¹⁾ Efter Eiler Brokkenhuses historiske Kalenderantegnelser for 16de Aarhundrede, udgi et af Joh. Grundtvig, Side 174.

hun kom 13de Decbr., kan være til Gammelkjøgegaard¹⁾, og saa kan det passe godt, at hun først 8 Dage efter, 21de Decbr., kom til Hvidkilde, da hun maa have været i denne Tid det Sted, hvor hun kom hid, og dette Sted har vel været Gammelkjøgegaard, hvor hendes Fastere boede, og hvor hun vel nok blev nogle Dage, før hun forlod Sjælland. Efter denne Optegnelse, hvori er nævnt 21de Decbr. 1616, skrev Jomfru Birthe Bille først atter i Calendariet efter 1ste Juli 1618, og derefter kommer endnu heri en Optegnelse med en ubekjendt Haand, og saa ere alle de sidste 8 Optegnelser skrevne med Birthe Billes Haand, og den sidste er skrevet efter 5te October 1629 og indeholder en Beretning om, at Fru Sophie Rosenkrands, Anders Billes, denne Dag paa Damsbo fik en Søn, som blev kaldet Erik.

Kun to Aar efter Søsterens Død levede Birthe Bille; 1635 kaldte Gud hende hjem til sig og til Gjenforeningen med sin elskede Søster, som hun trolig her i Livet havde fulgt i Guds frygt og Kjærlighed. Hendes Valgsprog var: «Herre jeg haaber paa Dig, lad mig aldrig beskæmmes, frels mig for din Retfærdigheds Skyld.» Ved Siden af Søsteren i Høielse Kirke blev hun begravet, og endnu staa begge Søstrenes Kister der under en Hvælving, som er tilmuret, saa man kan ikke komme ned til Kisterne for at se, hvilke Indskrifter de have.

Om Egnen.

Paa den nordre Bred af den oftere omtalte store Aa, som skiller Ramsø fra Bjeverskov Herred, var det Lisbeth Bille havde opbygget Nørre-Gammelkjøgegaard, og paa samme Side af Aaen havde Gaarden vistnok, som jeg tidligere har omtalt, sine væsentligste Eiendomme.

Mod Øst var Landet aabent ud til Havet, ligesom det ogsaa mod Nord var skovløst, i det de saakaldte Hedeegne, frugtbare, veldyrkede Strækninger, naaede til Egnen ved Kjø-

¹⁾ Men saa maa man tænke sig, at Birthe Bille dengang har haft Calendariet hos sig paa Gammelkjøgegaard.

benhavn og Roskilde; mod Syd var Landet besaaet med store Skovstrækninger, som ogsaa mod Vest omkrandsede Gaardens Marker. Ikke langt fra Gaarden mod Vest ligger den Bakkerække kaldet Aasen, som dengang ligesom nu var bevoxet med Skov. Denne Bakkerække fortsættes med nogle Dallavninger imellem fra Gammelkjøgegaards Marker over Ølby, Gammel-Lellingegaards, Eiby, Spanager, Dalby, Reinemark og Svenstrup Marker ind i Humlerre Skov ¹⁾.

Nord for Gaarden laa dens Have, hvor endnu den gamle Frugthave er, og udenfor denne, paa den anden Side af Opkjørselsveien, laa de ældgamle Kirkeruiner, omgivne af den forfaldne, øde Kirkegaard, hvori endnu i Jomfruerne Billes Tid blev begravet nogle Fattiges Lig.

Paa Aaens søndre Side saaes hen over de grønne Enge Landsbyen Gammelkjøge, hvorigjennem Landeveien fra Kjøge til Ringsted endnu løber. Lidt nærmere hen mod Kjøge By laa ved Broen, som fører over Aaen, en Vandmølle, som blev dreven ved Vand fra en Arm af Aaen, som gik ud fra den store Aa nede ved Gammelkjøge By, langs op med den nuværende Ringsted Landevei, og faldt atter i den store Aa vest for Pe'er Carls Bro, efter at have sendt en Arm bag om Huset gennem en Møllendam, som stod i Forbindelse med Aaen. Endnu i min tidlige Barndom var der en Bro over en Arm af dette dengang lille Vandløb, som skar Landeveien. Endnu sees Levninger af Bolværk og Pæle nede ved Gammelkjøge By, hvor Mølleaaen er løbet ud fra den store Aa, og endnu staar det lille Hus, hvorved Møllen dreves. Denne Mølle, som endnu 1702 var i Gang, havde fra gamle Tider været drevet og vistnok været et større Værk tidligere; den har haft forskjellige Navne tilfælles med Broen, som gaar over Aaen tæt nord for Huset. En Tid kaldtes den Sandbroen, senere Skonningebro, og for Tiden kaldes den Pe'er Carls

¹⁾ Denne Bakkerække bestaar dels af Rullestensler og dels af Koralsand, og indeholder mange Steder en stor Mængde store og smaa Brudstykker af forstyrrede Kalklag og Grønsandslag. Den er rig paa Kilder og mærkelig ved sin Flora. Ikke faa Partier af den ere skovbevoxede med Eg og Bøg.

Bro. Øst for denne Mølle laa de saakaldte Blegdamme, hvor igjennem Kjøge Fæstningsværker kom til at gaa, paa den søndre Side af Aaen, og hvor der dengang laa en Del Huse og boede en Del Mennesker. Ud over dette Landskab med den bugtende Aa og Kjøge Byes røde Tage saae man dengang fra Gammelkjøgegaards Vinduer ud over Havet og Kjøge Havn med de mange Skibsmaster, som kom ind og ud.

Dengang gik Hovedlandeveien fra Kjøge til Roskilde over Gammelkjøgegaards Marker gennem en Del af hvad nu kaldes Skjelsstræde, og dreiede omtrent i Midten af Strædet ind gennem den saakaldte Laamose. Landeveien fra Kjøbenhavn til Vordingborg og Præstø gik dengang som nu gennem Kjøge, men kom ind i Byen fra Nordsiden gennem Lovportestrædet, gik gennem Nyportestrædet over Torvet og gennem en Gade, som nu er nedlagt, ned til Aaen, paa den vestre Side af den store Gaard paa Torvet, hvor Tapetvæverierne har været. Over en Bro gik den saa ud langs med Stranden, omtrent hvor nu Strandveien løber. Efter den store Ildebrand 1633 blev Brogade og Nørregade, da de bleve gjenopbyggede, bredere end tidligere, og Broen er da maaske ved denne Leilighed henflyttet til Enden af Brogade, saa at Færdselen kom til at gaa denne Vei. Længere mod Syd, udenfor Kjøge Landsogn, gik Veien forbi Valløby henad Tryggevelde og Karise. Ogsaa Ringsted Landevei gik ved denne Tid paa et andet Sted end nu; det siges, at dens Retning var lidt mere nordlig tidligere, dog veed jeg ikke bestemt, hvor den gamle Ringsted Landevei løb ¹⁾.

I et af de senere Aar, Jomfruerne Bille boede sammen paa Gammelkjøgegaard, gik et høitideligt Tog tæt forbi dem ad gamle Roskilde Landevei, da Enkedronning Sophies, Christian d. 4des Moders, Lig blev ført gennem Sjælland fra Falster, under daglig Klokketklang, og stod Natten over i Kjøge.

1631 den 9de Novbr. kom Dronningens Lig fra Falster

---

¹⁾ Kun meget lidt nordligere end nu kan Ringsted Landevei have gaaet, da den ellers maatte have gaaet inde i Fjorden og Aaen.

over til Vordingborg, hvor Præsterne og Degnene fra 7 Herreder maatte møde og gaa foran Liget, fra Færgegaarden op til Slottet, og om Morgenen derefter mødte de atter ved Slottet og gik foran Liget en Fjerdingvei ud paa Veien mod Vinbyholt, hvor Liget stod den anden Nat. Den 10de November mødte igjen Præster og Degne fra 7 Herreder, samt Disciplene fra Næstved Skole, og gik foran Liget en Fjerdingvei, før det kom til Vinbyholt, og den 11te gik disse samme Præster og Degne atter foran Liget, en Fjerdingvei ad Kjøgeveien. Til Kjøge kom Liget den 11te Novbr., og andre Præster og Degne fra 7 Herreder mødte det en Fjerdingvei syd for Kjøge, og disse samme gik atter næste Morgen foran Liget ad Roskildeveien, den 12te Novbr., hvor igjen 7 Herreders Præster og Degne tog imod Liget, og gik foran ind i Roskilde, hvor det stod Søndagen d. 13de over og blev begravet om Mandagen den 14de Novbr., medens alle Landets Kirkeklokker ringede fra Kl. 10—12¹⁾.

Ved denne Tid og endnu længe derefter vedblev fremdeles en stor Del af Almuen at hænge ved de romersk-katholske Forestillinger, og brugte deres gamle Bønner, saa endog fra Mund til Mund ned til vore Dage har enkelte Vers til Jomfru Marias Ære fundet Vei, og ikke ganske kort Tid efter Reformationen ansaaes de Kirker og Kapeller, hvor der i den katholske Tid havde været holdt Gudstjeneste, som hellige Steder, og Folk søgte derhen med deres Bønner og Offer og troede, at de herved skulde faa god Lykke med deres Kvæg etc. Og ved de Kilder, som vare indviede til Helgene og ansaaes for hellige, stillede de Kors op og troede sikkert, at naar de badede sig der og drak af Vandet St. Hans Aften, fik de deres Helbred igjen. Denne Overtro har været saa stærk, at endnu i min Barndom samlede den svage og vanføre Mennesker om Ølby hellige Kilde, som haabede der at faa deres Helbred og Førlighed igjen. I Jomfruerne Billes Tid er vist den gamle Kirkeruin endnu bleven betragtet som et helligt Sted, hvor man søgte hen for at bede, og Ølby Kilde har i

¹⁾ Synodalia Roskild. Ny kgl. Samling Nr. 1171. 4. paa det kgl. Bibliothek.

den Tid samlet store Skarer af syge Mennesker, og St. Hans Aften har ogsaa mange raske der været samlede til Lystighed og Dands. Maaske har Jomfruerne Bille ogsaa denne Aften kjørt til Ølby Kilde for at se paa de mange, som samlede her, ligesom jeg i min Barndom og tidlige Ungdom kørte derhen, for at glæde mig ved at se paa Forsamlingen, som morede sig rundt om Kilden.

Efter Reformationen søgte man at standse disse Lystigheder, men de overlevede alle Forbud, og selv i disse Tider spores de endnu hist og her i Landet. Med næsten ligesaa megen Iver forfulgte man disse uskyldige Folkefester som anden Synd og Ugudelighed, men de vare som sagt seiglive, saa først Nutiden vil det lykkes at udrydde dem helt.

Ogsaa andre store Gilder, hvor der var megen Overdaadighed og Umaadelighed, søgte Øvrigheden i Slutningen af sextende og Begyndelsen af syttende Aarhundrede at standse, hvorfor der allerede 1567 gik Forbud ud imod at holde Kalentegilder, som varede i 8 eller 14 Dage, mere end en Gang om Aaret. Kalentegilderne bleve herved meget indskrænkede, og det blev indskjærpet at holde Maade i Nydelsen af Mad og Drikke og forbudt at have Spillemænd ved Kalentegilder, heller ikke maatte Bulder, Sang, Sværgeren eller Banden taales ¹⁾.

Ogsaa paa den megen Overtro, som gik i Svang hos Almuen, forsøgte Geistligheden at raade Bod, dog hjalp det ikke stort, uagtet hvem som blev grebet i at omgaaes ed nogen Overtro ofte blev straffet haardt. Saaledes var der en Kvinde i Lidemark, som 1626 tog Spindevæv i Kirken, medens Sacramentet blev uddelt Hellig tre Kongers Dag, for at bruge denne mod Koldfeber, som derfor maatte staa aabenbar Skrifte ¹⁾.

Efter Reformationen var det en urolig Tid; Bølgerne gik, efter den store Bevægelse denne havde foraarsaget, endnu længe uroligt. Den protestantiske Geistlighed maatte derfor tage haardt paa de mange, som levede et vildt og tøilesløst Levnet. Heller ikke denne Egn, som saa tidligt havde sluttet

¹⁾ Synodalia Roskild. Ny kgl. Samling Nr. 1171. 4. paa det kgl. Bibliothek.

sig til den lutherske Lære, var fri for sin Del af Forbrydelser og Ryggesløshed. Som jeg tidligere har omtalt, blev en Herremand her i Egnen Morder 1591, ligesom en Borgemester i Kjøge 1634 blev sit eget Barns Morder, hvilket jeg strax nærmere skal omtale. 1619 blev Niels Skomager i Gammelkjøge anklaget for, at han for 15 Aar siden havde forladt sin Hustru og taget sig en anden Kvinde, som han havde haft i disse 15 Aar, i hvilke han aldrig var gaaet til Herrens Bord. Han maatte slippe denne sidste Kvinde og tage sin Hustru igjen og love Bod og Bedring, og fik offentlig Aflad og blev optaget i Kirken igjen¹⁾. 1623 blev Søren Spillemand af Præsten i Kjøge bandsat, fordi han for 8 Aar siden havde forladt sin Hustru og taget en anden i hendes Sted¹⁾. Men var der mange onde og ugudelige Mennesker, saa var der ogsaa mange fromme og gudfrygtige, som sluttede sig tæt sammen om de Præster, som vare Herrens trofaste Tjenere, og blandt disse fromme og gudfrygtige i Landet var Søstrene Lisbeth og Birthe Bille, og det var for dem en stor Ros, at det kunde siges om dem, «de holdt Guds Ords Tjenere i Agt og Ære.»

Lidt om Mads Ravns Sag.

Medens de to Jomfruer boede paa Gammelkjøgegaard, levede i Kjøge en Mand ved Navn Mads Ravn²⁾, hvis store Forbrydelse i sin Tid gjorde megen Opsigt. Han var født i Haderslev, men havde levet længe i Kjøge, først som Tolder og Raadmand, senere som Borgemester. Selv havde han neppe nogen Formue, med ved sit første Giftermaal med en Datter af Kjøbmand Hans Holst i Kjøbenhavn, Anne Hansdatter, fik han en betydelig Formue³⁾ og vænnede sig til at føre et ødselt

¹⁾ Synodalia Roskild. Ny kgl. Samling Nr. 1171. 4. paa det kgl. Bibliothek.

²⁾ Hvad jeg fortæller om Mads Ravns Sag er i det Væsentlige Uddrag af «Mads Ravns Sag» ved R. Nyerup og af «Tillæg og Anmærkninger til Mads Ravns Sag» af Professor Kolderup Rosenvinge, i skandnaviske Litteraturselskabs Skrifter, 12te og 13de Aargang.

³⁾ Foruden Udstyret fik han 30,000 Rdl. i Medgift, hvilket var en stor Formue paa den Tid.

Hus og leve i Velleynet. Ved denne Rigdom blev han snart en anseet Mand, men hvem der kjendte ham nøiere har neppe haft Agtelse for ham, da han levede et daarligt og syndigt Levnet og mishandlede sin Hustru paa mange Maader, hvorfor det tilsidst kom til aabenbar Strid for Retten imellem dem. Mads Ravn førte mange slemme Beskyldninger imod sin Hustru (Bilag Nr. 14), men hun erklærede dog at ville leve med ham som en ærlig og christelig Dannekvinde, dersom han vilde tage sine Beskyldninger imod hende tilbage. Efter Consistoriets Erklæring af 1629 var der ingen Aarsag til Skilsmisse, men samme Aar døde Anne Hansdatter, og der var en Del Anledning til Mistanke om, at hun var taget af Dage, men Rygterne hendøde, og der blev ingen Undersøgelser foretagne i denne Sag, men Annes gamle Moder, som har kjendt Mads Ravns Ondskab og Slethed, forsøgte Aaret efter Konens Død, da der var skiftet mellem Mads Ravn og hans Datter, at faa sin Datters eneste Barn, Margrethe, som nu var paa sit ellefte Aar, bort fra Faderen og tilbød, naar Barnet maatte komme til hende eller til en anden ærlig og gudfrygtig Dannekvinde, at sørge for hendes Opdragelse og Underhold af sine egne Midler. Tillige begjærede Mormoderen, at den Formue, Margrethe havde arvet efter sin Moder, maatte komme under en vederhæftig Værges Bestyrelse (Bilag Nr. 16). Mads Ravn beholdt imidlertid sin Datter, da han ikke vilde afstaa hende (Bilag Nr. 17). Ikke længe efter sin første Kones Død giftede Mads Ravn sig igjen med Alhed Clausdatter Bagger, som var født i Kjøge. Mellem denne Kvinde og Mads Ravn antog man, der, medens hans første Hustru levede, havde været et strafværdigt Forhold, og efter Vidners Udsagn mishandlede han ogsaa hende, ja det fortaltes endogsaa, at han paa deres Bryllupsdag slog hende. Med sin anden Hustru fik Mads Ravn en Datter, som blev kaldet Bodild, og medens hun endnu var et lille Barn, som havde Amme, skulde hendes Søster Margrethe, som var en net og rig Pige, giftes med en af Kjøbenhavns fornemste Kjøbmænd Gjødert Braem¹⁾, som hun allerede

¹⁾ Johan og Gjødert Braem vare fødte i Hamburg og vare Sønner af en Byfoged. De stode i Spidsen for et af de største og rigeste Handels-

1633 var bleven forlovet med. Imidlertid gjorde Mads Ravn alt, hvad han formaaede, for at trække Brylluppet i Langdrag, da hun jo, naar hun blev gift, skulde have udbetalt sin Mødrenearv, som han trak Renter af, hvilke han ikke vilde ud med, fordi han ved at leve paa en stor Fod havde ødelagt sin Formue, og naar han skulde undvære Renterne af Datterens Mødrenearv, kunde han ikke mere leve som en rig Mand. Med denne Udsættelse af Brylluppet var Brudgommen og Margrethes Formynder, Kjøbmand Christoffer Thrønner fra Kjøbenhavn, utilfredse, og de fik derfor et Kongebrev udstedt, ifølge hvilket Fæstensøl skulde holdes inden en bestemt Tids Udløb, og i Januar 1634 blev Mads Ravn tilsagt at møde i Kjøbenhavn for Jochum Bek¹⁾ til Gladsaxe, Slotsherre paa Kjøbenhavns Slot, for at bringe Datterens Giftermaalssag til Ende.

Løverdagen den 18de Januar blev Margrethe syg, efter at have spist nogen Risengrød, hun havde kogt i Middagsmælken, men som dog skiltes ad. Hun fik Hovedpine og blev meget daarlig, men sad dog tilbords om Aftenen med sine Forældre, dog formaaede hun ikke, som hun pleiede, at lade sit Haar børste og flette denne Helligaften, men maatte skynde sig i Seng, og hendes Ildebefindende tiltog stærkt. Hovedpinen var slem, og hun fik stærk Brækning og Diarrhoe og led meget af Tørst, hvorfor hun drak Vinostvalle af et Krus²⁾, hvori der, efter at hun havde drukket deraf, fandtes noget grønt Bundfald.

Medens Margrethe saaledes laa meget syg, reiste Mads Ravn, efter Jochum Beks Tilsigelse, til Kjøbenhavn Søndagen den 19de Januar, og hans Tjenestekarl Hans Hansen kjørte for ham. Da de kom ud paa Veien, sagde Mads til Karlen: Slotsherren har sendt Bud til mig, jeg skal til Kjøbenhavn. Jeg veed vel, hvad han vil, det er om min Datter, som skal have Gjødert Braem. Der er forhvervet Kongebrev, at de skal have Fæstensøl inden Fastelavn. Det er meget, jeg maa ikke raade

---

huse i Kjøbenhavn. Johan var født 1595, † 1646 i Kjøbenhavn som Directeur for den grønlandske Hvalfiskefangst, Kgl. Factor og Admiraltetscommissair. Gjødert var 5—6 Aar yngre og † 1655 i Kjøbenhavn.

¹⁾ Jochum Bek til Gladsaxe og Andrarum, Søn af Jacob B. og Helle Marsvin. Han var gift med 1) Else Grubbe, 2) Else Friis.

²⁾ Dette Krus blev kaldt Kousken.

for mit eget Barn. Det er bedre at være en Svinehyrde. Noget efter sagde han atter til Karlen: Margrethe er svar syg, jeg vil ikke tro, hun bliver gammel. Derefter, da han havde talt med Slotsherren, talte han atter til Karlen om, at man vilde, han endelig skulde lade Fæstensøllet ske, og sagde, det var ikke gjort for andet, end fordi Braems' vilde have noget at stoppe deres Gjæld med, men før det skulde ske endnu i 3 Aar, til hun kunde forstaa sig paa, hvor hendes Formue blev af, skulde han heller klæde ti Steiler.

Om Måndagen kom Mads Ravn tilbage til Kjøge og havde ikke søgt Raad for Datterens Sygdom hos Lægerne og lod hende heller ikke, da han var kommet hjem, bruge et Middel, som blev ham tilsendt af Enevold Rasmussen. Medens Mads Ravn havde været inde i Kjøbenhavn hos Slotsherren, var det blevet daarligere og daarligere med Margrethe. Hun laa i Stuen i en Slagbænk og led meget. Onsdag Morgen ønskede hun at berettes, og de lod da Snedkeren komme og opsætte en Seng til hende og bød mange Folk fra Byen at være tilstede, medens hun fik den hellige Nadver. Præsten kom saa, og da hun havde faaet Nadveren, gik de mange Fremmede, som vare tilstede, hen til hende og tog hende i Haanden og bad, at Gud vilde være hendes Hjælp. Længere hen paa Dagen læste hun til Bords og sagde om Eftermiddagen den 6te Davids Psalme og døde saa Kløkken 4.

Den 22de Januar om Eftermiddagen døde Margrethe, og den 26de Januar blev hun begravet i St. Nicolai Kirke i Kjøge¹⁾, hvilket efter de Tidens Skik var meget hurtigt efter Døden. Med alle Kirkens Klokker lod Mads Ravn ringe over sin Datter, men i hans Hjerte var ingen Sørgeklang. Nu tilfaldt Margrethes rige Mødrenearv ham, men megen Glæde af den skulde han ikke faa. Neppe var Margrethe død, før Mistanken om, at hun var forgiven, udbredte sig, og det blev snart almindelig bekjendt, at Ammen hos Mads Ravns spæde Barn, Onsdagen før Margrethe blev syg om Løverdagen, havde været

---

¹⁾ I Kjøge Kirkes Regnskab er anført blandt dem som ere begravede i Kirken: Anno 1634 dænd 26 Januari Bleff Borgemester Madtz Rauffenns Daatter begraffuen, for steden att aabne 6 Rdr.

i Kjøbenhavn og kjøbt Rottekrudt for 8 β . Samme Dag Margrethe døde, kom om Aftenen hendes Formynder, Christoffer Thronner, med Doctor Paasche til Kjøge, men da de hørte hos Gjæstgiver Augustus, at hun allerede var død, gik Christoffer Thronner først næste Morgen Kl. 8 $\frac{1}{2}$ hen til Mads Ravn, og da han sagde til ham, at hans Sorg gjorde ham ondt, takkede Mads ham og lovede Gud, fordi hun laa saa vel, og mente, Vorherre havde gjort en god Ende paa det med hende. Og da Christoffer forundrede sig over, at Mads, da han havde talt med ham i Kjøbenhavn om Mandagen, havde fortiet, hun var syg, og ikke søgt Raad hos en Doctor, svarede Mads, «hvad Doctor, hvad Doctor? Vorherre er den bedste Doctor; havde jeg brugt noget, saa skulde man have sagt, jeg havde forgiven hende.» I Samtalens Løb spurgte Mads ham, om han troede, han var bleven Morder paa sit eget Barn. Da Mads Ravns Hustru Alhed bad ham gaa ind i Kamret og se Liget, var Christoffer lidt betænkelig derved, da han hørte hun var død af en heftig Sygdom, men gik dog derind og spurgte saa Mads, om han havde skrevet til Vennerne i Kjøbenhavn, at de maatte komme til Begravelsen; men Mads mente, hans Datters Begravelse kom dem ikke ved. Da Christoffer gik, bad Mads og hans Hustru ham at komme igjen Kl. 10 med Doctoren og spise til Middag; men Christoffer undskyldte sig med, at han skulde samme Dag tilbage til Kjøbenhavn. Medens Christoffer var paa Gjæstgivergaarden, kom Borgemester Enevold Rasmussen og tvende Raadmænd til ham og forklarede, at Mads Ravn havde været paa Raadstuen og beklaget sig over, at Christoffer i Mads's Hus havde talt saaledes, saa Mads maatte tro, han mente, at Margrethes Sygdom var bleven forsømt og at dette havde været Aarsag i hendes Død. Christoffer benægtede at have sagt noget saadant, og hermed lode de sig nøie. Men hvad Christoffer berettede i Kjøbenhavn om hvad han havde hørt og seet, bestyrkede end mere den allerede vakte Mistanke om, at Margrethe ikke var død en naturlig Død.

Snart efter Margrethes Død forsøgte Mads at faa hendes Mødrenearv udbetalt, og fra Bytinget i Kjøbenhavn blev ogsaa afsagt en Kjendelse den 15de Mai 1634, ifølge hvilken Chri-

stoffer Thronner, som var Værgæ og Formynder for afgangne Margrethe Madsdatter, tilpligtedes at gjøre Rede og Regnskab for hendes Mødrenearv inden 6 Uger. Imidlertid voxede Rygtet om at Margrethe var forgivet, og da Mads Ravn fra tidligere Tid ikke var videre godt kjendt, fik Niels Trolle ¹⁾ til Trolholm, Slotsherre paa Kjøbenhavns Slot, den 30te Mai 1634 ²⁾ kongelig Ordre at reise Sag i Anledning af, at Mads Ravn og hans Hustru vare mistænkte for Datterens Død, og det tilføies, at Ammen havde kjøbt Rottekrudt, og «derfor skal han tale paa Sagen med 16 Mænds Opkrævelse, at sværge om samme Barns Ombringelse.» Ammen blev da strax af Retten hentet til Kjøbenhavn og sat i Blaataarn, og da hun vidnede, at hun havde kjøbt Rottekrudt paa hendes Madmoders Ordre, blev Alhed ogsaa ført ind til Blaataarn, men Mads fik længe efter denne Tid Lov at være paa fri Fod og benyttede Tiden til at købe falske Vidner, som sagde, at Margrethe var død en naturlig Død, og vidnede forskjelligt, som skulde vise, hun længe havde været sygelig; kun Cort Richter, som afmalede hende efter hendes Død, aflagde Vidnesbyrd, som tydede paa en unaturlig Dødsmaade. Det ser ud, som om Mads Ravn har været et Menneske, som paa en forunderlig, ofte næsten ubegribelig Maade har haft Magt over sin Omgivelse og formaaet mange til at vidne falsk til hans Fordel. Sagen gik nu af flere Aarsager i Langdrag, og først næste Aar i August Maaned bekjendte baade Alhed og Ammen, at de vare skyldige i at have forgivet Margrethe, og Dommen faldt den 2den Sept. 1635, at Alhed Clausdatter og Maren Andersdatter skulde for deres morderisk begangne Gjerning miste deres Liv, deres Hoveder sættes paa Stage og Legemet i Jorden og deres Boeslod være hjemfalden til Kongen. Den 7de September blev Alhed henrettet paa Slotspladsen, og til det sidste vidnede hun,

---

¹⁾ Niels Trolle til Trolholm (Holsteinborg) f. 1599, 20de Decbr., † 1667, 20de Septb., D. R. R., Admiral, Slotsherre paa Kjøbenhavns Slot, 1656 Statholder i Norge, Søn af Børge Trolle til Trolholm og Anne Munk.

* 1) Mette Rud, 2) Hille Rosenkrands.

²⁾ Mads Ravns Sag ved R. Nyerup. Skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter 1816 og 1817, 12te og 13de Aargang, Side 376.

at hendes Mand Mads Ravn var Ophavsmanden til Mordet paa Datteren Margrethe. Præsten Mag. Laurids Mortensen¹⁾ til Nicolai Kirke, som fulgte hende til Retterstedet, formanede hende, at dersom hun havde udsagt noget om sin Husbond, som hun ikke med en god Samvittighed kunde forsvare, hun da vilde gjenkalde dette, men hun svarede hertil: «Alt det som jeg har bekjendt paa min Husbond, det vil jeg nu forsvare for Gud.» Hun sagde ogsaa: «Det jeg nu lider, det lider jeg for min Husbonds Skyld.» Men da Præsten formanede hende, at hun ikke maatte sige dette, da hun havde været saa skyldig, at hun havde fortjent endnu større Straf end den, hun nu skulde lide, svarede hun hertil med sammenlagte, oprakte Hænder: «Ja, jeg bekjender, at jeg lider for min egen Gjerning; saasandt som Gud skal nu annamme min Sjæl, da havde jeg aldrig tænkt, at jeg dette vilde gjøre, medmindre min Husbond havde kommet mig til at gjøre det.» Efter hun var henrettet, kom hendes Legeme og Hoved i hvad man kalder christen Jord, hvilket af særdeles kongelig Naade blev tilladt. Ogsaa Ammen blev henrettet, men endnu gik Mads Ravn, Hovedforbryderen, fri, og ved allehaande Kneb og Kunster søgte han at bevise sin Uskyldighed, dog endelig hjalp alle Kneb ikke mere, fordi der kom saa mange og svære Beskyldninger op imod ham, og der gik da Dom over ham den 11te Januar 1636 ved Kjøge Byting, udsagt af 16 Nævningsmænd, som først havde gransket Sagen og forhørt Mads Ravn. Dommen lyder, at Mads Ravn er «skyldig, (endog han ingen Haandgjerning gjort haver) at have været Medvider, Høller og Dølger og gjerne seet sin Datters Død og Omkommelse, og er fordi skyldig sin Fred at miste.» Denne Dom gik til Landstinget i Marts Maaned, og imedens sad Mads Ravn fangen i Blaataarn og ventede Landstingets endelige Afgjørelse, men før de 16 Mænds Dom blev den 15de Juni 1636 stadfæstet ved Sjællands Landsting, var Mads Ravn død i Blaataarns Fængsel.

---

¹⁾ M. Laurits Mortensen Scavenius f. i Skagen, senere Biskop over Sjællands Stift.

Over Aar og Dag efter Mads Ravn var død, dømtes af Byfogden i Kjøge 13de Febr. 1637 Mads Ravns Lig til Høi og heden Jord, hvilket vil sige, at det skulde begraves i uindviet Jord. Efter Kjøge Kirkes Regnskab blev der efter Borge-mesteres og Raads Befaling den 6te December 1638 betalt for at fylde Mads Ravns Grav i Kjøge Kirke med 49 Læs Sand. Man ser heraf, at han havde købt sig et Gravsted i Kjøge Kirke, men da hans Lig efter Byfogdens Dom ikke maatte begraves i indviet Jord, er Graven bleven fyldt med Sand. Imidlertid fik Erik Bagger, som var Formynder for Bodild Madsdatter, ved et aabent Kongebrev af 19de Mai 1639 Tilladelse til, at Mads Ravns Lig maatte begraves i christen Jord, imod at betale af Datterens Penge 4000 Rdlr., saa maa-ske hans Lig dog tilsidst er kommet i sin Grav i Kjøge Kirke.

Efter at denne afskyelige Mordsag var til Ende, begyndte en langvarig Proces om Arven, som tre forskjellige Parter mente at have Ret til, nemlig 1) Bodild Madsdatter, 2) Kongen og 3) Margrethe Madsdatters Mødreneslægt. Endelig endte ogsaa denne Sag ved en Landstingsdom, som tilkjendte Bodild Madsdatter den hele betydelige Arv, som ved hendes Giftermaal 1647 tilfaldt hendes Mand Professor Rasmus Brochmand, som holdt Pengene sammen, men i Bodilds andet Giftermaal med Major Blæst blev Formuen ødelagt.

Om Kjøge.

Den ulykkelige Krig, Danmark blev indviklet i, da Christian den 4de blandede sig i Trediveaarskrigen og af de tyske protestantiske Fyrster blev valgt til Kredsoborst for den neder-sachsiske Kreds, oplevede Jomfruerne Bille.

Da de tyske Hære under Tilly og Wallenstein, noget efter at Chr. d. 4de havde tabt det uheldige Slag ved Luther am Baremberg, rykkede ind gennem Holsten og oversvømmede Sønder- og Nørrejylland, og Wallenstein gjorde Forsøg paa at gjøre sig til Herre over Østersøen, samledes her paa Sjælland mange Krigsfolk, hvoriblandt var en Del hvervede Soldater. Kjøge, som var en Fæstning, sattes paa Krigsfod, og her holdtes Vagt ved Kysterne, og Folk ansattes ved Baverne

omkring i Egnen. Kjøge By og tildels ogsaa Egnen plagedes med fremmede, baade tydske og franske Tropper, og der førtes idelige Klager, saavel fra Kjøge Borgeres Side (Bilag Nr. 6) som ogsaa fra Soldaternes (Bilag Nr. 12). Snart klagede Borgerne over, at Soldaterne indførte med sig baade Kvinder, Børn, Drengene og andet Tros (Bilag Nr. 13) hvis Forpleining de maatte betale, og snart fandt Borgerne, de vare altfor overlæssede med Tropper, som laa skarevis og tærede paa Byens Kræfter. Ogsaa Krigsfolkene klagede, saa over at Borgerne toge for meget for Havren og for Soldaternes Fornødheder, og saa over at Soldaterne ikke bleve behandlede godt af Borgerne. Ogsaa indbyrdes mellem Borgerskabet og Byraadet blev der i Anledning af Indkvarterings Fordeling Unighed, da Borgerne endelig vilde, at Borgemestrene og Raadmændene ogsaa skulde have Indkvartering i deres Huse, uagtet de havde tilbudt at betale for deres Del af Soldaterne, hvor de kom ind, hvilken Fordring fra Borgernes Side Slotsherren fandt urimelig, da Borgemestrene og Raadmændene maatte huse Rigens Marsk, Commissarierne og Slotsherren selv, som alle ofte maatte være tilstede i Kjøge (Bilag Nr. 15), hvorfor ogsaa Claus Daa og Frederik Reedtz udbade sig, at Claus thor Schmedes «Losement» maatte holdes fri for Indkvartering og staa til deres Brug (Bilag Nr. 9).

Paa mange Maader blev Byen trykket og plaget af Soldaterne, og hertil kom, at fra Jylland, som var besat af de tydsk-katholske Hære, flygtede en Del af Indvaanerne herover, og Kjøge fik da til sine andre Byrder ogsaa den at tage imod en Del af disse Flygtninge. Det har dengang været besværlige Tider for Kjøge Borgerskab, og da der ved Kjøge var Færgested, hvorfra der stadig var Færdsel til Skanør i Skaane, og Byen var befæstet, vare Borgerne under et strængt Opsyn (Bilag Nr. 7—8). Ingen fik Lov at ud- eller indskibes, uden deres Pas blev undersøgt, og alle Reisende maatte gjøre Rede for deres Ærende og underkaste sig en Undersøgelse af deres Klæder og Reisetøi, da man dengang var meget ængstelig for Forræderi. To sikre Folk vare ansatte ved Færgestedet, for at besørge disse Undersøgelser, og fandtes disse forsømmelige, bleve de meget haardt straffede. Det var ikke alene dem,

som kom til Kjøge fra Søsiden, som blev saa strængt undersøgte; ogsaa de Reisende, som kom tillands, maatte føre Pas med sig og maatte gjøre Rede for, hvilket Ærende de havde i Byen og hvor længe de bleve der. Bare de Reisende Vaaben, maatte disse afleveres til Vagten i Porten og forblive der, til de atter forlode Byen. Fra Porten til det Sted, hvor de Reisende toge ind, bleve de fulgte af Vagten. Paa Raadstuen blev det bekendtgjort, at om der var Fremmede hos nogen af Borgerne, skulde dette meldes, og de Fremmede maatte give Besked om, i hvilket Ærende de opholdt sig i Kjøge. Om Aftenen tillodes det ikke gjerne, at Folk gik omkring paa Gaderne, men var det nødvendigt, maatte dette kun tillades ved Fakkell eller Lygteskin. Om nogen overtraadte disse Forbud, bleve de alvorlig straffede. Nat og Dag var Strandvagten paafærde, ligesom Bavnvagten maatte være meget paapasselig, da man frygtede en Landgang af Fjenden, hvorfor ogsaa Slotsherren paa Kjøbenhavns Slot, Mogens Kaas, i et Brev af 8de Septb. 1628 raader Kjøge Borgere at lægge to Kanoner yderst i Aaen ved Havnen paa en Pram eller Skude, da de ikke vil sætte Blokhus der (Bilag Nr. 11), og han dog mener det var rettest, at de gjorde noget for at beskytte deres Skibe. Alle Forholdsregler bleve tagne for det Tilfælde, at Fjenden forsøgte at gjøre Landgang, og alle Skibe som kom i Kjøge Havn bleve anholdte for at bruges mod Fjenden, om det gjordes fornødent. Denne Gang kom Fjenden dog hverken tilsøs eller tillands til Kjøge eller til Egnen, og den danske Flaade forhindrede Wallenstein i at blive Herre over Østersøen, men slemme Aar var det dog for disse Egne, fordi Kjøge By, og derfor ogsaa Egnen, plagedes med de mange hvervede Tropper, som stadig kom og gik.

Uagtet Kjøge By dengang var meget velhavende, trykkedes den dog ogsaa, ligesom hele Landet, af Skatter og Paalæg og sattes meget høit i Skat; saaledes maatte den, da hver By i Sjælland betalte Borgeleiepenge for et vist Antal Personer, betale for flere end nogen anden Kjøbstad i Sjælland ¹⁾.

---

¹⁾ Kjøge betalte for 24 Personer, Næstved f. 17, Heddinge f. 7, Skjelskør f. 10, Stege f. 7, Ringsted f. 4, Kalundborg f. 16, Holbæk f. 14,

Endelig langt ud ad Efteraaret 1628 blev Kjøge fri for de hvervede Krigsfolk, som sammenkaldtes i Fyen, men saa fik Byen andre Krigsfolk at underholde. Tilsidst fik disse Plager dog Ende, da der efter denne uheldige Krig sluttedes Fred i Lybæk 1629, og Landet fik atter Ro en Tid.

Mogens Kaas¹⁾, som medens Krigen varede var Slotsherre paa Københavns Slot og Lensmand i Lenet, hvorunder Kjøge laa, var Byens Foresatte og Beskytter og sørgede for alt Byen vedkommende, baade i Fred og Krig, men foruden ham nævnes ogsaa i Breve denne Krig vedkommende, i Copibogen i Kjøge Archiv, af andre overordnede Folk, som havde med Krigsførelsen og Ordningen at gjøre, Jørgen Skeel²⁾, som skriver til Lensmanden fra Vemmetofte 30te Januar 1628 angaaende Ordningen af Sager Kjøge Fæstning og Vagterne vedkommende, og Claus Daa³⁾, som skriver flere Breve til Borgemestere og Raad i Kjøge fra Ravnstrup 1629, da han paa den Tid var Generalcommissarius; med ham underskriver imellem Frederik Reedtz⁴⁾, som var Officeer, men ogsaa Commissarius, og oftere nævnes i Brevene Oberst Henrik Holck⁵⁾ til Eskildstrup, hvis Soldater laa i Kjøge. Ogsaa en tydsk Oberstlieutenant Christoff von Hunneken, som ogsaa laa med sine Ryttere i Kjøge, nævnes oftere, og i et Brev af 9de Juli 1628 fra Slotsherren Hr. Mogens Kaas til Borgemester Enevold Rasmussen i Kjøge findes indlagt Commissaireernes Brev af 8de

---

Slangerup f. 13, Præste f. 6, Vordingborg f. 7, Nykjøbing f. 9, Slagelse f. 15, Helsingør f. 20, Roskilde f. 6, Korsør f. 4.

1) Mogens Kaas til Krabbesholm i Jylland, Slotsherre paa Kbhvns. Slot 1625, † 1639, * Johanne Høg D. af Styge Høg til Vang og Fru Anne Ulfstand.

2) Jørgen Skeel til Sostrup, Estrup etc. etc., D. R. R. og Marsk, f. 1578, † 1631, * 1) Kirstine Lunge, 2) Jytte Brok D. af Eske Brok til Vemmetofte etc.

3) Claus Daa f. 1579, † 1641, D. R. Admiral, * 1) Dorthe Below † 1609, 2) Ingeborg Parsberg † 1641.

4) Frederik R. til Tygestrup, D. R. R., Bfmd. paa Vordingborg, † 1659, * 1) Berete Brahe, 2) Sophie Høg.

5) Vistnok Henrik Holck, som blev tydsk Rigs greve, f. 1599, † 1633 i Tydskland i keiserlig Tjeneste, Søn af Ditlev Holck til Eskildstrup og Margrethe Krabbe.

Juli, hvori blandt andet staar en Opskrift paa den Betaling, hver Officeer og hver Rytter skal have (Bilag Nr. 10).

Saa velhavende en By som Kjøge. var, saa havde dens Øvrighed dengang dog ingen ret Sands for at holde rent og net omkring Byen, men lod det Skarn, som kjørtes ud fra Byen, kaste lige udenfor Voldene, saa at Veiene og Stræderne, som førte ind i Byen fra Nordsiden, næsten vare ufremkommelige, hvorfor Slotsherren i et Brev¹⁾ til Kjøge Øvrighed d. Kbhvn. 19de October 1628 forlanger, at disse skal renses, «thi de ere saa forfyldte, at man med Nød kan komme derjennem.»

I Kong Chr. d. 4des Tid var Kjøge By meget anseeligere og større, end den nu er, uagtet dens Glandsperiode falder en Del tidligere. Udenfor Voldene og Gravene, som omgave Byen, og som efter den store Ødelæggelse, som var overgaaet Byens Fæstningsværker, lige før Grev Christoffer kom dertil, atter vare istandsatte, var der Forstæder baade nord, vest og syd for Byen, hvis Spor ere fundne paa forskjellige Steder, ligesom man ogsaa ser af Kjøge Kirkebog, at nogle af disse Forstæders Huse have staaet lige til ind i det attende Aarhundrede. De rige Borgere havde ogsaa udenfor Voldene deres Haver, som der ikke var Plads til i Byen, og deri havde de Bygninger, rimeligvis større Lysthuse, hvor de ved festlige Leiligheder holdt Gilde, og hvor de gik ud og morede sig. Den bekjendte Borgemester Mads Ravn havde saaledes sin Have udenfor Kjøge, hvori var en Bygning, som kaldtes Ravnsborg²⁾, og henimod Slutningen af det syttende Aarhundrede nævnes Casper Schøllers Hus udenfor Vesterport, og meget ofte nævnes andre Huse udenfor de forskjellige Porte.

Byen selv med sin smukke Sognekirke og det store Raadhus, som blev bygget omtrent ved 1552, samt mange kjønne Borgerhuse bar dengang endnu Præg af megen Velstand, og det store Torv med Kjøge Kag eller Rettersted i Midten var anseeligt og vidnede om, at Lovens Overtrædelse straffedes

¹⁾ Copi heraf findes i Kjøge Byes Copibog.

²⁾ Kolderup Rosenvinges Anmærkninger til Mads Ravns Sag, i skandinaviske Litteraturselsk. Skrifter. 1816 og 1817. Side 434.

strængt. Byen var en rig og anseet Handelsstad, der laa godt forvaret indenfor Volde og Grave med Vagt i Portene, og var dengang en af Sjællands betydeligste Stæder, som blev sat høiere i Skat end Roskilde.

En Fremmed, som 1600¹⁾ reiste gjennem Danmark, siger i sin Reisebeskrivelse om Kjøge, at det er en smuk og temmelig stor By, som næst efter Kjøbenhavn og Helsingør har de prægtigste Bygninger. Han omtaler det kjønne Torv, den gode Havn og stærke Handel og Seilads, samt den pyntelige Kirke og gode Hospital, og siger, at Indvaanerne ere formuende.

I det syttende Aarhundrede, selv efter den Tid vi nu tale om, har der gaaet Skov tæt ind mod Kjøge By²⁾, saa at den da har ligget kjønnere end nu. En livlig By har det dengang været at bo i Nærheden af, og da der fra Kjøge gik Færge til og fra Skaane, kom her mange Fremmede, ligesom der ogsaa var megen Færdsel gjennem Byen og Egnen paa Landeveiene fra Kjøbenhavn, Roskilde, Ringsted og det sydlige Sjælland.

Imedens Jomfruerne Bille boede paa Gammelkjøgegaard, var det berømte Tapetværeri igang i Kjøge. I den store Gaard paa Torvet, som endnu i min Barndom havde et hængende Taarn paa Taget, og som det fortælles om, skal en Tid have været Kongsgaard, var det³⁾ de kostbare Tapeter, hvoraf endnu findes Levninger baade paa Slotte og Herregaarde, bleve vævede. Det var fremmede Folk, maaske Franskmænd, som fra Begyndelsen drev disse Væverier, og det fortælles, de vare romersk-katholske, hvorfor de havde et lille katolsk Kapel indrettet i en Gaard i Brogade, hvor endnu for kort siden fandtes Spor af det udskaarne Panel, som prydede Kapellets Vægge. Om denne store Gaard, hvori disse skjønne Tapeter vævedes, virkelig har været Kongsgaard, veed jeg ikke, men at Kongerne, efter at Kong Hans havde givet sin Gaard ved Vesterport i Kjøge til Franciskanermunkene, eiede en anden

1) Herman von Zesterflats Reise i Danmark 1600, i Suhms nye Samlinger, 3die Bind 1ste Hefte Side 98.

2) Encomion Regni Daniæ af Jens Lauritsøn Wolf. Side 444.

3) Det menes i Kjøge By, at Tapetværerierne vare i Sidefløien ud mod Aaen.

Gaard i Byen liggende i Nyportestrædet, som 1598 var øde og forfalden og havde ligget saaledes, saalænge nogen dengang mindedes, har jeg seet af et Document i Kjøge Byes Archiv. Kjøge Byraad ønskede dengang, at Kongen vilde sælge denne Gaard til En, som vilde bygge den op og holde den vedlige. Maaske blev denne Gaard dengang solgt, og Kongen kan da have faaet den ovennævnte Gaard paa Torvet, som blev indrettet til Tapetvæverierne. Kongen kan ogsaa gjerne have eiet flere Gaarde i Kjøge, og maaske har man kaldt hans Gaarde Kongsgaarde, uden at de derfor alle have været indrettede til at tage imod Kongen, naar han opholdt sig i Byen¹⁾.

Hellig Trefoldigheds Søndag 1633 ødelagdes Kjøge By af en stærk Ildebrand, som i mindre end 3 Timer fortærede mange Huse og Gaarde og forarmede mangan ellers velstaaende Borger, hvorfor Kongen efter Borgerskabets Ansøgning af 17de October 1633²⁾ bevilgede dem, det var brændt for, 3 Aars Skattefrihed. At denne Ildebrand har raset i Byens større Gader, ser man derpaa, at baade i Vestergade og Brogade findes endnu en Del gamle Bindingsværks Steder med Indskrifter og Aarstal, hvoraf det sees, de ere opbyggede i Aarene nær efter 1633. Følgerne af denne Ildebrand sporedes endnu længe efter, og stadig beraabte Borgerne sig paa, at de havde lidt saa meget herved. Endnu 1641, da Borgerne havde erholdt Kongl. Brev om Udredning til at lade hente Salt fra Spanien, hvilket de ikke vilde, da de kun havde Brug for fransk Salt, forsikrede de, at de kunde ikke gjøre Udlæg, da de havde lidt stor Skade ved Ildebrand.

I Lisbeth og Birthe Billes Tid drev Kjøge By, som sagt, en meget udbredt Handel, og Kjøge Borgerskab var endnu saa rigt, at Kong Christian d. 4de kunde i Hast faa der i Byen

¹⁾ Kongerne har oftere opholdt sig i Kjøge, baade i den egentlige Middelalder og efter den Oldenborgske Kongestamme kom paa Danmarks Throne. Kong Christian d. 1ste udstedte fra denne By 1478 4 Dombreve efter hverandre til Bent Bille (D. A. B., kgl. Bibliothek, 4), og Kong Christian d. 3die udstedte fra Kjøge blandt andet 1557 et Kongebrev til D. Peder Palladius om, at Hr. Søren Grønæk, Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, skulde være Kapellan i Kjøge.

²⁾ Borgerskabets Ansøgning findes i Geheimearchivet.

flere Tønder Guld tillaaens. Ogsaa Haandværkerne her vare dygtige, og især vare Kjøge Handsker meget bekjendte, indtil vellugtende Handsker fra England og Italien ¹⁾ bleve indførte, saa gik Kjøge Handsker af Moden. Nord for Kjøge By er en Del sandede Jorder, som Byen har haft Del i, hvorpaa vist i ældre Tid er græsset Geder og Faar, og da Gede- og Faare-skindet fra de sandede Egne er bedst til Handsker, er det maaske en af Grundene, hvorfor Kjøge Handsker vare saa gode. At disse vare meget bekjendte, maa man antage efter det Ordsprog som findes hos Peder Syv og andre Steder: «At komme for Orde som Kjøge Handsker.» Maaske er ogsaa Sandbunden her langs Kysten Skyld i, at Kjøge Kirsebær var meget bekjendte. Ogsaa Kjøge Balsam og Kjøge Kager var meget roste. Om det Ordsprog: «Det er andet end Kjøge Øl», skal være en Ros eller Dadel for Øllet, veed jeg ikke, dog maa jeg næsten tro det første, da Byen fra gammel Tid har været bekjendt for sit gode Malt, som i stor Mængde blev udført.

Ogsaa om Kjøge Marked, som, medens Byen drev en stor Handel, har været længe, har man det Ordsprog: «Det varer længere end Kjøge Marked.» Men hvad den gamle Ramse betyder: «Kjøge Lammedrenge gav syv Spillemand en 14 Skilling ¹⁾», er ikke godt at forstaa. Maaske har det ogsaa sin Oprindelse fra den Tid, da her holdtes Drenge til at passe Lammene, som opfødtes for at faa Skind til Kjøge Handsker. Om den Leg, som endnu bruges, at løfte et Barn op ved Hovedet og spørge det: Vil Du se Kjøge Høns? har noget med Byen Kjøge at gjøre, er vist meget tvivlsomt. Den samme Leg kjendes i Sverrig, men Spørgsmaalet lyder der saaledes: Har du sett Herrans höns ²⁾?

Baade til Pindsen og Trinitatis Søndag var det i Midten af det syttende Aarhundrede Skik at pynte Kirken, ligesom man endnu gjør ved Pindsetid, med Bøgemai, men dengang brugte man ogsaa her i Kjøge Birkemai, og især blev de

¹⁾ Werlauffs historiske Antegnelser til Holbergs Lystspil, Side 370.

²⁾ Werlauffs historiske Antegnelser til Holbergs Lystspil, Side 505.

anseeligste Folks, som Borgemesternes og Raadmændenes, Stole smykkede, og paa Gulvet i Kirken kastedes Strourter, saaledes som det endnu i Sverrig er Skik i simple Huse. Dette har jeg seet af St. Nicolai Kirkes Regnskab, og da det, hvor Udgifterne ved disse grønne Grenes og Urters Indkjøb hos en Bonde og en Kone i Gammelkjøge staar anført, bestandig er 2 Læs Bøgemai og 1 Læs Birkemai som bruges, ser man heraf, at i de Tider har her i Egnen endnu været en Del Birkeskove¹⁾, som maa have givet Egnen et noget andet Udseende, end den nu har.

Vaabenhuset ved Kirken i Kjøge stod ikke dengang som nu ubenyttet, men blev leiet ud paa en Dagstid, eller noget længere, til reisende Boghandlere²⁾, som her falbød deres nye og gamle trykte Sager. Ogsaa Byens Bogbinder, som tillige var Boghandler, havde undertiden i nogen Tid et Skab med Bøger, som han solgte af, staaende i Vaabenhuset, og her har nok Jomfruerne Bille købt nye Bøger, naar de gik ud af Kirken efter Gudstjenesten.

Medens Jomfru Lisbeth Bille havde sin Stol i Kjøge Kirke, var der en ret komisk Strid i Kjøge mellem Mændene og Kvinderne om de bedste Pladser i Kirken. Kvinderne havde nemlig paa en ubegribelig Maade forstaaet at tilegne sig alle de øverste Stole op mod Choret paa begge Sider, saa at Mændene maatte nøies med de nederste og daarligste Stole, hvilket de dog ikke fandt sig fornøiede med, hvorfor Claus Bagger, Christen Pedersen, Enevold Rasmussen med flere Borgere i Byen ansøgte Kongen om at maatte indrette det i deres Kirke ligesom i andre Kirker, saa at Mændene fik den søndre og Kvinderne den nordre Side³⁾. Som Svar derpaa

¹⁾ I min Ungdom fandtes enkelte smaa Birketræer paa Moserne ved Aasen, uden at der dengang var plantet eller saaet Birketræer.

²⁾ Bogfører kaldes han i Kirkeregnskabet.

³⁾ Ved samme Leilighed bad de ogsaa, om de maatte flytte Choret, som indtog den halve Kirke, op, saa de kunde opføre flere Stolestader og vinde Plads til gode Begravelser, hvoraf Kirken kunde have Indkomster, ligesom af de forøgede Stolestader. (Ansøgningen findes i Geheimearchivet).

sendte Kong Christian d. 4de Borgerne og Indbyggerne i Kjøge et aabent Brev dateret 27de Januar 1624¹⁾, hvori han lader dem vide, at han vil, det skal ordnes saaledes, at Kvinderne sidde i Kjøge Kirke ved den ene og Mændene ved den anden Side. Saa Kjøge Kvinder have vist neppe ret længe haft den Fornøielse at tage de bedste Pladser i Kirken; men forunderligt er det, at Mændene ikke kunde faa Bugt med Kvinderne i Mindelighed, men maatte ty til Kongen om Hjælp.

Om Trolddom og Kjøge Huskors.

Efter Reformationstiden blev her i Danmark mange Mennesker anklagede og dømte for Trolddom, og mange baade uskyldige og skyldige Mennesker maatte lide Forfølgelse og Død for den Sags Skyld. Blandt de Byer i Danmark, som oftere hjemsøgte med Trolddom og Hexeprocesser, var Kjøge. Allerede fra 1545²⁾ kjender man et pinligt Forhør i en saadan Sag, ligesom man ogsaa veed, at en Kvinde ved Navn Anne Tibbeloiiis³⁾ 1576 tilstod, med flere andre Kvinder at have øvet Trolddom i Kjøge; men den værste og mest bekjendte Trolddomssag gik for sig i Kjøge, medens Jomfruerne Lisbeth og Birthe Bille boede paa Gammelkjøgegaard.

Det Forhør i en Trolddomssag, jeg ovenfor nævnte, blev optaget 1545 over en Borger i Kjøge ved Navn Niels Skriver, som havde tjent Hr. Oluf Rosenkrands paa Vallø. Han blev beskyldt for at have drevet Trolddom af 24 af hans Medborgere, som svore paa, han var skyldig i denne Forbrydelse. Tillige anklagedes han for at have forfalsket et kongeligt Brev, i den Tid han tjente Hr. Oluf paa Vallø. Han var sat i Fængsel i Kjøge, og Fredag næst for Midfaste-Søndag 1545 blev han pinligt forhørt af Hr. Eske Bille og Mogens Godske, i Overværelse af Mester Jesper Brochmand, Erkedegn i Aar-

¹⁾ Sjøll. Reg.; Originalen findes i Kjøge Byes Archiv, men de to sidste Tal af Aarstallet ere udslettede.

²⁾ Gl. danske Magazin, 6te B. Side 24—27.

³⁾ Tilstaaelsen findes i Geheimearchivet.

hus, Sivert Lauritsen, Borgemester i Kjøge, Symon Persen, Kongens Tolder paa Falsterbo, og Hans Tygesen, Byfoged i Kjøge. Skarpretteren bandt ham til en Stige, og det blev sagt ham, at Hr. Oluf Rosenkrands til Vallø havde ladet Kongen vide, han havde forfalsket et kongeligt Brev for ham. Niels Skriver beskyldtes for at have udskrabet Bogstaver heri og indskrevet andre Ord, end der havde staaet, saa at Brevet kom til at lyde paa, Hr. Oluf fik Ret til Vrag¹⁾ og Aaresild. Niels Skriver blev saa spurgt, om han vilde tilstaa at have forfalsket dette Brev og erkjende, at de tilføjede Ord vare hans Haandskrift: Hertil svarede han først benægtende og svor, at det tilføjede ikke var hans Haandskrift, og at han slet ikke kjendte noget til denne Sag. Efter dette Svar stødte Skarpretteren ham af Stigen, saa han hang ned ved Armene, og han bad da, om han maatte komme op igjen, saa vilde han be- kjende Sandheden. Da han kom op, vedgik han, at det var ham, som havde forfalsket Brevet ved at indskrive Ord deri, og da han blev spurgt om, hvorfor han havde gjort dette, og om Hr. Oluf eller nogen anden havde bedt ham herom, svarede han, at Hr. Oluf vidste intet herom, men han havde dog gjort det, «Hr. Oluf til Gode og Villie.» Da han havde sagt dette, kom Hr. Oluf selv ind og spurgte ham atter, hvorfor han havde forfalsket Brevet uden hans Villie og Vidende, hvortil Niels Skriver svarede ham, at efterdi han tjente ham, mente han at have gjort ham dette til «Gode og Tjeneste». Hr. Oluf bad ham da aabenbar tilstaa, om han havde givet ham nogen Aarsag eller Befaling til en saadan Gjerning, hvortil Niels Skriver svarede nei, men det var hans eget Indfald, og han mente at gjøre Hr. Oluf det «til Villie». Derefter blev han forhørt om den Trolddomssag, han sad fangen for, og som de 24 Mænd havde svoret paa, han var skyldig i. Heri paastod han at være ganske uskyldig, og svor ved «sin Himmerigs Part og Sted», ikke at være mere skyldig heri end en

---

¹⁾ Det herreløse Gods, som flød ind paa Strandbredden fra Havet. At faa Ret til Vrag var altsaa at faa Eiendomsret til herreløst Gods, som flød op paa den Grund, man eiede.

at dem, som forhørte ham. Han paastod aldrig at have lært Trolddom. Men da han ikke vilde tilstaa at være skyldig, lod de Skarpretteren strække ham noget haardt tre Gange, og da han bestandig i sin Pine raabte: «Nei, nei jeg er uskyldig,» holdt de op den Dag med at pine ham, men næste Dag ved Kl. 6 om Morgenen kom atter Hr. Eske Bille og Mogens Godske til ham og lod ham løse af Jernet, og spurgte ham i de Mænds Overværelse, som vare tilstede ved Forhøret Dagen forud, tilligemed Sagvolderen, om han vilde bekjende, at han havde drevet Trolddom, men han svor da atter, at han aldrig i sine Dage havde drevet nogen Trolddom. Herefter bagbandt Skarpretteren ham, men da han vilde føre ham til Stigen, bad han man ikke skulde pine ham, han vilde tilstaa Sandheden, og saa sagde han, at han havde været med en Søndag hen ad Morgen, hos Christen Holdsker i Kjøge, sammen med de to Kvinder, som bleve brændte, at forgjøre Frands Madsen ved Trolddom, fordi han ikke vilde have hans Broderdatter tilægte, og herved havde han brugt samme Fremgangsmaade, som de to Kvinder havde bekjendt, samt nogle Ord og latinsk Læsning, han havde haft i en Bog, som han svor at have brændt. Da han blev adspurgt, om der havde været flere med end de to Kvinder, som vare brændte, at forhøve Frands Madsen, benægtede han dette.

Hvordan det senere gik Niels Skriver, veed jeg ikke, men det er vel rimeligt, han har lidt den sædvanlige Straf for Trolddom og er bleven brændt.

Det ser ud, som om Lisbeth og Birthe Bille skulde følges af Trolddom i Nærheden af sig, hvor de kom til at bo, først i Fyen, senere i Sjælland. Neppe havde de boet nogle Aar her paa Gammelkjøgegaard, før det berygtede «Kjøge Huskors» begyndte at plage Byen, og saa utroligt det forekommer os, blev denne Trolddomssag længe antaget for en sandfærdig Historie.

Paa Hjørnet af Torvet og Nørregade boede en Kjøbmand ved Navn Hans Bartskjær, som sædvanlig kaldtes Hans Kræm-

mer; hos ham var det at Hexeriet fik Indpas. Det sagdes, at han tidligere havde syntes godt om en Borgerdatter ved Navn Johanne Thomsdatter, som var ret velhavende og nu var forlovet med Jens Nielsen, en Haandværker.

For at modarbejde de Rygter herom, som løb rundt, var Hans Kræmmer næsten uhøflig imod Johanne, og da han saa købte paa en Auction en Gaard i Vesterstrædet ¹⁾, som hun ogsaa bød paa, blev hun vred og sagde: «Denne Gang narrede I mig, Hans Kræmmer, men det skal blive Jer en dyr Spøg. Jeg skal narre Jer igjen, saa I visselig skal mindes denne Dag og komme til at ønske i Jer Dødsstund, at I aldrig havde seet den røde Gaard i Vesterstræde.»

Et Aarstid herefter i Foraaret 1608 begyndte Hexeriet i Hans Kræmmers Hus. Først plagede den Onde Hans og hans Kone en Nat ved at klukke som en Høne i deres Seng, og saa overfaldt han deres lille Pige en Nat, efter Hans Kræmmers Kone Ane havde seet ham i Gaarden som en Skrubtudse med lange Ben. Flere af de andre Børn og Tjenestpiger blev saa plaget paa mange Maader, men værst blev dog Hans Kræmmers Morbrodersøn Jakob plaget. Jakob var dengang en Dreng paa 12 Aar og var, efter Beretningerne, skikkelig i alle Maader. Denne Dreng maatte lide meget og blev en Dag ført ud i Gaarden, hvor han blev hævet halvanden Alen fra Jorden og hængte der i Luften med oprakte Arme, aabne Øine og sammenkneben Mund, og uagtet Konen og Husfolkene trak i hans Ben, for at faa ham til Jorden, blev han dog hængende i Luften, til de Alle faldt paa Knæ og bad for ham, saa slap han ned paa Jorden igjen og sagde: «Nu haaber jeg, det bliver godt med mig igjen; da I faldt paa Knæ i Gaarden, maatte han vige, og han foer da fra Brønden op paa Vedhammeren.» Da de spurgte ham, hvem det var der maatte vige, sagde han: «Det var den lede Aand, Satan selv, der maatte vige.» Disse Plagerier vedbleve i længere Tid, og der fortælles mange utrolige Ting, som skete i Huset. Drengen paastod, at den onde Aand havde sagt til ham, at han i 14

---

¹⁾ Nuværende Vestergade.

Aar havde forfulgt hans Husbond, men intet Ondt kunnet gjøre ham, fordi han Dag og Nat havde den store Mand (Vorherre) i sine Tanker, men nu plagede han Drengen istedetfor ham. Medens dette Uvæsen dreves, havde Hans Kræmmer en Tid været reist bort til Tydskland, og da han kom hjem og hørte herom, lod han bede fra alle Prædikestole i Omegnen om Befrielse fra denne Elendighed, og i sit eget Hus lod han tre Søndage i Rad holde Bede- og Fastedag. Imidlertid vedblev Plageriet paa mange Maader; snart viste den onde Aand sig som en Præst, og de troede imellem, naar han kom, det var Hr. Hans Kyse¹⁾ fra Karlslunde eller Hr. Mads fra Herfølge²⁾. Undertiden viste han sig i andre Skikkelser, som en Hund, en Ravn eller en Gaas, og det var ikke alene Drengen Jakob som han plagede, det var næsten alle i Huset, og naar der kom Fremmede, da ogsaa dem. Endelig, da der dog blev lidt Standsning i Plagerierne, blev der holdt Takkebøn i alle Egnens Kirker. Men længe varede Freden ikke; den onde Aand kom snart igjen med et stort Bulder og Mørke over Huset, saa at Alle styrtede i Angst til Jorden. Denne Gang var det Hans Kræmmer selv, han plagede; han var syg og mente ikke, han skulde leve ret længe. For flere i Huset viste atter den Onde sig i forskjellige Skikkelser, og fra 11 til 2 laa han hver Dag paa Hans Kræmmer saa tung som en Kornsæk, og daarligere og daarligere blev han, saa at han lod bede for sig i Byens og Omegnens Kirker. Konen kjørte selv til Præsten i Nordrup Hr. Jakob³⁾ og bad ham holde Bøn for dem,

¹⁾ Hr. Hans Pedersen Kiuse eller Kyse var 1577 beskikket til Sognepræst i Karlslunde og Kagstrup. Kongens Brev til Sognemændene i Karlslunde og Kagstrup af 1577, 21de August, paalægger dem strængelig at annanne den beskikkede Sognepræst Hr. Hans Pedersen Kiuse, der var udnævnt i Stedet for den forrige, som for nogen Tid siden var død. Nogle af dem havde nemlig vægret sig herved, af ingen anden Grund, end at der var en gammel Præsteenke, som vilde giftes, og de vilde ingen anden have til Præst, end den hun fik til Mand. (Ny kirkehist. Saml., IV, 392—3).

²⁾ Vistnok Hr. Mads Clausen, Medhjælper hos Hr. Claus Christoffersen Lyskander.

³⁾ Hr. Jakob Madsen, † 1632.

men paa Veien blev Vognen pludselig saa tung, at Hestene neppe kunde slæbe den, men endelig, efter at have gjenne-gaaet meget Kogleri, kom hun dog hjem. Hans Kræmmer blev dog ikke bedre men værre og værre, og Hexeriet i Huset tog snarere til end af; snart myldrede det med store Rotter omkring baade i Stuer og Senge, snart hørtes en Skoggerlatter, uden at man vidste, hvorfra den kom, og snart blev Hans Kræmmer draget af sin Seng op paa Loftet og kunde ikke før den fjerde Nat komme i sin Seng igjen. Endelig blev Hans Kræmmer befriet for den onde Aand, men saa foer han i et af Børnene, en lille Dreng, som led meget og imellem blev stillet paa Hovedet midt paa Gulvet. Ogsaa Konens Moder, som var i Huset, plagedes stærkt.

Hans Kræmmer troede, ligesom de fleste Folk paa hans Tid, at al denne Ulykke var ham og hans paaført ved Trolddom, og, som det sædvanlig gik dengang, kastedes Mistanken paa en eller flere Personer, som da bleve ansete for Hexe og maatte opofres, enten de vare skyldige eller ei.

En Krambodkarl Jakob, som en Del Aar havde tjent hos Hans Kræmmer, var reist til Travemünde, og var der bleven spaaet af en Taterkvinde, som tillige havde fortalt ham om, hvordan det gik til hos Hans Kræmmer i Kjøge, og at en ond Kvinde, som var vred paa Hans for en Gaardhandels Skyld, havde indført Djævelen i hans Hus. Da Jakob kom hjem, fortalte han Hans Kræmmer dette, og saa var han jo strax vis paa, at alt det Onde, de led, kom fra Johanne Thomsdatter.

Ved den Tid var en Kone fra Egøie, Boel Peders, anklaget for, med sin Datter at have øvet Trolddom og opmanet Djævelen, og disse havde nævnt Johanne Thomsdatter som deres Medskyldige, og da hun altsaa var anset for at være en Hex, saa troede de fleste, da Hans Kræmmer anklagede hende for at være Skyld i al den Trolddom, som var gaaet for sig i hans Hus, at hun ganske vist var skyldig.

I Mai 1612 blev Johanne fængslet og sat i Raadstukjælderen, og Sag anlagt imod hende. Efter de Vidnesbyrd, som fremførtes imod hende, blev hun dømt skyldig, fordi Overtroen i de Tider var saa stor, at næsten Alt antoges for sandt, som

de Kvinder beskyldtes for, der vare ansete for Hexe. Mange Vidner traadte op imod hende, deriblandt flere Præster, som Herredsprovsten Hr. Claus i Herfølge¹⁾, Hr. Knud Kolding²⁾ i Roskilde og Hr. Peder³⁾ i Ringsted.

Maaske har Johanne dog selv troet at staa i Forbindelse med den Onde og virkelig ment at være Skyld i alt Plageriet i Hans Kræmmers Gaard. At det forholder sig saaledes, maa man jo næsten tro, da hun ikke alene tilstod at være skyldig i hvad hun beskyldtes for, men ogsaa angav flere andre Kvinder, som vare hendes Medskyldige. Af Forhørene, som bleve nedskrevne i Kjøge Tingbog, har man seet, at hun bekjendte to Gange at have manet Djævelen op, første Gang af Brønden i hendes egen Gaard, anden Gang, i Overværelse af mange flere Hexe, af en Bæk tæt udenfor Kjøge By, begge Gange i Skikkelse af en Rotte, som blev baaret ind i Hans Kræmmers Hus. Det fortælles, at da Fanden ikke strax vilde komme op af Bækken, men lod dem vide, at han havde Horn i Panden, gik den ene af Kvinderne, Mette Banghors, bort og hentede en Jydepotte, som hun satte omvendt paa sit Hoved, og gav sig saa til atter at mane og sagde: «Nu skal Du komme, gamle Erik⁴⁾), for har Du to Horn, saa har jeg tre.» Og derefter maatte Fanden op af Vandet.

Det er næsten uforstaaeligt, at for ikke mere end halvtredie Hundrede Aar siden dømte Retten Mennesker fra Livet efter saadanne forrykte Beskyldninger og Bekjendelser, som komme frem i disse mange Hexesager. Men hvor urimeligt det end forekommer os, saa blev dog Johanne Thomsdatter herfor dømt fra Livet og brændt den 11te September 1612,

1) Claus Christoffersen Lyskander, kongl. Historiograph siden 1616, † 1623.

2) Findes ikke blandt Sognepræsterne i Roskilde i Wibergs Bidrag til en dansk Præstehistorie, derimod nævnes blandt nederste Kapellaner til Domkirken S. 641 Morten Pedersen Colding.

3) Hr. Peder Krage, Præst til Ringsted og Benløse 1596 til sin Død 1638. S. S. Side 624.

4) Jeg har i min Barndom hørt, at en Tamp, eller noget hvormed Børn fik Prygl, kaldtes Mester Erik, og da heraf sees, at Fanden kaldes gamle Erik, maa altsaa, hvad der udretter noget Ondt, kaldes Erik.

tilligemed 2 andre Kvinder¹⁾, samt den enes Datter og Johanne Thoms Tjenestepige. Aaret efter dømtes endnu 7 Kvinder²⁾ fra Livet for samme Sag, hvoraf de 3 bleve brændte.

Fjerde Kapitel.

Gammelkjøgegaard efter Birthe Billes Død.

Efter Jomfru Birthe Bille har der intet Testamente været, og hendes Eiendomme blev da delt mellem de mange Arvinger der var efter hende, saa at Gammelkjøgegaard og dens Tilliggende en Tid blev Fælleseiendom for alle Birthe Billes Arvinger, og det hele vistnok styredes sammen, men hver enkelt dog eiede sin lille Del af det hele. Store har Jordeiendommene neppe været, dog hørte ved Birthe Billes Død, foruden Gammelkjøgegaards Hovedgaard, endnu et øde Møllested paa Salby Mark og fem Gaarde og én Del Huse i Sønder-Gammelkjøge By til Gammelkjøgegaard, altsaa omtrent den hele By, som den var, da Gammelkjøgegaard blev oprettet til Stamhus, og maaske endnu andet Gods. Lisbeth eller Birthe Bille (dog rimeligst den første) kom i Besiddelse af Sønder-Gammelkjøge By, som endnu lidt ind i det syttende Aarhundrede hørte til Egøiegaard, som fulgte med Øster-Vallø, hvilket jeg har seet af et Skjøde, dateret 1616 4de Mai³⁾, fra Holger Rosenkrands Jørgensen⁴⁾ til Rosenholm til Fru Ellen Marsvin, paa Øster-Vallø og Egøiegaard med alt Tilliggende. Heraf sees tillige, at

---

1) Disse Kvinder vare Boel Peders af Egøie med sin Datter og Mette Banghors samt med Johanne Thoms hendes Tjenestepige Kirsten Larsdatter.

2) Annicke Christoffers, Valdborg Bødkers (som flygtede), Karen Eriks, Anne Olufs, Else Holtugs, Birgitte Rokkemagers og Mette Navnes.

3) Skjødet er i Vallø Archiv.

4) Holger Rosenkrands den lærde f. 1574, 14de Decbr., † 28de October 1642. * Sophie Brahe.

der dengang har været 7 Gaarde og 6 Huse i Sønder-Gammelkjøge By, som laa under Øster-Vallø. Rimeligvis har Lisbeth Bille købt eller tilbyttet sig de 5 af disse Gaarde med Huse, og det er da disse 5 Gaarde, Gammelkjøge By længe har haft, og de to andre af Byens Gaarde ere maaske blevne ved Egøiegaard eller Øster-Vallø, og Christen Skeel har da købt disse 2 Gaarde af Sønder-Gammelkjøge By, da han købte Øster-Vallø og Egøiegaard med Gods¹⁾, og det er da disse Gaarde, som er det Gods i Sønder-Gammelkjøge By, han i et Brev d. Vallø 25de Marts 1651²⁾ til Hans Mortensen Ridefoged ved Øster-Vallø omtaler, som det Gods i Sønder-Gammelkjøge By, han har købt af Hans Mortensens Husbond. Disse to Gaarde af Sønder-Gammelkjøge By kom vistnok aldrig til Gammelkjøgegaard, men hvor de bleve af, veed jeg ikke, dog har jeg tænkt som muligt, at disse to Gaardes Jorder kan være den Jord mellem Billesborg Skov og Gammelkjøge Byes Marker, som drives under Billesborg³⁾ Hovedgaard; forholder dette sig saaledes, har Christen Skeel, efter at have faaet disse Jorder med Øster-Vallø Gods, lagt dem under Egøiegaard, da han flyttede den fra Egøie By ned til Skoven, hvor den nu ligger, og kaldte den Rudholt efter sin første Hustru Birgitte Rud.

Noget efter Jomfru Birthe Billes Død forsøgte en af Arvingerne Falk Gjøe Henriksen til Hvidkilde, som var gift med Karen Bille, en Datter af Birthe Billes Broder Markus Bille og Susanne Brokkenhus⁴⁾, at afkøbe de andre Arvinger

¹⁾ I Skjødet fra Fru Chirstine Munk til Christen Skeel og hans Børn paa Øster-Vallø med Gods, som findes i Vallø Archiv og er dat. 1ste Mai 1651, regtes hvad der af Gammelkjøge By laa under Øster-Vallø for 3 Gaarde, som vare fordelte i 7 forskellige Dele.

²⁾ Brevet er i Vallø Archiv. Skjødet paa Øster-Vallø er først udstedt 1ste Mai 1651 af Fru Chirstine Munk til Christen Skeel, men ved Købecontract har han nok tidligere faaet Øster-Vallø, og Fru Chirstine Munks Ridefoged har da endnu været paa Øster-Vallø 25de Marts 1651, uagtet Christen Skeel dengang har eiet Øster-Vallø, som maaske endnu dengang ikke var afleveret til ham.

³⁾ Denne Gaard kaldtes først Egøiegaard, derefter Rudholt og tilsidst Billesborg.

⁴⁾ Datter af Eiler Brokkenhus til Nakkebølle og Birthe Friis; hendes Stifmoder var Aune Bille, Søster til Jomfru Birthe Bille.

deres Dele af Arven, og fik ogsaa samlet største Delen af Jomfru Birthes efterladte Jordegods, men beholdt ikke dette ret længe. Endnu 1640 samlede Falk Gjõe Godset om Gammelkjøgegaard og fik dette Aar 20de Mai af Vincens Bille hans Part i den øde Gaard i Gammelkjøge By¹⁾. Denne Falk Henriksen Gjõe til Hvidkilde var Søn af Henrik Gjõe til Torbenfeldt og Turebygaard og Birgitte Brahe²⁾. Han var født 8de Jan. 1602 og blev Hofmester paa Sorø Akademi og Befalingsmand paa Børlumkloster. Da hans Kones Broder Eiler Bille døde ugift 1649, blev Falk Gjõe Eier baade af Hvidkilde og Nakkebølle. Han døde 1653 17de Septbr., og hans Hustru Karen Bille 1670, og deres Søn Geheimeraad Markus Gjõe til Hvidkilde og Brahesborg blev en i sin Tid meget anseet Mand.

Allerede 8de Febr. 1641 udstedte Falk Gjõe til Hvidkilde paa Sandholt et aabent Brev³⁾ til Christen Skeel til Holbækgaard, underskrevet af ham selv og til Vitterlighed af Jørgen Brahe⁴⁾ til Hvedholm, Befmd. paa Hagenskov, og Henning Valkendorf⁵⁾ til Glorup, Bfmd. paa Odensegaard, paa al Falk Gjøes Anpart i Nørre-Gammelkjøgegaard og Bøndergods samt det øde Møllested paa Salby Mark, «som ham enten til Arv er tilfaldet eller han sig af Medarvingerne har tilforhandlet.» Disse Parter⁶⁾, han eiede i Gammelkjøgegaard og Gods, skriver han, ere følgende, salig Markus Billes⁷⁾, salig Fru Anne Billes⁸⁾,

1) Brevet, hvorved Vincens Bille overlader Falk Gjõe sin Del i den øde Gaard i Gammelkjøge By, af 20de Mai 1640, findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

2) Datter af Axel Brahe til Elved, D. R. R., og Mette Gjõe.

3) Brevet er i Gammelkjøgegaards Archiv.

4) Søn af Steen Brahe til Knudstrup etc., D. R. R., † 1620, og Birthe Rosenkrands. Jørgen Brahe † 1677, * 1615 14de Juni Anne Gyldenstjerne.

5) H. Valkendorf til Glorup, Lensmand paa Odensegaard, † efter Marts 1649, * Anne Brokkenhus.

6) Hver Broderlod angives til 19 $\frac{1}{2}$ Skp. Byg, 4 opm. Skp. Havre, $\frac{1}{2}$ af fire Lam, $\frac{1}{2}$ af 4 Gjæs, $\frac{1}{2}$ af 4 Par Høns aarlig, dernæst hvad der tilfaldt hver af Gaardene og Husene i Gammelkjøge By.

7) Birthe Billes Broder.

8) Søster til Jfr. Birthe Bille, * Eiler Brokkenhus.

salig Henning Billes¹⁾ og deres Arvingers, som er dem tilfalden efter, «min salig Faster Jomfru Berete Bille». Endnu nævner han følgende Parter, som han eier i denne Eiendom, Jens Billes, Hans Billes og Eiler Holks Parter efter deres Fader salig Steen Bille²⁾. Det er disse nævnte Dele af Gammelkjøgegaard og Gods, Falk Gjõe i det aabne Brev kalder «min Gaard og dens tilliggende Gods». Han har altsaa været Eier af den væsentligste Del af Gammelkjøgegaard og Gods. Mod Slutningen af det aabne Brev skriver Falk Gjõe: «Og skal dette mit Brev være ham (Christen Skeel) saa godt som et fuldkomment Skjøde, hvilket jeg lover at give ham med det allerførste.» Dette Løfte indfrieede Falk Gjõe ved den 11te August 1641 paa Vallø at udstede Skjødet³⁾ til Christen Skeel paa det Gods, han ved det aabne Brev af 8de Februar 1641 havde solgt ham.

Da Christen Skeel saaledes havde faaet ved Kjøb fra Falk Gjõe den største Del af Gammelkjøgegaard og Gods, vedblev han at samle Godset, til han eiede den hele Eiendom. Fra Vincens Bille til Valbygaard fik han saaledes ved Skjøde d. Valbygaard 1ste Mai 1642⁴⁾ Vincens Billes salig Faders⁵⁾ Lod i Gammelkjøgegaards Hovedgaard, som var tilfaldet hans Børn i Arv efter salig Jomfru Beritte Bille, og foruden Broderloden i Hovedgaarden fik han ogsaa Gods i Gammelkjøge By. Ved dette Skjøde fra Vincens Bille fik Christen Skeel tillige den 6te Part af sl. Steen Billes Arv efter Jfr. Birthe Bille, som var tilfalden Karen Bille⁶⁾.

Nogle Dage efter at dette Skjøde var udstedt fik Christen Skeel sig atter tilskjødet 7de Mai 1642⁷⁾ fra Anders Bille⁸⁾

¹⁾ Var Broder til Jomfru Birthe Bille og eiede Vreilevkloster, * Sophie Munk, alle hans Børn døde ugifte.

²⁾ Birthe Billes Broder til Billesholm i Skaane, * Riborg Lindenov.

³⁾ Skjødet findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

⁴⁾ Skjødet er i Gammelkjøgegaards Archiv.

⁵⁾ Vincens Billes Fader var Jens Bille til Gjorsløv.

⁶⁾ Karen Bille var Datter af Steen Bille, † ugift.

⁷⁾ Skjødet er dateret Kjøbenhavn og findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

⁸⁾ Anders Bille til Damsbo, Marsk, D. R. R., Søn af Jfr. Birthe Billes Broder Erik Bille til Rønneholm. Fra denne Anders Bille til Damsbo nedstamme Billerne, som nu leve i Danmark, men ikke Bille Braherne.

til Damsbo, Bfmd. paa Øsel, en fuld Broderlod af Arven efter Jomfru Birthe Bille. Med Anders Billes Del af Gammelkjøgegaards Eiendom, som var den 5te Broderlod, antager jeg, Christen Skeel blev Eier af hele Gammelkjøgegaard og Gods, saa stort eller saa lille, som Jomfru Birthe Bille efterlod det ved sin Død.

Uagtet Christen Skeel ikke var med at tage Arv efter Jomfru Birthe Bille, saa var han dog i Slægt med hende, idet hans Farmoder Margrethe Brahe var kjødeligt Søkendebarn til Jomfru Birthe Bille. Familieforholdet vil sees af efterfølgende lille Optegnelse:

Claus Bille til Lyngsgaard,
D. R. R., * Elisabeth Ulfstand.

<p style="text-align: center;">Jens Bille til Billesholm, * Karen Rønnev til Hvidkilde.</p>	<p style="text-align: center;">Beate Bille, * Otte Brahe til Knudstrup, D. R. R.</p>
<p>Elisabeth Bille til Nørre-Gammelkjøgegaard.</p>	<p style="text-align: center;">Margrethe Brahe, * Christen Skeel til Fusinge, D. R. A.</p>
<p>Birthe Bille, efter Søsterens Død til Nørre-Gammelkjøgegaard.</p>	<p style="text-align: center;">Albert Skeel til Fusinge etc., D. R. R., * Birgitte Friis.</p>
	<p style="text-align: center;">Christen Skeel til Fusinge, Gammelkjøgegaard, Vallø etc., D. R. R., * 1) Birgitte Rud, 2) Margrethe Lunge.</p>

Christen Skeel.

Christen Skeel var Søn af Rigsraad og Rigsadmiral Albert Skeel til Fusinge, som var Befalingsmand paa Riberhus, og Fru Birgitte Friis¹⁾. Han blev født 27de Juni 1603 paa Riberhus og blev der hos sine Forældre i to Aar, og kom saa

¹⁾ Datter af Niels Friis til Hesselager, Bfmd. paa Tranekjær, og Fru Wibeke Gyldenstjerne.

1605 til sin Farmoder Fru Margrethe Brahe¹⁾, salig Christen Skeels til Fusinge, som med stor Kjærlighed opdrog sin lille Sønsøn til hans 8de Aar, da han, ifølge sine Forældres Ønske, maatte forlade hende og drage hjem til Riberhus, hvor han tilligemed sine to Brødre Christoffer og Otte Skeel²⁾ gik i Ribe Skole paa niende Aar. Her gjorde han god Fremgang i Lærdom og gode Sæder og blev, allerede da han var 16 Aar, sendt tilligemed sine to Brødre, under en Hovmesters Opsigt, den 23de Febr. 1619 til fremmede Lande, for at besøge forskellige Høiskoler. Først studerede han i Giessen et Aarstid, gik saa efter Faderens Bestemmelse 1620 i April til Tübingen, hvor de kom ind i det fyrstelige Collegium. Da de havde studeret her et Aarstid, havde Christen Skeel den Sorg, at hans Broder Christoffer Skeel og Hovmesteren døde. Strax herefter sendte Albert Skeel Mag. Jakob Sperling³⁾ ned til Tübingen, for at være Hovmester for hans to Sønner, og under dennes Opsigt vedblev Christen Skeel tilligemed sin Broder Otte flittigt at studere i Tübingen, til de, efter at have været der næsten tre Aar, bleve hjemkaldte af Faderen. 1623 i Januar kom Christen Skeel tilligemed Broderen hjem og blev hos sine Forældre i tre Maaneder, men fik saa atter Tilladelse med sin Broder at reise udenlands ifølge med en ny Hovmester, «hæderlig og høilærd Mand» Frederik Andersen⁴⁾. I lidt over 4 Aar opholdt Christen Skeel og hans Broder sig i Nederlandene, England, Frankrig og Italien og brugte Tiden godt til forskjellige Studier.

Den 8de Marts 1627 kom Christen Skeel hjem igjen til sit Fædreland, til stor Glæde for sine Forældre; men ret længe gav han sig ikke Ro til at leve i Hjemmet. Hans Kjærlighed til Folk og Fædreland var for levende, til at han kunde sidde stille nu, da Landet, efter at Kong Christian d. 4de

---

¹⁾ Datter af Otte Brahe til Knudstrup, D. R. R. og Befmd. paa Helsingborg, og Fru Beate Bille.

²⁾ Otte Skeel til Hessel, Birkelse etc., f. 1605, 29de Novbr., † 1644, * Ide Lunge.

³⁾ Blev Sognepræst til St. Knuds Kirke i Odense.

⁴⁾ Blev Professor ved Københavns Universitet.

havde tabt Slaget ved Lutter am Baremberg, var prisgivet de tydske Hære under Tilly og Wallenstein. En Maaned efter sin Hjemkomst stillede han sig som Frivillig med 6 Heste til Tjeneste ved Hoffanen, som førtes af Hofmarskalk Wentzel Rotkirck¹⁾.

Medens han gjorde Tjeneste i Krigen, var han ausat i Kong Christian d. 4des nærmeste Omgivelse.

Endnu i dette Aar fik han Leilighed at anholde om Jomfru Birgitte Ruds Haand hos hendes Forældre Corfits Rud til Fugelsang og Fru Birgitte Rosensparre, og hun blev ham til-sagt samme Aar den 27de October paa Vallø.

Derefter fulgte han med Kongens Kantsler Christian Friis²⁾ til Kragerup og Hr. Tage Thott³⁾ til Kong Gustav Adolf i Sverrig i et overordentligt Ærende⁴⁾, og da der skulde underhandles om Fred i Lybek, fulgte Christen Skeel atter med Kantsleren Christian Friis og andre derhen, og da Freden 1629 var sluttet, bad han om Afsked af Kongens Tjeneste, som han ogsaa fik, og holdt saa Bryllup med sin unge, skønne Brud Jomfru Birgitte Rud i Odense den 12te Sepbr. 1630. I hened et Par Aar levede Christen Skeel herefter i Ro med sin Hustru, uden at han blev brugt i offentlige Anliggender, men i Februar 1632 fik han kongl. Befaling, at han skulde overtage Tjenesten som Lieutenant ved et af de jyske Compagnier til Hest, under Iver Nielsen Krabbes⁵⁾ Befaling. Denne

¹⁾ Wentzel Rotkirck var af en meget gammel adelig Familie i Schlesien, som regnede deres Herkomst fra de Longobardiske Konger. Han kom til Danmark 1597, var Chr. d. 4des Overstaldmester og blev Hofmarskalk.

²⁾ Christian Friis til Kragerup, f. 4de November 1581, gift 1614 med Barbara Wittorp. Han var D. R. R. og Kongens Kantsler, † 1ste October 1639.

³⁾ Tage Thott til Eriksholm, D. R. R., født 27de Mai 1580, † 3die April 1658. * 1) 1606 Helvig Rantzau, D. af Breide R. og Fru Sophie Rosenkrands. 2) 1615 Chirstine Urup, D. af Ove U. og Fru Chirstine Kaas.

3) 1623 Karen Gyldenstjerne, D. af Knud G. og Fru Øllegaard Hvitfeldt. 4) 1633 Jytte Gyldenstjerne, D. af Laxmand G. og Fru Margrethe Friis.

⁴⁾ Dette staar anført i Christen Skeels Ligprædiken.

⁵⁾ Maaske den Iver Nielsen Krabbe, som eiede Kongstedlund og var gift med Dorthe Juel Ivers Datter, og var en Søn af Niels Krabbe til Veslevgaard etc. og Wibeke Ulfstand.

Charge havde han i 6 Aar, og blev saa af Rigets Raad og Adelen 1638 udvalgt til Landcommissair for Jylland, og 1645 for Sjælland. Dette Aar havde han den store Sorg at miste sin Hustru Birgitte Rud, som var en from og gudfrygtig Kvinde¹⁾. Paa sin Fædrenegaard Fugelsang paa Lolland blev hun født den 31te August 1612 og blev opdraget hjemme hos sine Forældre tilligemed sin Søster Helvig Rud²⁾ og blev fra de unge Aar af holdt til Gudsfrygt. Kun 15 Aar gammel blev hun trolovet med Christen Skeel til Fusinge 1627, og den 12te Septbr. 1630 stod hendes og hendes Søster Helvigs Bryllup i Odense. Samme Aar var hendes eneste Broder Otte Rud død den 2den Febr., og hendes Fader den 5te Febr., hvorfor det var hendes Moder Fru Birgitte Rosensparre³⁾ som holdt deres Bryllup.

Det sagdes om Christen Skeels og Birgitte Ruds Ægteskab, som varede i næsten 15 Aar, at det var «idel Leg og Skjemt i et jordisk Paradis».

Hun var en fin, from og ydmyg Kvinde, som var mild og omgængelig mod alle baade høie og lave, og roses for sit Forhold til Tjenestefolkene og Bønderne.

Morgen, Middag og Aften bad hun knælende til Gud, og hver Dag Morgen og Aften holdt hun Bøn med Tjenestefolkene. Hun beskjæftigede sig meget med gudelig Læsning og kunde mange Psalmer udenad. Og som hun havde lært af sin fromme Moder at øve sig i Gudsfrygt, saa lærte hun ogsaa sine egne og sin afdøde Søsters⁴⁾ Børn tidlig at vende Tankerne til Gud. Imod de fattige og forladte var hun mild og rundhaandet og lod ingen gaa utrøstet bort fra sig. Ved de Gaarde, hun og hendes Mand eiede, oprettede de milde Stiftelser, og altid tænkte hun kjærligt paa dem som led Nød.

¹⁾ Se hendes Ligprædiken af Biskop Brochmand.

²⁾ Helvig Rud blev gift med Gregers Krabbe til Tostelund og Enggaard, D. R. R., Admiral og Statholder i Norge. Hun † 1649.

³⁾ Datter af Oluf Rosensparre til Skarholt og Vallø, D. R. R., og Lisbeth Gyldenstjerne.

⁴⁾ Vistnok Mette Ruds Børn. Mette Rud † paa Skarholt 1632, 25de Febr. og efterlod Børn, som ikke vare voxne, *Niels Trolle til Trolholm.

Hun havde faaet 10 Børn¹⁾, foruden det 11te, som hun satte Livet til for, da hun døde uforløst Pintsedag den 25de Mai 1645.

Medens Fru Birgitte Rud gik med sit 11te Barn, blev hendes Husbond syg i lang Tid, og siden hendes Moder, hvilket gjorde, at hun anstrængte sig over Evne med Nattevaagen, Angst og Uro. Den 27de April 1645 døde hendes kjære Moder, den 9de Mai tog hun Alterens Sakramente, den 13de Mai blev hendes Moder begravet, og den 24de Mai talte hun til sin Husbond om, at hun var alvorlig syg²⁾. Nu blev der bedt fra Prædikestolen i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn for hende, men hendes Svaghed, som hun bar mild og taalmodig, tiltog stadigt. Under sine tunge Lidelser sagde hun ofte: «O Jesu lille, Dig aldrig fra mig skille, O Du Guds Lam, som bar Verdens Synd, forbarm Dig over mig, O Jesu lille, kom mig til Hjælp og Trøst.» Hun takkede sin Husbond for al hans Kjærlighed og bad Gud velsigne hendes egne og hendes Søsters Børn. Kort før hun døde, sagde Fru Anne Lykke³⁾ til hende: «Du er jo vis paa, at hverken Død eller Liv eller nogen Ting skal skille Dig ved Guds Kjærlighed, som er i Christo Jesu vor Herre.» Herpaa svarede hun «det er jeg vis paa,» og kort derefter sov hun hen.

4de⁴⁾ Juli 1649 blev Christen Skeel Rigsraad og nedlagde saa sin Bestilling som Landcommissair for Sjælland og Jylland, men blev Lensmand over Tyggevelde Len 1650.

1649 den 30te Mai havde han begjæret Fru Margrethe Lunge, salig Mogens Billes Enke, tilægte, og da hun gav ham

1) 3 Sønner og 7 Døttre, af hvilke 3 levede, da Moderen døde: Otte Skeel, Birgitte Skeel og Birthe Skeel. De døde vare Albert, Corfits, Birthe, Birgitte, Karen, Helvig og Lisbeth Skeel.

2) Dette, som hvad jeg skriver om Birgitte Ruds Sygdom og Død, er taget fra hendes Ligprædiken af Biskop Brochmand.

3) Fru Anne Lykke, gift med Peder Gersdorff til Søbygaard, en Broder til Righshofmesteren. Peder Gersdorff blev 1650 Landcommissarius i Jylland, og 1651 ⁹/₈ blev han begravet i Viborg. Tilstede ved Birgitte Ruds Død var, foruden Fru Anne Lykke, Fru Birthe Friis, Christen Skeels Moder.

4) I C. S. Ligprædiken staar, at han gjorde sin Ed som Rigsraad 4de Juli 1649.

sit Jaord, bleve de trolovede paa Gavnø¹⁾ 20de Juli og holdt Bryllup paa Vallø den 28de October 1649.

1652 var han i Norge for at dømme i de Sager, som blev førte for den norske Herredag, og Aaret efter blev han, tilligemed Niels Trolle²⁾, udnævnt til Generalcommissair for Danmark.

Henimod fire Aar havde Christen Skeel levet i et lykkeligt Ægteskab med Margrethe Lunge, som havde født ham to Sønner, Mogens og Albert Skeel, da hun til hans store Sorg døde i Oktober 1653³⁾. Hun var en Datter af Jørgen Lunge⁴⁾ til Odden og Birkelse og Sophie Brahe⁵⁾, og var født i Mai 1616 paa Elfsborg Slot i Sverrig, hvor hendes Fader var Befalingsmand, medens Kong Christian d. 4de havde det inde.

Da hun var to Aar gammel, døde hendes Fader, og hun blev opdraget hjemme hos Moderen med sine Søkende i Guds frygt og Tugt. Ikke alene af sine Nærmeste, men af alle som hun kom i nærmere Forhold til, var hun meget afholdt, for hun var et forstandigt og omgængeligt Menneske. 1646, da hun var 30 Aar gammel, giftede hun sig med Mogens Bille⁶⁾ til Tirsbæk, Lensmand paa Koldinghus, og levede med ham i noget over halvandet Aar, til han døde. Kort efter Mogens Billes Død døde ogsaa deres lille Søn Jørgen Lunge Bille. Da hun siden blev gift med Christen Skeel, levede de meget lykkeligt sammen⁷⁾. Hun var en dygtig Kone, styrede

¹⁾ Margrethe Lunges Søster Sidsel Lunge var gift med Henrik Lindenov, som dengang eiede Gavnø.

²⁾ Niels Trolle til Trolholm (nuværende Holsteinborg) f. 1599, 20de Decbr., † 1667, 20de Septbr., Admiral, D. R. R., Lensmand i Roskilde, * 1) Mette Rud 1626, 23de Juli, D. af Corfits Rud og Fru Berette Rosensparre, * 2) Mette Rosenkrands Holgers Datter 16de Oktober 1636.

³⁾ I Kjøge Kirkebog staar anført, at Fru Margrethe Lunge blev begravet i Kjøge Kirke 28de Oktober 1653.

⁴⁾ Jørgen Lunge var D. R. M.

⁵⁾ Sophie Brahe var Datter af Steen Brahe til Knudstrup etc., D. R. R. og Birgitte Rosenkrands.

⁶⁾ Mogens Bille til Tirsbæk, f. 1617, 23de Jan., † 1648, 25de April, var Søn af Henrik Bille til Tirsbæk og Billeskov og Lisbeth Bryske. * 1646 med Margrethe Lunge.

⁷⁾ Hvad jeg skriver om Margrethe Lunge, er taget af hendes Ligprædiken.

Huset og Tjenestefolkene med Forstand og søgte altid at føie sig efter sin Mands Sind og gjøre hans Villie, og han paa-skjønnede hende ogsaa meget og var saare bedrøvet, da hun døde. Af de to Sønner, hun havde med Christen Skeel, levede kun Mogens, Albert døde lille. I længere Tid var Margrethe Lunge svagelig efter sin sidste Søns Fødsel ¹⁾, og daarligere blev hun, da hendes Søster Fru Anne Lunge ²⁾ blev syg og døde hos hende paa Tryggevelde. Strax efter reiste hun til Kjøbenhavn til sin Søstersøn Christen Skeels ³⁾ til Soestrup Bryllup med Birgitte Rosenkrands, og derfra til Kjøge, for at være med ved sin Søsters Begravelse, og fulgte saa Liget til Herfølge Kirke og tog tilbage til Kjøge med sine Søskende.

I nogle Dage var hun og hendes Husbond saa samlede paa Gammelkjøgegaard, men den 14de Septbr. reiste Christen Skeel til Kjøbenhavn i Kongens Ærende, og da Fru Margrethe havde taget Afsked med ham og han var reist, begav hun sig en Time efter paa Veien til Tryggevelde; men da hun kom udenfor Kjøge Port, begyndte en voldsom Feber at ryste hende, og paa Veien maatte hun bæres ind i et Hus, men hen ad Aften kom hun dog med stor Besvær til Tryggevelde, hvor hendes Husbond, da han kort efter kom hjem, fandt hende meget daarlig og afkræftet. Selv beredte hun sig til Døden og ventede, at det snart var forbi her paa Jorden for hende, men da Feberen noget efter forlod hende, blev hun dog lidt bedre, men var kun svag og laa mest til Sengs. Imidlertid var Christen Skeel taget til Kjøbenhavn til Herredagen, og da hun længtes efter at være med ham, lod hun sig bære i en Seng derind og var hos ham, til han forlod Byen og lod hende bære i en Stol til Vallø og fulgte med hende, og saa vare de sammen en kort Tid paa Vallø, i hvilken Tid hun havde det noget bedre, hvorfor de fulgtes ad til Alters i Her-

¹⁾ Albert Skeel blev født 18de Juli 1652.

²⁾ Fru Anne Lunge blev begravet i Kjøge Kirke 7de Septbr. 1652.

³⁾ Christen Skeel til Soestrup (nuværende Scheel), kaldet den rige Skeel, R. af D., Geheimeraad, Stiftsbeholdningsmand i Viborg, f. 1623, 23de Jan., † 1687, 23de Marts, * 1652 med Birgitte Rosenkrands, Datter af Palle Rosenkrands til Krænkerup og Lisbeth Lunge Jørgens Datter, † 1677.

følge Kirke den 14de August og kjørte samme Dag til Tryggevelde. Ogsaa her var der som et lille Lyseglimt i hendes lange, mørke Sygdomstid, men det varede kun kort; allerede den 26de August blev hun atter meget syg og reiste sig saa aldrig mere fra sit Sygeleie. Medens hun laa og led meget med stor Taalmodighed, kom hendes kjære Søstre Fru Lisbeth Lunge¹⁾, Fru Ide Lunge²⁾, Fru Sidsel Lunge³⁾, og hendes Søsterdatter Jomfru Viveke Skeel⁴⁾ til hende, og de to sidste bleve saa hos hende til hendes Død. Mange af hendes Venner og Slægtninge kom reisende langveisfra for at se hende før hendes Død, og hendes Naboer, Vincents Bille⁵⁾ og Fru Anne Grubbe⁶⁾, Fru Birgitte Thott⁷⁾ og Fru Sophie Ranzou⁸⁾ vare ofte hos hende og hjalp til at pleie hende i hendes svære Sygdom. Saa godt var hun lidt, at mange Mennesker fra de omliggende Kjøbstæder og fra Landet kom til hende og vaagede hos hende og gik hende tilhaande. Medens hun laa i sin sidste Sygdom, talte hun med sine Stifdøtre Birgitte og Birthe Skeel, som hun holdt meget af. Hun bad dem, naar de nu efter hendes Død kom fra deres Faders Øine til deres Venner, de da ikke maatte glemme at frygte Gud, rette sig efter dem de vare hos, og mindes de Formaninger de havde hørt, saa vilde Gud ikke forlade dem. Birgitte, som var den ældste, bad hun skrive til sin Broder Otte Skeel og hilse ham fra hende, og velsignede dem alle. Sin egen lille Søn Mogens tog hun ofte op i sin Seng og lærte ham at læse sin Katekismus og mange smukke Sprog af den hellige Skrift, som hun havde lært i sin Barndom og nu ofte trøstede sig med. Hun var ligefrem og

1) Lisbeth Lunge f. 1610, † 1659, * 15de Septbr. 1629 Palle Rosenkrands til Krænkerup.

2) Ide Lunge f. 26/9 1612, † 30/10 1671. * Otte Skeel til Katholm og Birkelse, f. 29/11 1605, † 26/5 1644.

3) Sidsel Lunge f. paa Bahus 13/1 1615, † 13/3 1657. * 12/9 1641 Henrik Lindenov til Gavne, som † 8/6 1653.

4) Viveke Skeel f. 1633, † 1685. * Baron Jens Juel, R. É. etc. Hun var hans første Hustru.

5) Vincens Bille, Jomfru Lisbeth Billes Brodersøn.

6) Vincens Billes Hustru, Datter af Peder Grubbe og Ane Rud.

7) Birgitte Thott den lærde, gift med Otte Gjøe til Turebygaard.

8) Sophie R. gift med Mogens Gyldenstjerne til Søholm.

ydmyg af Sind og foragtede den daarlige Forfængelighed og Pragtsyge, som før den svenske Krig var almindelig blandt Adelen i Danmark, og bad derfor sin Husbond, at hendes Begravelse maatte blive uden al Overdaadighed, og at han vilde give de Penge, en prægtig Begravelse maatte koste, til de Fattige.

Sognepræsten i Herfølge, som hendes Husbond og hun altid gik til Guds Bord hos, Hr. Jens Søfrensen¹⁾, kom til hende og gav hende Nadveren, og med ham skiftedes Præsten i Haarløv, Hr. Hans Andersøn²⁾, til at komme til Fru Margrethe Lunge i hendes Sygdom. Tilsidst tog hun Afsked med sin Husbond og takkede ham for al Kjærlighed og Godhed imod hende, og efter at have sagt: «Tag Herre min Sjæl til Dig, evig i Dine Hænder», døde hun stille, uden stor Kamp.

Hun var velgjørende imod Trængende og gav mange en aarlig Almisse, og lod stadig bage Brød til dem hun kjendte, og gav dem Penge, naar hun saae nogen Trang. De Syge sendte hun Hjælp og klædte aarlig 12 fattige Skolebørn ved hver af hendes Husbonds Gaarde³⁾.

Den 28de Oktober 1653 blev hendes Begravelse holdt i Kjøge Kirke.

Allerede fra Foraaret 1650 havde Christen Skeel haft Tryggevelde Len og opholdt sig meget paa Tryggevelde Gaard, hvor ogsaa hans sidste Hustru døde. Efter hendes Død levede Christen Skeel nogle stille Aar og styrede sine mange Eiendomme saa godt, at de bragtes op til meget mere, end de havde været; men da den danske Regjering 1657 begyndte den ulykkelige Krig med Sverrig, var Christen Skeels Ro forbi. Det blev ham tillige med Rigsadmiralen Hr. Ove Gjedde⁴⁾, ved Krigens Begyndelse, overdraget at sørge for

1) Magister Jens Sørensen Kaalund, Sognepræst til Herfølge og Sæder fra 1645 til sin Død 1669.

2) Hr. Hans Andersen, Sognepræst til Haarlev og Himlingøie fra 1640 til sin Død 1671.

3) Det anføres i hendes Ligprædiken som en Ros for hende, at man hørte aldrig en Ed af hendes Mund, hvorefter man kan se, hvor sjældent det var, at Kvinderne dengang ikke bandede.

4) Ove Gjedde til Tommerup. R. af E., D. R. R. og Admiral; Beflmd. paa Hald, f. 17de Decbr. 1594, † 19de Decbr. 1661.

Hærens Forsyning, saalænge Krigen varede, hvilket var meget besværligt, ja næsten umuligt at udføre tilfredsstillende, da der var saa stor Mangel paa Penge i Statskassen, saa ikke de tarveligste Fornødenheder kunde tilveiebringes. Indberetningerne fra Christen Skeel og Ove Gjedde til Kongen og Rigsraadet vare derfor stadigt opfyldte med Klager over, at Soldaterne havde hverken Føde eller Klæder, hvorfor de ogsaa, især i Skaane, udplyndrede Bønderne. Paa Vaaben og Krudt var ligeledes Mangel, og Admiralen paa Holmen, som havde lagt Beslag paa Skibe, som skulde hente Korn fra Jylland, kunde ikke afsende disse, af Mangel paa Penge. En kort Tid tog Commissairerne af deres egne Penge, for at raade Bod paa alle disse Mangler, men snart kunde de ikke mere dette, og Christen Skeel bad da endnu i Aaret 1657, for ikke at miste sit gode Rygte, om at blive befriet for at styre Statens Midler, som han nu i 19 Aar havde haft med at bestille.

Forgjæves bad han ved denne Leilighed Kongen om, for disse trange Tiders Skyld, at sammenkalde hele Rigsraadet og give de gamle svagelige Medlemmer yngre, dygtige Medarbejdere. Alt blev som det var, og den svenske Kong Carl d. 10de Gustav, som, da Krigen brød ud, var i Polen med sin Hær, skyndte sig, da han hørte om de Danskes Indfald i hans Svigerfaders, Hertug Frederik den 3die af Holstens, Lande, og snart gik han med sin seirende Hær op gjennem Holsten og Slesvig ind i Nørrejylland og tænkte paa at sætte sine Tropper over til Øerne paa 60 svenske Skibe, hvilket sidste dog blev forhindret, ved at en dansk Flaade paa 30 Skibe under Admiral Henrik Bjelkes ¹⁾ Anførsel angreb den svenske Flaade og ødelagde den saaledes, at den maatte søge Havn. Men snart behøvede Carl Gustav ingen Flaade, for at føre sine Tropper over til Øerne. Frosten blev saa stærk, at gamle Folk ikke mindedes at have oplevet noget lignende, og Isen blev saa tyk, at Kong Carl Gustav gik over lille Belt med hele Hæren og slog de danske Tropper, som vare paa Fyen, og tog dem tilfange. Den 6te Februar gik den svenske Konge med Hæren

¹⁾ Henrik Bjelke til Næsbyholm og Bavelse etc., f. 13de Januar 1615, † 1683, Rigets Admiral, * Edele Ulfeld.

over Isen til Langeland, og med ham fulgte Corfits Ulfeldt. Samme Dag om Eftermiddagen 3—4 var Kongen og Krigsfolkene ovre paa Lolland. Den 7de Februar overgav Nakskov Fæstning sig, og hen ad Aften var Hæren i Sækkjøbing. Næste Dag den 8de Februar gik det fremad over Guldborgsund og Falster til Gaabense Færgested lige over for Vordingborg. Et Par Dage maatte Carl Gustav standse her, for at Folk og Heste kunde udhvile sig, og tillige vilde han her afvente Wrangels¹⁾ Ankomst med den øvrige Del af Hæren. Ved denne Tid var Christen Skeel i Kjøbenhavn, og da man der ingen Udvei vidste til at forsvare sig mod den svenske Hær, blev det bestemt at gjøre et Forsøg paa at underhandle med Carl Gustav om Fred, og det var da Righshofmesteren Joachim Gersdorf²⁾ og Rigsraad Christen Skeel, som fik det sørgelige Hverv at reise ned til den svenske Konge og tinge om Fred. Onsdagen den 10de kjørte Kong Carl Gustav i en Slæde, fulgt af 200 svenske Ryttere, over Grønsund til Vordingborg og Sjælland, for at undersøge Isen og se, hvordan han bedst skulde indrette sig, naar Hæren kom over til Sjælland, og Kong Frederik vilde vove et Slag. Paa Veien mødte de danske Commissairer, Joachim Gersdorf og Christen Skeel, ham. Ifølge med dem var det engelske Sendebud Meadowe³⁾, som kjendte Kong Carl Gustav og strax sprang af sin Slæde, og da Kongen hilste ham venligt og sagde: «Er De her Hr. Ambassadeur?» svarede: «Ja, men det som vækker endnu større Forundring hos mig, er her at finde Deres Majestæt.» Det blev saa bestemt, at de danske Commissairer skulde for det første blive i Vordingborg, og Kongen vendte tilbage til

1) Carl Gustav Wrangel, Greve Wrangel af Salmis, Friherre til Lindeberg etc. etc., f. 1613^{13/12}, † 1676. Var en stor Feltherre i 30aars Krigen og fremdeles under Kong Carl Gustav i den danske Krig, * 1640^{1/6} i Leiren ved Erfurt Anna Margretha von Haugwitz.

2) Joachim Gersdorf til Tundbyholm i Skaane, R. af E., D. R. R., var Søn af Caspar Christoffer Gersdorf til Vosnesgaard og Else Munk Christens Datter.

3) Philip Meadowe var den engelske Republiks Gesandt i Kjøbenhavn

Vaalse ved Stubbekjøbing og sendte Hofraad Coyet¹⁾ for at handle om Fredspræliminairerne.

Da en Del af Fodfolket var ankommet til Sjælland, fortsatte Carl Gustav sin Marsch fremad mod Kjøbenhavn den 11te Februar, men da Sneen laa høit, naaede Hæren den Dag kun til Allerslev. Jochum Gersdorf og Christen Skeel bad Kongen ikke drage videre frem mod Hovedstaden, da de mente at have den Fred, begge Parter kunde gaa ind paa, i Orden inden 24 Timer, men Carl Gustav tog intet Hensyn til denne Bøn og rykkede fremad. Endnu ivrigere blev han for at skynde paa Hærens Fremrykken, da han havde faaet Efterretning om, at 28 danske Compagnier, som stod ved Kjøge, havde overfaldet de svenske Forposter. Den 12te naaede den svenske Hær til Faxe, og de forreste Afdelinger laa i Enderslev. Løvedagen den 13de fortsattes Toget til Kjøge, hvorfra det danske Rytteri havde trukket sig tilbage til Kjøbenhavn. Den 14de om Søndagen blev Kong Carl Gustav i Kjøge, for at lade Tropperne udhvile sig og for at vente efter de tilbageblevne. Denne Dag kom Joachim Gersdorf og Christen Skeel gennem Kjøge, da de havde afbrudt Underhandlingerne, fordi Kongen ikke lod sig standse i sin Marsch, og fordi de Svenskes Fordringer vare altfor uhørte, og de derfor mente, de maatte drage til Kjøbenhavn og faa nye Instructioner. I Kjøge prøvede de paa hos Kong Carl Gustav at udvirke 3 Dages Stilstand, men Kongen svarede dem: «Ikke tre Timers.»

Den 15de drog Carl Gustav med Hæren til Kjøge Kro, som laa mellem Kjøge og Kjøbenhavn, men da alle Byer i en Mils Afstand fra Kjøbenhavn vare saa udpinte for at skaffe Fødevarer til Kjøbenhavns Forsyning, saa de svenske Tropper ikke kunde faa hvad de nødvendigt behøvede, drog Kong Carl Gustav lidt ind i Landet og tog Hovedkvarter i Byen Thors-

¹⁾ Peter Julius Coyet var Statssecretair. Hans Fader var Guldsmed og kgl. Møntmester, men nedstammede fra en gammel adelig Slægt i Brabant og kom til Sverrig for Religionsfølgelsens Skyld. Peter J. Coyet til Liungbygaard i Skaane etc. var født 1618 $\frac{1}{2}$ i Stokholm, blev adlet 1649, blev Ridder af Strømpebaandsordenen i England 1655. † 1667 $\frac{1}{2}$ da han var extraordinair Ambassadeur.

lundemagle. Om Aftenen kom den engelske Gesandt ud til Kong Carl Gustav og bad Kongen ophøre med sin Fremrykken; Freden vilde om 24 Timer være afsluttet, da Kong Frederik vilde underhandle paa det Grundlag, de danske Commissairer i Vordingborg havde fundet for haardt. Carl Gustav gik ind herpaa, men sagde, at ved den mindste Forsinkelse rykkede han frem til Storm.

Da Joachim Gersdorf, Christen Skeel og Philip Meadow den 14de kom tilbage til Kjøbenhavn og bragte Efterretningen om Carl Gustavs store Fordringer, blev der stor Uro i Byen, og mange mente, man maatte se at faa Fred paa alle Betingelser, dog var der ogsaa en Del, som ønskede at forsvare Byen, uagtet dens Fæstningsværker vare i en ynkelig Tilstand, og der kun var faa Tropper i Byen til dens Forsvar. Tilsidst fik dog de Overhaand, som vilde underhandle om Fred, og da var det Philip Meadow blev sendt til Kong Carl Gustav.

Tidlig om Morgenen den 16de kom Joachim Gersdorf og Christen Skeel til Thorslundemagle og fik Audience hos Kong Carl Gustav; men da der ingen Plads var til de danske Underhandlere der paa Stedet, flyttede de strax til den nærliggende By Høietaastrup. Paa svensk Side førtes Underhandlingerne af Sten Bjelke¹⁾ og Ulfeldt, som havde Coyet og Edvard Ehrensten²⁾ til Medhjælpere. Den franske Gesandt Terlon³⁾ og den engelske Philip Meadow vare Mæglere. Foruden de to danske Commissairer kom endnu Ove Juel⁴⁾ til, som bragte

¹⁾ Vistnok Friherre Sten Bjelke, Søn af Hr. Nils Bjelke og Ingeborg Oxenstjerna. S. B. f. 1624, † 1684. * 1) Brita Rosladin, * 2) 1676 Friherrinna Märta Sparre. Sten Bjelke blev brugt flere Gange i diplomatiske Sendelser.

²⁾ Edvard Ehrensten til Forsby og Barkestorp, Søn af Philippus Bondesson, Hofprædikant hos Pølzgrev Johan Casimir, senere Provst og Sognepræst. Edvard Ehrensten blev adlet 1657. Anset for en meget dygtig Statsmand.

³⁾ Hr. Hugo Terlon, Ridder af St. Johannes i Jerusalem, var fransk Gesandt hos Kongen af Sverrig.

⁴⁾ Søn af Iver Juel til Villestrup, D. R. R., var født 23de Oktober 1615, blev Vicekantsler, død 1689 29de Mai, * 1649 3die Juni Christine Urne D. af Frederik Urne til Bregentved og Karen Arnfelt. Ove Juel † 29de Mai 1686.

et Brev fra Kong Frederik til Carl Gustav. Denne sidste havde givet Edvard Ehrensten Besked om, at dersom de Danske slet ikke vilde gaa ind paa at afstaa Trondhjem, saa maatte de op give denne Fordring, men til Uheld for de Danske havde Clas Thott¹⁾, en svensk Herremand, i hvis Herberge de danske Underhandlere boede, hørt disse tale med hverandre om, at hellere end at de turde afbryde Forhandlingerne, maatte de gaa ind paa at afstaa Trondhjem tilligemed alt det andet. Denne Samtale, han havde hørt, underrettede Clas Thott strax Bjelke om, og saaledes mistede vi Trondhjem tilligemed alt det andet, vi maatte afstaa.

Den 17de Februar var den Frist, den svenske Konge havde bevilget, udløbet, og mod Aften denne Dag begyndte Underhandlerne ogsaa at komme overens. Den 18de om Formiddagen underskrev Underhandlerne de vigtigste Puncter af Fredslutningen, og den 19de godkjendtes Fredsslutningen af begge Kongerne, hvorefter Carl Gustav trak sin Hær tilbage til Kjøge, hvor snart den hele svenske Styrke var samlet. Den 20de samledes atter Underhandlerne i Roskilde, for at opsætte Fredsartiklerne i lovlig og utvivlsom Form, og efter forskjellige Vanskeligheder undertegnedes den rette Fredstractat den 26de Februar 1658.

Christen Skeel, som elskede sit Fædreland saa høit, at han gjorde store Opofrelser for at frelse det, og som var en af Danmarks ypperste Adelsmænd, vendte hjem efter den ulykkelige Fredsslutning i Roskilde nedbøiet af Sorg og Bekymring, men saalænge Gud undte ham Kræfter, brugte han disse i Fædrelandets Tjeneste, som snart atter trængte til hans Hjælp.

Uagtet Carl Gustav havde sluttet Fred med Danmark, havde han dog ikke opgivet at erobre dette Land. De svenske Tropper blev liggende herinde, og Svenskerne, som reiste mange urimelige Fordringer, blev ved at trække Forhandlingerne i Anledning af disse Fordringer i Langdrag, til endelig Carl Gustav tog Masken af og landede med sin Flaade i

¹⁾ Vistnok Clas Thott, som blev Greve 1652, født 1630, Søn af Åke Thott. Clas Thott Generallieutenant 1656, † 1674 i Paris.

Korsør den 7de August, satte sine Tropper i Land den 8de og naaede med Fodfolket til Ringsted den 9de om Eftermiddagen. Rytteriet gik under Clas Thotts Anførsel den 8de August ind gjennem Landet til Kjøge, for at besætte denne By og gjennem dens Havn have Forbindelse med den svenske Flaade og Land. Samtidigt lod en svensk Flaade sig se udenfor Kjøbenhavn og ankrede op under Dragør, for at forhindre al Tilførsel til Byen.

Da Rygtet om den svenske Konges og Hærs Landgang kom til Kjøbenhavn, tænkte baade Kongen og Folk, som vare indenfor Byens Grave, paa at forsvare sig til det sidste, men vilde dog forsøge først at underhandle om Fred med den svenske Konge. Som Sendebud til Carl Gustav blev da atter valgt den trofaste danske Mand Christen Skeel, som i Følgeskab med Rigsraad Mogens Høeg¹⁾ forlod Kjøbenhavn den 9de August og kom til Ringsted Kl. 3 om Eftermiddagen. Først havde de været paa Veien til Kjøge, men da de fik at vide, der endnu ingen Svenskere var seet, reiste de over Roskilde til Ringsted, hvortil de kom noget før Kong Carl Gustavs Ankomst. Næste Dag Kl. 7 om Morgenene kjørte de med svensk Rigsraad Arvid Forbus²⁾ og Generalmajor Grev Oxenstjerna³⁾ i den svenske Konges Karosse hen til Ringsted Kloster, hvor Carl Gustav tog imod dem. De danske Udsendinge spurgte Kongen om Aarsagen til hans fjendtlige Indfald i Danmark, forsikrede om, at Kong Frederik vilde gjøre hvad han formaade for at vedligeholde Freden, og begjærede, at Fredsunderhandlinger maatte begyndes. Carl Gustav svarede selv

1) Rigsraad Mogens Høeg til Kjergaardsholm, Befmd. paa Odensegaard, var Søn af Stygge Høeg til Vaag og Anne Ulfstand. Han † 29de Januar 1661. * 1) Helvig Lindenov Ottens Datter, 2) Christense Rosenkrands Jacobs Datter.

2) Arvid Forbus Baron, født 1598 i Finland. Havde mange Bestillinger, var 1658 General. Søn af Ernald Forbes, som kom til Sverrig, og Karin Bjørnram. Arvid F. * Margretha Boise af Gennäs.

3) Gustaf Grev O., Søn af Gabriel Grev O., blev født 1626, var General-Major af Infanteriet 1657. Fulgte Kong Carl Gustaf paa alle hans Krigstog, † som Rigsraad 1693. * 1) Augusta Maria Bobezin fra Holsten. 2) Barbro Cruus Friherinde Cruus af Gudhem.

med en Tale, som varede en Time¹⁾, hvori han opregnede en Del Klagepunkter fra forrige Krig og fra de Underhandlinger, som vare førte derefter. Hovedaarsagen var, sagde han, at han var tvunget til at forekomme det Anfald, han vidste, Danmark havde isinde imod ham. De danske Sendebud indvendte, at hvad Uret der var skeet i forrige Krig, var ogsaa ved sidste Fredslutning forsonet, og at ubeviste Mistanker var ingen gyldig Aarsag til Krig. De bade derfor igjen om, at der maatte aabnes Underhandlinger, for om mulig at slukke den Lue, som ellers vilde udbrede sig til en fortærende Vaadeild. De danske Sendebud vare saa bevægede, at Taarerne stod dem i Øinene, men Carl Gustav svarede kun med atter at opregne sine Klagepunkter, og viste dem tilsidst til det svenske Rigsraad. Og da de danske Sendebud sagde, de ønskede dog hellere at underhandle med Hs. Majestæt selv, svarede Carl Gustav spørgende, om de maaske vilde søge Beskyttelse hos ham for deres egne Personer. Hvortil de danske Rigsraader atter svarede, at de bekymrede sig kun lidt om deres egen Beskyttelse, de ønskede kun at underhandle om Fred. Herom mente Carl Gustav, de alt havde faaet Besked. Da de to Rigsraader bad ham tænke paa deres ulykkelige og uskyldige Konge med Dronningen og Børnene, svarede Carl Gustav dem, at det var ham som var ulykkelig, for han havde i deres Konge med en Mand at gjøre, som hverken holdt Ord eller Løfter. Og da de spurgte, hvad hans endelige Svar var, sagde han: «Beret alt det, I her have hørt og seet.» Da de atter bade om, at der maatte blive aabnet Fredsunderhandlinger, fik de igjen det Svar, at derpaa havde de faaet Besked. Da de danske Underhandlere derpaa gik, sagde de til den svenske Konge: «I Himlen er der en retfærdig Gud, til ham overgiver vi os og vort Fædreneland.» Da de kom tilbage til deres Bolig, kom Schlippenbach²⁾ og Rigmarsken Gabriel Oxenstjerna³⁾ til dem

¹⁾ Berättelser ur svenska historien, 12 D., 2 H., 78 S. af Fryxell.

²⁾ Christoffer Carl von Schlippenbach, Greve til Skøfde-Stad etc. etc., f. 1624 i Curland, gik i svensk Krigstjeneste. Brugt som Diplomat, Minister-Plenipotenciaire ved det Chur-Brandenburgske Hof 1656. Krigspræsident 1656 og Rigsraad 1657. Eiede mange Godser i forskjellige Lande, druknede 1660, * 1650 Helena Elisabeth Prauenfalck.

³⁾ Gabriel Greve Oxenstjerna af Korsholm og Wasa, Friherre til Mørby etc.

fra Kongen, for at de kunde tale med dem, dersom de havde mere at sige, hvorfor de Danske atter gjentog hvad de havde sagt til Kongen, og Grev Schlippenbach holdt da en lang Tale og sagde blandt andet, at de Danske havde, ved at begynde Krigen, tvunget den svenske Konge til at opgive de Fordele, han havde vundet i Polen, og til at bryde sit Løfte til Fyrst Ragoczi, saa at de faldne 30,000 Siebenbürgeres Død hvilede paa de Danskes Samvittighed. Endnu meget mere gav han de Danske Skyld for, og sagde, at naar Svenskerne først havde erobret hele det danske Rige, som han haabede snart skulde være skeet, saa skulde de let overbevise Verden om deres Ret dertil. Han mente, det kunde være dem det samme, om deres Konge hed Frederik eller Carl Gustav. Efter denne Udtalelse mærkede de danske Udsendinge nok, det ikke nyttede mere at vente paa anden Besked, men at det var bedst, de reiste tilbage til Kjøbenhavn. Carl Gustav havde først tænkt paa at beholde dem som Fanger, men dette forhindrede den franske Gesandt Hugo de Terlon, som før deres Afreise ogsaa besøgte dem, og raadede til at forsvare Kjøbenhavn kraftigt og klogt, thi derpaa beroede nu Rigets Fremtid.

Da Christen Skeel og Mogens Høeg Natten mellem den 10de og 11te August ¹⁾ kom tilbage til Kjøbenhavn og fortalte hvad de Svenske havde svaret, blev Harmen imod de Svenske endnu stærkere, end den var, og baade høie og lave besluttede at vove alt for at forsvare Byen til det sidste. Nu tog man fat for Alvor paa at arbeide paa Voldene, og alle fra den fornemste til den simpleste trillede Jord og arbeidede paa at reise Forsvarsværkerne. Paa Gaderne saaes næsten ingen Mænd, og ikke sjeldent arbeidede Kvinderne med paa Voldene, og snart hævede de sig saa høit, at de virkelig vare til lidt

---

etc., f. 1619, 1657 Rigs-Marsk, † 1673, var Søn af Gabriel O. Greve af Korsholm og Anna Banér. * 1644 i Stokholm Maria Christina Grevinde af Löwenstein og Scharffeneck.

¹⁾ Indberetningen fra Christen Skeel og Mogens Høeg om deres mislykkede Underhandlinger med Kong Carl X af Sverrig og hans Commissairer i Ringsted er dateret 14de August 1658. (Danske Selskabs Papirer).

Værn for Byen. Forstæderne kunde ikke spares, men maatte stikkes i Brand, for ikke at tjene til Skjul for Fjenderne, og den nye Kirke, Universitetet havde ladet bygge paa Nørrebro, blev sprængt i Luften. Alt maatte opofres for det elskede Fædrelands Frelse, som nu ene beroede paa, om Kjøbenhavn kunde holde sig. De høie Flammer fra Forstædernes Brand vidnede for Carl Gustav om, hvilken Aand der nu herskede i Kjøbenhavn, og da han fra Rødovre Bakker saa Ilden, udbød han: «Nu vil jeg dyre sværge, vi faa Modstand, og Kjøbenhavn vil værge sig»¹⁾.

Den 11te August stod Carl den 10de Gustav med sin Hær for Kjøbenhavn, hvis Befæstningsværker endnu vare i meget maadelig Stand, men uagtet Dahlberg²⁾ raadede til strax at gaa løs paa Byen og forsikrede, at han godt kunde kjøre ind i Byen over Grave og Volde, saa fulgte dog Kongen deres Raad, som ønskede at vente og begynde en ordentlig Beleiring. Kort efter Svenskernes Ankomst for Byen begyndte de Danske at gjøre Udfald imod dem.

Blandt de opofrende Fædrelandsvenner i Kjøbenhavn, som anstrængte alle Kræfter for at redde det betrængte Fædreland, var ogsaa Christen Skeel, hvis Helbred var nedbrudt af Sorg og Bekymring for sit ulykkelige Land. Hertil fik han endnu den Sorg at miste sin Svigersøn Kjeld Lange³⁾, som var forlovet med hans Datter. Kjeld Lange anførte Studenterne og havde ivrig medvirket til at sætte Byen i Forsvarsstand, og var en dygtig og lovende ung Mand. Han blev dræbt paa Vestervold, idet han blev gjennemboret af en fjendtlig Kugle den 3die Septb. 1658.

I Foraaret 1658 havde Christen Skeel paadraget sig en

¹⁾ De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar af H. Rørdam, Side 22.

²⁾ Erik Dahlberg Greve til Werder i Lifland etc. etc., f. 1625 i Stokholm, Søn af Jøns Erikson Dahlberg, Landskamrerare i Westmanland, Wermland og Dalarne, † 1629, og Dorothea Mattsdatter. Han blev 1692 Generalfelttøimester, 1693 Feltmarskalk og Greve etc. etc., † 1703. * 1666 paa Stjernholm i Södermanland Maria Eleonora Drakenhjelm, † 1680.

³⁾ Kjeld Lange var Søn af Gunde Lange til Breining og Anne Krabbe.

stærk Forkjølelse¹⁾, som kastede sig paa hans Bryst, der iforveien var svagt, og hele Sommeren over led han meget, dog kom han lidt tilrette igjen og kunde atter en Tid forestaa sit Embede som Rigets Raad i denne farefulde Tid, indtil han i September blev meget syg, og Doctor Poul Moth²⁾, som var hans Læge, ikke mere formaaede at standse Anfaldene, dog var han endnu den 7de Novbr. istand til at tage Afsked paa Raadstuen med de andre Rigsraader, da han var for svag til efter Ønske at udfylde sin Plads i disse vanskelige Tider. I samme Maaned den 24de skrev han et Afskedsbrev³⁾ til sine Embedsbrødre i Rigets Raad. I dette Brev omtaler han, at det er til Fordærvelse for Landet, at de Danske forbigaaes for de Fremmede, som komme herind, og at Landet allerede er ødelagt nok ved de Svenske; «men,» siger han: «skal de Fremmede blive ved at raade, og Landets Børn forbigaaes, da sker derved større Ulykke end ved Fjenden, som staar for Døren.» Han minder dem om, at det er Uret, at Rigsraadet agtes for intet, saa at vigtige Sager besørages uden dets Vidende, og ønsker, at Gud vil bøie Kongens Hjerter til at tro og følge dem, som ere beskikkede til med ham at raade, og ikke høre efter de Fremmedes Raad. Han klager over, at Kongen ikke omgaaes med Raadet, som hans Fædre gjorde, uagtet Raadet mener det ligesaa godt med Landet, som Fædrene gjorde. Han formaner Rigsraadet til at arbeide trolig for Konge og Fædreland, og opfordrer Raadet til, om ikke alt bliver bedre, at indbringe en Klage over al den Uret, som sker, for Kongen. Vil de ikke dette, saa vil han selv uagtet sin Sygdom gjøre det, og kan det blive til Gavn for Konge og Fædreland, vil han glæde sig derved, men skal hån haanes derfor, saa faar han det at lide og trøste sig med, at han har gjort hvad Ret er og friet sin Sjæl.

¹⁾ Se Christen Skeels Ligprædiken af Johan Svaning (Biskop Svane) Kbhvn. 1661.

²⁾ Poul Moth var Livmedicus og gift med Ida Buren.

³⁾ Skrivelsen til Raadet, som Skrivelsen til Kongen, findes trykt i Suhms Nye Samlinger til den danske Historie, B. 1. H. 4. S. 299—310.

Alt som Vinteren rykkede frem, blev Christen Skeel daarligere, og den 21de Februar angreb Sygdommen ham meget haardt, og han tvivlede ikke paa, at den jo vilde ende med Døden, som han allerede noget før denne Tid havde udtalt for flere af sine Venner. Han længtes nu efter at se sin kjære Søn Otte Skeel, som studerede i fremmede Lande, og som han havde sendt Bud efter, og han fik ogsaa den Glæde, at Sønnen kom hjem til ham, og han fik Tid at tale med ham om, at han efter sin Faders Død maatte staa sine Søskende bi i Raad og Daad og være Hovedet for det ganske Hus.

Rimeligvis er Rigsraadet ikke indgaaet med den Klage, Christen Skeel havde bedt dem om at indgaa med, da han selv i et Brev maatte, for at lette sin Samvittighed, kort før han døde, bringe sine Klager frem for Kongen. Dette Brev¹⁾ er dateret Kjøbenhavn 27de Februar 1659, og heri underretter han Kongen om, at han har skrevet til Rigsraadet, at Fædrelandet, paa den Vis Regjeringen nu førtes, ikke kunde blive ved Magt, og at han nu, han snart skal dø, af sin Samvittighed er tvungen til at vare Kongen ad sin Skade, og tvivler ikke om, at Kongen jo er from nok, naar ikke onde Raadgivere vare. Han beder Kongen om sin Afsked som Rigsraad og vil gjerne afstaa sit Lehn. Dersom han kunde se, at han med sin Iver og Umage kunde gjøre Kongen og Fædrelandet nogen Tjeneste, saa vilde han endnu ikke tale herom, men da Kongen mere end hans Forfædre foragter og gaar Rigsraadet og de Danske forbi, og betror sig til Fremmede, hvis Raad han følger, som vil blive baade Kongen og alle fattige danske Undersaatter til Ødelæggelse, hvilket han altid har gruet mere for, end for den udvortes hadske Fjende, saa kan han ikke længere bringe det over sit Sind at gaa som et Nul, thi han har gjort sin høie og dyre Ed for Kongen, paa sine Knæ, at forfremme Kongeus og Fædrelandets Gavn, og af yderste Formue at afvende deres Skade, og det er nu, da hans Dødsstund nærmer sig, hans store Trøst, han herfor har gjort hvad han formaaede. Han skriver, han tror Kongen veed, han er en

¹⁾ Brevet blev skrevet af hans lille Søn Mogens, som var 8 Aar gammel, efter Christen Skeels Dictat, da han selv var for svag til at skrive.

ærlig Mand, som ofte til sin egen Skade har søgt at fremme Kongens og Fædrelandets Gavn, og han vil derfor endnu engang formane Kongen til at betænke sin Ed. Han skriver, at de Fremmede, som kun søge egen Fordel, vil i Længden gjøre Kongen og Landet mere Skade end Gavn, og han haaber Kongen, før det er for silde, vil indse dette. Dersom Gud lod ham leve, og Kongen igjen vilde rette sig efter Lov og Ret, saa vilde han gjerne tjene ham og med Glæde ofre sit Liv for Konge og Fædreland, men naar alt i Regjeringen gik saa daarligt til som nu, vilde han intet have dermed at gjøre. Tilsidst beder han, at Kongen vil svare ham, og ønsker ham den Helligaands Regjering, saa han maa tage mod alle gode Raad, som ere Danmarks Rige tjenlige, og ender med: «forblivende min korte Tid Eders Kongl. Majestæts underdanigste, tro Tjener».

Den 9de Marts blev han atter voldsomt angrebet af Sygdommen og vedblev at være meget syg. Da han nok tidligere havde talt med sine Børn om hvad der angik deres jordiske Sager, kaldte han dem den 29de Marts om Aftenen ind til sig, og sagde til dem¹⁾: «Nu mine Børn veed jeg intet mere Eder at befale, men aleneste igjen faderligen formaner Eder til at frygte Gud i Himmelen og paa ham og hans sande Forjættelser Eder forlade. Dersom I det retteligen og varagteligen efterkommer, da skal I være ham baade behagelige, saa og med hans Velsignelse, uden hvilken alting er forgjæves, til Sjæl og Legem rigeligen begaves.» Derefter befalede han sig selv og dem i den guddommelige Beskjærmelse, og sov saa rolig den Nat. Den sidste Dag han levede forlangte han Kl. 7 om Morgenen, at der paa Bjelken ligefor hans Seng skulde skrives denne korte Sætning: «Memento Crucifixi», for at han stadig kunde have den for Øie og mindes den store Trøst, den indeholder for os. Mærkeligt er det, at Christen Skeel, som var født over et halvt Aarhundrede efter at den lutherske Reformation havde slaaet igjennem her i Landet, vistnok i sin Barn-dom maa have lært at bede paa Latin, da han den sidste Dag,

¹⁾ Christen Skeels Børn, som bleve indkaldte til Faderen den 29de Marts, vare Otte, Birgitte, Birthe og Mogens Skeel.

han levede, nogle Gange, naar han bad til Gud, brugte det latinske Sprog. Om Formiddagen nød han den hellige Nadver, og Dagen gik saa hen for ham under Bøn og Paakaldelse, og da en af hans Omgivelse mindede ham om, at hans himmelske Fader hengav sin enbaarne Søn, svarede han: «paa det at jeg og alle de, som tro paa ham, ikke skal fortabes, men have det evige Liv.» Og disse vare de sidste Ord han talte, før han døde i sin Søns Otte Skeels Arme den 30te Marts 1659.

Christen Skeel var modig i Modgang, men forsigtig i Medgang, og udmærket dygtig til at styre sit jordiske Gods, som han forøgede betydeligt¹⁾. Hjælpsom mod de trængende og med et mildt Hjertelag for sine Undergivne, var han frimodig til at sige sine Overmænd og Ligemænd Sandheden og havde ingen god Tro til, at det nye Tankesæt, som forberedte de nye Former, hvori Livet, det offentlige, selskabelige og Familielivet, ganske kort efter hans Død kom til at bevæge sig, vilde blive til Velsignelse for hans Fædreland.

Af den Dagbog, Christen Skeel førte for sig selv, om hvad der foregik i Raadet²⁾, ser man, hvor høit han elskede sit Fædreland, og hvor ydmygt han bad til Gud, og hvor fast han troede, ligesom man ogsaa heraf faar et meget bestemt Indtryk af, hvor meget Bondestandens Vel laa ham paa Hjertet, og at han søgte at fri den fattige Almue for de svære Skatter, som trykkede den saa meget. At Akcisen blev indført i Byerne, var ham meget imod, men selv var han villig til at opgive sin Akcisefrihed, for at hjælpe paa sit Fædreland, ligesom han paa mange andre Maader gjorde Opofrelser herfor. Af denne Dagbog sees ogsaa, hvor strængt han holdt paa, at danske Mænd skulde bruges til alle vigtigere Bestillinger, og hvor mange nyttige Forslag til Besparelse i Bestyrelsen han bragte frem, samt hvormeget Tidens Overdaadighed i Leve-maaden var ham imod.

¹⁾ Christen Skeel var anset for en af de rigeste Adelsmænd i Danmark paa sin Tid.

²⁾ Danske Magazin, 3die R., 4de B., 1—2—3 og 4de Hefte.

Saa mild han var mod sine Undergivne, saa fordrede han dog stræng Lydighed, og naar han befalede noget, og man sagde ham imod, pleiede han at sige: «Manden vil saa have det,» og disse Ord bragte hans Undergivne til at gjøre efter hans Villie.

Han beskyttede Videnskabsmænd og var selv en lærd og veltalende Herre og var meget hjemme i det latinske Sprog, som han talte godt, ligesom han ogsaa talte flere levende Sprog. Til fattige Studenter gav han et Legat og oprettede milde Stiftelser ved flere af de Gaarde, han eiede, og havde Medlidenhed med de trængende.

Den 14de Juli 1659 blev Christen Skeels Lig bisat i Helliggeistes Kirke i Kjøbenhavn, og Biskop Svane holdt Lig-prædikenen, som blev trykt 1661.

Da hans Bisættelse skete, medens Kjøbenhavn var beleiret, holdtes først senere hans Gravøl, til hvilket en Del af Adelen samledes, og mærkeligt er dette Gravøl blevet derved, at medens den store Mængde af Adelen, som her var samlet, sad ved Maaltidet, kom Stadsmajoren ind og fortalte, at Byens Porte vare lukkede, og at man havde betænkt at tilbyde Kongen Arveregjeringen, istedetfor at han før blev valgt af Folket. Portene vare lukkede, og Adelen, som ingenlunde havde Lyst at bidrage til at give Magten i Kongens Hænder, var nu som i en Fælde og maatte give efter og lade Arveregjeringen overdrage til Kongen og hans Slægt.

Efter at Danmark havde faaet Fred med Sverrig, blev Christen Skeels Lig bragt til Jylland, og i Aalum, Sognekirken til Fusinge, hviler hans og hans Hustrues Støv. I den søndre Mur af Kirken er opsat et Epitaphium over ham og hans Hustruer, med hans Brystbillede i hvidt Marmor; og ved Skelernes Stamtræ, som ogsaa findes her, staar disse Vers:

Paa denne Tavle og Ramme
 Findes de gamle Skeelers Stamme,
 Fra Fader til Søn udad Rad
 Den rette Oldlinie ned ad,
 Som i Danmark har bygt og boed
 Med Deris Fruer af ædel Rod,
 Men hvo den førstes Fader har vaaren,
 Og hvo Skeelers Navn først har baaren,

Det kan ikke vides tilfuld,
 Det er for mange Aar lagt i Muld.
 Gud hjælp dier Børn smaae og store
 At træde i Deris Olfædris Fodspore.

Christen Skeel eiede Fusinge, Holbækgaard, Vallø, Egøiegaard¹⁾, Gunderup, Gammelkjøgegaard og Odden, samt til forskellige Tider andet Gods omkring i Danmark, hvoriblandt en Del i Skaane. Fusinge og Holbækgaard fik han efter sine Forældre, Vester-Vallø²⁾ og Gunderup fik han ved sin første Hustru, Øster-Vallø³⁾ og Egøiegaard tilkøbte han sig, ligesom

- ¹⁾ Egøiegaard har ligget ved Egøie By i Herfølge Sogn, og her kunde man endnu for faa Aar siden se Stedet hvor den har ligget, omgivet af Grave. Christen Skeel flyttede den ned til Skoven, hvor den nu ligger, og kaldte den efter sin første Hustru, Birgitte Rud, Rudholt. Dette Navn beholdt den, medens Christen Skeels Søn Otte Skeel eiede den, ligesom ogsaa efter hans Død, medens hans Enke Fru Kirsten Bille beboede den. Hun døde der den 26de Februar 1704, og af hendes Ligprædiken, holdt af Sjællands Biskop Henrik Bornemann, sees, at Gaarden endnu i Fru Kirsten Billes sidste Sygdom kaldtes Rudholt, men i det Æredigt, kaldet »Dydens Seir over Døden«, Jørgen Sorterup skrev om Fru Kirsten Bille efter hendes Død, som er trykket og indbundet i samme Bind som hendes Ligprædiken, kalder han Gaarden Billesborg, og dette Navn har den beholdt fremdeles til vore Dage. Det er altsaa rimeligvis Digteren Jørgen Sorterup, som har givet den sit nuværende Navn.
- ²⁾ Fru Mette Rosenkrands, som døde 1588, fik Vester-Vallø efter sin Fader; hendes Søn med Steen Rosensparre til Skarholt i Skaane, Oluf Rosensparre, blev efter Moderens Død Vester-Valløs Eier; han var gift med Fru Elisabeth Henriksdatter Gyldenstjerne. Oluf Rosensparre døde 64½ Aar gl., 13de Januar 1624, som sidste Mand af sin Æt. Hans Søn Steen Rosensparre, som havde Del i Vester-Vallø, faldt ugift 1612 i en Strid imod de Svenske paa Kolleryd Hede. Oluf Rosensparres Datter Birgitte R. blev Enke efter Corfits Rud til Fuglsang paa Lolland og arvede Vester-Vallø efter sine Forældre. Birgitte Rosensparres og Corfits Ruds Datter Birgitte Rud giftede 1629 Christen Skeel, som ved hende blev Eier af Vester-Vallø.
- ³⁾ Mette Rosenkrands' Søster Birgitte arvede Øster-Vallø efter sin Fader, giftede sig med Peder Bille til Svanholm, D. R. R. Birgitte R. døde 1592. Deres Søn Oluf Bille arvede Øster-Vallø efter sin Fader, han døde 1602 og hans Enke Margrethe Rosenkrands overlevede Sønnen Peder Bille og Datteren Anne Bille, som begge døde ugifte. Efter Margrethe Rosenkrands arvede hendes Broder, den lærde Holger Rosenkrands til Rosenholm, Øster-Vallø, og han solgte denne Eiendom 1616 til Fru Ellen Marsvin, som døde 1649, og hendes Datter Fru Chirstine

Gammelkjøgegaard, og Odden fik han Del i med sin anden Hustru og blev snart Eneeier deraf.

Christen Skeel blev ofte brugt i offentlige Sager, og Chr. d. 4de hentede imellem Raad hos ham, ogsaa i Smaasager, da han vidste, han var en praktisk Mand¹⁾. Ogsaa sine Standsfællers Sager maatte han tage sig af, give dem Raad medens de levede, og være med at ordne Sagerne efter deres Død, og naar det gjaldt at hjælpe Fædrelandet, var Christen Skeel altid rede at give, saa da Kong Frederik den 3die opfordrede Adelen 1653 til at hjælpe Fædrelandet, gav Christen Skeel Rug, Byg, Ærter og Boghvede, 100 Td. af hver Sort, og lovede, om Krig paafulgte, da at hjælpe yderligere.

Efter en egenhændig Opskrift af Christen Skeel, som findes paa Geheimearchivet, dateret Vallø den 9de Marts 1647, tilkom det ham af sit Gods at holde 5 Heste til Krigsbrug, og foruden holdt han endnu 1 Hest af det Gods, hans Moder havde sin Levetid, ligesom hans andre Søskende af Moderens Gods holdt 2 Heste. Efter denne Opskrift er Godset saaledes taxeret: Holbækgaards Hovedgaard 53 Td. Hartkorn, Skovene 750 Svins Olden 16¹/₂ Td., Bøndergodset 392¹/₂ Td. 2 Skp. 1 Alb., Vallø Hovedgaard 100 Td., Gammelkjøgegaard 50 Td., Bøndergodset²⁾ 904¹/₂ Td. 1 Skp., Godset i Skaane 44¹/₂ Td. 2 Skp.³⁾.

Kort efter Christen Skeel var bleven Eier af Vester-Vallø, begyndte han at samle Bøndergods deromkring, som ikke

Munk fik efter Moderen Øster-Vallø og solgte denne Eiendom 1651 til Christen Skeel, som forenede Vester- og Øster-Vallø. Med Vester-Vallø fulgte Gunderup og med Øster-Vallø Egøiegaard.

¹⁾ 1646 22de Mai maatte Ch. S. med andre 9 Mænd, efter kgl. Ordre, afgive Betænkning om, hvorledes der skulde raades Bod paa, at ingen »oprigtig« Rinskvin var at faa i Odense, siden Privilegiet til at handle hermed blev frataget Borgemesteren (Danske Selskabs Papirer). Ogsaa fra Kong Fr. d. 3die haves et Brev til C. S. af 23de Juni 1653 om Kirsebær, maaske til Hofholdningen, da C. S.s Gaard Gammelkjøgegaard laa i en Egn, hvor der groer udmærkede Kirsebær.

²⁾ Heri er vistnok Vester-Vallø og Gammelkjøgegaards Bøndergods indbefattet.

³⁾ Fusinge nævnes ikke paa denne Opskrift, maaske var dette det Gods hans Moder havde sin Levetid.

havde ligget dertil. 1641 fik han fra Grev Valdemar Christian noget Gods i Svansbjerg By i Herfølge Sogn, imod at han gav Greven derfor Gods paa Taasinge, og samme Aar den 8de October fik han fra Sigvart Urne¹⁾, paa Grev Valdemars Vegne, Skjøde paa Øster-Vallø, Part i den fælles Kohave og en lille Have som stødte dertil, samt et lille Stykke Jord derved, og ligeledes Skjøde paa 2 Gaarde i Herfølge Sogn, Svansbjerg By, og en Gaard i Sanderslev, som havde ligget under Øster-Vallø.

Hvad Gammelkjøgegaard og Gods blev til ved Christen Skeel.

Det var noget efter at Christen Skeel ved sin Hustru Birgitte Rud²⁾ kom til at eie Vester-Vallø, at han begyndte at købe sammen paa Gammelkjøgegaards Eiendomme, og efter han havde faaet Øster-Vallø³⁾ (1651), har han vistnok lagt Jord langs Stranden, samt Strandvænget og Sørritshave eller Vænge, under Gammelkjøgegaard; tidligere laa alt dette under Egøiegaard, som fulgte med Øster-Vallø. Paa denne Jord tæt syd for Kjøge har han da bygget en Del Huse, som i Kjøge Kirkebog 1657 kaldtes Christen Skeels Huse, men som vi nu kalde Sønder-Kjøge eller Broporte-Huse⁴⁾. Til Gjengjæld for denne Jord ved Stranden, som Christen Skeel tog fra Egøiegaard (Rudholt), antager jeg det maaske er, han har taget Jord fra Gammelkjøge By⁵⁾ og lagt under Rudholt.

1) Sigvart Urne til Raarup, D. R. R. Senere R. af E. etc. Søn af Knud Urne til Aasmark, f. 1603, 14de Apr., † 1661. * 1) Helvig Lindenov.
2) Catharina Sehested.

2) Birgitte Ruds Moder Berthe Rosensparre, f. 1586, var en Datter af Oluf Rosensparre til Vester-Vallø og Elisabeth Gyldenstjerne, som døde 1638. Først efter hendes Død har Christen Skeel faaet Vester-Vallø.

3) Af Skjødet fra Fru Chirstine Munk til Christen Skeel af 1ste Mai 1651 sees, at han købte Øster-Vallø til sig selv, sin Søn Otto og sine Døttre Birgitte og Birthe Skeel.

4) Allerede tidligere har der ligget et enkelt Hus udenfor Broport, da jeg har fundet Peder Jyde udenfor Broport nævnt 1643.

5) Imellem har Gammelkjøge Bys Jord været fordelt paa 7 Gaarde, imellem paa 8, og jeg har tænkt, at maaske har Christen Skeel lagt noget af Gammelkjøge Bys Jord under Hovedgaarden, og dette kan da være den Hovmark paa den søndre Side af Aaen, Gammelkjøgegaard har haft fra ældre Tid af.

Foruden hvad Christen Skeel af Bøndergods lagde under Gammelkjøgegaard af det han eiede, købte han ogsaa Gods og lagde dertil, men kun to Skjøder paa Bøndergods, han købte til, findes i Gammelkjøgegaards Archiv. Det første er fra 1641 St. Mortens Dag paa en Gaard i Ølby, udstedt paa Søholm af Fru Sophie Rantzau til Søholm, og heri ligger en lille Følgeseddel¹⁾, som lyder saaledes: Hilsen med Gud, vide maa I Zire Hemmingsen udi Ølby, at I efter denne Dag skal svare ærlig og velbyrdig Mand Christen Skeel til Fusing, gjørende og givende ham al den Rettighed, som I mig hertil-dags gjort og givet haver. Hvorefter I kan vide Eder at rette. Gud befalet. Sophie Rantzou Søholm St. Mortens Dag 1641.

Det andet Skjøde er dateret Bregentved 14de Mai 1648 og underskrevet af Frederik Urne²⁾ til Bregentved, som herved sælger til Christen Skeel fire Gaarde i Ølby.

Med stor Omhu sørgede Christen Skeel for Hovedgaardens Drift. 1652 havde han en Hollænder ved Navn Jacob, som drev Meieriet, og 1656 forpagtede han dette bort til Eskild Jacobsen, som han overlod 100 Køer imod at faa aarlig 8 slette Dalere af hver Ko. Forpagtningen var bindende for 3 Aar.

I Gaardens Archiv ligger et skrevet Hefte i Kvart, underskrevet af Christen Skeel paa Tryggevælde 7de Novbr. 1655, som indeholder en nøiagtig Beskrivelse over, hvordan Hovedgaardens Marker og Vænger samt Bøndergodsets Jorder skal beplantes med levende Hegn paa Grøftvoldene. Man ser heraf, at han hjalp sine Bønder, baade Gaard- og Husmænd, og holdt Tornsætter til at plante og vedligeholde de levende Hegn³⁾. Naar Bønderne betalte 1 Del af Omkostningerne, betalte han omtrent 5 Dele. Hovedgaardens Hegn vare inddelte i 6 Dele, hvoraf 1 Del hvert Aar sattes i god Stand.

1) Naturligvis er Følgeseddelen bogstaveret gammeldags. Uden paa Skjødet er skrevet: „Skjøde paa den Gaard i Ølby, som Juncker sich af Fru Soffi Randtzu.“

2) Frederik Urne var Søn af Knud Urne til Aasmark (Kuuthenborg) og Margrethe Grubbe. 1630 købte han Bregentved af sin Svoger Falk Gjõe. F. U. var gift med Karen Ahrenfeld. Han † 12te April 1658.

3) Det var dog ikke Torn eller Tjørn alene, Hegnene bestode af, men forskjellige Sorter Trær.

Da Bøndergodset til Gammelkjøgegaard havde lidt meget i Svenskekrigen, og Fjenderne havde berøvet Bønderne det meste af hvad de havde, saa de hverken formaaede at pløje eller saae, var Christen Skeel saa mildt stemt imod dem, at han gjorde dem et skriftligt Tilbud om Hjælp, dat. Vallø 3die Marts 1658 ¹⁾).

Tilbudet ²⁾ til Bønderne begynder saaledes: «Eftersom Vorherre har straffet os for Syndens Skyld og lagt Bro for vore Fjender, at de ere komne her over til Sjælland og fordærvet Landet, da eftersom dette og har rammet mine Bønder til Gammelkjøgegaard liggende, saa de ilde ere medtagne, da dersom de vil bevise større Lydighed, end en Part hidindtil har gjort, som lidet haver kunnet skønnet paa det Gode, jeg dem haver bevist,» saa vil han dog hjælpe dem, uagtet han har sat mange Tusinde til paa dem, naar de herefter vil være flittige og lydige, men ere de ulydige og gjenstridige, saa skal de selv betale alt hvad de skyldte ham. Naar Svenskerne ere ude af Landet, vil han, under de nævnte Betingelser, 1) eftergive dem alle deres Restancer, som aldrig skal kræves, 2) eftergive dem førstkommende Aars Landgilde, 3) laane dem, som ere fattige, Penge til at købe sig Plove, Heste og Fæ, samt laane dem, som intet have til Føde, 1 eller 2 Køer hver, 4) give dem til Vogne, Harver, Bygningstømmer og Ildebrand, 5) give dem, istedetfor at de skulde give ham Hoveripenge, 2 Rd. til Mikelsdag og i andre Maader hjælpe dem. Men de som tage imod disse Velgjerninger, og findes dovne og lade, dem vil han søge ved Retten og forlange, ikke alene hvad han nu giver dem, men alt hvad han tidligere har eftergivet dem.

Paa Vallø, hvor Christen Skeel da opholdt sig, mødte Gammelkjøgegaards Bønder Dagen efter, at Christen Skeel havde gjort dem Tilbudet, og her toge de imod dette gode Tilbud og forpligtede sig den 4de Marts 1658 til Lydighed og Flid, men hvorvidt Bønderne holdt hvad de havde forpligtet sig til, veed jeg ikke.

¹⁾ En Copi af Tilbudet uden Underskrift findes i Gammelkjøgegaards Archiv, og hertil er hæftet Bøndernes Svar med deres Underskrifter.

²⁾ Ikke afskrevet med gammel Orthografi.

At det ikke har kostet Christen Skeel saa lidt Umage at sætte Gammelkjøgegaard med Bøndergods, hvoraf den største Del var lagt hertil af ham, i ordentlig Stand, kan man tænke, men han arbejdede troligt herpaa og kom vist ogsaa videre hermed end de fleste andre Herremænd paa hans Tid.

I Christen Skeels næstsidste Leveaar laa til Gammelkjøgegaard følgende Bøndergaarde: 3 i Skjendsved, 11 i Ølby, 1 i store Salby, 1 i lille Salby, 1 i Høielse, 1 i Ølsemagle, 1 i Jersie, 7¹⁾ i Gammelkjøge By og 17 i Kagstrup.

Hovedgaarden var delt i 3 Marker, Skovmarken, Mellemmarken og Nørremarken, og foruden laa en Del Vænger hertil, Bromæen, Linned, Sørritshave eller Vænge, Strandvænget og en Del Jord ude ved Stranden²⁾, samt Aashøie Oredrev, Kasse-mose og nogen Jord paa Ulemosen.

Hovedbygningen var den, Lisbeth Bille havde bygget, og Haven derved var den, vi nu kalde den gamle Have, som ligger omtrent nord for Gaarden.

At Christen Skeel har forsøgt at faa kjøbt de Jordstykker, tilhørende Kapellan-Embedet i Kjøge, som laa omkring paa hans Marker, kan man formode efter nogle Breve, hvoraf det ene er i Kjøge Byes, det andet i Gammelkjøgegaards Archiv. Det første er af 12te August 1646 fra Kapellanen i Kjøge, Peder Christensen³⁾, til Borgemestere og Raad i Kjøge, hvori han beder, for visse Aarsagers Skyld, om en Udskrift af Stiftsbogen af, hvad der staar om den Jord og Eng, han har paa begge Gammelkjøge Marker; det andet Brev er af 21de August 1647, atter fra Hr. Peder Christensen til Borgemestere og Raad i Kjøge, til Svar paa deres Begjæring til ham om at faa at vide, hvad der er afhandlet mellem ham og Christen Skeel om den Jord og Eng, som ligger i Christen Skeels Mark, tilhørende Kapellaniet i Kjøge, og af dette Svar fra Peder

¹⁾ De 2 af disses Jorder er det jeg mener, Christen Skeel maaske har lagt ind under Rudholt Hovedgaard, og dette er saa sket det sidste Aar han levede.

²⁾ Maaske endnu flere Vænger; Ole Billes Vænge nævnes som hørende under Gammelkjøgegaard kort efter Christen Skeels Død.

³⁾ Peder Christensen, Sognekapellan i Kjøge og Ølsemagle fra 1637 til 1665, † 1671.

Christensen sees, at han er villig at sælge disse Jordstykker til Christen Skeel, med Borgemesteres og Raads Minde, om Biskoppen vil gaa ind derpaa. Men da Christen Skeel dog ikke fik Kapellaniets Jorder, maa vel enten Borgemestrene og Raadet i Kjøge eller Biskoppen have forhindret dette.

Om den fælles Lyng har der atter i Christen Skeels Tid været Trætte imellem Kjøge By og Gammelkjøgegaard, og efter Christen Skeels Ønske udnævntes af Kongen Frederik Reedtz ¹⁾ til Tygestrup, Bfmd. paa Vordingborg, Sivert Urne (i hvis Sted Peder Lange ²⁾ til Kjærgaard mødte), Falk Gjøre til Hvidkilde og Gabriel Laxmand ³⁾ til Frøslevgaard, for at bringe Forlig istand imellem Parterne, og 27de October 1641 ⁴⁾ afgjordes denne Sag saaledes, at hvad af Kjøge Borgere var indtaget og brugt til at bygge Møller og Huse paa eller til Havepladse, fik Byen Lov at beholde, og den Have med Hus, som Jomfru Lisbeth Bille havde skjødte til Anker Hansen, skulde tilhøre ham, men intet mere af Lyngen indtages; den skulde ligge lige til Dride Bro til fælles Græsgang for Gammelkjøgegaard, Kjøge, Ølsemagle og Ølby. Ved denne Leilighed gav Christen Skeel sin Tilladelse til, at Kjøge By holdt sine Markeder det Sted paa Lyngen, nord for Byen, hvor disse fra gammel Tid vare holdte.

At de ovennævnte Mænd skulde afgive Kjendelse i denne Sag om Lyngen, har Kjøge Øvrighed ikke været tilfreds med, og samme Dag, Kjendelsen var afsagt, har den indgivet en Protest til de tilforordnede Commissairer imod Lovligheden af, at de afsige nogen Kjendelse i denne Sag. Kjøge Øvrighed mener ikke at være pligtig at rette sig efter disse Mænds Kjendelse, da de ikke have samtykt med Christen Skeel i at faa udnævnt Commissairerne, og formener ikke, at denne Sag skal afgjøres ved Ridemænds Dom. Øvrighedens Protest ⁵⁾ er

¹⁾ Frederik Reedtz f. 1586, † 1659, var Søn af Peder Reedtz til Tygestrup og Karen Rostup, * 1) Berete Brahe, 2) Sophie Høeg.

²⁾ Peder Lange til Kjærgaard * Elisabeth Friis, D. af Niels F. til Hesselager og Wibeke Gyldenstjerne.

³⁾ Gabriel Laxmand var Søn af Peder Madsen Laxmand til Rønneholm i Skaane, f. 10de Mai 1611, * 1640 Edele Rosenkrands. G. L. † 1642.

⁴⁾ Den kgl. Udnævnelse findes i Kjøge Byes Archiv.

⁵⁾ S. S.

lang og vidtløftig, og man ser, at Borgerskabet nødigt vil opgive Mueligheden af at indtage Haver fra den fælles Græsgang.

Før Christen Skeel fik helt ordnet denne Sag om Lyngen, købte han af Anker Hansen den Eiendom deraf, denne havde faaet af Jomfru Lisbeth Bille (vistnok for at lette Ordningen). At Christen Skeel havde købt denne Eiendom af Anker Hansen, tilstaar denne i et aabent Brev ¹⁾ af 24de August 1643.

Uagtet Kjøge Øvrighed ikke anerkjendte Kjendelsen af 27de October 1641 for gyldig, har Christen Skeel dog, efter at have haft megen Uleilighed hermød, tilsidst faaet nogenlunde ordnet Sagen Lyngen ²⁾ vedkommende, saa denne Sag efter hans Tid ikke kommer frem uden saa smaat.

Da Christen Skeel fik Gammelkjøgegaard, tænkte han strax paa at bringe Orden i alle Sager vedkommende denne Eiendom, og da han saae, der ingen ordentlig Vei var fra Ølby og en Del andre Byer paa Heden til Kjøge, men at Bønderne kjørte over Marker og Gjærder og gjorde mange Veie, fordi den gamle Vei var ufremkommelig, aflyste han den 10de Mai 1641 ³⁾ ved Ramsø Herredsting de mange Veie, hvoraf nogle gik hen over en af Gammelkjøgegaards Hovmarker (Nørremarken). Men da Bønderne ikke vare enige om at kjøre en og samme Vei og kom med Indvendinger imod hvad Christen Skeel ønskede, trak Sagen i Langdrag, og først 7de Mai 1647 dømte en Commission, som bestod af Falk Gjõe til Hvidkilde, Sivert Urne til Raarup, Bfmd. paa Tryggevelde, Vincens Bille til Valbygaarden og Gunde Rosenkrands ⁴⁾ til Vindinge, Landsdommer i Skaane, at da Christen Skeel havde tilbudt, for at faa Ende paa Sagen,

1) Anker Hansens Brev af 24de August 1643 findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

2) I Gammelkjøgegaards Archiv ligger flere Documenter, denne Sag vedkommende, Tilbud fra Christen Skeels Side og fra en Borgemester i Kjøge, Stevninger etc.

3) Hele denne Sag med mange Documenter ligger i Gammelkjøgegaards Archiv.

4) Gunde Rosenkrands var Søn af den lærde Holger Rosenkrands til Rosenholm og Sophie Brahe. Han var D. R. R., maatte forlade sit Fædreland 1664 og søge Beskyttelse i Sverrig efter Regjeringsforandringen. * Pernille Rosenkrands Jacobs Datter.

at Veien maatte gaa hen over Nørremarken, skulde alle andre Veie være ulovlige, og kun Veien over Nørremarken maatte bruges, og herved blev denne Sag afgjort, og Veien over Nørremarken er den vi nu kalde Skeels Stræde. Ved samme Leilighed Christen Skeel aflyste de mange Veie, aflyste han ogsaa al Jagen og Fisken i Gammelkjøgegaards Enemærker. Da Christen Skeel var en Mand, som gjerne bragte Orden i de Sager han havde med at gjøre, undgik han heller ikke imellem at komme i Trætte med andre; saaledes havde han 1653 en Trætte¹⁾ med sin Svoger Niels Trolle til Trolholm, Befmd. paa Roskildegaard, som eiede Jonstrup²⁾ i Bjevskov Herred, om Veie og Broer, som Christen Skeel ønskede istandsatte. Foruden Niels Trolle stævnedes ogsaa i Anledning af denne Sag om Veie i Bjevskovs Herred Fru Lisbeth Bille til Taagerød, Jomfru Lisbeth Godske til Lidemarksgaard og Fru Chirstine Munk³⁾ til Lellingegaard; dog var det Niels Trolle, Christen Skeel havde Trætten med, og den blev afgjort saaledes, at Christen Skeel tog en Del af Veie og Broer i Bjevskov Herred at vedligeholde, og Niels Trolle en anden Del. Christen Skeel fik til Vedligeholdelse, ved Hjælp af sine Bønder i Bjevskov Herred, Veien fra Prambroen til Kjøge og fra Kjøge til Sønder-Gammelkjøge By samt Broerne ved Skovmølleslusen, Ambæks Bro samt de tvende Broer vesten for Kjøge til Gammelkjøge, og Dæmningen ved Enden af alle nævnte Broer.

Ogsaa for at faa den Jord, Christen Skeel drev under Gammelkjøgegaard, i Fred sørgede han, strax efter han havde faaet denne Eiendom, hvorfor han allerede 1641 lod Nørremarken udskille fra Ølby Jorder og satte Pæle hen ad Grændsen, ligesom han ogsaa arbeidede meget ivrigt paa at faa Bønderne i de forskjellige Byer, hvis Jord grændsede til Gammelkjøge-

¹⁾ I Valø Archiv findes en 8 Mænds Afsigt paa Broer og Veie i Bjevskovs Herred fra 1653, hvoraf man ser, at dette Aar 23de Juni mødte for Retten i denne Sag paa Christen Skeels Vegne hans Fuldmægtig Rasmus Olsen fra Aashøiegaarden, forrige Ridefoged ved Tryggevelde.

²⁾ Jonstrup, en nu nedlagt Herregaard, som laa nær ved hvor Juellund blev bygget, hvorunder nu drives en Del af dens Jord.

³⁾ Christine Munk, Kong Chr. d. 4des Hustru, eiede Lellingegaard.

gaards Hovmark, til i Forening med sig at holde Gjørderne vedlige, men dette var næsten ikke til at opnaa for ham, uagtet han, strax han blev Eier af Gammelkjøgegaard, begyndte herpaa, og Foreningen med Lellinge Bymænd om at holde Gjørderne vedlige maatte han allerede 1646 opgive, da kun han, men ikke Bønderne holdt, hvad de vare indgaaede paa, og han havde senere en Del Uleilighed med at faa dem til at gjøre det Arbeide ved Gjørderne, der tilkom dem paa den Strækning, som stødte til hans Eiendom.

Da Christen Skeel stadigt havde meget at bestille, for at ordne alt ved Gammelkjøgegaard og bringe denne Eiendom op til en større og bedre, end den var, da han købte den, maatte han ofte opholde sig her, og han har vel ogsaa haft denne Eiendom kjær, da det jo var den eneste af sine Eiendomme i Sjælland, han tænkte paa selv at beholde, da han skiftede med sine Børn efter Birgitte Ruds Død. Han lod da ogsaa 1642 bygge en stor og anseelig Stol i Kjøge Kirke til sig og sin Husstand¹⁾, prydet med hans egne og hans Hustru Birgitte Ruds Anevaabner, og herved staar Aarstallet 1642. For Pladsen til denne Stol betalte han 100 Rd. til Kirken, hvilken Sum efter Kirkens Regnskab blev betalt den 22de Juni 1642 ved Hans Christensen Homblef²⁾, paa Christen Skeels Vegne.

Til de Fattige paa Gammelkjøgegaards Gods gav Christen Skeel 500 Rd., hvoraf Renten tilfaldt dem. Fundatsen paa disse 500 Rd. er dateret Tryggevelde 15de Febr. 1653, og heri staar tilsidst: «Og vil jeg have mig forbeholden, at der-

¹⁾ Stolen i Kjøge Kirke er delt i tre Afdelinger, og jeg hørte i min Barn-dom, at den inderste Afdeling var bestemt til Damerne i Familien, den midterste til Herrerne og den yderste til Tjenerskabet.

²⁾ Hvem Hans Christensen Homblef var, veed jeg ikke. Christen Skeels Ridefoged ved Gammelkjøgegaard var han ikke, da allerede, strax Christen Skeel havde købt denne Eiendom, Niels Olsen var dette. Endnu 1653 var Niels Olsen Ridefoged ved Gammelkjøgegaard. 1657 nævnes som Foged Laurits Nielsen, og 1659 døde Dirich Jensen som Foged ved Gammelkjøgegaard, men om disse to vare Ridefogeder eller Ladefogeder veed jeg ikke. 1649 nævnes Christen Ladefoged ved Gammelkjøgegaard, og 1659 nævnes Hans Jensen som Foged ved Gammelkjøgegaard, vistnok Ladefoged.

som Gammelkjøgegaard enten ved Kjøb eller i andre Maader kom fra mine Børn og Arvinger, at de da maatte have Magt denne Almisse derfra til et andet Sted at transportere, dog at den til lige god Brug og de Fattiges Underholdning anvendes.» Efter Fundatsen er det Christen Skeels Mening, at det af hans Børn, som kommer til at eie Gammelkjøgegaard, og dettes Arvinger skal betale de Fattige Renten af de 500 Rd. med 6 Procent.

I Christen Skeels Tid var paa Gammelkjøgegaard en Kudsk og vistnok andre Folk, som han og hans Familie brugte naar de opholdt sig her paa Nørre-Gammelkjøgegaard, hvor der i Nærheden af Gaarden endnu fandtes Levninger af den gamle Bondeby Nørre-Gammelkjøge, men rimeligvis har det kun været nogle Huse, som stod tilbage af Byen, og 1649 er det sidste Gang, jeg i Kjøge Kirkebog har fundet Nørre-Gammelkjøge By nævnt, ligesom samme Sted 1655 er sidste Gang, Bondebyen paa den søndre Side af Aaen nævnes som Sønder-Gammelkjøge. Da Christen Skeel ikke opnaaede at faa kjøbt de Jorder paa sine Marker, som tilhørte Kapellan-Embedet i Kjøge, vedblev der at være flere Stykker Jord lige ind mod Gaarden, som ikke tilhørte ham, ligesom ogsaa Gammelkjøge Kirkeruin og Kirkegaard, som han heller ikke eiede, laa lige ved Opkjørselsveien til Gammelkjøgegaard, og i denne Kirkegaard blev endnu i Christen Skeels Tid flere Lig fra Sønder-Gammelkjøge By begravede, dog har jeg ikke i Kjøge Kirkebog fundet, at her blev jordet Lig længere end til 1654¹⁾.

Om Kjøge og Egnen.

I Aarene 1644—45, medens Danmark havde Krig med Sverrig, maatte ogsaa Kjøge og Omegn bære sin Del af Krigens Byrder, som dengang vare temmelig svære. Snart maatte leveres mange Rytterheste af de bedste, som fandtes, og indsendes til Kongens Brug, snart fordredes det ene, snart

---

¹⁾ Omtrent ved samme Tid ophørte man at begrave Lig i Ste Gertruds Kirkegaard i Kjøge.

det andet, og bestandig var Byen overfyldt med Krigsfolk, som maatte forpleies, og forpleies saaledes, at det ikke var saa ganske let at skaffe hvad der fordredes. Af et Reglement dateret Kbhvns. Slot 10de Juli 1644, udgivet af Prinds Christian d. 5te og menige Rigens Raad, hvoraf findes Afskrift i Kjøge Byes Archiv, sees, at Soldaterne skulde have 2 Maaltider om Dagen og ved hvert 2 eller 3 Retter Mad, samt 1½ Pot dansk Øl til hvert Maaltid. Lieutenanterne og Kornetterne skulde have 4 gode Retter Mad til hvert Maaltid og give herfor 1 slet Ʒ samt betale Drikkevarerne; Oberstlieutenanter og Ritmestere skulde til hvert Maaltid have 6 gode Retter Mad og derfor betale 1 Ʒ samt betale Drikkevarerne.

Borgemestrene og Raadmændene i Kjøge paa egne og menige Borgeres Vegne antog den 2den Mai 1644 (Bilag Nr. 19) en ærlig og mandhaftig Mand, ved Navn Georg Haen, til at være Kapitain over Borgerskabet i Kjøge paa 3 Maaneder og, om det ønskedes, fremdeles paa længere Tid. Han skulde flittig mønstre Borgerskabet, sørge for Vagterne, Blokhuset og alt hvad som angik Byens Forsvarsvæsen, og dersom Fjenden kom, skulde han med Borgerskabet gaa imod denne og vove Liv og Blod for at anføre Borgerskabet, som han med en god Samvittighed for Gud og Øvrigheden vil forsvare det.

Saa stærkt trykkede Krigens Byrder Kjøge By, saa mange af dens Borgere lukkede deres Gaarde og Huse og flyttede bort fra Byen, for at blive fri for den Besvær, de havde med den store Indqvartering, men 27de Dcbr. 1644 (Bilag Nr. 20) befalede Kong Chr. d. 4de, at naar de bortflyttede kom tilbage igjen, skulde de bære deres Del af Krigens Byrder lige med de andre Borgere.

Ved mange Leiligheder maatte Kjøge By og Omegn hjælpe og være til Tjeneste, medens Krigen stod paa, saaledes fik Kjøge Øvrighed ved en Skrivelse fra Chr. d. 4de, dateret «Vort Orlogsskib Threfoldighedt under vort Land Lollandt» 7de August 1644 ¹⁾, Ordre om, at da en Del Hollændere med deres Skibe havde ladet sig antage af «Louys de Geer» ²⁾, for at

¹⁾ Afskrift heraf findes i Kjøge Byes Archiv.

²⁾ Louis de Geer født i Amsterdam, † 1652 i Amsterdam, naturaliseret i Sverrig, Herre til Finspångs og Gadgårds Værker i Østergøthland etc.

bruges mod Danmark, skulde Kjøgerne, om muligt, fange disse Hollændere med Skibe og Gods og indsende dem til Kjøbenhavn, hvor der skulde gaa Dom over dem, og de skulde betragtes som erobret Gods.

Før Svenskekrigen var her stor Velstand i Landet; det havde været frugtbare Aar, saa meget Korn kunde udføres, og Egnen her var velsignet med rige Kornmarker, godt Kvæg, og de store tætte Skove syd og vest for Kjøge vrimlede med Vildt.

Det frugtbare Kornland her omkring var en Rigdomskilde for alle Stænder, og især fra Egnen mellem Kjøge og Roskilde forsynedes Kjøbmændene i Kjøge med store Kornladninger, som udførtes til fremmede Lande.

Baade blandt Adelen og Borgerne herskede derfor dengang megen Overdaadighed, ja selv Præsterne levede saa overflødigt, saa de 1649¹⁾ fik Advarsel imod Overdaadighed i Klædedragt og Levemaade, baade paa deres egne, deres Hustruers og Døttres Vegne.

Naar man ser Portraitsamlinger af den danske Adel fra Tiden før Svenskekrigen, kan man nok paa de mange kostbare Smykker, Damerne bærer, se, hvor rig Adelen dengang var, men efter Krigen sees næsten ingen Smykker mere paa noget Dameportrait.

Handel og Industri trivedes ved denne Tid i Kjøge, hvor der boede flere meget rige og anseelige Kjøbmænd, som vare godt kjendte af Kong Chr. den 4de, og som han oftere laante Penge af. Disse rige Kjøbmænd havde deres egne Skibe i Søen, ofte mange, som de lod seile vidt om i Verden, for at udbringe og hente deres Varer hjem. Kong Chr. den 4de havde blandt mange andre Kompagnier²⁾ ogsaa oprettet Saltkompagnier, som paa egne Skibe hentede Salt fra Frankrig

---

1644 samlede han den saakaldte Louis de Geers Flaade, som bestod af hollandske Kjøbmandsskibe, som lod sig bruge af de Svenske i deres Krig.

¹⁾ Synodalia Roskildens. Ny kgl. Samling Nr. 1172.

²⁾ I Kjøge fandtes forskellige Kompagnier, saaledes et spansk, som 1623 klager, fordi der er indført fransk Vin imod Kompagniets Privilegier.

og Spanien, og da Kjøge Kjøbmænd hentede deres fra Frankrig, men Kongen ønskede, de ogsaa skulde hente fra Spanien, havde de ikke Lyst at føie Kongen heri, uagtet de ellers stode paa en god Fod med ham, og da de fik kongl. Brev 1641 herom, nægtede de dette, og paastod, at et Skib fra deres Kompagni, som havde kostet dem meget, var sendt til Spanien, men blevet arresteret i Frankrig, og før de fik deres Penge herfor tilbage, vilde de ikke atter sende noget Skib til Spanien efter Salt; saa meget mindre vilde de dette, som de vidste, at Borgere og Bønder her kun brugte fransk Salt.

De store Tapetvæverier, Kong Chr. den 4de havde indrettet i Kjøge, vedbleve at drives, og baade Kongen, Adelen og de rige Borgere prydede Væggene i deres Slotte og Gaarde med de smukke Billeder, som vævedes her. Ogsaa Billedskærieriet trivedes dengang her i Kjøge, og «Paul Billedsnider» og andre blev meget brugt af Adelen og Borgerne til at udskære Skabe og andet Bohave, og Adelens Damer, for hvem «Paul Billedsnider» udarbejdede de smukke Sager, kom gjerne til Byen ved festlige Leiligheder og holdt hans Børn over Daaben og underholdt sig hos ham og hans Familie ved Gildet efter Daaben, ligesom de ogsaa gjerne toge Del i Bryllupsgilder her i Kjøge. Fordi her har været udskåret mange smukke Sager i Træ, som senere gik af Moden og blev solgt til Bønderne, er det at denne Egn, endnu i min Ungdom, var saa rig paa disse gamle udskaarne Egetræes-Sager. Ogsaa Kjøge Spillemands Børn bleve ofte holdte over Daaben af Egnens Adelsdamer, da de paa Herregaardene til Lystigheder, foruden deres egne Skalmieblæsere og Spillemand, ogsaa hentede Kjøge Spillemand og derfor kjendte disse godt.

I den store Gaard paa Torvet i Kjøge, hvor Tapetvæverierne dreves, som kaldtes Manufakturgaarden, var der stor Plads ¹⁾, hvorfor Adelen ofte leiede denne for her at holde deres Bryl-

¹⁾ Jeg har hørt, at Væverierne i denne Gaard vare i Sidebygningen, som gaar ned mod Aaen, og at det var den forreste Bygning ud mod Torvet, som brugtes til deri at holde store Forsamlinger, ved Bryllupper, Begravelser og andre Leiligheder.

lupper¹⁾. Hertil samledes en stor Mængde Mennesker, og ofte gik det da meget lystigt til med Dands og megen Spisen og Drikken. Ogsaa Begravelseshøitideligheder holdt Adelen meget tidt i Kjøge Kirke²⁾, og her bleve saa Ligene enten

1) Jeg har tilfældigt fundet efterfølgende, hvis Bryllup stod i Kjøge Kirke, og efter Vielsen har nok Gildet staaet paa Manufakturgaarden, men mange flere af Adelen har naturligvis holdt deres Bryllupper her. Johan Barnekows til Nielstrup og Anne Billes Bryllup stod i Kjøge 11te Mai 1598. 1642 gjorde Velb. Hr. Frederik Reedtz sin Datter Sophies Bryllup, med Valdemar Lykke til Grinderslev Kloster, i Kjøge. 1642 i October stod Niels Vinds til Grundet og Mette Rosenkrands' Bryllup i Kjøge. Erik Hardenberg Gyldenstjernes og Jfr. Birgitte Reedtz' Bryllup stod 1650 i Kjøge. Axel Walkendorf og Jfr. Anne Friis holdt 1650 Bryllup i Kjøge. 29de Septbr. 1696 holdt Velb. Landsdommer Tage Thott til Strandegaard og Turebyholm, senere R. og Geheimeraad etc., og Jomfru Petra Sophie Reedtz Bryllup i Kjøge.

2) 1631 19de Jan. blev Prædiken holdt i Kjøge Kirke over sal. Velb. Niels Krabbes Lig. 1635 21de Juli blev nedsat i Kjøge Kirke og Dagen efter bortført Velb. Børge Trolles Lig, en Søn af Velb. Niels Trolle, Lensmand paa Kjøbenhavns Slot. 1637 15de Mai betalte Fru Jytte Brok for sin Søns, Velb. og sal. Axel Skeels, Lig, som kom ind i Kjøge Kirke. 1639 9de August betalte Velb. Steen Beck for hans Broders Ligs Nedsættelse i Kjøge Kirke. 1639 4de August døde Fru Berete Brock Tyge Brahes og blev begravet i Kjøge Kirke, og 27de August betalte Velb. Tyge Brahe til Vemmetofte etc. for hendes Ligs Nedsættelse i Kjøge Kirke. 1640 7de Septbr. betales for Velb. Fru Sitzel Parsbjergs Nedsættelse i Kjøge Kirke. 1641 31te Juli betales for Velb. Fru Anne Gyldenstjerne, da hendes Lig blev ført bort fra Kjøge. 1641 28de Septb. gav Velb. Morten Venstermand for sal. Jomfru Anne Venstermands Nedsættelse i Kjøge Kirke og for Klokkernes Ringning 15 Dr. 1642 14de August betales for afgangne sal. Velb. Christian Grubbes af Lystrup Ligs Nedsættelse i Kjøge Kirke nogle Aar forleden. 1642 15de Mai betalte Velb. Fru Birgitte Thott for hendes sal. Husbondes Velb. Otte Gjøs Ligs Nedsættelse i Kjøge Kirke. 1642 14de August betales for sal. Velb. Fru Ytte Gyldenstjernes, afgangne Christian Grubbes af Lystrup, hendes Ligs Nedsættelse i Kjøge Kirke. 22de Novbr. 1642 blev begravet i Kjøge Kirke sal. Velb. Gabriel Laxman af Frøslevgaard og 1ste Decbr. samme Aar betalte hans Enke Velb. Fru Edele Rosenkrands af Frøslevgaard for hans Ligs Nedsættelse i Kjøge Kirke. 1644 blev Ligstenen i Kjøge Kirke over sal. Velb. Christoffer Lindenovs Grav afdagen, fordi Bjælkerne derunder vare istykker. 1652 d. 7de Septb. blev begravet i Kjøge Kirke Velb. Fru Anne Lunge. 1653 28de Oktober blev begravet i Kjøge Kirke Fru Margrethe Lunge (Hr. Christen Skeels). 1655 blev begravet i Kjøge Kirke Velb. Frans Lykke. 1656 blev be-

begravede eller bisatte og senere flyttede til Bestemmelsesstedet.

Baade Borgemestrene og Præsterne i Kjøge vare ret anseelige Folk, som brugtes ved forskellige vigtige Leiligheder, saaledes var Sognepræsten i Kjøge Mag. Christen Madsen Tausen med paa Geistlighedens Vegne ved Stændernes Forsamling, da Kong Chr. den 4des Søn Prinds Christian blev valgt til sin Faders Efterfølger paa Tronen, og havde saa tillige det Hverv, ved Forhandlingerne at se paa sin egen Stands Bedste ¹⁾).

Midt i al den Lykke og Velstand, Landet svælgede i, gik der dog ogsaa Ulykker hen over det, saaledes rasede Pesten i Kjøbenhavn 1654 saa stærkt, at paa een nær uddøde alle Lægerne der, og af Geistligheden blev Biskoppen og 6 Præster et Offer for denne rædsomme Sygdom, som vedblev i 20 Uger og bortrev omtrent 7600²⁾ Mennesker i Kjøbenhavn alene, foruden de mange ude i Landet, som maatte ligge, under for den. Men Modet reiste sig snart igjen, da Sygdommen var overstaaet, og lige til den ulykkelige svenske Krig blomstrede Livet i Fred og Velstand her i Danmark; men da Fjenden overstrømmede Landet og udsugede Folket, fik Alt et andet Udseende. Blandt de Egne, som vare meget overfyldte af de svenske Tropper, var denne ved Kjøge, hvor gamle Bønder endnu i min Tid har fortalt om, hvordan Svenskerne drev Folk ud af deres egne Gaarde, for at benytte disse selv, saa de arme Bønder flokkevis maatte bo i Jordhuler, de gravede, og da Fjenden endelig forlod Landet, var heromkring, som ellers havde været en meget velhavende Egn, neppe nogen By, hvor der ikke var mange øde og nedfaldne Gaarde og Huse.

I Kjøge By huserede Svenskerne ogsaa meget slemt, saa da de droge af Landet, var mange af Byens Huse nedfaldne og

---

gravet i Kjøge Kirke Velb. Fru Anne Bild. 1657 blev begravet i Kjøge Kirke Rønnov Bille. 1657 blev begr. Velb. Fru Sidsel Lunge i Kjøge Kirke. 1658 11te Juni blev begravet i Kjøge Kirke Velb. Jomfru Anne Thott. 1660 blev begr. i Kjøge Kirke Fru Ide Lunges 3 Lig, Tønne, Ove (eller Otto) og Jfr. Birthe Skeel.

¹⁾ Synod. Roskild. Ny kgl. Samling 1171. Kongl. Bibliothek.

²⁾ S. S. 1171 og 72.

ødelagte, og St. Nicolai Kirke brugte de til Hestestald, og endnu vidne de næseløse Englehoveder paa Stolestaderne om Svenskernes Kaadhed. Præsterne i Landsbyerne maatte dele Skjæbne med Bønderne og maatte 1658 give 4 Rd. og stille en velopklædt Rytter, foruden endnu 4 Rd. til en Karabin, og 1659 maatte de skatte til Svenskerne 20 Rd. i Penge og 30 Rd. i Korn, som var 36 Td. Korn. Dette samme Aar i October maatte de atter give 2 Td. godt Øl samt en Del Kjød og en levende Oxe, som skulde veie 400 R . I Aaret 1660, før Svenskerne forlode Landet, maatte de stakkels Præster atter give, ved Paasketid, en god Ridehest ¹⁾. Dette foruden meget mere tog Svenskerne fra Præsterne, og plaget blev de i alle Maader, ligesom Herremænd og Bønder, saa det var dengang ikke lystelige Tider at leve i her i Landet.

Kjøge var for Svenskerne et vigtigt Punkt, herfra havde de Forbindelse med deres Flaade og Landene paa den anden Side Sundet, og herfra raadede de tildels over Færdsele fra Nordsjælland og Kjøbenhavn, ned mod Vordingborg og Øerne. Hertil sendte derfor Kong Carl Gustav, strax han landede ved Korsør den 8de August 1658, sit Rytteri under Generallieutenant Clas Thott ²⁾, for at befæste Byen. Ogsaa som Oplagssted for de udskrevne Leveringer fra Øst- og Sydsjælland blev Kjøge for Svenskerne af Betydning. Her blev etableret en svensk Kommissarius og en Proviantmester, som udskrev, modtog og besørgede afleveret til den svenske Hær, som laa for Kjøbenhavn, alt hvad der henhørte til Armeens Forsyning. Stadigt samledes i Kjøge de store Leveringer af Stude, Brød, Øl og Brændevin etc. fra Syd- og Østsjælland, og daglig afgik fra Byen til Leiren store Partier deraf, og naar hertil føies, at den store Gaard paa Torvet, hvor Tapetværerne havde deres Værksteder, blev taget til Lazaret for de svenske Saarede ³⁾, kan man tænke, hvor uroligt der har været i Byen.

¹⁾ Synodal. Roskild. Ny kgl. Samling.

²⁾ Vistnok Clas Thott Greve, f. 1630, † 1674, General-Lieutenant 1656, Feltmarskalk 1665, Søn af Åke Henriksen Tott til Ekolsund etc.

³⁾ Handskemager Bille, hvis Familie i Aarhundreder har boet i Kjøge, fortæller, at medens Kbhvn. blev beleiret af Svenskerne, stod en Af-

Det første Aar, Svenskerne laa i Kjøge, døde her Kongen af Sverrigs Krigskammersecretair, ved Navn Wirtzing, som vistnok har været ansat ved Forsyningscommissionen. Han blev begravet i Kjøge Kirke 12te Novbr. 1658¹⁾. Ogsaa for det svenske Artilleris Forsyning sørgedes der i Kjøge, og til de Svenskes Forsøg paa at storme Kjøbenhavn 11te Februar 1659 var i Kjøge og andre Steder fra samlet hvide Lærreds-Skjorter, som de svenske Soldater fik over deres Uniformer, for ikke at kjendes fra Sneen, som laa over Jorden; men efter at dette Angreb var mislykkedes, besluttede Kong Carl Gustav at sætte sig fast ude i Landet og paa Smaaøerne, og da var det at der i Marts begyndte at leveres Materialier og Penge til Kjøge Byes Befæstning, ligesom ogsaa dengang de andre Byer maatte levere Mandskab til Arbeidet. Kjøge havde fra gammel Tid været befæstet, men Fæstningsværkerne havde ikke saa stor Udstrækning som de fik, da Svenskerne omlagde dem. Jeg erindrer at have seet i en Vurderingsforretning af 5te Novbr. 1660²⁾ over den Skade, Hr. Peder Christensens Vænge ved Kjøge Vesterport havde lidt i Krigens Tid, at der gjordes Forskjel paa Kjøge Byes nye og gamle Vold: Volden fik altsaa, da Svenskerne befæstede Kjøge By, et større Omfang end tidligere, dog var det kun nogle Steder, den kom til at ligge længere fra Byen end forhen, enkelte Steder beholdt den sin gamle Beliggenhed. Jeg har tidligere omtalt, at det er rimeligt, Kjøge By, strax den blev flyttet ud til det Sted hvor den nu staar, er bleven befæstet, men ikke før 1440 har jeg fundet Graven om Byen nævnt i et Brev udstedt af Jens Olsen Raadmand i Kjøge³⁾, hvori han vedkjender sig, at han for 22 Aar siden har givet til Ste Karines Altar i Ste Gertruds Kapel i

---

deling svenske Tropper henimod Gammel-Vartou paa Strandveien, hvoriblandt var en Kapitain Schwerin, som var meget hjulbenet; han stod og saae ind mod Byen, da der kom en Kanonkugle, som gik ind gennem den Aabning hans Ben dannede, uden at knuse Benene, men tog dog Kjødet af, hvorfor han blev kjørt til Kjøge og laa længe der paa Lazarettet.

¹⁾ Efter Kjøge Kirkebog.

²⁾ Findes i Vallø Archiv.

³⁾ Brevet er i Kjøge Byes Archiv.

Kjøge en Jord og Grund i et Stræde, som laa nord ud til Graven. At Byen dengang var befæstet, er altsaa vist, og at den vedblev at være det, har jeg seet af forskjellige gamle Documenter, saaledes af et Beskjærmelsesbrev, Kong Christiern d. 1ste gav Byen, hvori der sættes Bøder for at beskadige Kjøges Befæstningsværker¹⁾, og at Byens Volde vare blevne nedrevne, lige før Grev Christoffer af Oldenburg 1534 tog Bolig i Kjøge, og igjen bleve opbyggede, er allerede omtalt. I et Skjøde af 1558²⁾ nævnes Volden nede ved Stranden, som kaldes Byesvold, 1590 nævnes i Kjøge Pantebog en Have, som gaar ud til «Byesvold» i Nærheden af Nyportestræde, og her nævnes ogsaa «Byesgraven», «Lovporten»³⁾ og «Lovgraven» nord for Byen. 1596 nævnes i Kjøge Byes Skiftebog en Gaard østen ved Torvet med Have ned til Volden. I en Sag om Slagsmaal og Klammeri fra 1644 9de April, i Kjøge Byes Archiv, nævnes Vagten i Vesterport i Kjøge, som var bevæbnet. I en Vurderingsforretning⁴⁾ over en Eiendom i Kjøge af 1656 nævnes en Have «neden til Volden», en Have paa Volden ved Pakhuset ved Stranden, samt en øde Plads uden Lovporten. Af en tydsk Kvitering i Kjøge Byes Archiv af 1659 21de Mai, til Johan Hansen og en Mand til paa 60 Rd. fra Heinrich v. Lingerken, sees, at de Svenske dengang havde en Commandant i Kjøge, ligesom det af de tidligere anførte slette Vers, som findes paa et Blad blandt andre Blade Kjøge Byes Historie vedkommende i den Ledreborgske Haandskriftsamling, sees, at den svenske Commandant i Kjøge, som 1659 stod for Fæstningsværkernes Opførelse, hed Jacob Stahl. Lige til Freden var sluttet med Danmark, vedblev de Svenske at arbeide paa Fæstningsværkerne om Kjøge, og fra 1660 4de Juli findes i Geheimearchivet en Ordre til Oberstlieutenant over Tøihuset Marcus Rodsteen⁵⁾, om at lade en Del Munitioen sendes til Kjøge

¹⁾ Brevet er i Kjøge Byes Archiv.

²⁾ S. S.

³⁾ Hr. Handskemager Bille i Kjøge siger, at Porten kaldtes Laageporten og Graven derved Laagegraven, fordi ved Siden af denne Port var en lille Laage til at komme ud af.

⁴⁾ Findes i Kjøge Byes Archiv.

⁵⁾ Marcus R. til Lengsholm, Søn af Knud R. til L. og Else Vind, * Karen Arnfelt.

Fæstnings Fornødenhed; heraf sees, at man ikke strax efter Freden med Sverrig (27de Mai 1660) tænkte paa at nedbryde Kjøge Fæstningsværker, dog har det neppe varet meget længe efter Freden, før de bleve nedrevne, da den svenske Resident Gustav Duwall¹⁾ Aaret efter Fredsslutningen indberetter til Kong Carl d. 11te, at han mente, Befæstningerne ved Kjøge skulde sløifes; dog blev Voldene ikke helt nedrevne dengang, men Levninger af dem bleve staaende til længe efter, og 1676 nævnes endnu en Mand i Kjøge Kirkebog, som boede paa Volden, ligesom man af en Synsforretning fra 1734, som findes i Kjøge Byes Archiv, ser, at først dengang var Volden for Enden af Nosseportestrædet bleven ganske udsløifet, og dette samme Aar klagedes til Kjøge Magistrat²⁾ over, at Kapitain Wolmer havde sløifet Byens Vold ud for Rebslagergaden. Hvor de sidste Fæstningsværker om Kjøge, som skyldte Svenskerne deres Oprindelse, have gaaet, kan man endnu paa en Del Steder se Mærker af, og den Forestilling, man herefter maa faa om disse Fæstningsværkers Beliggenhed, stemmer ganske med den Grundtegnning af Svenskernes Fæstningsværker om Kjøge, som findes i Pufendorfs Bog om Kong Carl Gustavs Bedrifter³⁾. Fæstningsværkerne, som bestode af Volde og Grave med Udenværker, vare anlagte i 11 Bastioner omkring Byen, og det var navnlig paa Byens søndre Side, Svenskerne havde udvidet Fæstningsværkerne, som gik hen over Blegvænget ud over Vordingborg (nuværende) Landevei. Paa den vestre Side af denne laa for ikke ret mange Aar siden nogle Ophobninger af Jord, som øiensynlig vare Levninger af Fæstningens Volde, men Almuen kaldte dem Troldbakkerne og mente, at Hexene fra Kjøge Huskors her vare brændte. Paa den østre Side af nuværende Vordingborg Landevei, hvor Volden har gaaet, ligger endnu en lille Ophøining, hvorpaa

¹⁾ Gustav Duwall, Friherre til Lådsvika etc., f. 1630, Søn af Jacob Dougall Baron Duwall. Blev Resident i Danmark 1656. Landmarskalk ved Rigsdagen i Upsala 1675, † 1692, * 1654 Helena Yxkull † 1691.

²⁾ Klagen fra 1734 til Kjøge Magistrat findes i Kjøge Byes Archiv.

³⁾ Pufendorfs Sieben Bücher von denen Thaten Carl Gustavs König in Schweden, aus dem Lateinischen ins Hoch-Teutsche übersetzt von S. R. 6te Bog imellem Siderne 626—27.

for nogle Aar siden er bygget et Hus, og herved ser man endnu en lille Sidning, hvor Graven har gaaet, som fortsættes hen igjennem hvor Sønderkjøge Huse staa; herfra er Graven gaaet ud i Aaen, og paa den modsatte Side af Aaen er Fæstningsværkerne gaaet øst for Byen, ved Enden af Haverne, ud forbi hvor Jernbanestationen nu ligger, og derfra ere de gaaet hen imod hvor nu Gjæstgivergaarden Norske Løve ligger, og her fortæller en lille Park strax ved Gaarden om Gravene. Herfra ere Volde og Grave gaaet skraas ind imod Glasbankevænget, hvor der endnu er tydelige Spor af Graven, og hvor det høitliggende Vænge er opfyldt med Jord fra Volden. Herfra ere Fæstningsværkerne fortsatte lidt mod Sydvest, og Graven har dreiet om, omtrent hvor de nuværende sidste Have¹ fra Vestergade ende, og er saa gaaet hen over Vænget ved Ringsted Landevei og maaske noget af Klosterkirkegaarden, ned mod Aaen, som saa et Stykke Vei har dannet Graven paa den søndre Side af en af Bastionerne, til den er gaaet ind under Volden, som er gaaet over den, og Fæstningsværkerne ere derfra gaaet over et Stykke af Blegevænget ud over den nuværende Vordingborg Landevei. Endnu findes i og ved Hr. Peders Vænge, ikke langt fra Glasbankevænget, Sivparken og Lovparken, som vistnok ere de Parke i Hr. Peders Vænge, som i et Brev af 5te Novbr. 1660¹⁾, udstedt af Knud Jespersen, Byfoged i Kjøge, omtales som indtagne til de nye Grave ved Volden om Kjøge.

Da Svenskerne i Marts 1659 havde samlet Materiale til at udvikle og ombygge Kjøge Byes Fæstningsværker, begyndte, efter Birkerods Dagbog, Svenskerne 1ste April paa at bygge paa Fæstningsværkerne, og hermed vedbleve de, lige til Freden var sluttet. Da de Sommeren over havde arbeidet herpaa og faaet Fæstningen i noget bedre Stand, dog endnu ikke ordentlig befæstet imod Søsiden, blev det bestemt at gjøre et Forsøg paa at tage Kjøge fra de Svenske, og den hollandske Admiral Ruyter, som havde indesluttet den svenske Flaade i Landskrones Havn, sendte da 11 Skibe ned for at tage Kjøge, men

¹⁾ Findes i Vallø Archiv.

heraf, fortæller Gebhardi, blev intet, da Kong Carl Gustav forsvarede Byen saa eftertrykkeligt, at Ruyters Hensigt maatte opgives ¹⁾. Bircherod fortæller i sine Dagbøger, at det var Kong Frederik d. 3die som havde betænkt den 10de Septb. 1659 at «forraske» Kjøge og de Svenske, som laa der i Garnison, og vistnok har Kong Frederik den 3die vidst noget om dette Anfald. Pufendorf fortæller, at den hollandske Oberst Killegrag blev med nogle Krigsskibe ²⁾ og 1200 Mand Soldater skikket derhen til Vands, men Kong Carl, som havde faaet Kundskab herom, havde i en Hast forstærket Garnisonen der og selv taget derhen, for at forhindre disse for ham uvelkomne Gjæsters Landgang, hvilket ogsaa lykkedes, for da Killegrag saae den Mængde Fjender, som paa Landet stod og ventede hans Ankomst, vilde han ikke imod saa langt overlegen en Fjende sætte sine Folks Liv til, men opgav at tage Kjøge og vendte tilbage med uforrettet Sag. Ved at sende disse Skibe med Mandskab for at tage Kjøge, mente Admiral Ruyter at fremme hvad Hollænderne ønskede, at Landene paa begge Sider af Sundet ikke vare i en og samme Herres Besiddelse, derfor hjalp Hollænderne snart de Danske og snart de Svenske, og da de Danske søgte at tage Skaane tilbage, modarbejdede Ruyter dette og gik med den hollandske Flaade til Syd-skaane, for at forhindre nogle danske Regimenter i at lande ved Ystad.

---

¹⁾ Gebhardis Kongeriget Danmarks Historie, B. 4. S. 348 og C. H. Braschs Vemmetoftes Historie, B. 1. S. 209—10.

²⁾ Pufendorf, 6te Bog, Side 619 siger, at Killegrag havde 1200 Mand Fodfolk ombord og 12 Orlogsskibe og 7 Brandere, da han seilede hen for at tage Kjøge Fæstning.

Femte Kapitel.

Om Skifterne efter Birgitte Rud og Christen Skeel.

Den 14de Juni 1651 ¹⁾ skiftede Christen Skeel i Kjøbenhavn imellem sine Børn Otto, Birgitte og Birthe Skeel deres Mødrenearv. Tilstede vare ved dette Skifte, foruden Christen Skeel og Sønnen Otto Skeel ²⁾, Gregers Krabbe til Tostelund D. R. R. og Niels Lykke ³⁾ til Valden, men den endelige Afgjørelse af dette Skifte, hvoraf enkelte Dele stode tilbage, afsluttedes først den 5te Sept. 1663 efter Christen Skeels Død i Overværelse af Otto Skeel til Vallø, Christian Barnekow ⁴⁾ til Widskøfle og Niels Rosenkrands ⁵⁾ til Holbækgaard. Af Skiftet med Børnene sees, at Vester-Vallø var Børnenes Mødrenearv, og Øster-Vallø havde Christen Skeel kjøbt til dem. Under Vester-Vallø laa Gunderup med Gods og under Øster-Vallø laa Rudholt ⁶⁾ med Gods. Alt dette Jordegods blev nu ved Skiftet 1651 delt saaledes, at Otto Skeel fik baade Øster- og Vester-Vallø og begge Søstre Rudholt og Gunderup, som dog ikke bleve delte imellem dem, men styredes samlede for dem i deres Mindreaarighed. Otto Skeel maatte give til sine Søstre 2000 Rd. for Bygningerne paa Vester-Vallø, hvorimod han fik Bygningerne paa Øster-Vallø istedetfor at Sø-

¹⁾ Skiftet af 14de Juni 1651 findes i Gammelkjøgegaards Archiv, ligesom det endelige Skifte af 5te Sept. 1663.

²⁾ Han var dengang 18 Aar gl.

³⁾ Niels Lykke til Valden var gift med Malene Gyldenstjerne D. af Erik G. og Brigithe Reedtz. Han havde en Tid af sit Liv Valden, eller som Svenskerne kalde den Vallen.

⁴⁾ Brigithe Skeels Mand.

⁵⁾ Birthe Skeels Mand, Søn af Palle R. til Ørup, Bfld. paa Lundenæs og Ingeborg Krabbe. Han var en Helt og vandt Heltedøden ved Beleiringen af Helsingborg 3die Juli 1676. Han var født paa Ørup i Skaane 31te Marts 1627. Commandant i Kjøbenhavn. Begravet i St. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn.

⁶⁾ Det nuværende Billesborg.

strene fik Bygningerne paa Rudholt¹⁾ og Gunderup. Fra sit 25de Aar maatte Otto Skeel give Søstrene Rente af de 2000 Rd. for Vester - Vallø Bygninger. Ved Fordelingen af Godset mellem Børnene forbeholdt Christen Skeel sig Sørids Vænge, Græsningen i Almids Vænge²⁾ og Aashøie Oredrev, som han gav dem noget Vederlag for og lagde under Gammelkjøgegaard. Aashøie Oredrev var taxeret til 400 Høveders Græsning, som han lod Bønderne nyde³⁾, og 300 Svins Olden, som han selv brugte og nøiedes saa med Græsningen i Søllerups og Almids Vænger, foruden hvad han ellers havde ved Gl. Kjøgegaard. Vel mener han, at disse to Vænger ligge ham, fra Gammelkjøgegaard, langt fra Haanden, men da Børnene ingen Skov eller Græsning have, de bedre kan undvære end disse to Vænger, saa vælger han dog dem. Af Børnenes Hedebogets fik Christen Skeel Kagstrup By og noget Gods i Skidenskjendsved til Mageskifte for Gjeldskovgaard⁴⁾ og Gods, som Børnene fik derfor og maatte saa betale Faderen hvad denne sidste Eiendom var mere værd end Kagstrup By og Godset i Skjendsved, hvilket Christen Skeel lagde under Gammelkjøgegaard og bestemte, at Kagstrup Mænd, uagtet de laa under Gammelkjøgegaard, dog skulde slaa Græsset paa Engene ved Byen og age nogle Læs Hø til Gunderup og Vallø, hvorimod Børnenes Bønder (fra Gunderup, Rudholt og Vallø) skulde slaa og age ligesaamange Læs Hø fra Gammelkjøgegaards Enge til Gaarden, som Kagstrup Bønder slog og agede til Børnenes Gaarde.

1) Bygningerne paa Rudholt vare dengang ikke færdige, og den nye Lade og det gamle Fæhus fra Vester-Vallø flyttedes til Rudholt. Ladebygningerne, som nu ere paa Vallø, var tidligere Øster-Vallø Ladegaard.

2) Otte Dage efter St. Hans Dag skulde Engen i Almids Vænge være slagen i det seneste, og naar Høet var indaget, maatte de af Gammelkjøgegaard siden alene nyde Græsningen.

3) Aashøie Mænd tilfælles med Gammelkjøge Mænd fik Lov at nyde Græsningen i Aashøie Oredrev, men det var en Godhed, de fik den, ingen Ret.

4) Gjeldskovgaard i Hillerslev Sogn, Nyborg Amt i Fyen, har efter danske Atlas 1648 tilhørt Mogens Bille og Fru Margrethe Lunge; med hende, som var Christen Skeels anden Hustru, har Ch. Skeel vel faaet denne Eiendom.

Ved den endelige Afgjørelse af Skiftet efter Fru Birgitte Rud 1663 blev den Del af Løsøret, som 1651 var bestemt for Søstrene, delt dem imellem, og den fælles Gaard i Kjøbenhavn, som tilhørte Boet efter Fru Birgitte Rud, som Børnene havde faaet Leie af, blev solgt til Bertel Hendrich Bischof for 1800 Rd., og Søstrene fik heraf hver 450 Rd. Bestemmelse blev der ogsaa taget om de Penge, Broderen og Søstrene havde faaet for solgt Gods i Riberhus Len, ligesom ogsaa om Godset i Skaane, der tilhørte Børnene, hvem det ligeledes tilkom at tage Arv efter deres Moders Søster Fru Lisbeth Rud, men denne Arv havde Fru Lisbeths Mand Niels Krabbe¹⁾ Lov at beholde i sin Enkemandsstand. Skiftet efter Christen Skeel, som blev foretaget den 21de Sept. 1660, kjender jeg ikke, men kan af det endelige Skifte efter Birgitte Rud af 1663 se, at Gammekjøgegaard ved Skiftet efter Christen Skeel tilfaldt Otto Skeel som hans Fædrenearv, og at Søstrene Birgitte og Birthe samtidig med Skiftet efter Faderen mageskiftede til Otto Skeel deres Mødrenearv Gunderup og Rudholt imod hans Fædrenearv Gammekjøgegaard. Men da Rudholts og Gunderups Godser tilsammen vare større end Gammekjøgegaards, fik Søstrene en Del af disse to Gaardes Gods, for at gjøre Mageskiftet lige. Det Gods, Birgitte Skeel dengang tog med sig fra Gunderup og Rudholt og lagde under Gammekjøgegaard, var: i Enderslev Zire Madsens Gaard med 20²⁾ Svins Olden, Aashøie By med 200 Svins Olden³⁾, i Svansbjerg 4 Gaarde med 100 Svins Olden⁴⁾, Høiqværne Mølle og i Vallensbæk en Gaard og 2 Huse, 12 Tdr. 1 Skp. store. Blandt det Gods, Otto Skeel fik i Bytte for Gammekjøgegaard, da han tog Gunderup og Rudholt derfor, nævnes ogsaa «den øde Bo i Kjøge», som han dog afstod til Christian Barnekow, som der staar tilføiet under Underskrifterne og de hostrykte Vaaben under Skifteforhand-

1) Niels Krabbe til Skjellinge R. var Søn af Tage Krabbe og Sophie Friis.

2) I Jordebogen over Gammekjøgegaards Gods for 1661 regnes denne Gaard kun til 10 Svins Olden.

3) S. S. regnes Aashøie By kun til 100 Svins Olden.

4) S. S. regnes disse 4 Gaarde kun til 50 Svins Olden.

lingen af 5te Septbr. 1663: «formedelst han beholdt Høiqværne Mølle»¹⁾).

At Gammelkjøgegaard derefter kom helt til Birgitte Skeel, er skeet da Søstrene delte deres Fædre- og Mødrenegods (hvilket sidste Gammelkjøgegaard nu efter Mageskiftet med Broderen repræsenterede). Birgitte Skeel har da faaet Gammelkjøgegaard for sin Del, og Birthe Skeel har faaet Holbækgaard i Jylland, men da Godset i Jylland har været større end Gammelkjøgegaard, er dog lidt af dette faldet til Birgitte Skeel, foruden Gammelkjøgegaard. Dette Gods, som er anført i Gammelkjøgegaards Jordebog for 1660, er beliggende i Dronningborgs Len, Bjerregrav Sogn og By, og bestaaende af en Gaard kaldet Lundegaard, 6 Gaarde og 1 Hus. Denne Deling af Godset mellem Søstrene maa være skeet før 6te April 1661, da Christian Barnekow denne Dag har underskrevet Gammelkjøgegaards Jordebog, hvori det jyske Gods er anført.

Birgitte Skeel.

Christen Skeels og Birgitte Ruds Datter, Birgitte²⁾ Skeel, er født³⁾ den 23de Decbr. 1638 og var ved Moderens Død 1645 7 Aar gammel, og 11 Aar, da hun 1649 fik Stifmoder, af hvem hun altsaa tildels var opdraget. Kan man tro dennes Ligprædiken, da blev Birgitte tilligemed sine Søskende af Stifmoderen kjærligt opdraget og holdt til Gudsfrygt. Kun 15 Aar gammel mistede hun sin anden Moder og levede derefter nogen Tid hos Slægtninge. Om det var hende eller hendes yngre Søster Birthe Skeel, som var forlovet med Oberst Kjeld Lange, som faldt 1658 ved Kjøbenhavns Beleiring, vides ikke sikkert, dog tror jeg, det almindeligst antages, det var den

¹⁾ Hvorledes Høiqværne Mølle staar i Forbindelse med «den øde Bo i Kjøge», veed jeg ikke.

²⁾ I Moderens Ligprædiken og i Skifteforretningen imellem Christen Skeels Børn kaldes hun Birgitte og den yngre Søster Birthe.

³⁾ Paa et Epitaphium over Christian Barnekow med sine to Hustruer og Børn, som findes i Widskøfte Kirke i Skaane, staar, at Birgitte Skeel er født paa Vallø, men Aarstallet og Datoen er galt angivet, og maaske er Stedet heller ikke rigtigt angivet.

ynge Søster Birthe. Mig forekommer det dog sandsynligst, det var den ældre, da Birthe var født 1644 og altsaa kun var 14 Aar gammel, da Kjeld Lange døde. At Birgitte Skeel opkaldte sin Søn efter Kjeld Lange, tyder ogsaa paa, at hun har haft en særegen Kjærlighed til Navnet. Umuligt var det jo imidlertid ikke, at Birthe Skeel, efter sin Tids Skik, var tidlig lovet bort.

Da Birgitte Skeel den 30te Marts 1659 havde mistet sin Fader, begjærede Christian Barnekow til Widskøfle og Lillø hende tilægte, og blev deres Bryllup holdt i Kjøbenhavn den 5te August 1660. Ikke længe efter dette Bryllup forsamlede en stor Del af den danske Adel sig i Kjøbenhavn for høitideligt at holde Christen Skeels Gravøl, hvilket ikke var skeet ved Begravelsen, da denne, som jeg har bemærket, foregik, medens Kjøbenhavn var beleiret, og ved denne Leilighed fortæller J. C. Barfod i sin Bog om den skaanske Adel¹⁾, at da Hoffet forsøgte at faa den store Forsamling af danske Adelsmænd til at overdrage Kongen Arveret til den danske Trone, skal Birgitte Skeel have fundet Leilighed til at borttage det Document, Kongen ved en Hofmand i denne Anledning sendte, for at faa Forsamlingens Medlemmer til at underskrive dette, som sikrede Kongen og hans Efterkommere Arveretten til Danmarks Trone. Kongens Sendebud, som var beskjenket, mærkede først ved Hjemkomsten, at han savnede Documentet, og man fandt det da ikke værd at omtale denne Sag videre. Fru Birgitte taug ogsaa stille med denne Begivenhed, og da hun mærkede, at dette Kneb blev uden nyttige Følger, gjemte hun Documentet i Widskøfles Archiv, hvor hendes Sønneson Generallieutenant Barnekow²⁾ fandt det og af den danske

¹⁾ J. C. Barfods »Märkvärdigheter rörande skånska Adeln», Side 258.

²⁾ Christian Barnekow, Søn af Kjeld Christoffer B. og Grevinde Margrethe Ascheberg, blev født 6te Mai 1694 paa Widskøfle. Reiste i Udlandet og studerede forskjellige Steder ved Universiteterne. 1713 paa Hjemreisen taget tilfange af de Danske, ført til Kjøbenhavn, kom fri, men maatte love ikke at stride mod Danmark. Blev Generallieutenant i svensk Krigstjeneste, Landshøvding, Commandeur af Sværdordenen. Gift 1728 den 29de Februar med Eva Charlotte Stenbock, Datter af Grev Magnus S. og Eva Grevinde af Oxenstjerna. Blev svensk Friherre 1751. † 1763 efterladende 7 Børn.

Konge skal have faaet Tilbud om Elephantordenen, om han vilde udlevere det, hvilket han imidlertid ikke var istand til, da han allerede tidligere havde givet det til den svenske Dronning Lovisa Ulrikka ¹⁾.

Med Hr. Christian Barnekow levede Fru Birgitte kun faa Aar; da han den 14de April 1666 døde paa Widskøfle, var han kun 39 Aar gammel. Han var Søn af Hans Barnekow til Widskøfle og Fru Lisbeth Bille ²⁾ og blev født paa sin Fædrenegaard Widskøfle i Skaane den 13de December 1626. I sit andet Aar mistede han sin Moder og kom saa 1628 den 4de Juli i Huset hos Fru Anne Brahe ³⁾ til Løberød, tilligemed sine 2 Søstre Margrethe og Kirsten Barnekow. Her blev de kun til 1630, da deres Fader giftede sig med Jfr. Else Bülow ⁴⁾ og tog sine Børn hjem til sig selv, men kun til Christian Barnekows fjerde Aar levede hans Fader, og han kom da atter til Fru Anna Brahe til Løberød, som var ham en kjærlig Pleiemoder og lod ham oplære i alt hvad den Tids adelige Børn pleiede at lære, til han blev henimod 10 Aar gammel, da kom han i Huset hos Henning Walkendorf ⁵⁾, hvor han blev til 1640 og gik saa til Sorø adelige Academi, hvor Hr. Henrik Rammel ⁶⁾ til Beckaskog, som var i Slægt med ham, var bleven Hovmester. Her studerede han i 6 Aar og gjorde store Fremskridt i Kundskaber og reiste saa 1646 udenlands gjennem Tydskland, Holland, Frankrige og Italien, og hvor han kom frem, studerede han og brugte sin Tid godt, saa at han allerede i sit 18de Aar udgav i Strasburg en latinsk Afhandling. Da

¹⁾ Om denne Fortælling er sand eller ei, er ikke godt at vide, C. J. Barfods Fortællinger ere ikke altid sikre.

²⁾ Datter af Claus Bille til Rosendal og Vandaas og Ingeborg Parsberg.

³⁾ Anne Brahe, Datter af Henrik Brahe til Løberød og Lene Thott. * Steen Malthesen Sehested til Løberød, som var Marsk og D. R. R. Han † 1611 og hun 1635.

⁴⁾ Datter af Jokum Bülow til Ingelsted, Befalingsmand paa Halmstad, og Else Grubbe.

⁵⁾ Henning Walkendorf til Glorup, Søn af Henning Walkendorf og Anne Brokkenhuus, var gift med Anne Barnekow, en Søster til Christian Barnekows Fader.

⁶⁾ Henrik Rammel til Beckaskog var Søn af Henrik, den første Rammel som kom til Danmark, * 1) Birthe Lunge, 2) Margrethe Skeel.

han kom tilbage fra Syditalien for anden Gang at besøge Venedig, fik han der 1650 et Brev fra sin ældre Slægtning Hr. Henrik Rammel, hvori han bad ham komme hjem til sit Fædreland, og uagtet dette var meget imod hvad han havde betænkt, begav han sig dog strax paa Hjemreisen og kom til Danmark endnu samme Aar 1650. Uagtet hans Hu stod til at studere i fremmede Lande, lod han sig dog af sine Venner overtale til, endnu samme Aar, han kom til Danmark, at tage Tjeneste hos Kong Frederik den 3die som Hofjunker. Medens han var paa Reiser, havde han begjæret Jomfru Else Rammel tilægte; hun var en Datter af hans faderlige Ven Henrik Rammel til Beckaskog og Margrethe Skeel, og samme Aar han kom hjem, blev han trolovet med hende, og 14de Sept. 1651 holdt de Bryllup i Malmø. Hun var født paa Beckaskog i Skaane 12te Februar 1633, døde 8de Marts 1658. Hendes Begravelse holdtes i Malmø den 5te April, ligesom der samtidigt holdtes Begravelse over hendes Søn Henrik, som var født 17de August 1654 og døde 15de Marts 1658¹⁾; senere blev hendes Kiste ført til Widskøfle Kirke, Sognekirken til Widskøflegaard i Skaane, hvor den endnu staar. Med Birgitte Skeel havde Christian Barnekow to Børn, Kjeld Christoffer Barnekow og Else Barnekow, som begge levede, da Faderen døde; dog døde Else 1668 kun 2 Aar efter Faderen, endnu medens hun var Barn. Christian Barnekow blev af Frederik den 3die valgt til at være en af Commissairerne for Skaane, men var blandt de danske Adelsmænd, som valgte at følge Sverrig og tjene dette Land, da Skaane, Halland og Bleking gik fra Danmark over til Sverrig; hans største Eiendomme laa i Skaane, og han aflagde tidligt sin Troskabsed til Sverrigs Regjering og blev vel anseet af sine nye Landsmænd, hvorfor Regjeringen, som ikke tvivlede paa hans Troskab og Dyg-

¹⁾ Efter det Eplthium over C. Barnekow, hans 2 Hustruer og Børn i Widskøfle Kirke i Skaane, hvor de ere udskaarne i Legemsstørrelse, havde C. B. 4 Børn med Else Rammel; disse vare Hans Barnekow † før Moderen, Henrik Barnekow født 17de August 1654, † 15de Marts 1658, begravet med Moderen, Lisbeth Barnekow † ugift før Faderen, og efter J. C. Barfod endnu en Søn, Hans Barnekow † ung.

tighed, udnævnte ham til Vicepræsident ved Gøta-Hofret i Jønkøping, men han beklædte ikke mange Aar denne Post, da hans Helbred kun var daarligt, og de mange Reiser til Stokholm, han maatte gjøre, angreb ham meget og fremskyndede vistnok hans Død. Aaret før denne indtraf, blev han introduceret paa det svenske Ridderhus under Nr. 23 i Ridderklassen. Stille og gudhengivent døde han Paaske Aften den 14de April 1666, og hans Begravelse blev holdt i St. Peders Kirke i Malmø samme Aar den 28de Mai. Senere førtes hans Lig til Widskøfle Kirke i Skaane, hvor hans jordiske Levninger endnu hvile i en Kiste over Jorden, hvorpaa staar følgende Indskrift:

«Her hviler i Christo sin Frelsere den ædle og velbaarne»
 «Mand, nu salig hos Gud, Hr. Christian Barnekow til Wid-»
 «skøfle og Lilløe, Kongl. Majts af Sverrige tro Mand og Vice»
 «Præsident i den Kongl. Giøteriges Hofret udi Jøenkjøbing».

«Blev født paa Widskøfllegaard i Skaane Aⁿ 1626 den»
 «13de Decbr. af ædle og velbaarne Forældre, Hans Barnekow»
 «til Widskøfle og Birksholm og Fru Elisabeth Bille til Wanaas»
 «og hensof handt salig i Herren den 14de April Aⁿ 1666».

«Gud gifue Hannem med alle troende og udualde Guds»
 «Børn en glædelig og ærefuld Opstandelse».

Fra gammel Tid besad den Barnekowske Slægt Godser paa Rügen, navnlig havde de Godserne Ralsvik og Stry, og disse tilhørte ogsaa Christian Barnekow, men da Kong Frederik den 3die af Danmark begyndte Krig med Sverrig, bleve alle Barnekowernes Godser paa Rügen inddragne af den svenske Regering og givne som Forlening til Feltmarskalken Grev Wrangel. Efter Roskilde Freden 1658 og den Kjøbenhavnske 1660 fik Christian Barnekow ved Kongl. Resolution andet Gods i Skaane istedetfor de rygenske; blandt dette var Lillø og nogle Bøndergaarde. Christian Barnekow fik ikke de rygenske Godser igjen; først efter Freden i Lund gav Kong Carl den 11te ved en Resolution udstedt fra Liungby den 24de November 1679 Godserne paa Rügen tilbage til Christian Barnekows Søn, Kield Christoffer Barnekow ¹⁾).

¹⁾ Efter en paa Svensk skrevet Disputats af S. D. Nibelius, dat. 22de Mai 1790, som indeholder Oplysninger om den Barnekowske Slægt, og

Efter Mandens Død sad Fru Birgitte Skeel paa Widskøfle og styrede i Sønnens Mindrearrighed hans Eiendomme i Skaane, men imellem forlod hun Widskøfle for at se til hans andre skaanske Eiendomme og til sit eget sjællandske Gods Gammelkjøgegaard. Paa en saadan Reise til dette sidste Sted fortælles det, at da hun en Aften kom til Roskilde Kro med sine egne Heste for en Postvogn, hvilket dengang skal have været den almindelige Maade at reise paa, havde hendes Kudsk drukket sig fuld i Selskab med nogle Folk af en Røverbande, som havde Ophold i en lille Skov eller Krat der i Nærheden og havde deres Tilhold i Kroen. Den ene af disse tog saa, da Kudskan var bevidstløs, hans Klæder og trak paa sig selv og satte sig paa Kudskesædet, uden at Fru Birgitte Skeel strax mærkede dette, da det var mørkt, men som de havde kjørt lidt, dreiede Røveren Vognen ind paa en gal Vei, som førte henimod Krattet; nu mærkede hun Uraad og tog i Hast sit Strømpebaand af og gjorde deraf en Slynge, som hun bagfra kastede om Røverens Hals og kvalte ham. Hurtig tog hun saa selv Tømmerne og bragte sig snart i Sikkerhed. Paa Gammelkjøgegaard har det vistnok vakt stor Forundring at se den høibaarne Fru Birgitte paa Kudskesædet, selv kjørende Hestene, svinge ved Nattetide ind i Gaarden. Til Erindring om denne Hændelse lod hun sig male med et Strømpebaand i Haanden og ophængte Maleriet i Widskøfle Kirke¹⁾. Medens Birgitte Skeels Søn endnu var Barn, giftede hun sig den 29de September 1669 med Christoffer Parsberg²⁾, som intet havde

---

som jeg har havt tillaans og afskrevet efter et Exemplar, de svenske Barnekower eier, har jeg disse Efterretninger om de rygenske Godser.

1) Skånske Herregårdar, ved Widskøfle.

Paa Gammelkjøgegaard findes et godt Maleri i Olie af hende. Det er et Knæstykke i fuld Størrelse. Hun er her malet i sin feireste Ungdom, 17—18 Aar gammel, er ikke smuk, men ser ud til at have været vel begavet og havt en stærk Villie.

2) Hans Fader eiede Haxholm, Jernit, Egeskov, Palstrup, Tulstrup og Lyngballegaard. D. R. R. 1640. Var efterhaanden Lensmand paa Ørum, Dronningborg, Bergenhus, Trondhjem, Bahus, Skanderborg og Vester-vigkloster, † 1661. Før hans Død havde Adelen haabet ved ham efter Suverænitetens Indførelse at faa bedre Vilkaar, end den fik. Grev Christoffer Parsberg nævnes til Jernit, men overdrog vistnok ved det

med Sverrig at gjøre, men helt tilhørte Danmark; med denne Mand lar Birgitte Skeel levet i Danmark, som hendes Hjerter hang ved, og har vistnok kun fra og til besøgt sin Søns svenske Eiendomme. Da hun holdt Bryllup med Christoffer Parsberg, var hun 31 Aar og han 37 Aar gammel, men knapt 2 Aar levede de sammen, da han døde den 24de August 1671. Han var en i sin Tid meget anseet og udmærket Mand. Som Diplomat gjorde han sit Fædreland megen Gavn, og var en meget kundskabsrig og beleven Mand, som havde tilegnet sig ved Reiser og Ophold ved forskjellige Hoffer i Europa, navnlig ved Hoffet i Florents, sin Tids slebne og elegante Væsen¹⁾. Han var født paa Trondhjems Gaard den 17de December 1632, hvor hans Fader, Oluf Parsberg til Jernit²⁾, dengang var Befalingsmand; hans Moder var Fru Karen Kruse til Tulstrup. I Hjemmet hos Forældrene blev han først undervist af lærde Mænd³⁾, og tidlig blev Grunden lagt til Gudsfrygt og Klogskab, som fulgte ham gjennem Livet. 1646 blev han sendt til Sorø for at studere, og da han havde været der i 2 Aar, reiste han tilligemed sin Broder Enevold Parsberg udenlands, fulgt af sin Hovmester, Mag. Ivar Schelert Eilertsen⁴⁾. I Holland opholdt han sig i 4 Maaneder i Haag og besøgte der Prinds Vilhelm af Oranien⁵⁾ og lagde sig efter saadanne Videnskaber, som kunde uddanne ham til sin fremtidige Stilling som Hofmand og Diplomat. Daglig omgikkes han med de forskjellige Gesandter fra Europas Hoffer, som netop ved

---

endelige Skifte sin Del heri til sin Søster Ane Cathrine Parsberg, gift med Otto Pogwisk til Saltø, som døde i stor Fattigdom i Kjøbenhavn.

- 1) Hvad jeg skriver om C. Parsberg, er tildels Uddrag af Efterretninger om Christoffer Parsberg og hans Ambassade ved den Oliviske Congress i Samlinger til den danske Historie og Lovkyndighed af J. J. Weber. Kjbh. 1775, 1ste Hefte.
- 2) Det nuværende Frysensborg.
- 3) Hans Informatorer vare Peder Ravius og Andreas Johannis, som blev Slotspræst til Bahus.
- 4) Han blev siden Kannik i Roeskilde og Professor i Mathematisk ved det derværende Gymnasium.
- 5) Efter en latinsk Lovtale over Grev Christoffer Parsberg, holdt af D. Thomas Bartholin.

denne Tid vare forsamlede der. Derefter reiste han igjennem Nederlandene til det brüsselske Hof, hvor han blev forestillet for Erkehertug Leopold, som var Kong Phillip den 4de af Spaniens Gouverneur i Nederlandene. Herfra drog han til Strasburg, hvor han et Aarstid flittigt studerede; derpaa fortsattes Reisen gjennem Elsas og over Tübingen, Ulm, Augsburg til Nürnberg, hvor han opholdt sig en Tid, da der dengang var en Del Diplomater forsamlede, keiserlige, svenske og andre, for at handle om Fred i Europa. Da han her havde gjort sig bekjendt med disse diplomatiske Forhandlinger, reiste han til München, hvor han opholdt sig nogen Tid, for at lære det paa den Tid berømteste Hof i Tydskland at kjende. Efterat have seet sig om i Tydskland, reiste han til Strasburg og Schweiz og blev en Tid i Genf, for at tage Undervisning hos en dengang meget berømt Berider ved Navn Froben. Herfra drog han gjennem Savoyen til Lyon, Rouen og Orleans og blev en Tid i Blois, hvor han studerede det franske Sprog og drev ridderlige Øvelser, før han reiste til Paris, hvor han opholdt sig i halvandet Aar og fortsatte sine Studier og Øvelser. Her lærte han det franske Hof at kjende og kom i Venskabsforhold til mange af de fornemste Folk der. Fra Frankrig reiste han over Marseille til Genua og saae sig godt om allevegne, ogsaa ved Hofferne i Parma og Modena, gik saa over Ferrara og Bologna til Florentz, hvor han kom i stor Yndest hos Storhertug Ferdinand den 2den, som paa sin Tid var Italiens mest dannede og belevne Fyrste. Med denné Fyrste fulgte han til Pisa og levede hos ham omtrent et Aar og blev taget med, saavel til hans alvorlige Forretninger som til hans Fornøielser. Havde Christoffer Parsberg ikke elsket sit Fædreland saa høit, var han neppe kommen bort fra denne Fyrste, som holdt saa meget af ham, saa man i Florents ikke erindrede, at nogen Fremmed før havde staaet saa høit i Gunst hos Storhertugen.

Endelig forlod dog C. Parsberg Storhertugen og reiste til Rom og Neapel, gik gjennem Loretto, Ancona og Venedig til Tydskland, hvor han i Regensburg bivaanede en Rigsdag, under hvilken Keiserens Søn blev kronet. Her blev han forestillet for Keiseren og Fyrsterne fra hele Tydskland og fik

Tilladelse til at overvære Raadsforhandlingerne, som han søgte at lære saa meget af som muligt, hvilket senere blev nyttigt for hans Fædreland. Da Rigsdagen var sluttet, reiste han gjennem hele Tydskland og Bøhmen og besøgte alle Hoffer, hvor han kom frem, og kom saa endelig lykkelig tilbage til Kjøbenhavn den 30te October 1653.

Som en ung, velopdragen og kundskabsrig Mand var han vendt tilbage til Danmark og blev den 2den December strax efter sin Hjemkomst ansat som Hofjunker og blev snart betroet til at arbeide med paa store og vigtige Statssager, da neppe nogen bedre end han var skicket til at underhandle med fremmede Fyrster og deres Afsendinge. Den 4de August 1657 blev han sendt som dansk Gesandt til Englands Protector Cromwell, hvor han dog kun blev en kort Tid, da han allerede den 7de Marts 1658 blev sendt til den svenske General-Feltmarskalk Carl Gustav Wrangel, i Anledning af de svenske Soldaters haarde Medfart mod Indvaanerne, hvor de inddrevne Brandskat. Ved denne Leilighed var han saa lykkelig at skaffe de betrængte Folk nogen Lindring. Det fortælles, at Christoffer Parsberg under et Ophold i England afkjøbte paa sin Regjerings Vegne Philip Meadow, som havde været Cromwells Gesandt i Kjøbenhavn, for 2000 Rdl. Elephantordenen, som denne, medens han var i Velmagt, havde faaet af den danske Regjering, men nu gjorde Skam, da han forvist fra Hoffet levede i temmelig ringeagtede Forhold. Denne Handel blev vel neppe afgjort under C. Parsbergs Ophold i England 1657, men maaske senere. C. Parsberg bemærkede i denne Anledning: «Den Gavtyv viste bedst, ved at sælge Ordenen, hvor uværdig han var til at bære den.»

Christoffer Parsberg blev den 3die Juli 1659¹⁾ udnævnt til at være Kongen af Danmarks Gesandt ved Kongen af Polens Hof, men da han kom til Danzig, for derfra at reise til Kongen af Polen, fik han Ordre at være tilstede ved Fredsunderhandlingerne i Preussen mellem Polen og Sverrig, samt

---

¹⁾ C. Parsbergs Relation om sin Ambassade ved den Oliviske Fredscongres, i Samlinger til den danske Historie, Lovkyndighed og andre Materier, samlede af J. J. Weber, 1775, 1ste Hefte, det eneste som udkom.

Polens Allierede, Keiseren og Brandenburg etc. Disse Underhandlinger varede til 1660 i Mai, og Christoffer Parsberg ankom da noget efter til Kjøbenhavn, efter med megen Dygtighed at have udført sit diplomatiske Hverv ved denne Congress.

Det var med den hollandske Flaade, som under Admiral Opdams Commando gik ad Østersøen, at Christoffer Parsberg afseilede for at begive sig til Polen, og fra Opdams Flaade havde han Ordre til, paa et eller andet Fartøi at komme til Danzig, men da den hollandske Flaade i 8 Dage maatte ligge stille under Møen for Modvinds Skyld, blev Christoffer Parsberg her ved en Expres kaldt tilbage til Kjøbenhavn, hvor Rigens Drost strax underrettede ham om, at Kongen ønskede, han reiste til Lybek og der ventede videre Ordre. Efter i 4 Uger at have været paa Vandet, ankom han til Lybek og blev der nogle Uger, til han fik Kongens Ordre at reise til Danzig og siden videre til Kongen af Polen. Den 20de October seilede han fra Lybek og kom den 28de til Danzig, hvor han atter fik Ordre at blive, til det med Vished kunde sees, hvad der blev bestemt om de preussiske Fredsunderhandlinger, samt at han skulde correspondere med Jens Juel¹⁾ og gjennem ham faa Kongens Ordre. Endelig blev det bestemt, at Underhandlingerne skulde foretages i Oliva Kloster, som laa en Mil fra Danzig. Her optraadte strax den franske Gesandt Monsieur de Lombres med Fordring om, at ved dette Møde maatte der ikke forhandles om Freden mellem Danmark og Sverrig, da Kongen af Danmark allerede underhandlede herom i Kjøbenhavn.

Christoffer Parsberg havde Audience baade hos Kongen og Dronningen af Polen og omtalte for dem, at Danmark stadigt havde hjulpet Polen og staaet dette Land bi, og Kongeparret udtalte sig for ham, som om de erkjendte, hvad de skyldte

---

¹⁾ Jens Juel, Broder til Niels Juel, Søn af Erik Juel til Hundsbæk, D. R. R., og Fru Sophie Sehested, blev Baron, og 1672 oprettede han Valbygaard til Baroni under Navn af Juellinge. Han blev Geheimeraad og General-admiral. En Tid efter Hjemkomsten fra sin Udenlandsreise var han ansat i Departementet for de udenlandske Sager, og derfor er det vel, at Christoffer Parsberg skulde skrive til ham.

Kongen af Danmark. I sin Indberetning til Kongen af Danmark om disse Audiencer gjør Christoffer Parsberg rede for, at alle Ceremonierne ved hans Modtagelse saavel hos Kongen som hos Dronningen af Polen bleve strængt iagttagne, saa at Kongen af Danmark nød tilbørlig Ære.

Man ser ret af C. Parsbergs Beretninger, hvordan Diplomatene ved mange Kneb søge at narre hverandre; ogsaa C. Parsberg søgte ved mange Vendinger og Omsvøb at trække Forhandlingerne i Langdrag, da det var Danmark om at gjøre, at Freden mellem Sverrig og Polen ikke blev sluttet før Freden mellem Sverrig og Danmark, hvilket lykkedes ham saaledes, at der kun var en Tidsforskjel mellem disse 2 Fredsslutninger af 3—4 Uger. Medens C. Parsberg paa Danmarks Vegne forhandlede som Diplomat, havde han stadig Kongen af Danmarks Fordel for Øie og forstod saaledes ogsaa at opholde Generalmajor Danewart med 600 Mand svenske Tropper og Hertug Adolphs kostbare Bagage i Danzig i flere Maaneder, da denne ønskede et Pas fra Danmark, som han ikke fik, for at gaa uhindret til Sverrig, men C. Parsbergs kloge Opførsel hjalp dennegang ikke, da der fra Danmark ingen Skibe sendtes ud for at tage disse Tropper, som uhindrede kom til Sverrig. Med stor Iver kjæmpede C. Parsberg for, at ingen separat Fred maatte sluttet imellem Polen og Sverrig, men at Freden skulde gjælde alle de Allierede. I det uendelige forhandlede om Fredslutningen, og det ser ud, som om C. Parsberg med Klogskab og Snildhed har ført Danmarks Sag. Til Held for hans Planer kom der Rivninger mellem de Svenske og Polske, som gav Anledning til, at Fredsunderhandlingerne droge i Langdrag; endelig blev Freden dog sluttet den 4de Mai; desuagtet blev Parsberg endnu noget i Danzig og reiste saa den 10de Juni derfra med et hollandsk Orlogsskib og ankom til Kjøbenhavn den 23de, da Freden der alt var sluttet mellem Sverrig og Danmark.

Strax efter sin Hjemkomst, den 14de August 1660, blev han udnævnt til Prinds Christians (Chr. d. 5tes) Kammerjunker og kort efter til hans Hovmester og Ledsager paa Prindsens Udenlandsreise, som de tiltraadte den 16de Mai 1662 gennem Nederlandene, England, Frankrig og Tydskland. Paa denne

Reise vandt C. Parsberg Prindsens Kjærlighed, som han vedblev at beholde til sin Død. Rimeligvis har C. Parsberg, som efter sin Tids Begreber var en fuldendt Hofmand og Diplomat, havt megen Indflydelse paa den unge Prinds og bidraget til at udvikle hans Smag for en Art Skjønhed og et kavalmæssigt Væsen, som efter det franske Hofs Stil i den Tid udbredte sig blandt de fornemmere Stænder i Europa. Denne Retning, som Prindsens Udvikling tog, har maaske ogsaa bidraget til, at han som Kong Christian den 5te fik Smag for Pragt og kostbare Optog og forsøgte, ligesom flere af Europas Fyrster, i sin Hofholdning at efterligne, saa godt han formaaede, Ludvig den 14des pragtfulde Hof.

Da C. Parsberg ikke begjærede Reisepenge, da han fulgte Prinds Christian, gav Kongen ham 1662 Lister Len i Norge og 1663, da han havde ført Kronprindsen lykkeligt hjem, Vordingborg Len uden Afgift.

Saa vel hos Kong Frederik den 3die som hos Kong Christian den 5te stod C. Parsberg høit i Gunst, og efter Hjemkomsten steg han hurtigt under de enevældige Kongers Regjering til Vicepræsident i Cancelliet, Geheimeraad, Ridder af Elefanten¹⁾ og Vicecantsler; som saadan var han en af de 4 Herrer, som ved Salvningen holdt Himlen over Kong Christian den 5te, for hvem han jo havde været Hovmester og Veileder.

Da Kong Chr. den 5te 1671 her i Landet indførte den saakaldte høiere Adel, Grever og Baroner, gjorde han Christoffer Parsberg til Greve, ligesom ogsaa Fru Birgitte Skeel dengang blev ophøiet til Grevinde, hvorfor hun ogsaa til sin Død kaldtes Grevinde, uagtet hendes 3die Mand ikke var Greve.

Christoffer Parsberg var Eier af Jungshoved, som han byttede bort for Frydendal til Prinds Jørgen; tillige eiede han Rosendal, og ved sit Giftermaal med Birgitte Skeel fik han Gammelkjøgegaard, som han alene styrede, saa at alle Documenter denne Eiendom vedkommende udstedtes i hans Navn. Han var, som jeg tidligere har bemærket, en udmærket Hof-

¹⁾ Berlien, «Der Elefanten-Orden und seine Ritter», Side 72. Han blev Elephantridder 1667 26de Mai.

mand og Diplomat og fulgte trolig sin Faders Formaninger, som denne i et Brev af 1653 gav sine 2 Sønner, om Omgang med Mennesker, høie og lave, naar man vil gjøre Lykke i Verden; og det, man kalder Lykke, gjorde han ogsaa. Da Christoffer Parsberg ved sin Død 24de August 1671 var en af Landets mest ansete og fornemste Mænd, blev han efter den Tids Skik begravet med megen Pragt den 28de November 1671. Foran Ligtoget kom et Compagni Soldater til Hest og 2 Compagnier til Fods, derefter blev hans Harnisk ¹⁾ baaret af en Mand til Hest med Guldkaarde i Haanden og en Karl paa hver Side af Hesten. Saa fulgte først Vaabenfanen, saa Sørgehesten og derefter Sørgestandarten og endnu en Sørgehest og Sørgefane, saa kom en med Fløiel pyntet Hest med et hvidt Kors over Skaberakket, derefter Skolen ²⁾, og saa bleve 8 Voxlys med Vaaben baarne om hans store grevelige Vaaben. Herefter fulgte Liget med en Himmel over, som blev baaret af 6 Officerer, og 16 Standarter med hans Vaaben paa bleve baarne omkring Liget. Saa kom Sørgeherrerne og derefter alle, som fulgte, efter deres Rang. Derefter Lieutenant Rantzou foran Kvinderne med Marskalkstaven og derefter Grevinden imellem Corfitz Trolle ³⁾ og Henrik Ditlef Holck ⁴⁾. Efter hende kom alle de Fruer og Jomfruer, som fulgte ⁵⁾. Toget sluttede med 2 Compagnier Soldater til Hest og 2 til Fods.

---

¹⁾ Uagtet C. Parsberg ikke havde været Krieger, vedligeholdtes dog endnu dengang denne middelalderlige Skik at bære Harnisket foran Liget til Graven, naar en Adelsmand blev jordet, hvilket i Middelalderen, da Adelen var Kriegerstanden, passede godt, men ikke mere passede paa Adelen, da de staaende Hære afløste dens Krigstjeneste, og altsaa nu kun var et Minde om, at den Afdøde hørte til en af de gamle Krieger-slægter.

²⁾ Jeg antager, at «Skolen» betyder de syngende Børn fra Latinskolen, som fulgte med ved Begravelser.

³⁾ Corfitz Trolle til Sandholt, Ridder, † 1685, gift med Birte Rantzau Frederiks Datter.

⁴⁾ Henrik Ditlef Holck til Skaffø og Billesbølle, Greve, Etatsraad, f. paa Ravnholt $\frac{1}{8}$ 1630, gift med Mette Bille, Datter af Steen Bille til Kjersgaard og Berete Kruse.

⁵⁾ Endnu dengang vedligeholdtes den Skik blandt Adelen, at Kvinderne fulgte deres Frændre og Venner til Graven, hvilket endnu er Skik

Christoffer Parsberg efterlod sig ingen Børn med sin Hustru, og hans Hovedarving var hans Søster, Anna Cathrine Parsberg, gift med Befalingsmanden paa Frederiksborg, Generalcommissair Otte Povisk. Kort efter Grev Christoffer Parsbergs Død, medens hun var modfalden og bedrøvet over at have mistet ham, besluttede Grevinde Birgitte Skeel sig til at sælge Gammelkjøgegaard til Otto Krabbe ¹⁾ til Holmegaard, som dengang var Amtmand over Tryggevælde, Vordingborg og Møens Amter, og Skjødet ²⁾ blev udstedt i Kjøbenhavn 12te December 1671 og underskrevet af hendes Svoger Niels Rosenkrands til Holbækgaard og hendes Broder Otte Skeel til Vallø. Men om Otto Krabbe kom i Besiddelse af denne Eiendom, har det kun været en meget kort Tid, da Grevinde Birgitte haardt fortrød, hun havde solgt den, og købte den igjen og fik Skjødet derpaa udstedt i Kjøbenhavn 9de September 1672 ³⁾. Skjødet er paa Pergament og underskrevet, foruden af Otto Krabbe, af Christen Skeel Jørgensen og Niels Juel ⁴⁾. Derefter beholdt Grevinde Birgitte Gammelkjøgegaard til sin Død og boede efter Grev C. Parsbergs Død temmelig stadig her og i sin Gaard paa Østergade i Kjøbenhavn.

Hendes Søns Godser i Skaane led meget under Krigen, især Ørtofte, som laa i en Egn, som de svenske Hære hjem-søgte stærkt, og selv efter Freden blev det ikke meget bedre, da Snaphanerne huserede i denne Del af Skaane saa slemt, at den Præst, som 1678 blev sendt til Ørtofte, ikke kunde udholde at være der længere end 3 Uger. Derefter var Sognet uden Præst fra 1678 til 1681. Det fortælles, at Grevinde Birgitte 1680 havde udvalgt en Mand til at være Præst der i

---

mange Steder paa Landet blandt Bønderne i Danmark, men længe har været afskaffet blandt de andre Stænder.

¹⁾ O. K. f. 1ste Januar 1641, † 13de Juli 1719, * ¹⁾ Dorthø Gersdorf, ²⁾ Cathrine Lucie Hahn, ³⁾ Berthe Skeel, D. af Otte Skeel og Kirsten Bille.

²⁾ En Copi af dette Skjøde, indskrevet i en Bog, findes paa Gammelkjøgegaard, og det er bemærket derved, at Originalen er i Gisselfeldt Archiv, men findes nu ikke der.

³⁾ Skjødet paa Pergament findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

⁴⁾ Den berømte Admiral.

Sognet, men da han ikke vilde finde sig i at gifte Grevindens Fruerpige, vilde hun heller ikke indsætte ham til Præst. Af de Efterretninger, jeg har faaet om Grevinde Birgitte Skeel fra Sverrig, er det let at forstaa, at hendes Hjerter har hængt ved Danmark, og det er derfor ganske rimeligt, at hun ikke der var elsket saaledes, som hendes første Mand var det, og stadig betones det ogsaa fra svensk Side, at hun var en streng og myndig Frue.

Strax efter at Birgitte Skeel havde faaet sin Eiendom Gammelkjøgegaard tilbagekjøbt fra Otte Krabbe, har hun den 28de Sept. 1672 givet en Capital af 200 Rd., som aarlig skulde forrentes med 6 Procent, til de Fattige paa Gammelkjøgegaards Gods¹⁾.

Som Enke efter Christoffer Parsberg, som Kong Chr. den 5te elskede, var det neppe vanskeligt for Grevinde Birgitte at faa fri Birkerettighed til sin Eiendom Gammelkjøgegaard, hvilket paa den Tid var en stor Herlighed. Det var efter hendes Anmodning, at Kong Christian den 5te den 6te Marts 1673²⁾ (Bilag Nr. 21) skrev til de samtlige Tilforordnede i Kammercollegiet, at efter allerunderdanigst Ansøgning og Begjæring havde han bevilliget og forundt: «Os elskelige høi og velbaarne Grevinde og Frue, Fru Birgitte Skeel Grevinde af Parsberg, fri Birkerettighed til hendes Gaard Gammelkjøgegaard.» Hvorfor det var hans Villie, at de Tilforordnede lode opsætte og forfærdige et tilbørligt Birkebrev for hende, som Kongen saa vilde underskrive. Dette Birkebrev blev da udstedt den 5te April 1673³⁾ (Bilag Nr. 22) til Grevinde Birgitte Skeel, og det siges heri, at hun maa indrette til hendes Gaard Gammelkjøgegaard et frit Birk, og det at nyde med lige Frihed, Høihed og Herlighed, saasom andre ældgamle Birker i Danmark nydes og haves i alle Maader, saaledes at hun maa have Justitiens Administration over det nu bevilgede frie Birk til Gammelkjøgegaard og selv indsætte Birkefogeder og Birkeskrivere.

¹⁾ Dette har jeg seet af et gammelt Regnskab fra 1760 i Gammelkjøgegaards Archiv.

²⁾ Chr. d. 5tes Skrivelse af 6te Marts 1673 findes i Geheimerarchivet.

³⁾ Concept heraf findes i Geheimearchivet.

Og til dette Birk skal svare alle de Bønder og Tjenere, som ligger til Gammelkjøgegaard eller herefter bliver underlagt samme Gaard, hvor de saa end ligge i Sjælland. Hvorimod Grevinden skal være forpligtet, Retten i samme Birk saaledes at lade betjene og haandhæve, saa Alle, som dette Birk søge, vederfares det, som er efter Lands Lov og Ret, saafremt hun samme Birkerettighed ikke vil have forbrudt. Samme Aar Birkebrevet er udstedt, 1673 den 9de Juni, aflagde den første Birkefoged ved Gammelkjøgegaards Birk, Olaf Ibsen, Ed og Forpligt¹⁾ (Bilag Nr. 23) som Birkefoged eller Dommer. Nu da Grevinde Birgitte atter var Enke, søgte hun, saa godt hun formaaede, at styre sine Sager fornuftigt og værne om, at ingen fik Lov at gjøre hende Uret. Af Commissarierne var hun 1677 sat til 365 Rd. i Krigsstyr, men da hun desuagtet blev krævet for 730 Rd. for det nævnte Aar, fandt hun sig ikke heri, men androg den 10de Sept. 1679 om, at det maatte blive ved Commissariernes Taxation. Hun oplyste i sit Andragende, at hun her i Landet kun havde 600 Tdr. Hartkorn, og at hun slet ingen Frihed nød paa Godset. Hvad hun hidtil havde havt sin Indtægt af, var i Skaane, og nu ved Krigen var dette ganske ruineret, saa hun og hendes Barn derved havde lidt stor Skade. Ved Kongelig Resolution af 12te Sept. 1679 bestemtes, at Birgitte Skeel, Grevinde af Parsberg, ikke skulde svare til høiere Krigsstyr end, hvad hun af Commissarierne var sat til.

Foruden det store Tjenerskab, Grevinde Birgitte havde, var der i hendes Hus ved denne Tid, da hun hverken havde Mand eller Barn at leve sammen med, en Selskabsdame, som fulgte hende, hvor hun reiste hen. Denne Selskabsdame, Agnete Sophie Budde, som kun var 17 Aar gammel, lod sig forføre til at give Grevinde Birgitte Gift. I Begyndelsen af Aaret 1678 var Grevinden og hun paa Gammelkjøgegaard²⁾ og reiste saa til Kjøbenhavn, hvor de som sædvanlig boede paa Østergade³⁾ i Grevindens Gaard. Her vare de Naboer med Fru Regitze

¹⁾ Oluf Ibsens Ed og Forpligt findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

²⁾ Ved denne Tid nævnes Jfr. Agnete Sophie Budde i Kjøge Kirkebog som bærende et Barn i Kjøge Kirke.

³⁾ Mange af Adelen havde dengang deres Gaarde paa Østergade.

Grubbe¹⁾, som forførte Agnete Sophie Budde til at give Grevinde Birgitte Rottekrudt i Maden. Sagen kom op og kom under Rettens Behandling, og efter en Domsakt i Sagen, som findes i Haandskrift i Karen Brahes Bibliothek i Odense, fik Erik Banner til Tybjerggaard²⁾, Christoffer Sehested til Nislevgaard³⁾, Jens Rosenkrands til Farskov⁴⁾, Willum Lange⁵⁾ Amtmand, Rasmus Winding⁶⁾ og Thomas Bartholin⁷⁾, Assessor i Høiesteret, den 19de Marts 1678 kongelig Ordre at undersøge, hvorledes det var gaaget til, at Jomfru Agnete Budde med Andre havde forsøgt at ombringe Fru Birgitte Skeel, Grevinde af Parsberg, med Forgift, og søge at oplyse, hvem der havde været hendes Medvidere og Medhjælpere, og dømme forsvarligt i denne Sag. Allerede den 17de Marts havde Jomfru Agnete Sophie Budde bekjendt for Johan Rantzau⁸⁾ og Frantz Müller⁹⁾, at hun havde forsøgt at dræbe Grevinde Birgitte ved at komme Gift i hendes Mad, hvilket hun atter bekjendte for de forsamlede Forhørsdommere den 21de Marts.

Flere Personer bleve stevnede og forhørte, og da Fru Regitze Grubbes Navn af disse blev nævnet for Retten i de aflagte Bekjendelser, blev ogsaa hun stevnet at møde i Retten med sin Lavværg. Den 26de Marts blev Stevningen forkyndt

¹⁾ Datter af Jørgen Grubbe til Vedby og Lene Rud, Enke efter Hans Ulrik Gyldenløve til Vindinge.

²⁾ E. Banner til Boserup, Oregaard og Tybjerggaard, var Generalkrigscommissair og Beflmd. over Marie Kirkes Provsti i Norge, Assessor i Overhofretten, Stiftamtmand over Agershus Stift i Norge, Stiftamtmand i Fyen.

³⁾ Ch. S. til Nislevgaard fik 1677 Rang med Geheimeraad, Etats- og Admiralitetsraad, † 1695.

⁴⁾ J. R. til Farskov og Qvitzovsholm, Etatsraad, † 1695.

⁵⁾ W. L. f. 1624, † 1682. Prof. ved Kjøbenhavns Universitet, Landsdommer i Nørrejylland, Assessor i Høiesteret.

⁶⁾ R. W. f. 1615, † 1684. Prof. ved Kjøbenhavns Universitet, Assessor i Høiesteret.

⁷⁾ Th. B. til Hagested, f. 1616, † 1680. Professor og Assessor i Høiesteret.

⁸⁾ Maaske Johan Rantzau til Ørslevkloster etc., som blev en berømt Krieger. Han var Søn af Frantz Rantzau til Estvadgaard, Oberst, og Elisabeth Rosenkrands.

⁹⁾ Frantz Müller til Gundetved (nu Selchausdal i Sjælland) 1683—99, var Søn af den bekjendte Rentemester Heurik Müller.

i Fru Regitze Grubbes Gaard paa Østergade i Kjøbenhavn i Overværelse af Kudskken, Tjeneren og Pigen, og en Copi heraf afgivet til Fruen, da hun var ved Bordet, da Stevningsmændene vare i hendes Gaard, men da Pigen Elisabeth kom og bad dem vente, Fruen vilde selv komme og skrive paa Stevningen, at den var lovlig forkyndt, ventede de længe, men Fruen kom dog ikke; endelig kom Pigen igjen og sagde, at det kom hendes Velbaarenhed fremmed for, at man saa hastede med Stevningen, medens hendes Lavvæрге og Venner vare ikke tilstede for at hjælpe hende at svare, dog vilde hun, saavidt hun formaacede, efterkomme Stevningen. Den 27de Marts forsamledes Commissionen i Erik Banners Hus, hvor der blev optaget Forhør over en Del indstevnede Personer, men Fru Regitze Grubbe kom ikke, hvorimod hun sendte Anders Pedersen, en Borger i Kjøbenhavn, som paa hendes Vegne begjærede Sagen udsat, til hun kunde faa en Lavvæрге. Herimod protesterede Otto Skeel, Grevindens Lavvæрге, og Forhørene bleve da optagne. Af Jomfru Agnete Sophie Buddes Udsagn ser man, at hun havde givet Grevinden Gift i over 8 Dage, først paa Smørrebrød, saa i hendes hjertestyrkende Vand, som var en Flaske fuld og endelig i Øllebrød det halve af et Kræmmerhus. Denne slemme Gjerning havde hun gjort, tilskyndet dertil af Fru Regitze Grubbe. Hun tilstod, at Grevinden havde ikke fortjent af hende, at hun skulde handle saaledes imod hende, men hun var forledt dertil af Fru Regitze Grubbes Løfter om at «fly hende til et godt Sted til Ryssenstens¹⁾ Datter og at give hende 500 Rd. at mondere sig ud med,» hvilke Penge hun skulde have strax, naar Grevinden var død. Agnete Sophie Budde mente, at Regitze Grubbes Had til Grevinden var kommet tildels ved en Trætte de havde haft om nogle Vinduer, som gik ud fra Grevindens Gaard til Fru Regitzes, men ogsaa fordi

---

¹⁾ Henrich Rüse blev af Kong Frederik den 3die adlet 1664 og af Kong Christian den 5te 1671 25de Mai ophøiet til Friherre af Ryssensten. Han døde uden mandlige Arvinger og efterlod kun en Datter, som blev gift med Oberst Christian Juel, som med hende fik Baroniet Ryssensten og 1679 blev optaget i Friherrestanden.

hun ikke kunde finde sig i, at Grevinden nu havde høiere Rang end hun¹⁾.

Strax efterat Grevinden og Jomfru Agnete Budde kom fra Gammelkjøgegaard, havde Fru Regitze sendt Bud efter Agnete Budde en Aften ved sin første Lakai og havde da talt med hende om at give Grevinden Giften; men først efter at hun havde spist 3 varme Æbler, Fru Regitze havde sendt hende, fordi de skulde gjøre godt for hendes Bryst, fik hun det Forsæt at give Grevinden Gift. Disse Æbler vare efter hendes Mening forhexede og Skyld i det slemme Forsæt, som opstod i hendes Hjerte. Hun sagde, at hun havde spist disse Æbler, før hun fik Giften, ellers var denne Gjærning ikke bleven gjort. Med en Kone ved Navn Lucie Hendriksdatter sendte Fru Regitze hende Giften i en Klump, og denne stødte hun i en Morter, hvori der senere blev stødt andre Sager. Efter en skriftlig Erklæring af 21de Marts fra Doktor Henrich à Mønnichen og Apotheker Johan Gotfred Becker²⁾ var det befundet at være Arsenik eller Rottekrudt, Grevinde Birgitte havde faaet ind i en sædvanlig Hjertestyrkning og i Øllebrød. Hun havde efter Doktorens Udsagn lidt grumme meget af Opkastning, Hovedpine, Feber og Hjerteklemmelse, og hendes Liv var blevet reddet derved, at hun itide fik Modgift. Ogsaa to andre Fruer, Fru Øllegaard Thott³⁾ og Fru Else Parsberg⁴⁾, maatte han give Modgift, da de havde været hos Grevinden og spist af nogen Mad, hvori der var kommet noget, der var stødt i den Morter, hvori Rottekrudtet havde været. Af den samme Slags Gift, som Grevinden havde faaet, fandtes der noget i et Papir i Jomfru Agnetes Lomme.

---

1) Tidligere gik Gyldenløverne og deres Hustruer forud for den øvrige Adel, men da den titulaire Adel blev indført, gik Greverne og deres Hustruer foran Enken efter Gyldenløve, og Grevinde Parsbergs Karosse kjørte, efter at hun var bleven Grevinde, forud for Regitze Grubbes.

2) J. G. Becker, Kongl. dansk Hof- og Reiseapotheker, f. 9de October 1639, † 17de Mai 1711, * 1) Sophie Nielsen, 2) Helena Margrethe Munk.

3) Øllegaard Thott var D. af Otto Thott til Næs etc., D. R. R. etc., og Jytte Gyldenstjerne; hun var gift med Axel Sehested til Stougaard.

4) Else Parsberg, Datter af Oluf Parsberg til Jernit etc. og Karen Kruse, * Laurits Ulfeldt til Urup. Hun var hans anden Hustru.

At Fru Regitze har været en slem og ond Kvinde, fremgaar af det Udsagn, Grevindens Kudsk Christen Sørensen aflagde i Retten, idet han vidnede, at en Aften, efter at han Dagen iforveien havde været ved de omtalte Vinduer, som gik fra Grevindens Gaard ind i Fru Regitzes, havde han holdt ved Slottet tilligemed Fru Regitzes Kudsk og ventet paa deres Herskaber, og her havde denne sidste fortalt ham, at medens han, Grevindens Kudsk, var paa den ene Side af Vinduerne, havde Fru Regitze ladet ham løfte sig op paa en Stol, hvor hun med en Øxe stod og ventede paa, at hans Haand atter skulde komme op til Vinduet, for saa vilde hun have hugget den af. Naar man nu tillige af Vidnesbyrdene ser, at Fru Regitze gav sig af med at belure Andres Handlinger og sammen med Konen Lucie Hendriksdatter tittede gennem et Hul paa sit Loft ind i Grevindens Gaard for at høre og se, hvad en Rottekone og Grevindens Jomfru toge sig for, kan man forstaa, at hun har været et daarligt og ufredeligt Fruentimmer, som bar sig lavt ad for at tilfredsstille sine slette Lidenskaber.

Sagen gik nu sin Gang, og Fru Regitze med sin Lavværge Peder Scavenius¹⁾ og Procurator Christoffer Munch mødte i Retten den 10de April²⁾, og her nægtede Fru Regitze at have opfordret Jfr. Agnete Budde til at give Grevinde Birgitte Gift, nægtede at have lovet hende 500 Rd. eller at skaffe hende til et bedre Sted, men sagde, at hun havde vel tænkt engang at tale for hende hos Statholder Gyldenløve, men nægtede tillige, at Jomfru Agnete nogensinde havde faaet Bud eller nogen Seddel fra hende, siden hun kom med Grevinden fra Gammelkjøgegaard.

---

¹⁾ Peder Scavenius født i Roskilde 1623, Søn af Biskop Laurits Scavenius og Else Peders Datter. Blev Generalprocureur og Assessor i Høiesteret. † 1685 paa sin Gaard Aastrup i Sjælland, * Søster Jacobæa, Datter af Doctor Jacob Matthisen Biskop i Aarhus.

²⁾ Samme Dag var tilstede i Retten: Jfr. Agnete Budde med Lavværge Johan Finche og Procurator Søren Veibye, Baron Jens Juel som Grevindens Lavværge i Otte Skeels Sted og hendes Procurator Hans Therckelsen, samt flere af Fru Regitzes Folk, som ikke tidligere vare adspurgte.

Grevinde Birgitte Skeel androg derefter den 22de April 1678 om, at Jfr. Agnete Budde maatte bøde med sit Liv, fordi hun havde villet forgive hende, og at Lucie Hendriksdatter maatte tages i strængt Forhør, da hun ikke i sine aflagte Vidnesbyrd havde sagt Sandhed.

Den næste Dag 29de April bønfaaldt Jomfru Agnete Budde om Naade, da denne onde Gjerning ikke var hendes men Djævelens og hende indgivet med de 3 Æbler, Fru Regitze havde givet hende.

Fra den 29de April findes atter et Indlæg i Sagen af Johannes Finche paa Jfr. Agnete Buddes¹⁾ Vegne, som gaar ud paa at undskylde hende med hendes «uforstandige Ungdom»²⁾ og lægger Vægt paa, at Gjerningen ikke havde medført Grevindens Død, og bad Dommerne betænke, hun var forført dertil af Andre, og at hun saa haardt havde fortrudt sin slemme Gjerning; tillige henvendte hun sig bedende til Grevinde Birgitte om ikke at fortryde derpaa, om hun³⁾ blev benaadet. Imidlertid blev Fru Regitze Grubbe bevogtet i sit eget Hus⁴⁾. Hendes Hovedindlæg i Sagen, dateret den 4de Mai 1678, som blev læst for Retten, er godt skrevet; hun begynder med at sige, hun tager sig ikke Beskyldningen imod sig ret nær, da

¹⁾ Hendes Moder kaldes her Fru Agnete von Hargens.

²⁾ Hun var 17 Aar, fyldte den 10de August 18.

³⁾ Blandt de Spørgsmaal ved Forhørene, som blev stillet til Jfr. Agnete Budde, men som ikke vedkom denne Sag, vare disse: «Hvem der havde bestilt for hende det Rottkrudt, hun havde, da hun var hos salig Frøken Lisbeth, og hvortil hun brugte det?». Hertil svarede hun temmelig uforstaaelig: At Ingen skulde sige hende det paa, for hun havde aldrig haft den Tanke, saa sandt hun vilde se Guds Ansigt. «Om der ikke blev en Hund samme Sted forgivet?». Hertil svarede hun, at om den Hund, der blev forgivet hos Frøken Lisbeth, vidste hun intet.

⁴⁾ Efter Eleonorę Christine Ulfeldts Jammers Minde, S. 227, blev Jomfru Agnete S. Budde ført ind i blaa Taarn Paaskedag 1678. E. Ulfeldt fortæller, at A. S. Budde havde en Pige hos sig i Fængslet, som ligesom A. S. B. var ung, og disse støiede stærkt hele Dagen, hvilket E. U. hørte, fordi deres Fængsel var ovenover hendes. E. C. U. tænkte, at Støien vel holdt op, naar Jfr. A. S. Budde mærkede, at det gjaldt Døden, men saaledes blev det ikke, hun var lystig lige til Dagen før hun blev henrettet.

hun trøster sig med den alvidende Guds Retfærdighed, som kan skjønne og dømme i alle forborgne Sager, og glæder sig over, at Hs. Mjst. Kongen har lagt denne Sag i saa forstandige og retskafne Herrers Hænder, og formener, at de baade af Akterne og af hendes Indlæg skal fornemme hendes Uskyldighed. Hun skaaner ikke Jfr. Agnete Budde, men beklager, at hun ved sin afskyelige Gjerning har paaført Grevinde Birgitte mange legemlige Lidelser, og siger, at dette ugudelige Menneske nu har paaført hende endnu langt større Sorg og Smerte, ved at ville berøve hende sit gode Navn og sin Ære, som hun med Guds Hjælp agter at føre med sig i Graven. Hun kalder Gud til Vidne paa, at om der endskjøndt nogen ringe Misforstand kunde være falden imellem høi- og velb. Fru Grevinde Birgitte Parsberg og hende, som desværre Verdens Ustadighed og Ufuldkommenhed med sig fører, saa kunde det dog aldrig bringe hende til saadan uchristelig Tanke, at hun ganske skulde forglemme sin Christendom og besmitte sit ærlige Navn. Hun klager over, at hendes Folk ere hende fratagne, og at hun selv er belagt med Arrest i sit eget Hus, og gennemgaar Vidneforhørene og forstaar fortræffeligt deri at finde idelige Modsigelser mellem, hvad Jfr. Agnete Budde og de andre havde vidnet imod hende, saa det ser ud efter hendes Fremstilling af Sagen, som om hun var den uskyldig Lidende, og som om Jfr. Agnete Budde først af sit eget Hjertes Ondskab har villet forgive Grevinden, som vel imellem straffede hende og irettesatte hende, men som hun dog skyldte al Ære og ærlig Tjeneste, og siden, fordi hun (Regitze Grubbe) ikke strax kunde skaffe hende til Baron Ryssenstens Datter eller til Hs. Høie Exc. Hr. Statholderens Dame, nu ogsaa vilde bringe hende i Uleilighed ved de afskyelige Beskyldninger imod hende. Alt, mente hun, tydede jo paa, at Jfr. Agnete var et ugudeligt og afskyeligt Menneske, hvis Vidnesbyrd ikke burde troes. Hun mente heller ikke, det var muligt, de høivise Herrer kunde lægge Vægt paa en saadan Persons Udsagn, og troede ikke, at Jfr. Agnete efter Loven kunde gjøre hende nogen Skade, især da hun var det eneste Vidne imod hende. Hun indstiller, om Jfr. Agnete Budde ikke bør formedelst usandfærdig og ubevislig Paasagn at lide efter

Chr. d. 3dies Reces paa sin Ære, og i det Øvrige mener hun, at hun baade for Jfr. Agnetes og alle Andres Tiltale i denne Sag bør kjendes fri og angerløs, og forbeholder sig sin Tiltale paa tilbørlige Steder over Søren Weiby, som hun mener, har indgivet et skammeligt Indlæg imod hende. Til Slutning omtaler hun, at Lucie Hendriksdatter¹⁾ maa være fri for Grevindens Tiltale, da ingen af Vidnesbyrdene overbeviser hende om nogen Uret i denne Sag, og Lucie i flere Aar har været kjendt af hende som en ærlig Kvinde.

Samme Dag blev oplæst i Retten en Seddel fra Jfr. Agnete Budde til Fru Regitze, hvori hun beder hende laane sig 1 Daler. Fru Regitze forklarede herom, at det var en Daler, hun havde laant hende til et Par Sko, og vidste intet derom, dersom Jfr. Agnete havde købt Gift derfor.

Sagen fortsattes, og Grevinde Birgitte forlangte, at Fru Regitze Grubbe skulde fralægge sig de grove Beskyldninger, som vare rettede imod hende, medens Regitze Grubbe paastod, at Grevinden skulde bevise, at Beskyldningerne vare sande, eller staa til Rette derfor. Efter mange Indlæg i Sagen fra begge Sider faldt Commissariernes Dom den 21de Juni 1678, hvorved Jomfru Agnete Sophie Budde dømtes fra Livet, Lucie Hendriksdatter til at straffes som den, der havde befordret og fremmet morderisk Gjerning, og Fru Regitze Grubbe dømtes til at rense sig for Beskyldningerne inden 6 Uger, medmindre hun derfor vil straffes som sig bør. Herved blev det ikke staaende; Fru Regitze indankede Sagen for Høiesteret, som afsagde den endelige Dom den 25de August 1678²⁾, hvorved Agnete Sophie Budde dømtes til at halshugges, Regitze Grubbe blev forvist for Livstid til Bornholm, og Lucie Hendriks-

¹⁾ Af et Vidnesbyrd, Fru Regitzes Lakai, Hans Hansen, aflagde i Retten, sees, at Lucie Hendriksdatter har været Fru Regitzes Fortrolige, samt at flere Landsbykoner fra Brøndshøj og Uttersløv kom til Fru Regitze og imellem bragte noget til hende i en Kurv. Blandt disse nævnes ogsaa en Fru Kirsten Sinklers, som boede i Utterslev, og som imellem laa Natten over i Fru Regitzes Hus.

²⁾ Efter Eleonora Christine Ulfeldts Jammers Minde, S. 228 i Anmærkingen.

datter¹⁾ dømtes til pinligt Forhør, derefter Kagstrygning og Forvisning fra Byen og Landet. Den 6te September 1678 om Morgenen ganske tidligt blev Jomfru Agnete Sophie Budde halshugget paa Slotspladsen i Kjøbenhavn og efter Holmens Kirkebog samme Morgen Kl. 6 nedsat i Holmens Kirkes Urtegaard.

Disse Aar har i flere Maader for Grevinde Birgitte været trange, ikke alene for hvad hun maatte gennemgaa ved denne ubehagelige og slemme Forgiftningshistorie, men ogsaa fordi hendes Hjerte ængstedes under Krigen med Sverrig for hendes eneste Søn, som, da Krigen udbrød, kun 13 Aar gammel maatte blive alene uden hende tilbage i Sverrig, hvor hans Fader havde valgt sit Hjem for sig og sin Slægt, men neppe var Freden sluttet i Lund den 26de Sept. 1679, før Fru Birgitte strax reiste til Skaane, for at se sin kjære Søn, som hun saa længe havde været skilt fra²⁾.

Sammen med ham, som dengang var 16 Aar gammel, blev hun saa en Tid og levede paa hans Godser, hvor hun fik nok at bestille med at bringe Orden i de ved Krigen paa mange Maader forvirrede Sager. Først da hun havde bragt Orden i Sagerne og sat Godserne i saa god Stand, som det lod sig gjøre, reiste hun atter til sit kjære Danmark, hvor hun fremdeles holdt Hus paa Gammelkjøgegaard, hvor nu alt under hendes Bestyrelse, udenfor og indenfor, var sat i god Orden. Dog levede hun ikke længe her, da hun den 2den Juni 1682 holdt sit tredie Bryllup paa Gammelkjøgegaard med

¹⁾ Efter Eleonora C. Ulfeldts Jammersminde, S. 227—228. 1678 4de Marts blev Lucie E. C. Ulfeldts Naboerske i Fængslet, og hun siger om hende, at hun var en standhaftig og trofast Tjenerinde, tog taalmodig mod alt Ondt og var trøstig i det mørke Fængsel. Hos hende sad 2 Mænd, som skrege, sukede og græd. Fra Grevinde Skeel, som skulde bespise hende, blev sendt til hende Kjød, som krøb af Maddiker og muggent Brød. E. C. Ulfeldt forbarmede sig over hende og sendte Mad og Penge til at formilde Gert med, men skriver, at det ikke var for hendes Frues Skyld «Nei den halffwer intet gott forskyldt aff mig, oc ille belønt forrige Tidens Wellgierninger, men aff Medlidenhed.» (Med «hendes Frue» menes formodentlig Regitze Grubbe, da E. C. U. forud skrev, at Lucie tjente Fru Regitze Grubbe).

²⁾ Se Ligprædikenen over Kield Christoffer Barnekow af Otte Frich.

Knud Thott til Knudstrup og Gavnø. Endnu for faa Aar siden laa paa Gammelkjøgegaard til Gulv i en af Dagligstuerne meget gamle store Planker, som det fortælles om, at paa dem dandsede Grevinde Birgitte til sit Bryllup med Knud Thott ¹⁾, som ved denne Tid ganske havde opgivet at leve paa sit Gods Knudstrup i Skaane og bosat sig stadigt her i Landet paa Gavnø, hvortil han førte sin 2den Kone Grevinde Birgitte, som med ham ogsaa levede en Del i Kjøbenhavn, og herefter kom hun kun i smaa Besøg til Gammelkjøgegaard.

Knud Thott er født den 23de December 1638 paa Næs i Skaane, hans Fader var Hr. Otte Thott til Næs D. R. R., og hans Moder Fru Jytte Gyldenstjerne. Efter hendes Død 1640 kom han til sin Farfader Hr. Tage Thott til Eriksholm, og her blev han opdraget til sit 16de Aar. Efter Udsagnet i hans Ligprædiken viste der sig alt i hans blomstrende Ungdom hos ham Tegn til en høi Forstand og et ædelt Sind, og tidligt tiltog han i Guds frygt og alt Godt. I sit syttende Aar kom han til Sorø og studerede der i nogle Aar, til Fjenden kom i Landet, og de Studerende maatte søge Sikkerhed hvor de kunde. Han reiste saa ud af Landet og bivaanede Keiser Leopolds Kroning, studerede i Heidelberg i halvtredie Aar og kom saa hjem til Danmark. I Fyen trolovede han sig paa Fiellebro med Jomfru Sophie Brahe, en Datter af Steen Brahe til Knudstrup og Fru Sophie Rosenkrands ²⁾, men reiste saa noget efter udenlands,

¹⁾ Grevinden var, da hun tredie Gang giftede sig, i sit 45de Aar; hun var altsaa temmelig gammel til at dandse, men maaske dandsede Damerne dengang længere end nu. Da hun giftede sig 1ste Gang, var hun 22 og Manden 34 Aar gl. Ved sit 2det Bryllup var hun 31 og Manden 37 Aar gl. Hendes 3die Mand og hun vare fødte paa samme Dag og samme Aar. De gamle Planker vare flyttede fra den gamle Bygning til den, som blev bygget 1791, og havde ligget i den store Sal i den gamle Bygning.

²⁾ I et gammelt Haandskrift i Pergaments Bind, som tilhørte afdøde Kammerherrinde Bjelke, født Reedtz Thott, som indeholdt Familieoptegnelser, begyndt 1574 og endt 1747, staar dette Efterfølgende om Sophie Brahe: •Anno 1648 den 20de Novemb. Mandag Klokken halff gon 6 om morgenen er Sophie Braa fød paa Knudstrup Samme dag christnet oc kallett efter min gode Salige Moder. Den 3 Desember er hun ført til Kogerød woriss Sognekirke, bleff her Samme dag barsell,

for, som der staar i hans Ligprædiken, at samle Kundskaber, som Bien samler Honning. Først reiste han til Holland, hvor han blev om Vinteren, besaa Brabant, Flandern og reiste om

den 31 Desember gik jeg i Kirke. Lader rettfærdigheds Porthen op att wi kand der indgaee oc tacke Herren . . . — I Iesu Christi Naftn A° 1661 den 31 Marsi tallede min Søn Knud Tot mig self till om Sophi Brahe paa Søffde da min Søster Dorothe till faaren hafte tallet med mig. Udi aprill talte hand Steen till udi Kiøbenhaffn derom. Den 14 May kom hand till Fiellebroe oc da gaff Sophi sin ring. Den 25 sultiss wi ad till Kiøbenhaffn huor wi kom den 29. Den 2 iuni pindtsdag fik hun sit armebaand. Den 28 fik hand sit armebaand. Den 6 Stob: reiste hand ud aff Landet Gud hannem ledsage oc beware. Gud være loffuet 1664 den 6 7tem: Kom min gode Søn Knud Tott hiem aff Frangkrige till Erikshollem till oss. I Iesu Naufn A° 1665 den 8 Stob: gjorde deris gode Fader Steen Brahe oc jeg deris Brølup udi Odense huor der var en meget stærk hederlig forsamling.

Næs

A° 1666 den 8 Augusti Mandag forløste gud Sophi Brahe med it döt pigebarn huor med hun war kund halffgaaen. Herren gaff herren tog herrens Naftn være loffuit som Sparit hinde Selff.

Næs

A° 1668 den 27 Januari Fredag forløste Gud Sophi Brahe oc gaff hinder en deylig Datter som bleff strax christnet oc kaldet Jyte Dorrete efter bege min Søns gode Modere. Gud hinde naadelig regiere oc udi det gode forfremmie. Gik hun i Kierke den 28 Februari. Herren fører sine Helgen underlig. Herren hører naar wi raabe till hannem.

Næs

A° 1669 den 20 iuli forløste Gud Sophi Brahe lyss Dag oc gaff hinde 2 hiertens pigebørn den ene Kloken halgon 8 den anden 8. Blev den ælste Kallet Sophi efter mig den anden Anne Helwig efter min Søns far Moder oc Sophis farmoder. Gud lade dem opwoxe Gud til ære deris Wenner til glæde dem selv til timelig ære oc ewig Sallighed. Gik hun i Kierke den første 7temb.: Smaa børn er herrens gos oc lifsens Frugt er en skienk Ps. 127.

A° 1670 langfredag den 1 April forløste Gud Sophi Brahe udi Kiøbenhaffn med et döt pigebarn. Iesu være æret han sparede hindiss egit liff. De retfærdige Siælle er i Guds haand oc pine skal ikke røre dem.

A° 1671 den 3 april kallede gud min hiertens ædle Datter Sophi Brahe Knud Tothis i Kiøbenhaffn aff en hedsig Feeber aff sit Siete barn, hindiss Siel hviller hos Gud, hand trøste os bedrøffued efter hinde, wær tro indtil enden saa wil ieg giffue dig lifsens Krone. Aabenb. 2 Cap. 10 V. Jeg wil see eder igien oc eders hierter skal glæde sig. Joh. 16 Cap., 22 V.

Foraaret til England, hvor han var med, da den portugisiske Prindsesse, Carl den 2dens Dronning, holdt sit Indtog. I Frankrige reiste han meget omkring og opholdt sig halvandet Aar i Paris, reiste derefter hjem over Schweiz, Tydskland og Holland og kom til Kjøbenhavn den 6te September 1664. Overalt hvor han kom, var det ikke Landene men Folkene, han reiste efter. De forskjellige Folkeslags Eiendommeligheder studerede han og søgte at sætte sig ind i deres Udviklingsgang og se, hvordan de vare komne til de forskjellige Regjeringsformer, hvorunder de levede. Saaledes brugte han sin Tid godt i sine Reiseaar og kom hjem med Lyst og Iver til at tjene sit Folk og Fædreland.

Den 8de October 1665 holdt han Bryllup i Odense med sin trolovede Brud Sophie Brahe og levede med hende paa 6te Aar, til Gud kaldte hende bort herfra den 3die April 1671.

Knud Thotts Fædrenehjem var Skaane, her laa hans skønne og rige Eiendomme Barsebæk, Knudstrup og Næs, men hans Hjerte hang ved Danmark, og det var en svær Tid for ham, da Skaane gik ind under svensk Herredømme, men dog forsøgte han at finde sig tilrette i de nye Forhold og lod sig 1664 introducere paa det svenske Ridderhus. Thotterne var paa den Tid maaske den anseeligste skaanske Adelslæggt, og den svenske Regjering gjorde sig derfor megen Umage for at vinde den, men da Kong Carl den 11te tiltraadte Regjeringen, blev dennes Forhold til de skaanske Slægter ikke nær saa mildt, og da Krigen atter 1675 udbrød mellem Sverrig og Danmark, bleve Thotterne, som flere af de skaanske Slægter, stærkt mistænkte for at staa i Forbindelse med deres gamle Landsmænd og den danske Konge. Man beskyldte Knud Thott for, at han, saa saare den danske Hær 1676 kom over til Skaane, indfandt sig i dens Hovedkvarter og opholdt sig

---

Om Sophie Brahes Børn staar saaledes: A° 1671 da Gud kallede min gode S. Datter Sophi Brahe Kom min hiertens ædle dydige barn Jyte Dorte Tot til mig. A° 1675 kom Sophi Tot oc Anne Helvig Tot til mig. A° 1679 Tog Deris gode Fader dem alle hiem til sig sielff igien. Jesu regiere oc forfremme dem alle til sin ære oc deriss wellfart. Herrens Engel være sig om dem som hannem frygte oc hielpe dem ud.

der. Hvorledes dette end forholdt sig, saa blev Knud Thott paa Kongen af Danmarks Ordre 1676 fængslet og bortført til Danmark, og hans 2 Brødre Holger og Tage bleve ligeledes førte over Sundet 1677. Uagtet disse 3 Brødre ifølge høiere Ordre bevisligt vare bortførte af en Militaircommando, bleve de dog indstevnede at møde med neppe 4 Ugers Varsel for en extraordinair Ret i Malmø den 17de Decbr. 1677. Denne Stevning naaede slet ikke til dem herovre i Danmark, og dog bleve de dømte som frivillige Rømningsmænd fra Ære, Liv og Gods, og deres Godser for største Delen skjænket til Dommerne. Da man ikke kunde faa fat paa dem selv, fuldbyrdedes Dødsdommen i Malmø paa deres Billeder. Efter en saadan Behandling mente Knud Thott at være løst fra sin Troskabsed til den svenske Krone og gik i dansk Tjeneste. Ved Fredslutningen i Lund fik imidlertid Knud Thott sine skaanske Eiendomme igjen men i en meget ødelagt Forfatning. I de svenske Beretninger om denne Tid dadles Knud Thott stærkt, men i de danske roses han, og det er ikke svært at se, til hvilken Side hans Hjerte har hældet, og da Forholdene stillede sig saa ugunstigt som muligt for ham i Sverrig, besluttede han at afhænde sine Eiendomme derovre og bosætte sig som dansk Undersaat i Danmark.

For at retfærdiggjøre sig udgav han et Forsvarsskrift mod den svenske Regjering, som Svenskerne kalde et Smædeskrift, og endnu medens Krigen varede 1678, opfordrede han Skaaningerne til med al deres Eiendom at bryde op og flytte over til Danmark. 1679 var han indsat som dansk Amtmand over Landskrone Amt og befalede Almuen under Livsstraf inden 8 Dage at levere Hø og Hakkelse til 2 danske Rytterregimenter og formaaede dem til at lade sig hverve til dansk Tjeneste og lovede dem Penge og Mundering.

Familiens gamle Stamsæde i Skaane, Næs, bortbyttede han 19de April 1682 for Gavnø i Sjælland med Fru Hille Rosenkrands, Niels Trolles Enke. Ved at skille sig fra denne sine Fædres ældgamle Eiendom, sønderrev han det forhadte Baand mellem Skaanes nye Øvrighed og sig. Brødda solgte Knud Thott efter Freden i Lund til Fru Mette Rosenkrands, der opkjøbte Gods af den skaanske Adel, som drog til Danmark;

Barsebæk skilte han sig ogsaa ved, den kom til Johan Lange, Overpostmester i Skaane, som blev adlet 1691 under Navn af Langenhielm, men Knudstrup, som paa mange Maader var mishandlet og ødelagt, blev først solgt af Knud Thotts Arvinger 1704 til Generallieutenanten Friherre Cornelius Ankarstierna.

Med Knud Thott levede Grevinde Birgitte et meget lykkeligt Samliv; enige om deres Kjærlighed til Danmark, blev hendes Omgang ham til stor Trøst efter de haarde Trængsler, han havde lidt blandt de Svenske, fordi han elskede sit gamle Fædreland. Ved sin store Forstand blev hun ham til daglig Glæde, og i hans Ligprædiken staar, at hendes dybe Guds frygt kaldte alle Velsignelser ind ad hans Døre.

Herhjemme i Danmark steg han i Kongens Tjeneste hurtigt opad. Kong Chr. d. 5te udnævnte ham 1680 til Etatsraad, 1682 til Geheimeraad i Conseilet og 1684 til Ridder af Dannebrog. Kong Frederik d. 4de gjorde ham 1699 til Præsident for Krigscommissariatet og 1701 til første Deputeret for Finantserne.

Sammen med Grevinde Birgitte levede han noget over 17 Aar, før Gud tog hende fra ham, da hun den 6te November 1699 døde i Kjøbenhavn. I hans Ligprædiken staar, at kun som 17 Dage vare disse 17 lykkelige Aar for ham.

Den 3die Marts 1700 holdt Mag. Michael Henriksen, Sognepræst til St. Nicolai Menighed i Kjøbenhavn, Ligprædiken over Grevinde Birgitte, da hendes Kiste blev nedsat i Nicolai Kirke. Han talte over Math. 25de Cap. 10de V. «Brudgommen kom, og de som vare rede ginge ind med ham til Bryllup». I Ligtalen siger han, at i hendes Hjerter havde Døren været opladt for Frelseren, og i ham fandt hun den, hendes Hjerter elskede, saa hun var en af de vise Jomfruer, som havde Lampen brændende og beredt, da Brudgommen kom.

Til Gravkapellet i Widskøfle Kirke i Skaane, hvor hendes første Mand er begravet, blev hun henflyttet, og her hviler hendes Støv endnu i en meget pragtfuld Kiste af Kobber med Prydelser af forgyldt Messing¹⁾. Ogsaa et Epitaphium er der

¹⁾ Kun lidt over 33 Aar ligger imellem Christian Barnekows og Birgitte Skeels Død, og dog havde Smagen i denne Tid undergaaet en stor

i Widskøfle Kirke, hvorpaa Christian Barnekow med sine to
Hustruer Else Rammel og Birgitte Skeel og deres Børn ere

Forandring. Christian Barnekows Gravskrift minder endnu om det smukke, christelige, enfoldige Liv, som den danske Adel levede i sin gode Tid, men Birgitte Skeels er stortalende og smagløs, som Tiden blev ved en daarlig Efterligning af fremmede Sæder og Liv. Hendes Gravskrift fortæller om, at hendes grevelige Sjæl, da den foer til Himmels, efterlod de jordiske Levninger i denne Verden, ligesom Elias efterlod sin Kaabe. Efter en stor Ros over hendes Gudsfrygt, Godhed, Gavnildhed og Forstandighed fortælles, at disse Dyder fulgte hende sukkende til Graven, og Gud anraabes om, at de ikke maa blive jordede med hende. Det fortælles saa, at hun sidder i Englesæde hos Gud, og Gravskriften ender med det gode Raad til Læseren: Vil Du omgaaes med hende i den salige Evighed, da tænk paa det Sted allermost, hvor du skal blive allerlængst, og hold Verden ikkun for en Gjennemgang til Evigheden, som hun gjorde.

Ogsaa noget af et smagløst Mindedigt af Mag. Peder Cappel, Sognepræst til Tølløse og Agerup, over Birgitte Skeel har jeg fundet optrykt i Illustreret Tidende Nr. 319, 7de Bind, den 5te November 1865. Det kaldes »Danske Pyramider over den Højædle og Velbaarne Grefindes Graf, nu hos Gud Himmel-Salige Grefinde Birgitte Scheel til Gammelkiøge-Gaard og Ørtofte» etc. Disse Pyramider ere »I allersørgeligste Ydmyghed opsatte, da Hendis Greflige Naadis afsjælede Legeme blev i sit Sofve-Kammer og Hvilested meget herligen og hæderligen nedsat i Nicolai Kirke i Kiøbenhavn den 3die Marti 1700». Heri hedder det:

•Langt lettere er det nu for mig,
At tælle Stierne hver for sig
Paa gylden Himmel Sædet,
End regne op den store Krantz,
Af alle Dyders Perle-Glantz,
Som Hendis Naade klædet. •

Han forsøger derefter at skildre hvor »Ydmyg» og »Eie-God» hun var men finder det uoverkommeligt og bryder saa af og synger:

•Leg Dig derfor min Pen, holt ganske op at tale
Om det Dig er for høyt, kiend din Udygtighed
Og ringe Barne-Magt til Dyden at afmale
Med sin tilbørlig Priis, at Hun ey bliver Vred.
Det ene nok som er om den Høysaligste Grefinde
At Hun et Over-Mennisk' var, en Jordiske Gudinde. •

(Mag. Cappels Digt fik sit »Inprimatur» af Prof. Justitsraad C. Bartholin).

Jeg har ikke fundet det Umagen værd at gaa hele Mag. Peder Cappels Æredigt igjennem, men har kun afskrevet, hvad der heraf stod i Illustreret Tidende, som aldeles tilstrækkeligt for at vise Tidens Smagløshed.

udskaarne i Træ i fuld Legemsstørrelse omgivne af Anevaabner.

Knud Thott overlevede Grevinde Birgitte kun knapt halvtredie Aar. Han giftede sig tredie Gang den 14de Oct. 1701 med Jomfru Ursula Maria, Friherrinde af Putbus, Datter af Baron Maurits Putbus og Margrethe Juel, og døde Aaret efter den 18de April 1702 efter kun at have været gift med denne sin 3die Hustru i et halvt Aar. Hans Ligprædiken holdtes af Christen Willumsen Worm, Sognepræst til St. Nicolai Menighed, men hans Kiste blev ført til Veilø Kirke, som er Sognekirke til Gavnø, og der findes den endnu.

Om Gammelkjøgegaard, dens Omgivelser, Størrelse og Styrelse i Grevinde Birgitte Skeels Tid.

I Grevinde Birgittes Tid stod ligeoverfor hendes Have, som hun efter de Tidens Leilighed anvendte en Del paa, den gamle Kirkeruin, hvor forbi Opkjørselen til Gammelkjøgegaard gik, saa hun har, hvergang hun kørte ad denne Vei til og fra Gaarden, tilhøire haft det lille Stykke Jord, hvorpaa Kirkeruinen stod, som ikke tilhørte hende, at se paa.

Hen over Aasmarken stod Bøge- og Egeskov, og paa en Del af Linnedsmarken var ogsaa Skov, ligesom Skoven ogsaa gik hen over en Del af Gammelkjøge Byes og Lellinge Mark fra Fuglesangsskoven og Krageskoven ned mod Aaen, paa hvis modsatte Bred Aasens skovklædte Bakker hæve sig. Ogsaa over den Del af Gammelkjøge Byes Mark, hvor den lille Bæk, som kommer oppe fra de store Skove, løber, har langs med denne staaet Skov hen imod Kjøge By, som kun var en smal Strimmel, bestaaende tildels af Elletræer, og saaledes kan jeg forstaa, hvordan Jens Lauritsøn Wolf i sin Encomion Regni Danicæ¹⁾ kan sige om Kjøge By: «Til denne By er ingen Marck, som de kunde holde nogen Sæd eller Aufl paa, men Skoffven er der strax hos til en Forlystelse.» Og Erik Pontoppidan²⁾ kan,

¹⁾ Side 444.

²⁾ Erik Pontoppidan, Præst i Kjøge, senere Biskop i Trondhjem, har besunget Kjøge baade paa Latin og Dansk. Disse Digte findes i Thottske Manuskriptsamling Nr. 1390, 13de Stykke.

naar han besynger Kjøge, sige: «Till Lyst den grønne Skov sig teer, den grødefulde Mark jeg sêr og havêr Gud at prise.» Men uagtet Skoven har gaaet hen imod Kjøge paa den sydlige Side, har det dog ikke forhindret, at man fra Gammekjøgegaards Hovedbygning har kunnet se ud over Havet fra den nordre Side af Kjøge By og vistnok ogsaa fra den søndre, da den store Have, som ligger øst for Gaarden, dengang var en aaben Mark. Endnu dengang dreves Vandmøllen ved Pe'er Carls eller Skaaninge Bro, og 1702 blev Mølleren derfra ægteviet i Kjøge Kirke. Denne Vandmølle saae man dengang fra Gammekjøgegaards Vinduer, og ligeledes saaes fra Gaarden ogsaa de Huse, som dengang laa udenfor Vesterport.

Ved Grevinde Birgitte blev Gammekjøgegaards Gods i Størrelse omtrent til hvad det var, da det blev oprettet til Stamhus¹⁾. Dengang hun tillige med sin Søster ved Skiftet efter Faderen fik det i Mageskifte fra Broderen Otte Skeel til Vallø, var det efter Krigen i temmelig maadelig Tilstand og kom ikke, før længe efter Grevinde Birgitte var bleven Eneeier deraf, nogenlunde til Opreisning. Hovedbygningen var maaske ikke saa mishandlet som mange andre Herregaardsbygninger vare, da der, medens Krigen varede, laa en svensk Sauvegarde, men alle Husene, som stode paa Hovedgaardens Jord, vare ødelagte og nedbrudte, og Grundene sønden Kjøge ubrugelige, da de af Svenskerne vare indtagne til at bygge Volde og Grave om Byen paa. Ogsaa i Bønderbyerne omkring i Eggen, saa-

¹⁾ Efter en Jordebog over Gammekjøgegaards Eiendomme, underskrevet af Christian Barnekow 6te April 1661, bestod disse dengang af Hovedgaarden, hvis Bygninger vare taxerede til 200 Rdl., med Skoven i Skovmarken og i Linned, Gaardens tre Marker, Bromaen, Enghaven og Linned, samt Fædrift paa Lyngen til Dridebro, Aashøie Oredrev, Græsningsen i Søllerup Vænge og Almidsvænge, naar Høet var indaget, Otte Billes Vænge, Sørritsvænge og 13 Huse med Haver, samt et Vænge og 2 Haver syd for Kjøge, til midt i Kjøge Aa. I Skjendsved 3 G. 1 Hus, i Ølby 10 G. 9 H., i Høielse 1 G., i Lille Salby 1 G. og 1 øde Møllested, i Store Salby 1 G. 1 H., i Ølsemagle 1 G., i Jersie 1 G. 1 H., i Sønder-Gammekjøge 6 G. 6 H., i Kagstrup 17 G. 15 H. 2 Møller, i Sersløv By 1 G. 1 H., i Lidemark 2 G., i Aashøie 14 G. 8 H., i Svansbjerg 4 G., i Endersløv 1 G., i Vallensbæk 1 G. 2 H. og et Aalestade og Høiqværne Mølle.

ledes i Kagstrup, som ligger en god Mil fra Kjøge, var Huse og Gaarde ødelagte og flere nedbrudte, og Bønderne forarmede, men da Gammelkjøgegaards Gods, især Godset paa Heden, er frugtbart, reiste Bønderne sig lidt efter lidt og kom til Kræfter igjen under Grevinde Birgittes og hendes Mænds ordentlige Styrelse. Christian Barnekow ¹⁾ var en dygtig Mand, som nok forstod at styre sine Eiendomme godt, ligesom hans Enke Birgitte Skeel ogsaa var en god Styrer af sin egen og sin Søns større Eiendomme. Naar Birgitte Skeel var gift, var det altid Mændene som styrede, og alle Fæstebreve etc. bleve udstedte i deres Navn. Ogsaa hendes anden Mand Grev Christoffer Parsberg tog sig en Del af Gammelkjøgegaards Styrelse og var godt lidt i Egnen heromkring.

Medens Grevinde Birgitte efter Grev Parsbergs Død boede meget paa Gammelkjøgegaard, styrede hun selv sin Eiendom og holdt alt i god Orden. Enten hun opholdt sig paa Gammelkjøgegaard eller i sin Gaard paa Østergade i Kjøbenhavn, holdt hun en anseelig Husholdning og kjørte med Forrider for sin Vogn og holdt Trompeter ²⁾, som nævnes i ældre Papirer. Hovedgaarden var forpagtet bort, og der var en Hollænder, som drev Meieriet. Oppe ved Aashøie var der et stort Pottemageri i fuld Gang, efter at Grevinden først havde forsøgt at bringe et Teglværk igang 1674 ved en Hollænder Cornelius van der Ver og en anden Mand ved Navn Abraham Wüst, som begge skulde bygge et Hus imellem de to Broer ved Gammelkjøge og have Lov at bygge et Teglværk i Niels Niels' Vænge ³⁾ og faa Ler fra Aashøie Oredrev, men dette lykkedes ikke, hvor-

¹⁾ I C. B.s Tid var Oluf Ibsen Ridefoged ved Gammelkjøgegaard, derefter Søren Jacobsen 1662—63 og tilsidst Hans Jacobsen, som boede i Aashøie, vistnok i den større Gaard, der var i Byen; han tjente Herskabet paa Gammelkjøgegaard til 1680. Efter ham kom Anders Christensen, og saa blev Jacob Larsen Qvistgaard Ridefoged ved Gammelkjøgegaard 1684 og var det til sin Død 1713 og var en meget dygtig og paa-lidelig Mand.

²⁾ Jeg tænker, Trompeteren maatte blæse, naar Herskabet spiste til Middag, og ride foran Vognen og blæse for at melde Herskabet.

³⁾ Nuværende store Have ved Gammelkjøgegaard, som, da Grevinde Birgitte eiede denne Eiendom, blev inddragen under Hovedgaarden fra en Gaard i Gammelkjøge By.

imod Pottemageriet ved Aashøie kom i god Drift og vedblev at være det efter Grevinde Birgittes Død. I Gaardens Haver lod hun plante Frugttræer og plante en Allee omkring den største Have¹⁾, og ansatte en Urtegaardsmand til at passe alt hvad der angik Haverne. Fiskeriet, som før ikke havde været drevet, lod hun drive ved et Par Fiskere og havde en Aalegaard syd for Kjøge²⁾. I hendes Tid vrimlede Skovene til Gammelkjøgegaard med Vildt, og hendes øverste Jæger, som boede i Skovmøllen³⁾, maatte sørge for stadigt at skaffe Vildt til Grevindens Bord, og over de temmelig store Skove blev der hvert Aar taget Syn op.

Bønderne blev tilholdte at holde Gjærder og Veie vedlige, og det blev paaseet, at alt var i Orden ved Bøndergaardene, baade medens Grevinde Birgitte var Enke og i hendes Mænds Tid. Naar det traf sig, at Bønderne, snart i den ene, snart i den anden By vare forsømmelige med at holde Gjærder og Veie etc. vedlige, bleve de stevnede til Ting og fik ikke Lov at forsømme det fornødne Arbeide, men det traf sig ogsaa, at Bønderne stevnede Grevinde Birgitte og hendes Foged at møde paa Gammelkjøgegaards Ting, naar de ikke vare enige med hende⁴⁾.

Hans Olsen⁵⁾ til Lellingegaard havde paa sin Jord aflukket

-
- 1) Den Have, vi nu kalde den gamle Have, som ligger nord for Gaarden. Jeg tænker, den anden Have, som endnu var til i Grevinde Aschebergs Tid, har ligget syd for Gaarden; dog veed jeg intet bestemt herom.
  - 2) Aalegaarden blev, da Grevinde Birgitte var gift med Knud Thott og levede paa Gavnø, forpagtet bort til en Mand, som boede i Sønderkjøge Huse. Ogsaa Fiskeparke til Karper og Karusser anlagde Grevinden, og af disse ere fundne Spor i Linnedsmarken nær ind imod Aasen.
  - 3) Rimeligvis et Hus, man nu ikke kjender under dette Navn, eller som ikke mere er til.
  - 4) I Gammelkjøgegaards Archiv findes Copi af en Stevning fra Ølby Mænd til Grevinde Birgitte Skeel og hendes Fuldmægtig paa Gammelkjøgegaard, Anders Christensen, at møde paa Gammelkjøgegaards Ting den 5te April 1680.
  - 5) Hans Olsen, Kong Frederik den 3dies Kjøkkenskriver, havde 1664 15de April faaet Skjøde fra Kongen paa en Del Gods i Sjælland. Han var meget rig, oprettede Spanager til en Herregaard og eiede Lellingegaard og Jonstrup og fik Birkeret for alle sine Bønder til disse Godser, men Kongen forbeholdt sig Jagtretten i hans Vildbane.

Veien til Aaen for Lellinge Bymænds Kvæg, som de tidligere havde haft derover, og i denne Nød henvendte de sig til Grev Christoffer Parsberg med Bøn om, at han vilde give dem en Sti over sin Eng, for at Kvæget dog kunde komme ned til Aaen, hvilken Bøn Grev C. Parsberg bevilgede ved et Brev af 27de Septbr. 1670¹⁾ til Lellinge Mænd, men han bad dem ved denne Leilighed indtrængende om at holde Gjærder etc. vedlige, som de havde lovet og vare pligtige at gjøre. Man ser heraf, at Grev C. Parsberg har været en velvillig og tjenstvillig Mand, som havde et godt Lov blandt Almuen, ellers havde Lellinge Mænd neppe faldet paa at bede ham om denne Tjeneste.

Som jeg har bemærket, var der Forpagter²⁾ paa Gammelkjøgegaard, men dog holdt Herskabet i Grev C. Parsbergs Tid sine egne Køer foruden dem, Forpagteren havde, og dette antager jeg var for at faa Mælk til Husholdningen, naar Grev Parsberg og Grevinde Birgitte opholdt sig paa Gammelkjøgegaard.

Bygningerne paa Gaarden holdt Grevinde Birgitte i god Stand og lod komme Murstene fra Tappenøie³⁾ for at istandsætte disse, da det Teglværk, hun havde ønsket at faa igang, ikke var blevet til noget.

Da Grev Parsberg var død, og Grevinde Birgitte levede paa Gammelkjøgegaard, havde hun nogen Uenighed med sin Broder Otte Skeel til Vallø, om de usikre Grændser imellem Valløs og Gammelkjøgegaards Eiendomme ved Gummerød Vænge og Rapperup Huse, samt om Broerne paa begge Sider af

¹⁾ Brevet er i Gammelkjøgegaards Archiv.

²⁾ Forpagtere vare Hans Regelsen, Oge Hollænder, Peter Thiisen Hollænder 1671, Henrik Clausen 1681, Peder Christensen 1693, Sr. Kay Falsted 1697, † 1700. Forpagtningscontracten mellem Peter Thiisen og Grev C. Parsberg var kun sluttet fra 15de Mai 1670 til 1ste Mai 1672, og dersom en af Parterne var misfornøiet, kunde Forpagtningen opslges med et Fjerdingaars Opsigelse. Af hver Ko gaves 4½ Rdl., som betalles i 4 Terminer.

³⁾ En Contract om Murstene, sluttet imellem Grevinde Birgitte Skeel og Enevold Jørgensen fra Tappenøie Kro 1673, findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

Kjøge. I længere Tid blev disse Grændsestridigheder ikke afgjorte, saa at Grevinde Birgitte endnu 1689 4de Juni fra Gavnbø skrev til sin Broder paa Vallø herom. Efter et Brev¹⁾ fra Otte Skeel til Søsteren synes det, som han mente at gjøre hende meget gode Tilbud i denne Sag, men sandsynligvis have de vel neppe været saa gode, som han antog, da Enden paa denne Strid blev, at baade Gummerød Vænge og Rapperup Huse kom under Vallø. Denne Tvist om Grændserne mellem Gammelkjøge og Vallø Eiendomme forstyrrede dog ikke Forholdet imellem Grevinde Birgitte og hendes Broder, som i sin sidste Sygdom sagde: «Jeg har haft gode Søsken, som mig altid har elsket.»

Gammelkjøgegaard havde i Grevinde Birgittes Tid, som før den, Græsgang med Kjøge, Ølby og Ølsemagle paa Lyngen ud til Dridte Bro, og da en ny Matrikul blev indført, blev efter Matrikulcommissionens Taxering 22de April 1681²⁾ Græsningen i Oredrevet kaldet Kjøge Lyng, saaledes beregnet, at Kjøge By havde Græsning derpaa til 50, Gammelkjøgegaard til 45, Ølby til 80 og Ølsemagle til 60 Høveder. Efter den samme Commissions Taxering blev Aashøje Oredrev, et Enemærke under Gammelkjøgegaards Hovedgaardstaxt, beregnet for 112 Høveders Græsning, og et andet lille Oredrev sønden for Kjøge, som kaldes Sandlyngen, ogsaa under Gammelkjøgegaards Taxt, beregnet til 6 Høveders Græsning. Gammelkjøgegaard havde derefter paa Oredrevene Græsning til 123 Høveder; naar hertil lægges de Høveder, som blev græssede hvert Aar paa den Mark som laa til Fælled, og dem som græssedes paa Engene, har det ikke været saa faa Høveder som kunde holdes paa Gammelkjøgegaard, dersom Eierne ikke havde ladet Bønderne tildels bruge denne Græsning.

Efter hvad man kan forstaa paa hvad der er efterladt fra Grevinde Birgittes Tid, ser det ud til, at hun har behandlet

¹⁾ Et Udkast til dette Brev uden Datum og Aarstal samt begge Grevinde Birgitte Skeels Breve denne Sag vedkommende, det ene dat. Gammelkjøgegaard 26de Juli 1680, det andet dat. Gavnbø den 4de Juni 1689, findes i Vallø Archiv.

²⁾ Denne Taxering findes i Kjøge Byes Archiv.

sine Bønder mildt og ikke tvunget dem til at blive i Gaardene, naar de ønskede at slippe bort derfra. I Ølby sad saaledes 1674 en Mand i en Gaard, som bad Grevinden, om han maatte forlade den, og han fik strax Tilladelse at reise derfra, imod at han lovede, naar han var istand dertil, at betale hende 30 Rdl.

Borgerne i Kjøge hayde af Grevinde Birgitte flere Jordstykker i Sønder Kjøge tilleie, og flere af Indvaanerne i Kjøge By flyttede i hendes Tid ud i Sønderkjøge Huse og drev borgerlig Næring der, hvilket saa let lod sig gjøre, da disse Huse ligge lige ved Kjøge By, kun adskilte fra denne ved Aaen. Her udenfor Byen var billigere at bo, og det var lige saa let her at drive Handel og Haandværk som inde i Byen, da hele Færdselen fra Syd gik forbi disse Huse for at komme ind i Byen, saa ikke ret længe efter Svenskekrigen, da Husene vare gjenopbyggede, boede en Del Borgere fra Kjøge herude; men de fik ikke ret længe Lov hertil, da man mente det skadede Borgernes Næring inde i Byen, og Kong Frederik d. 3die lod da ved en Skrivelse af 14de April 1668¹⁾ forbyde, at nogen som boede udenfor Kjøbstaden maatte drive borgerlig Næring. Ret længe varede det imidlertid ikke, før Kjøge Borgere atter begyndte at flytte ud i de smaa fristende Sønderkjøge Huse paa Grevinde Birgittes Grund, og snart nedsatte ogsaa andre sig her, saa Sønderkjøge Huse blev som en lille Handels- og Haandværksby, hvilket man atter mente skadede Kjøge By en Del, hvorfor Kong Christian d. 5te i et Brev til Borgemestere og Raad i Kjøge d. Kjøbenhavn 16de Februar 1695¹⁾ lod forbyde, at her dreves Handel og Haandværk. Stiftamtmand Otte Krabbe fik Ordre, strax at underrette Eieren af Husene om, at det skulde forbydes de Husmænd, som boede i Sønderkjøge Huse, at drive nogen slags borgerlig Næring, Handel eller Haandværk, og Kjøge Magistrat fik i det kongl. Brev Tilladelse, naar de vilde, at undersøge Husene, og de Varer de fandt maatte de confiskere, Halvdelen deraf skulde tilfalde Kirken i Kjøge og Halvdelen Havnen, og den som grebes i ulovlig Næring skulde tillige betale en stor Bøde til

¹⁾ Brevet er i Kjøge Byes Archiv.

Angiveren. Efter at disse strænge Forholdsregler vare satte igang, tænker jeg, Grevinde Birgitte, eller rettere hendes Mand, har sørget for, at hendes Husmænd ikke mere dreve borgerlig Næring. Det var medens Grevinde Birgitte var gift med Knud Thott, det blev forbudt sidste Gang at drive borgerlig Næring i Broportehuse, og Knud Thott anlagde strax derefter Smedeværksteder i disse Huse, som ikke var nogen forbuden Sag at drive paa Landet. Hvad for Smedesager her blev forarbejdede, veed jeg ikke, men har fundet, at 1697 og senere nævnes Knud Thotts Smedehuse oftere.

Selv efter at Skaane var gaaet over i den svenske Regerings Hænder, vedblev der at være en Del Forbindelse imellem dette og Egnen ved Gammelkjøge, og oftere har jeg i gamle Papirer fra denne Tid seet tilføjet baade ved Husmænds og Gaardmænds Navne «Skaaning», og Steder som nuværende Pe'er Carls Bro og Vænget derved kaldtes længe, før det fik sit nuværende Navn, Skaaninge Bro og Vænge. Endnu i Tidsrummet fra 1694 til 1707 faldt flere Gange Arv fra Kjøgeegnen til Skaane og omvendt, men lidt længere hen i det attende Aarhundrede blev Skaaningerne et temmelig ukjendt Folkefærd for Gammelkjøgeegnen, dog saaes imellem Svenske og maaske ogsaa Skaaninger paa Gammelkjøgegaard blandt Tjenerskabet, som fulgte det svenske Herskab der dengang eiede Stedet, naar dette imellem kom dertil; men nogen Forbindelse imellem Almuen her og den i Skaane vedligeholdtes ikke ret længe hen i det attende Aarhundrede.

Da Grevinde Birgitte levede i Danmark skilt fra sin eneste Søn, som boede i Sverrig, fulgte hendes Tanker dog med ham og hans Kjære, og med særlig Kjærlighed mindedes hun sin Sønesøn Christian Barnekow, og gav den Pige Angenete Anders Datter, som havde passet ham i hans første Barndom, et Hus med Tilliggende i Gammelkjøge By kvit og frit for Skat, Landgilde etc. sin Levetid, men hun skulde selv holde Huset vedlige. Det var medens Grevinde Birgitte var gift med Knud Thott, at hun paa Gavnø 10de October 1696 underskrev en Erklæring¹⁾ herom.

¹⁾ Findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

I Gammelkjøgegaards Archiv findes en Del Skattekvitteringer for en Række af Aar, og blandt disse har jeg seet, at i Grevinde Birgittes Tid betaltes foruden Krigsstyr ogsaa Prindsessestyr 1680, ligeledes maatte Grevinde Birgitte betale for Gammelkjøgegaards Vedkommende for 2 Rytteres Mundering og Forpleining, hvilket med Rostjenestens Completering ikke blev nogen ganske ringe Skat, da den for 2 Vinterkvartaler 1677 blev 150 Rd. 1683 blev den Krigshjælp, Knud Thott betalte, 250 Rd., og efter hans egen Beregning var den Kop- og Kvægskat, det tilkom ham at betale i Kjøbenhavn for 1683: «For mig selv og min Kjæreste 12 Rd., 3 Børn og en Jomfru 12 Rd., 5 Piger 5 Rd., 3 Dreng¹⁾, en Kok 4 Rd., 2 Kudske 2 Rd., 4 Heste 4 Rd., Summa 39 Rd.» Af denne sidste Opskrift ser man, at det Tjenerskab Knud Thott havde i Kjøbenhavn ikke var meget stort.

Lidt vedkommende Kjøge og Slaget i Kjøge Bugt 1677 etc.

Kort efter Freden var sluttet med Sverrig 1660, blev der lagt Krigsfolk ind i Kjøge, og lige til hen i det næste Aarhundrede blev Kjøge ved at have disse, og en Tid imod Slutningen af det syttende Aarhundrede havde Fodgarden sit Kvarter i Kjøge. Af Kjøge Kirkebog sees, at fra 1695 til 1706 viedes ofte Folk af Fodgarden i Kjøge Kirke, ligesom deres Børn ogsaa bleve døbt der, men endnu efter den Tid laa der Krigsfolk i Kjøge By.

1661 19de October blev «Obersten Velb. Mogens Krag»²⁾ Barn Niels³⁾ døbt i Kjøge Kirke⁴⁾, og Oberst Mogens Krag

¹⁾ Vistnok Tjenere eller, hvad de en Tid ogsaa kaldtes, Lakaier.

²⁾ Mogens Krag til Kaas, Oberst, var tapper i Kjøbenhavns Beleiring. Søn af Niels K. til Trudsholm, D. R. R. etc. og Jytte Høeg. Han faldt ikke i Kjøbenhavns Beleiring, som anføres paa Hofmanns Stamtavle, men levede længe, efter Freden var sluttet med Sverrig. * 1) Dorte Rosenkrands Jørgens Datter, 2) Helvig von der Kula Arents Datter.

³⁾ Niels Krag døbt 1661, blev Oberstlieutenant, † 1715. * med Mette Marie von Röcheln, † 1705.

⁴⁾ Fadderne vare: Otte Krag til Voldberg, Broder til Mogens, D. R. R., Oversecretair, bekjendt for sin Modstand ved Souverainitetens Indførelse, gift med Anne Rosenkrands; Jørgen Rosenkrands til Kjeldgaard,

Frue bar oftere Børn i Kjøge Kirke, saa man kan se, at Mogens Krag har været bosat der¹⁾).

Det store Tapetvæveri, som Kong Chr. den 4de havde anlagt i den store Gaard paa Torvet i Kjøge, vedblev sin Virksomhed og var i hele Slutningen af syttende Aarhundrede i blomstrende Stand og vedblev endnu i det næste Aarhundrede at være igang, dog har det neppe været drevet længere end til hen ad Midten af attende Aarhundrede. Af de Fremmede, som Chr. den 4de indkaldte for at væve Tapeter, har mange Danske lært dette, og disse var det, som fortsatte Tapetvæveriet i Kjøge, længe efter at de fremmede Vævere ikke mere vare til.

Ikke længe efter at Tobakken kom til Landet, blev den stærkt udbredt; ogsaa i Kjøge fandtes 1680 og før og efter den Tid en Del Tobaksspindere; maaske begyndte man allerede dengang at plante Tobak paa Kjøge Jord, hvilket dreves her endnu i Midten af det næste Aarhundrede.

Hofmester paa Sorø, Befalingsmand paa Børglum Kloster, † 1675, * Kristence Juel, Datter af Jens J. til Kjeldgaard og Fru Ide Lange, Mogens Krags Svigerforældre; Kjeld Krag til Trudsholm, * Sophie Krabbe, Broder til Mogens Krag; Kristence Juel, Jørgen Rosenkrands's, bar Barnet; begge hendes Døttre gik hos; Fru Ide Rosenkrands, f. 1639, * 1656 med Hugo Lützow til Bachendrop, hun † 1666; Jomfru Ide Margrethe Rosenkrands * 1682 med Henrik Juel til Lindbergaard, † 1707, 80 Aar gl. Hun var hans anden Hustru.

- ¹⁾ Ogsaa Fru Edele Rosenkrands har boet i Kjøge fra 1670 til 1681 og maaske endnu længere, men hun nævnes disse Aar og de mellem-liggende oftere i Kjøge Kirkebog, saaledes at man kan se, hun har været bosat i Byen, og da det netop er i disse Aar (fra 1672 til 1682) at Grevinde Birgitte har boet meget paa Gammelkjøgegaard, har hun vistnok haft en Del Omgang med Fru Edele R., som maaske har været hende en kjær ældre Veninde. Fru E. R. var D. af Jakob R. til Taasinge og Fru Pernille Gyldenstjerne til Arreskov, hun blev gift i Malmø 22de Marts 1640 med Gabriel Laxmand til Frølevgaard. Kun 2 Aar var E. R. gift med G. L., som døde ⁶/₁₁ 1642. 2den Gang giftede Fru E. R. sig 1646 med Knud Ulfeldt til Svenstrup i Skaane og Totterupholm i Faxe Herred. Han faldt 22de Septb. 1657 i Kamp med en Afdeling Svenske. En Tid efter hans Død er det at Fru E. R. har boet i Kjøge en Del Aar, men hun døde paa Totterupholm 15de Sept. 1684 og bisattes i Faxe Kirke. Hendes Stifdatter Margrethe Ulfeldt, som blev gift med Niels Juel, fik Totterupholm efter hende.

Med de mange Fremmede som kom ind i Landet, ogsaa til Kjøge, og toge Bolig her i sidste Halvdel af syttende Aarhundrede, kom fremmede Sæder og fremmede Ord ind, dog var det ikke før ved Slutningen af Aarhundredet, at de gamle Benævnelser Lædertoer, Remsnider, Skinder, Urtegaardsmand, Fruerpige og Fadeburskvinde maatte vige for Garver, Sadelmager, Feldbereder, Gartner, Kammerpige og Husholderske eller Husjomfru ¹⁾).

I Kong Chr. den 5tes Krig med Sverrig var det at Niels Juel vandt det berømte Slag i Kjøge Bugt den 1ste Juli 1677. Fra om Morgenen Kl. 4 til Kl. 1 varede Slaget. Den svenske Flaade, som førtes af Henrik Horn, var større end den danske, og Horn kæmpede heltemodigt men maatte dog vige og søge Redning i Flugt. Det var en ængstelig Dag for dem, der fra Kysten hørte Kanontordenen og saae ud til de kæmpende. Over ad Stevns til i Kjøgebugt kæmpede de to Flaader imod hinanden. Det var Søndag Morgen, og Mag. Emmicke Andersen, Sognepræst i Kjøge, gik til Kirken fulgt af Menigheden, og sammen opsendte de deres Bønner til Gud om Seir for den danske Flaade ²⁾, og en stor Seir vandt Niels Juel den Dag for sit Fædreland, som derved blev befriet for, at de svenske Soldater, som vare med paa Flaaden, gik i Land og, som de havde Ordre til, brændte og plyndrede Landet. I mange Maader blev de ude Seir til Velsignelse for Danmark, og saalænge Bølgerne rulle, er dens stolte Minde knyttet til Kjøgebugten.

Sikkerlig har Grevinde Birgitte været med at bede for sit kjære Danmarks Seir, da Slaget netop stod, medens hun boede paa Gammelkjøgegaard og gik i Kirke i Kjøge, i hvis Sogn hendes Hjem laa. Efter Sagnet stod Kong Christian den 5te i Kjøge Kirketaarn og saae til, da Niels Juel kæmpede paa

---

¹⁾ Dette har jeg seet i Kjøge Kirkebog, som ogsaa i andre Kirkebøger.

²⁾ I alle Kirker langs Østkysten af Sjælland, hvortil Kanontordenen naaede, bad Menigheden og Præsten om Seir for Danmark.

Bugten, og herfra saae han ham vinde sin glimrende Seir, som Almuen i Egnen endnu kan fortælle om. Det fortælles ogsaa, at Dagen før Slaget havde Niels og Jens Juel været paa Juelinge for at se til deres Hustruer, som opholdt sig der, og at de efter denne Tour gik tilsøs omtrent ud for Søholm i Stevns. Sagnet fortæller endvidere, at da Brødrene paa Juelinge toge Afsked med deres Hustruer, sagde Jens Juels Hustru¹⁾: Gaa nu og gør hvad Du kan for Fædreland og Konge, men glem ikke, at Du har Hustru og Børn hjemme; men den høisindede Margrethe Ulfeldt, Niels Juels Hustru, slog da harmfuldt med sin Haand i Marmorgesimsen over Kaminen, saa der blev Spor af Haanden, og sagde til sin Husbond: Kom hjem med Seir og Ære, selv om Du maa komme i Stykker og Stumper.

De mange Fanger, som i Slaget i Kjøge Bugt bleve tagne, ligesom de Fanger den danske Hær tog i Skaane, blev fordelt omkring i Landet, og Kjøge med Omegn fik ogsaa sin Del af disse. Det er enten om disse Fanger eller om Fangerne fra Kong Frederik den 4des Krig med Sverrig, at jeg har hørt Folk i Hammer Sogn i Sydsjælland fortælle, de maatte grave og opføre den store Jordvold, som gik fra Øst til Vest gennem Sjælland, hvoraf endnu for flere Aar siden fandtes Levninger i Hammer Sogn. Denne Vold kaldtes Vildtvolden, fordi den aflukkede den sydligste Del af Sjælland, som var Kongens Vildtbane, hvor Vildtet frededes til Kongejagterne.

1689 var Flaaden ²⁾ atter under Niels Juel i Kjøge Bugt. Den 2den Juni afseilede den fra Kjøbenhavn samtidigt med, at en Troppetransport af Infanteri sendtes til Friedrichsort i Holsten, da man frygtede, at Vilhelm af Oranien, som var bleven Konge i England, i Forening med Sverrig vilde understøtte Holsten-Gottorps Fordringer imod Danmark.

Flaaden, som seilede i Kjøge Bugt og senere langs ned med Kysten til Møen, var bestemt til at beskytte Kysterne, dersom den svenske Flaade, som laa i Østersøen, skulde

¹⁾ Wibeke Skeel D. af Otto Skeel til Katholm og Fru Ide Lunge.

²⁾ Den bestod af 25 Linieskibe, 6 Fregatter, 6 Snaver, 6 Brandere og 1 Transportskib.

foretage noget fjendtligt imod Danmark. Den 13de Juni besøgte Kong Christian den 5te Flaaden i Kjøge Bugt og fandt alt i god Stand ombord ¹⁾, men efter Kongens Besøg, medens Flaaden endnu laa i Kjøge Bugt, er der udbrudt Sygdom blandt Mandskabet, da det er anført i Kjøge Kirkebog, at der dengang fra Flaaden blev sendt 87 døde Matroser og Soldater i Land og begravede paa Kjøge Kirkegaard.

---

¹⁾ Efter at Flaaden havde forladt Kjøge Bugt, reiste Kong Chr. den 5te 16de Juli igjennem Kjøge til Møen, hvorfra han den 17de atter besøgte Flaaden og blev paa den om Natten til den 18de Juli.

Bilag

til

Første Del.

N°. 1.

*Hr. Johan Oxes Klage over Laurens Knudsen paa Raadhuset
i Kjøge. 17de M^{ai} 1476.*

Alle Mæn, thette breff see eller höre læse, helse wy Beinth Bille Riddher po Siöholm, Mattis Beintssön ok Matts Bossön, Borgemestere i Köghe, Jes Jeipsön Byfouet, Sier Jwll, Mickel Bossön, Oleff Jeipssön, Mester Henrik, Rahmæn i sammested, ewinneligh meth Guth.

Kwngöre alle nerwær^{de} ok kommeskulende, ath Aar effther Guths burdh MCDLXX sexto, then Fredagh nest effter beatorum Nerei & Achillei, for oss ok mange flere gothe Men, then dagh ner^{dis} ware pone worth Radhus, skicket war Velboren Man Hr. Johan Oxe Ridder, pa syn egne wegne, ok po Beskedhen Dandeqvinnis wegne, Beritte Knudh Bertilsöns Effterlewerske, ok thalete Laurens Knudssön til om naghre Ordh, som han skulde haue talet them bathe pone, vdi vor Frves Kompeni i Köghe, XII eller XIII Mæn owerwærendis. Ok skiödth for^{de} Hr. Johan for^{de} Berittis Skell, hurelvndh hvn hafte leffuit sit Liff bathe Mö ok Quinne, i Slauelse ok her i Köghe, ok Foreldrene for henne. Til huilkit menighe Almuæ tillswarethe, ok alt Radhet meth, ath hvn hadde leffuit sit liff, som en Dandekone, ok theslighens thakkete hennis Hosbonde henne, Knudh Bertilssen, for eth sidende Radh, ath hvn hafte fareth meth hanum, som æn rettferdiig Dandeqvinne, so ath henne burthe Thack aff alle hans Venner. Till huilke ordh han sawthe Næy til, ok sithen gyk han wth ok beradhe sigh, ok inkam ok bleff vidh næy, ok vetertogh ath han vilde væriæ thet aff meth the Dandemæn, som then thiit vore j Kompe-

nieth, ok meth flere Dandemæn effter Lowæn, som then Sagh burthe. Thette hörte wy ok sowæ, thet vidne wy meth vore ingseyle, innen trökket for thette breff.

Datum anno, die, & loco, ut supra.

(sex sigg.)

(Efter en egenhändig Afskrift i Langebeks Diplom. af Gram, der har taget den efter Joh. Rosenvinges Original paa Papir).

№ 2.

Provincialvicaren Anders Glob's og Broder Laurents Brantssens Kundgjørelse af 17de Juni 1492 om at have annammet et Brev fra Kong Hans, samt dette Brev af 29de Juli 1484, hvorved Kong Hans giver disse Mænd og alle andre Observantsbrødre af St. Francisci Regel i Odense Stift, Kronens og sin Gaard i Kjøge.

Kwndgøræ wy brodher Andhers Glob Vicarius prouincialis, brodher Lauretz Brantssen ok alle sancti Francisci ordhens brødheræ i Danmarck aff obseruancia ath haffwe annamet aff høghboren førsthæ kwnningh Hans wor kæresthæ nadighæ herræ eeth breff meth hanss nades hengendhæ yndceglæ lwdendes ordh fraa ordh som her effther screffwet staer: Wy Hans meth gwdz nadhæ Danmarcks Norges Vendhes ok Gothes konningh vdwaldh tijl Swerighe Hertugh i Sleswiigh ok i Holsthen Stormarn oc Dytmerschen Hertug Greffwe i Oldenborgh ok Delmenhorsth gøre witherlicht alle, som nw ere ok kommendes wordhe, at effther thi at wi aff guds nade wel betracthe kwnde, at wi alle paa ydherstæ dommedagh vpstonde skulle oc tage løn fore wore gerningher wndhæ ok gode, Tha eer inchtet nyttheligheræ tijl menniskens ewigh salichedh en betracthe ok fuldkomme the sticke, gwds loff ok thieneste daglighe affholdes ok øges kan ok bliffwe bestandendes. Thi haffwe wi nw the helge trefoldighed, jomfrw Marie, Sancto Ffrancisco ok alle gwds helgene till loff, hedher ok ære effther wore elskelige Rads rådht vnt ok giffuit ok vnne oc giffue tijl ewigh tiidh

Gudelighe ok reenliffwede men, oss elskelige brøðheræ Andhers Glob oc Lauretz Brandsen ok alle andre brøðheræ, som nw eræ ok her effther kommendes wordhe i Odenssæ stickte ok sancti Ffrancisci rettæ Regell ok obseruanciam holdhe ok theres rette Vicario vndhergiffne bliffwe, effther ti som wor helgesthe fadher pawens breff og bulle, ther vppa giorde ere, inneholde ok vdwissæ, wor ok kronenn gard i Køge, som kalles almeningh konningsgard, liggendes wit porten som man vtgongher till gamble Køge kircke, i lenghen oc bredhen meth hws ok bygningh, som oss ok kronen rettelige tilhører, i swo madhe at the skulle ther vppa ladhe vpbigge eth Closther aff sancti Francisci ordhen ok ther vdi holde theres ordhens retthe regell och obseruanciam och tiene then almechtiste gud och trolige oc innelige bethe till hanom fore oss, wor kære hussrwe ok beggis woræ børn, wor kære fadher konningh Cristiern ok wore arffuinghe oc efftherkomere koninghe i Danmarck ok fore wore forelders sielles salighedh ok bestandh vdi theres gudelige bøner oc andhre gode gerningher. Skedhe thet oc swo, thet gudh forbiwde, i efftherkommende tiidh, ath for^{de} brødre i for^{ne} Closther ey holde theres rette regell widh macht, Tha skulle wy ok wore efftherkommere koninge i Danmarck fuld macht haffwe them vd at driffwe vdhen all gensigellssæ ok ther indsette igeen godhe brødhre, hwar the kwnde gwdelistht fyndhes, som obseruanciam ok theres rette regell holde vele. Thi forbiwde wy alle, ehwo the helsth ære eller ware kwnde, ok serdeles wore fagedhe ok embitzmen ok alle andre them her emod athindre eller hindhre ladhe, mødhe, vmage eller i nogre made vforrette vnder wor koninglige heffnd ok wrede. Datum in Castro nostro Haffnensi die beati Olai regis et martiris anno domini millesimo quadringentesimo octogesimo quarto nostro sub secreto regali. Hwilket for^{ne} breff meth synæ article ok wilkor tylbynde wy oss ok wore efftherkommere vbrødelighe at holle meth menighe prouincialis capitels endrechteligh samticke, som nw saffnet eer i for^{ne} Køge klosther. In cuius rei testimonium Sigillum Vicariatus vna cum sigillis septem gardianorum ibidem in dicto Capitulo congregatorum, videlicet Køgen. Ottonien. Swynburgen. Nystadhen. Haffnen. Malmøgen. &

Roskilden. Datum anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo in festo sanctissime ac beatissime Trinitatis.

(Original paa Pergament med 7 vedhængende Segl i Geh.-Archivet; det kjøgeske Segl mangler, men Hullet til Seglreemmen findes.)

№ 3.

Grev Christopher af Oldenborgs Gavebrev¹⁾ til Borgemestere og Raad samt Indbyggerne i Kjøge, paa Gammelkjøge ved begge Sider af Aaen, af 26de Juni 1534.

Christopher Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, for den tro tjeniste, Borgemestere og Raad samt indbyggerne i Kiøge har beviist paa Höymægtige og Höybaarne Første Kong Christierns Veigne, Hans udgivne Brev i Aaret 1534, lyder saaledis.

Wi Christopher med Guds Naade Greve i Oldenborg og Delmenhorst, Gjøre alle Vitterligt, At Wj af Vor Synderlig Gunst og Naade saa og for villig og tro tjeniste, som Oss Elskelig Borgemestere, Raad og Menige Borgere og indbyggere her udi Kiøge Oss nu giort og bewiist haver paa Höjmegtige Höybaarne Første Kong Christierns Veigne og herefter trolig giøre maa og skulle, da have Vj nu stadfested og fuldbyrdet og nu med dette vort aabne Brev stadfeste og fuldbyrde alle deris friheder, Breve og privilegier, nye og gamle, som de have af fremfarne Konger, Herrer og Førster, ved alle deris Ord,

---

¹⁾ Afskriften af Gavebrevet er taget efter en Copi deraf, som jeg har fundet i Kjøge Byes Archiv, hvor jeg ikke fandt det originale Pergamentsbrev, som dog min Fader Christen Carlsen har kjendt, hvilket jeg har seet i hans Opskrifter om Documenter i Kjøge Byes Archiv. Copien, som nu findes i Kjøge Byes Archiv, er meget skjødesløst skrevet, og den gamle Bogstavering er ikke ordentligt bibeholdt. Min Afskrift er en tro Copi efter den Afskrift paa Papir, jeg har fundet i Kjøge Byes Archiv, som vistnok er skrevet i Slutningen af attende Aarhundrede, kun har jeg maattet overspringe enkelte Ord og Sætninger, som vare ulæselige eller ganske meningsløse.

puncter og Article, som de udvisse og indeholde i Alle maader, og skulle de herefter ligge til Kongens Fadebord og give did og ingen Andenstedz deris rette Byeskatt og hvis Anden retlighed, som de pleje Aarlig Aars at udgiwe, og skulle Borgemestere og Raad og menige Borgere selv have fuldmagt til at keisse og sette en Danmand til Byefoged af Borgerne, hvem dem tykkes og dertil duelig og nyttelig kand vere, og hand skal giøre Kongen Rejenskab for Sagefald og for Alt Andet, som Hand oppebær, paa Cronens Veigne; have Vj og nu af vor Synderlige Gunst og Naade, saa og for den store Skade, som de deraf fanget haver, at deris Volde bleve voldelig nedbrudne, unt og givet og med dette vort aabne Brev unde og give dem gamle Kiøge paa begge sider Aaen, til ævindeligen eje eje skullendes, som er Ager, Eng, Skou, Mark, fiskevand, fægang, Vaat og tørt inden Alle fire MarkeSkiell, intet undtagen i nogen Maade, hvad som helst det er eller nævnes kand; Skulle og forskrevne Borgemestere, Raad og menige Borgere i Kiøge have, nyde, bruge og beholde samme gammel Kiøge for hver Mands giensigelse for den samme store Skade, som de finge paa samme deris Byes Volde; de skulle og have saameget af deris godz her omkring, som var med at lade afbryde samme Volde, saalænge at de kunde fange fyldest og opretning for deris Skade, sammeledes skal og Siwerd Tønnesen nyde og bruge dend Gaard i samme Gammel Kiøge med Ald sin rette tilliggelse med Skov, Mark, Ager og Eng, som hand haver i pant af Abeden af Soer, sammeledis den øde jord, som der ligger hoss, som Iep Jensen før hafde i leje, saa længe at de blive hannem lovlige fraløste igien, og skulle Bønderne, som de nu boer, nyde, bruge og beholde deris Sed og Ald Anden Grøde nu i denne Høst udover og siden Lovligen tilsiges, om de skulle deraf flytte, Skulle og forskrevne Borgemestere, Raad og Menige Borgere her i Kiøge have fuldmagt selv at udvelge dem en god lerder Prædikant og en god Capellan, som kunde og ville Predikke og lere dem Gudz klare, Sande og rene Ord og det Hellige Evangelium og give det Hellige Sacramente i baade parter, som Christus det selv indsatte, sammeledis have Wj og af Vor Synderlig Gunst og Naade taget, Annammet og undfanget og med dette vort Aabne

Brev tage, Annamme og undfange forskrevne Borgemestere, Raad og Menige Borgere og indbyggere i forskrevne Kiøge udi Vor Førstelige Hegn, Vern, Fred og Beskiernelse, besyn-derlig at forsvare og fordagtinge til Rette. Thy Byde vi alle, ehuo de helst ere eller were kunde, særdelis alle Kongens Fogder, Embidzmend, vore Krigsfolk og Alle andre, som for vor Skyld ville og skulle giøre og¹⁾ . . . . .

Hustruer, Børn og Tienere eller paa noget deris godz rørendes eller urørendes, hvad som helst det er eller nevnes kand, intet undtagen i nogen Maade, at hindre eller hindre lade²⁾ . . . . . eller i nogen Maade at³⁾ . . . . . under vor Førstelige Hevn og Vrede. Givet i Kiøge den Fredag nest efter Sancte Hans Baptiste Dag Aar efter Gudz Byrd 1534.

Under vor Secret

Christopher.

Jørgen Kok
Myntemester.

№ 4.

Kong Frederik den 2dens Gavebrev paa en lille Lund paa Gammelkjøge Mark til Borgemestere og Raadmænd i Kjøge, af 22de Februar 1571.

Wij Frederich thend Anden med Guds Naade Danmarckis, Norges, Wendis och Gothis Konningh, Hertug vdi Slessuig Holsten, Stormarn och Dyttmersken, Greffue vdi Oldenburgh och Delmenhordst, giøre alle witterligt, Att Eptherdi gamble Kiøge Sognefolck nu søge thill Sognekirckenn vdi wor Kiøbstedt Kiøge och ther høre Predichen och Gudtzs ord, Och thend holder for deris Rette sognekircke, Tha haffuer wij aff

---

¹⁾ Her er en længere Sætning, som er ganske uforstaaelig.

²⁾ Her er attør en uforstaaelig Sætning.

³⁾ Atter et uforstaaeligt Ord.

wor synderlige Gunst och Naade wndt och thilladt och nu med dette worth obne breff wnder och thillader, att Borgemestere och Raadmend vdj fornevnte wor Kiøbsted Kiøge mue bekomme En liden Lund paa fornevnte gamle Kiøge Marck liggendis Nordenn for Kragebroen vdi Wester till Skiellbeckenn vdj Øster och Nordenn till Madernne eller Engfallett wed baade siider Østenn och Nordenn, huilcken lund laa thilfornn till gamle Kiøge kircke, Thisligeste en lidenn Snauffe paa samme Marck liggendis som kaldis Preste Snauffuen. Och mue och skulle the samme Lund med fornævnte Snauffue lade Indheigne, Och then sidenn Altid herefter haffue, niude, bruge och beholde der thill Byen. Skulle the och vdj fornevnte Lund mue lade hugge aff threerne thill hielp, theris Haffnn der for byenn med att. holde vid Macht och ferdig giøre, Och i Andre Maade theris Bye till gaffnn och fordell att bruge, Thj forbiude wij alle Ehuo the heldst erre eller werre kunde serdelis wore Fogder, Embetzmend och alle Andre fornevnte Borgemestere och Raadmendt vdj fornevnte wor Kiøbstedt Kiøge herimod paa fornevnte Lund och Snauffue Epther som forskreffuidt staaer, Att hindre eller i nogen Maade forfang att giøre wnder wortt Hyldest och Naade. Giffuid paa wortt Slott Køpennehaffnn thend xxii Dag Februarij Aar 1571.

(Afskrevet efter Kjøge Raadstubog begyndt 1596, hvor Copi af Kong Frederik den 2dens Gavebrev af 22de Februar 1571 findes).

№ 5.

Kong Frederik den 2dens Brev til Borgemestere og Raadmænd i Kjøge af 29de Decbr. 1572, hvorved han giver dem Gammelkjøge Kirke til Kjøge Kirkes Istandsættelse.

Gamble Kiøge kircke maa affbrydes och Bykircken med hende forbedris, saa lydendes.

Vij Frederich &c. Giøre alle witterligt, att wore vnndersote Oss Elsk^e Borgemestere och Raadmend vdj wor kiøpsted Kiøge haffue ladit berette for Oss, at thieris Bykircke skal

were Bygfaldenn, och the med thet første thennd wille lade forethage at bygge och forbedre, och ther fore vnnderdanigst er begierinndis, at wij wille vnnde och giffue thennom tilhielp til for^{ne} thieris Byes kirckes bygningh Gamble Kiöge kircke, som lenge haffuer standet öde, och wedt xc Aar ingen thien-niste er gjort vdj. Tha efftherthi at vdj for^{ne} gamble Kiöge kircke inngen Gudtz thienniste holdis, menn stander och for-falder, och ingenn haffuer ther gott aff, saa och paa thett for^{ne} Kiöge Bykircke saa mögit thess ydermere och bedre kannd bliffue bygt och wed magt holdit, haffue wij aff wor synnderlig gunst och naade vnndt och tilladt, och nu &c vnnde och til-lade, at for^{ne} Borgemestere och Raadmend vdi Kiöge mue lade nederbryde for^{ne} gamble Kiöge Kircke och huiss kalck, steenn, Tömmer och anden deel ther finndis i same Kircke skulle the mue haffue nyde oc bruge til for^{ne} thieris Bykirckis bygnings behoff och thet til ingen anden brug forwennde, thi forbyyde wij &c. Datum Frederichsborg 29 Decembris Aar effter Christi födtzel 72.

(Register over alle Lande 1572 f. 411).

№ 6.

(1628)

24 Januarij. *Slottz herrens breff paa Söffren Kremers Klage-maall, liudendis i meningen.*

Giffuer Jeg eder thilkiende, att Söffren Kremmer haffuer werrit hoes migh, och beklagit huorledis i hanum haffuer paa-laugt siuff heste och tholff personner och hand der wdoffuer höigeligen besuerger sigh, saa beder ieg eder, att i hannum icke större thyngge paalægger end som andre hans medborgere der vdj byen och hannumb med rette thilkommer. Disligeste beder ieg eder, atti ingen Rytter eller Soldatter lader haffue frij Quarter der vdj eders bye, saa frembt I icke haffuer hans Mayltzs., her Stadholders eller och saa min befallningh der paa, saa frembt i iche vill thage skade der paa. Mogens Kaas egen haandt.

(Copibog 1628—55 i Kjøge Byes Archiv f. 51 b).

№ 7.

Marsken Hr. Jørgen Skeels Brev af 30te Januari 1628 til Slotsherren paa Kjøbenhavns Slot, Hr. Mogens Kaas, om Adskilligt i Anledning af Krigen, Kjøge og andre Steder i Lenet vedkommende.

Min gandsche wenlig hellsen nu och altid forsend med gud vor Herre, Kjerre Mogen Kaass synderlige goede vehn, jegh tacher eder venligen for alt beuist goede huilcket igien adt forschylde ieg altid will findiss willig. Kierre Mogens synderlig goede wehn, efftersom denne besuerlig thidtz thillstand medfører at mand sig for forrederj for well iche tage vare, beder ieg eder venligen attj vj Kiøge, saa well som andere Steder vj eders Lehn, huor fergesteder findes, och noget enten wd eller ind kand schibbis, lader tage flittigh vare, att der aldieliss ingen fremb eller thillbage, vd eller ind vden rigtig pass bliffuer thillsted; vdi Kiøbenhaffen haffuer Stadtholderen bekomit hanss Maytt. Naadigst befallingh, dett att anordne, och att der allestedtz omb saadan ankominde eller heden reissende folchis verffue och Erinde flittigen bliffuer inquirerit saa well som randsaget baade paa deris Kroppe, i deriss kister, schriné och fellidtz, naar Suspition er paa ferde, huad de vd eller och indfører. Och at i paa huer fergested enn thou vesse och throe Personer ville forordene, som der med kunde haffue goed opsiun med stor straffis paalegh, omb de derud inden befantis forsømmelig, och formedellst deriss wachtsomhed nogen vlyche sig thill drog. Disligeste beder ieg eder, attj vj Kiøge saa well som andere Kiøbsteder vj eders Lehn beliggende wille med flid lade giörre den annordningh, att der ey heller thill Landtzs nogen fremede eller wbekiende vden pass eller richtig erinde i byerne bliffuer indlat, och om samme folchis Erinder saa well som huor lenge de agter der at forhöffue, huor heden de der fra vill forreigssse, med flidt bliffuer bespurde, och huad herberig de achter att indlossere vj, och did wed vagten i porterne bliffuer heden förde, deris Relationer och Suar opteignedt, saa

well som medeler thidt de vdj byen fortöffuer, deris bedriff att efterachte och deris sammenkomsst och Conuenticuler missthengdt suspect att holde, och saa frembt nogen fremide Reissende Pistoller eller offuergiffuer (sic) medförer, daa denom det i portenne hoes vachten att afflege, och der lade forbliffue thill de igien bortreigsser, och der som der allerede nogen frembde befindes, daa borgeschabet wed höyeste straff paa Rodhusedt att giffue tillkiende, en huer huemb och huor mange hand vdj det huss losserer, och i lige mader omb deris verffue och bedriff sig flittig bespörger, och paa denn wiss med deris samen kaaffter och andet, som om de fremide och Reisende forskreffuidt staar, sig i alle Maader att forholde. Dernest att der ey heller thillstedis nogen Rumor, halgen eller Perlementern paa Gaderne eller at wachten er besatt, saa vell som iche heller formögen Spadtzeringh vden lygte eller fackell, men offuer de modtwillige som her imoed sig forsiendis vorder aluorligen lade straffe. Jeg beder eder at i wille lade haffue goed opsiun med stranduagterne, bauffne och andett vdj eders Lehn, at der altidt holder ridendes folch paa for^{re} aasteder, och i thit och offte om nattene saa vell som dagene wed eders eget folch wille lade besöge samme wacht och Bauffne, forfare om de richtigen bestilliss och holdes, och offuer de efterladende och forsömmeligh straffe som dett sig bör. Kierre Mogens synderlige goede vehnn görer nu her vdj vden forsömmellse och opholldt flittigh annordning efftersom i ved, i dene forlig thidt höyiligen Magtt er ahnliggende. Jeg for min Personn gör gierne huer (sic) eder kiert kand werre, och will nu med lenger schriffuillse eder iche opholde, men nu och altidt haffue Gudt Allermegt. befallert. Actum Vemmetoft den 30 Januarii Anno 1628.

Jörgen Skiell sc.

(Copibog 1628—55 i Kjøge Byes Archiv fol. 41.)

№ 8.

Slotsherren paa Kjøbenhavns Slot Hr. Mogens Kaas' Brev af 3die Marts 1628 til Borgemestere og Raad i Kjøge, hvormed han sender Copi af St. Jørgen Skeels Brev af 30te Januar 1628.

Min gandsche venlig hillsen nu och altid med Gud allermegtiste forsenndt, Kierre venner nest tacksigellse for beuist goede, huilckedt ieg gierne igien forschylle will &c. Giffuer ieg eder venligen att wiide, att effter som ieg haffuer bekommet her Jörgenn Scheels breff med Indholdt om stoer ahnligende som i aff medschickede samme breffs Coppia haffuer att ehrfarre, saa well ieg haffue paa Kong. Mayttz. vegne befaledt, att i med allerstørste fliid der effter worder eder forhollandiss, och som i wille forsuare, ahnseendis at ther paa er stoerlig macht liggendess, huis ether kiert er giör ieg altid gierne. Will her med haffue Ether Gud allermegthiste befallendiss. Datum Kiöbenhauffn Slott, 3 Martii 1628. Mogens Kaas E. handt.

(Copibog 1628—1655 i Kjøge Byes Archiv f. 40 b).

№ 9.

Claus Daaes och Fredrich Resses breff till Christen Pedersen och Enwold Rasmussen aff den 9 Julii Anno 1628.

Hilsen forsendt med Gud wor Herre. Kierre Borgemestere, Gud aldmegtiste werre nu altid hoes eder och giffue eder en goed dagh. Giffuer wij eder wenligen at wide at epher som der skall indquorteris 86 Rytter i eders Bye och wj paa Kon. Maytz och woris bestillings wegne thiidt forarsagis at reise der igiemb byen, beder wj eder att i for woris personer thill oss will haffue Claus Thor Schmedess Lossementt frij holdenn for videre indquarteringh, och will her med haffue eder Gud befallendis. Ex Kiöbenhaffn den 9 Julii Anno 1628. Claus Daa egen handt. Fredrich Redtz egen handt.

(Copibog 1628—55 i Kjøge Byes Archiv f. 62).

№ 10.

Hr. Mogens Kaas' Brev af 9de Juli 1628 til Borgemester Envold Rasmussen, hvori sendes Commissairernes Brev til Slotsherren af 8de Juli, om at 86 Heste og 86 Personer skal indquarteres i Kjøge, samt om Rytternes Besoldning.

Slotzherren welbürdige Mogens Kaasis Schriffuilse thill
Borgemestere Enwoltd Rasmussen sc.

Min gandsche wenlig hilssen forsendt med Gud worherre, Kiere Enwold Rasmussen synderlig gode wen Nest wenlig Thacksigelse for heuiist goede huilcket att forschylde ieg findis willig.

Dernest giffuer ieg eder wenligen at wide, at ieg haffuer bekommitt Commissarinis Breff her vdj Sielland lydendis i sin meningh som effterfølger.

Wij giffuer dig wenligen at wiide at hans Mayttz. Befalingh er oss thilhende kommitt, och thilholder samme Kongeligh befalingh, at skall lade indquortere her vdj Landet Henrickses wnderhaffuendis Rytter, Thuende Compagnier, och er oss befallet, at schall lade indquortere vdj Kiöge aff samme Rytter 86 Heste och 86 Personer, beder dig derfore venlig, du wilde lade forordne, effterdi det er vdj Lehen, att Borgemestere och Raad ibidem lader giöre strax quorter thill same heste och folck, och at Borgerskabet forschaffer denum vnderholdingh, ind till saa lenge Contribution och Skatten kunde bliffue indkreffuit, skall Borgeriet da der aff faa betalningh for Rytternis vnderholdingh. Wj sender digh och her hoes Copie aff en fortegnisse, oss er thilskicket aff Ko. May. Cantzelij, huor mögit en Rytter schall haffue natt och Dagh paa sig och sin hest, huilcket du borgerskabet kand lade thilstille, och der som same Rytther sig mottuilligen anstiller eller dennem wthilbörligen forholder, Borgerskabet da strax det at beklage och tilkiende giffue for Officerne, och der som de da icke Rætt aff Officerne wederfaris, daa saadant thilkiende giffue for oss, skall der da offuer straffis som widbör. Ehr dett forsch^{ne} en rigtig wdschrift aff Commissarenis Missive vnder sin dato Kiobenhaffn den 8 Julij. Er derfore min befalling att I saa well som samptigh Borgemester Raad i Kiöge der effter

medt störste fliid wilde det forretthe, och sender ieg eder same Copie aff hans Kon. May. Canzelie mig tilstillit, huor aff I och forfarer huad en Rythers besoldingh ehr. Her med vill iegh haffue eder Gud Befallendis Kiöbenhaffn den 9 Julij Anno 1628. Mogens Kaas, egen haandt.

Opschrift:

Læst paa Kiöge Raadhuus for menigheden samstetstz thend 11 Julij Anno 1628.

Tractament zu Pferdt:

Obrist hat wochenlich	83 Rtt. 1 ½.
Obrist Leutenant	15 Rtt.
Maior hatt	11 Rtt. 2 ½.
Regiment Quartir Mister	6 Rtt. 2 ½.
Auditor vnd Secretar	5 Rtt.
Profos	6 Rtt. 2 ½.
Pastor	3 Rtt. 1 ½.
Rittmester hatt vp sich vnd seine Officirer sampst trompetter Schmidtt, Sadler, Balbierer, Schreiber vnd auch seiner gantzen Statt vnd Pferde 76 Rhtt.	
Ein Reutter wochenlich	2 Rhtt.

(Copibog 1628—55 i Kjøge Byes Archiv f. 48).

N° 11.

Hr. Mogens Kaas' Brev af 8de Septb. 1628 til Borgemestere og Raad i Kjøge, om Rytterne som ligge i Kjøge, og om at lægge paa en Pram eller Skude tvende Stykker yderst i Aæn.

Dernest gode venner efftersom I mig haffuer thilschreffuit anlagentis Rytternis widere Quarter vdi eders bye och huor i eder med denum videre skall forholde, saa haffuer Jeg thaldt med Stadtholderen der omb och haffuer hand suarit, att Ryt-

terne skall ingen mere Lenninger giffuis, end som alrede giffuitt er, med mindre I der paa bekommer widere befaling, huilckett ieg eder saa wenligen will lade wiide.

Dersom i kunde haffue de thuende stycker ydderst vdj Aaen wid hauffnen endten paa en pramb eller Skude, waare det eder mere thienlig for eders Skiibe att forware, end att dj staaer. Mand kunde helder giörre ett skuer aff deeler der offuer, effterdj I icke will sætt it Blockhuuss som för er omthaldt. Mogens Kaaes egen handt.

(Copibog 1628—55 i Kjøge Byes Archiv f. 53).

№. 12.

Slotsherren Hr. Mogens Kaas' Brev til Borgemestere og Raad i Kjøge af 19de Septbr. 1628, i Anledning af at Oberstlieutenant Hønnicke havde klaget over den Behandling Rytterne fik hos Borgerne i Kjøge.

Der nest giffuer ieg eder att wiide, att Øberste Luttenandt Hønnicke haffuer taldt med migh, huorledis Borgerskabet i Kiøge schall alt for megit begiere till betallningh aff Rytterne, som der en Thiid langh haffuer leggett, for hauffre, saa ber ieg Eder, i det saa med Borgerskabet wilde forhandle, att de icke tager for mögit aff Rytterne for hauffren, mens lader denum det beste kiøb mueligt och som de det sielff kand haffue for. Disligiste beretter hand att Borgerne ingen mehre wnderholdingh wille giffue Rytterne. Derfor beder ieg eder, I wille thale och i lige maade dett forhandle med Borgerskabet, att de inu som hid indtill er skeedtt, att beholde et gott ord paa sigh, wnde hanns Rytter ehn huer hoes sig liggendis wnderholdingh thill mad och öll paa tho dags thiid, dog de sig att lade nöye med den kost wertten sig med behielper, dog will ieg dennum her wdinden indtet befalle, men det siuffnis saa raadsomt for Rolighed schyld. Hønnicken haffuer thagit affskeed med Candtzeleren och Stadtholder, at hand schall were offuer morgen at aften medt sine Rytter; for-

glemmer icke at thage nöigachtig quitantz aff Hönnicke och flyer Borgerne betalningh. Clemid Söffrenssen haffuer loffuit at ehrlegge eder 1000 Daler paa eders forstreckningh. Lader en wdkomme med Quitantzen och Pengene at annamme &c. Mogens Kaaes egen handtt.

(Copibog 1628—55 i Kjøge Byes Archiv f. 53^b).

N°. 13.

Claus Daas og Frederich Redtz's Brev til Borgemestere og Raad i Kjøge, om ikke i Byen at modtage Soldaternes Kvinder og Børn, af 16de December 1628.

Hilsenn forsent med Gud Aldmegtiste, wide maa I, Borgemestere och Raad, at epher som wj forfarer, huorledis indquorteride Soldater vdj Seland med sig indfører Quinder, Börn, Drengue och anden thross, Borgerschabet, som dennum vnderholder, till stoer besuerringh, huorfore wj paa Kon. Mayttz. wor Aller Naadigste Herris wegne saadant will haffue affskaffet och eder her med befallett att I indseende haffuer, Byen indthid mere vnderholder end allenniste de Soldatter som hoes eder er indlagt och vdi Rullen benefnis, och indtid widere, och det effter Kon. Maystz. Ordinantz. Men dersom de inquorteride Soldater wiidere begierer eller kreffue til deris Quinder och Börn eller andre med at föde och vnderholde end Ordinantzen omformelder, de da det paa deris egen be- kostningh och pungh at giöre. Huor effter i eder wille haffue at rette. Befallendis eder Gud. Ex Kiöbenhaffn den 16 Decembris Anno 1628.

Claus Daa
Egen haand.

Frederich Redtzs
Egen handtt.

(Copibog i Kjøge Byes Archiv f. 63^b).

№. 14.

*Kong. Maytts. Messiue thill Slottsherren anlangendis windisssbyrdt
i Anne Madtz Rauffns Sagh. 6te Januar 1629.*

Christian dendt fierde medt Gudtz Naade Danmarckis,
Norgis, Wendis och Gottis Koningh.

Wor Gunst thillforn. Wiidt att Anne affgangne Hans Holdstis Efferleffuersche, Borgersche her vdj wor Kiöbstedt Kiöbenhauffn, wnderdanigst for Oss haffuer ladit andrage, huorledis hindis daatters Hossbundt schall for^{ne} hindis daatter for attschellige groffue Gierninger beschylde, huorfor hun haffuer werrit foraarsagit att antage en Borger wdj woher Kiöbstedt Raaschildt widt Nauffn Jacob Haas, som hindis datter vdi hindis Sager imodt hindis hossbundt som en procurator kunde betienne. Och derhoess foregiffuer, att der wdj woher Kiöbstedt Kiöge icke som det sig bör omgais med huis widnissbyrdt som aff for^{ne} hindis hossbundt förris, thi bede wij dig och wille, at du saaledis forordner, att huis widnissbyrdt paa begge sijder Törris, bliffuer forhört paa thillbörlige steder, och att Eden dennem forreleggis som widne schall, och att rigtigt bliffuer anteignit huis som widnis, ladendis derhoes alffuorligen befalle, att ingen schall tillstedis att widne effter det som kandt for dennem stilleris och schriffuis, meden att allting paa begge sijder ganger rigtig till, dermed scheer wor willge. Befallendis dig Gudt, schreffuit paa wortt Slott Kiöbenhaffn dendt 6 Januarii Anno 1629.

Wnder wortt Zignett

Christian.

(Copibog i Kjøge Byes Archiv f. 69).

№ 15.

Slotsherren Hr. Mogens Kaas' Brev af 22de Januar 1629 til Borgemestere og Raad i Kjøge, om at Borgerskabet endelig vil, at disse skulle have Indquartering, men at Slotsherren mener, deres Huse skal være fri herfor, imod at de betale for Soldaterne andre Steder.

Min gandsche wenlig helsen nu och altid forsentt med wor herre, Kiere Borgemestere och Raad, eftersom iegh formerker, at Borgerskabet endeligen will at i schall haffue Indquartering vdi eders Huusse, wahnseett I ehrbydher eder at giffue Soldaten sin lehnung och betalle servitzs, allenne eders huusse maa werre frij, effterdi I en deell haffue Rigens Marsch, Commissarierne, migh selff och andre till Losemente, I och fast indthid haffuer for eders bestillingh, da siuffnes mig billigt, att I beholder eders huusse frij, och de Soldatter, som eder kunde thilkomme at vnderholde, vdi andre huusse indleggis huor de allenne skulle haffue huusselye, huis de videre bekomme skulle de betalle, der til i kand giffue lehnningen och betaling for Ceruitzs. Och skulle de aff Borgemestere och Raad, som hid indtill ingen indquartering haffuer hafft, wdgiffue penge i steden till byens nytthe, wanseett ehn deell kunde formeene sig wid nogens breff att frij holde, och skulle i thilholde byens Kiemnher med fuordeligste saadandt att indfuodre wid low och domb, saafrembt nogen dett willigen icke will wdgiffue. Dette wilde ieg saa korttelige lade eder wide, huor effter i och kand forholde eder indtill paa widere bescheedt will och her med haffue eder Gud befallet. Aff Kiöbenhaffn Slott den 22 Januarii A^o 1629.

Mogenns Kaas. Ehd.

(Copibog i Kjøge Byes Archiv f. 71 b).

№ 16.

Lensmanden Mogens Sehesteds Skrivelse af 16de Novbr. 1630 til Borgemestere og Raad i Kjøge, om Anne Hans Datters, salig Hans Holsts Efterleverskes, Tilbud om at sørge for sin Datterdatter, Mads Ravens Barn.

Minn gandsche wennlig hellsenn nu och alltiid forsenntt med wor herre, kierre Borgemesterre och Raad, synnderlige guode wenner, nest wennlig thacksigellse for beuiist guode, huillckett igienn at forschyllde ieg stedtze will finndis willigh, Kierre wenner giffuer ieg eder wennlig tilkiennde, att for mig haffuer berettett Erlig och gudfrychtig quinde Anne Hanns daatter Sallig Hanns Holdstis efterleffuersche och borgersche her i Kiöbennhauffnn, att efftersom Madtzs Rauffnn vdi Kiöge for nogenn tid forledenn haffuer Schifft med sinn daatter effter hinndis sallige Moeder Anne Hanns daatter, och hinnde er sett enn danuemand till Werge dersammsted, wid naffnn Anncker Hannsenn, saa effterdj barnsenss Moedermoeder for^{ne} Anne S. Hanns Holdstis haffuer aff guod Affection sig christelig betennckt, paa dett hinndis Mödernne Capital kunde bliffue bestaaenndis och formeerris med aarlige paa-gaaenndis Rennnte hinnde thill frembtarff, da will hunn holde hinndis daatterbarnn quitt och frij först med christelig optug-tellse, sidenn med föde, kleder och alld anddenn Nödtörfft, till Gud will hunn kommer till dennd rette Alder, att hunn sellff kand staae huss och hiem forre, (Om Gud dennom ellers med liffuett saa lenngge spare will) hinndis Mödernne Arffue, baade paa hoffuetstoell och Rentte, forudenn forkortning i nogenn Maader, dog med saadann Condition, att barnnett maa werre hoes henne siellff eller hoes enn anddenn erlig och gudfrychtig dannequinde her wdj byenn thill christelig optucktellse, med tillsiun och allt anddett huis hinnder nödtörfftigenn fornödenn kunde giörris, will hunn allenne for hinnde erlegge och betalle, hinndis Capital vdenn alld affkortning, som för er röertt, huorom ieg hannom tillforne wid Ridefougden Knud Jörgensenn haffuer ladett forstenndige, och handt sig derudi haffuer besuergett, vnndtagenn saadanntt scheede wid domb.

Wdj ligemaade begierer dennd dannequinnde, at barnn-senns Mödernne tillfalldenn Arff maae komme vnnder weder-hefftige werge, och derfor görre tillbörlig forseckring till tinngesom dett sig böer, om dett icke allereede er scheidt, och sex procento aff huer hundrede daller Rentte, och hennde först maae vdleggis hoffuettgaardenn epter wurdeerrinng, och for dett öfrige nöyagtig anddett gaatt Joerdeguodtzs maae forseckris. Effter huillckenn hinndis Christelige begierrinng och hinndis daatterbarnns gauffnn och beste wiste ieg hinnde saadann hinndis begierrinng icke att kunde vdskaa. Huorforre er min wennlige begiering till eder, att i effter saadann christelige werck lader for^{ne} Mads Rauffnn for eder samptlige inndfordre paa eders Raadhuuss och hannem denne leylichheed forregiffue, wdj Offuerformönderne saauellsom och wdj Barnnsenns lauguerge och Anne S. Hanns Holldstis fuldmegliges paahöer, och huorledis och wdj huad maade hannnd sig her paa resoluuerer, i det sampttlig med eders hennnder och seigell wille till Annsuar schriffue mig tillbage igienn. Och huis ieg kannnd görre for eders schylld, der well er giortt, gör ieg giernne, hermed eder Gud allermegtigste befallett. Actum Kiöbennhaffnns Slott dennd 16 Novembr. A^o 1630.

Mogenns Seestedtt.

Egenn haandt.

(Copibog i Kjøge Byes Archiv f. 101^b — 102^b).

№ 17.

Mads Ravns Gjensvar af 26de Novbr. 1630 paa Lensmandens Skrivelse af 16de Novbr. 1630, tilskrevet Borgemestere og Raad i Kjøge.

Anno 1630 den 30 Novembris paa Kiöge Raadstue, offueruerenddis Hanns Buck, Greigers Hannsenn, Borgemesterre i Kiöge, Hanns Christensenn, Söffrenn Knudsenn, Christenn Pedersenn, och Ennevoldtt Rasmusenn

Raadmennnd, item Coertt Rigter Offuerformönnder, och Anncker Hannsenn hersamesteds, saa och Anne Hanns Holldstis fullmechtig, Giertt Hermannsdenn borger i Kiöbennhaffnn. Da haffuer Madtz Rauffnn fremblagt hanns schriffilige Suar och Erkleerrinng emoed forschreffnne welb. Mogenns Seesteds schriffuellse. Och er samme hanns Erkleerrinng liudenndis Oerd fra Oerd som effterföllger.

Mitt Giennsuar och Erkleerrinng paa min kierre lennsmannds welb. Mogenns Seesteds schriffuellse, Borgemesterre och Raad her i Kiöge tillschreffuett er som föllger.

1. Att ieg som er rett naturlige fader till min enniste daatter, som nu er paa hinndis elluffte Aars Allder, ey med enn guod willge aff mitt huuss wille miste och thill hinndis Moedermoeders widerre fremdragellse och optugtellse wille haffue betroedt, baade fordi hunn er enn alderstiggenn quinde, skröbelig och woxenn vdj Barndomb, saauellsom aff anddenn Aarsag som ieg paa denne tiid icke will röre om, menn Gud Allermegtigste thill dommenns dag haffue hennstillidt, mögett mindre enn fremmede quinde, effterdi ieg sielff aff gud enn goed höstrue inndenn dörre er bescheeridt, som icke öffuer sig wdi fylderij och druckenschab, menns mitt barnn som enn moeder till guds frychtt, thugt och auffue, wdj lesenn, schrifuenn, kniplenn, syenn och andre goede husseeder, som ett piigebarnn böer att öffues vdj, flitteligenn fremholder och opdrager, huilckett inngenn anddett med sannndheed schall kunne sige.

2. Medenns dersom denn Christenn höy Öffrigheed, som ieg vnnderdannigste ey will forhaabe, mitt enniste barnn enddeligenn fra mig som henndis rette naturlige fader, huis lennder hun er kommenn aff, emoed denn d faderlige kierligheed och Affection, ieg thill hennde bær och med forwandt er, och mig till des inngenn forsömmellse och Nachlessigheed, wdj hinndis optugtellse er offuerbeuiist, thill enn anddenn wille haffue hennfaaedt, da faaer ieg dett (kiennde Gud) med stoer smeerte och hiertte sorrig att liide, och da icke allenniste

hinnde att miste, menns kiendnis mig siellff forpligt med lifff, blood, effinne och formue vnnderdannigste att verre huor dend høy Öffrigheed mig haffue wille.

3. Att Anne Hanns Holdstis begierrer, min daatters tillfalldenne Arff maa komme vnnder wederhefftige werge, item derforre thill tinngge giörris forseckrinng, och med 6 procento forrennttis, dertil ieg suarer, att lougenn tillholder mig som fader rett werge for mitt barnn att werre, och icke nogenn fremmede, helst effterdj ieg des gudschee louff finndis wederhefftig att werre, och mitt barnns mödernne Capital med guod forsiun forrestaae, som wdj frembtiidenn, om gud oss tillsammenn will spare, och hun saa till rette Allder kommer, dett siellff böer och kannd forre staae, schall bliffue leffueredt. Forseckrinng annlanngende derforre till tinngge att giörre forseer ieg mig wisseligenn till icke schall giörris fornödenn heller befinndis mig herrier att werre, dersom omtuiffis, da er her Borgemesterre och Raad, som mig wdenn saadann forsickrinng dett betroedt haffuer, som nocksom vederhefftig erre, derforre att indestaae. Saa er her ochsaa effter konggelige forordninger tillsatt Offuerformönnderre, som wedkommer dermed at haffue tillbörlige inndseennde, som ieg forhaabes nest guds thrögge bistannd wdaff fornödennheed alldrig schee schall; item befinndis ochsaa wdtryckeligenn emoed Recessen att werre, och alle forbiudis høyre att tage till Rennte ennd 5 Dr. aff hundrede, forhaabenndis att inngenn meere med Rette kannd till finndis, ennd bogstaffuene omformellder, som ochsaa paa alle schiffter seduanligt och beuilgitt er.

4. Efftersom Anne Hanns Holdstis forregiffuer att will holde min daatter quitt och frij med föde, kleder och anden nödtörfft, hinndis mödernne Capital paa hoffuetstoell och Rennte forudenn forkorttning, wdenn tuill dermé meenindis, att ieg och paa slig Manneer intett schulle haffue for min daatters kost, kleder, schollegannng och anddenn disciplin och opdragellse, saa formeenner ieg, att lougenn mig thillholder for kostenns giellld billig wederlaug aff Renntenn, efftersom mig aff denne byes Öffrigheed paa schiffter er till giordt, huilckett och her paa alle Schiffter, ennd och huor fast

ringen formue, ennd min daatter bekommett haffuer, haffuer werrett seduaannligt och for rett er kienndt och sambtycktt bleffuenn, som nocksom er att beuiise, om fornödenn giörris. Att Anne Hanns Holdstis sig herudi saa liberalig erbiuder, buerde ieg well att tacke henne fore, menn ieg inngennlunde thiuffler, enn huer, som hindis hadefulld affection emoed mig bekienntt er, joe nocksom kannd eragte, huad hunn her med meenn, ihuor megett hun dett med saadann sitt tillbud will schiönne och besmycke, thij dersom hun wiste, ieg wille slippe min daatter som er mitt eniste Barnn, thuiffler ieg stoerligenn hunn sig saa rund och kostfrij Schulle lade befinnde; dog huad der om er, kand beroe; menn om ieg med min daatter dennd dag maa leffue, om gud dett saa will haffue hunn vdi egteschab bleff forsiuffnnett, schall ieg well ydermeere emoed hinnde mig, som dett sig enn fader eigner och böer, forholde.

Huorforre och effter slig forberörrtte omstenndighed ieg min gunstige her leennsmandd paa dett ydmygeligste will haffue ombedenndis, hanns wellb. min paa denne thiid rinng erklering wille offuerueye och till beste betenncke, icke tilstedenn-dis, effter slig Anne Hanns Holdstis optennckte paafund, vhörliche annslag och practich mitt enniste barnn mig att schulle fratrennggis och wdi hinndis woldd at hennkomme, huor hun dog hoes hinnde for hinndis Allderstigennde Aar, schröbeligheed och anden Aarsag med tillbörlig och nocksom thillsiun icke kannd, som det sig böer, bliffue forsörget; ey heller hun till nogenn fremmett schulle henfaaes, wdenn mig nogenn Vsömmelighed vdi hindis Opdragellse kunde offuerbeuiis, som ieg haaber ey til des er scheidt eller schee schall. Dennd guode och alldwidennde gud, som her udj seer och kiennder, baade min saauellsom Anne Hanns Holdstis Affection, schall och will dett min gunstige her lennsmandd rigelig och rundelig baade med thimelig wellfertt och euig sallighed belönne. Actum Kiöge dend 26 Novembr. Anno 1630.

E. W. W. T. A.

Madtz Rauffnn.

Eigenn haand.

(Copibog i Kjøge Byes Archiv f. 102^b—104; derefter følger Copi af Raadstuidnet om at samme Erklæring var læst).

№ 18.

Jr. Birgitte Billes Pantebrev til Fru Elisabeth Gyldenstjerne paa en Gaard i Lille Salby, for 689 Rd. Species 46 β dansk, af 1ste Juli 1634.

Onsdagen dend 16 Julii 1634 Bleff læst effterfølgende Breff:

Jeg Birgitte Bille Jensdatter Till Nöre gamle Kiögegaardt, Kiennedes och hermedt widterligt gör for alle, mig aff redt widterlige Gieldt Schyldig at vere Min kiere Söster Erlig och welbyrdige Frue, Frue Elisabet Gyldennstiernn Sal. Oluff Rossennspars till Wallöe, halffsiuffuende hundrede Ni och treduffge Rixdaller in specie, Sex och Fyrgetiuffge Schilling dannsche, Som hun mig Aff Edt vennlig laan Lont och medtforstragt haffuer, Min S. Söster Elisabet Billes och min gieldt dermedt at betalle, huorfor Jeg hinder till It friet och brugeligt vnderpandt seter een aff minne Gaarde, liggendis i Rambsöe herret i Höyelsesoegenn i Lille Salbye, som Christen Hannsen paaboer, schiulder Aarligh till Lanndgilde: Bygh tree pundt, Hauffre toe tönnder, huilke forsk. grd. Be^{tte} minn Söester Skall och Maa nu strax Annamme, bruge och beholde, Medt aldt sinn herlighed och Rette till Liggelse, i Skouff och Mark, Agger och Ængh, Fische Wanndt och Feegangh, Waatt och tiurt, Intedt vndertagit i Nogen Maader, som der nu til Ligger, ock aff Arrildstidt til Liget haffuer, For it brugeligt pant, Indtill be^{te} 689 Rix in specie daler 46 β bliffuer be^{te} Frwe Elisabet Gyldenstieren och hindis Arffwinger eller huem dette Mitt breff haffuer, Aff mig och minne Arffwinger Fornöyget och betalt, Och naar Jegh eller Minne Arffwinger bliffuer tillsinds, forsk. grd. att Indlöese, skall Lösmyndelses daugh werre Ste Lauridsdaugh, som Indfalder dendt 10 Aug. Och Lösningdag till Ste Morttensdagh dernest effter, Och da pengene att erlegge paa Wallöe, Och for^{ne} gaardt da att komme till Migh eller Minne Arffwinger v-behindrit aff Frwe Elisabeth Gyldenstiern och hinndis Arffwinger i alle Maader, Att saa i sannhed er, och v-brödeligh holdis skall aff Migh och Minne Arffwinger, som forskreffwit staa, haffuer Jeg trögt mitt Zignett her Neden forre, och Med Minn egen haand her

vndersch^t, och wenligen om bedit Erligh och Welb. Mandt Thygge Brahe till Tostrup, Kongl. Maie. befalnings Mand paa Tröggewelde, med Migh till witterlighedt att bezeigle och vnderschriffwe. Actum Gammel Kiögegaardt dendt Förste Julii A° 1634.

Birgitte Bille
Egen hand Jensdatter.

Tyge Brahe
Eghdt.

(Sjællandsfars Landstings Pantebog Nr. 1, Fo. 17)

№ 19.

Kjøge Borgemesteres og Raadmænds Kundgjørelse af 2den Mai 1644, om at de paa menige Borgerskabs Vegne have antaget ærlig og mandhaftig Georg Han til Capitain over Borgerskabet i Kjøge.

Borgemestere och Raadmend udi Kiöge kiendis och witterlig giörer att wj i dag som ehr den 2 May 1644 haffuer paa voris egen och meenige Borgerschabs vegne antagit erlig och mandhaftig Georg Han att were Captein offuer Borgerschabit her udj Kiöge först paa threj Maaneders thid, fra dene thid att regne, och schall hand haffue thil besolding om Maaneden femb och thiffue Rxd. huilche for^{ne} penge hannem rigtigen schall bliffue contenterit, dog saaledis att agte, att dersom wj paa voriss egne och byens vegne hans thieneste icke lenger kand befalde eller behöffue, schall hanem offuer alt for^{ne} 25 Rxd. ehrstatts. Men dersom hand hoss oss lenger bliffuer, schall hanem, foruden for^{ne} 25 Rxsdrs. maanetligen besolding, aarligen thill hussleye och seruitiæ forbemeldte 25 Rdlr. bekomme. Derimod loffuer och thilforplicer bemelte Captein Georghaen sig udi efterføllgende Maader. Att hand udi same hans bestallung schal andstille vj alle maader ærligen och oprigteligen, med borgerschabit lempfeldelligen at omgaass och denem flitteligen at mönstre och exercere, saa och Vagten att bestille, med andet huad det kand vere hans Offis vedkommer,

throlligen at forrette, och ingenting at forsömme, men alting udi en god Orden och Maneer schiche och före, saauelsom med blochhusit, trantzier och andet, saa wit fornödenbed fordrer, effter beste forstand att angiffue, och dermed goed inspection att haffue. Desligeste dersom saa scheede (det Gud forbiude) at fienderne ankom, da hand med borgerschabit wforsagidt fienderne att gaa wnder Øyen, och med dennem voffue liff och blod, och denem oprigtelligen anföre, som hand for Gud allermegtigste med en goed samuittighed och Öffrigheden will andsuare och vere bekiendt, och som en erlig officerer vdj alle Maader vel egnere och andstaar, huilchen hand ydermeere vid hans Eed will bekrefte, naar Borgemester och Raad paa deris egen óch Meenighedens vegne dend aff hanem fordrer eller begierer, saauelsom naar forbemelte 3 Maaneder ere forbigangne, da loffuer och thilforplicter hand sig, om borgemester och Raad det begierendis æhr, dennem udi lige maader for nogen anden for for^{ne} besolding att betienne. Att saa aff oss paa begge Sider wbrödelligen holdis och effterkommis schall, ehr her vdaff forfatted Thuende parter, eens lydende, det ene med woriss Stadz Indseigell foretrögtt, och dett andet med bemelte Captein Georg Haen hanns Zignet och egen haand vnderthröct och schreffuit.

Actum Kiøge ut supra.

(Copibog i Kjøge Byes Archiv f. 231^b).

N° 20.

Kong Christian d. 4des Brev af 27de Decbr. 1644 om at de af Kjøge Borgere, som i Krigstiden jørlade deres Huse og Gaarde, skal, naar de atter vende tilbage til disse, bære deres Del af de Byrder, Byen har baaret i den besværlige Tid.

Wi Christian den fierde med Gudtz Naade Danmarchis, Norgis, Wenndis och Gottiss Konning, Hertug wdj Slessuig, Holsten, Stormarnn och Ditmerschen, Greffue vdi Olldennborg och Dellmenhorst, giøre vitterligt, att efftersom foregiffuis att

en deell aff Borgerschabit wdj wor Kiöbsted Kiöge schall flytte der fra byen och thillucke deris Huse och gaarde, paa det de kunde vndslaa dennem fra tynnngenn wdj denne besuerlige thid, och wj nochsom kunde besinnde, att samme Borgere, naar tidenn bliffuer bedre (det Gud naadelligen giffue), deris gaarder och huse igien ville söge och beuone, som tilforne, da paa det den tönge, som vdi denne tid paaleggis, iche meere schall gaa offuer de borgere som bliffuer ved deris gaarder och samme tönge goedvilligen vdstaar, haffue wj Naadigst for got anseet, att dermed saaledis her effter schall holdis, att de borgere, som haffuer forlat, eller her effter forlader deris huse och gaarde, schall, naar de vill deris huse och gaarde igien antage, vdstaa pro quota, huad Besuering Byen haffuer vdstannden med inquartering, emedlerthid de fra deris huusse och gaarde verit haffuer. Huor effter alle och enn huer haffuer sig att rette och forholde. Giffuet paa vort Slot Frederichsborg, den 27 Decemb. Anno 1644.

Wnder vort Zignet
Christiann.

(Copibog i Kjøge Byes Archiv f. 237^b).

№. 21.

Kong Christian d. 5tes Befaling af 6te Marts 1673 til de Tilforordnede i Kammercollegiet, om at lade skrive et Birkebrev til Grevinde Birgitte Skeel, paa fri Birkerettighed til Gammelkjegegaard og tilliggende Bønder, og bringe Kongen dette til Underskrift.

Christian dend Femte, aff Guds Naade Konge til Danmark oc Norge, de Venders oc Gothers, Hertug udi Slesswig, Holsten, Stormarn oc Dytmersken, Grefve udi Oldenborg oc Delmenhorst.

Wor synderlig gunst tilforn, Wiider at wi aff sær Kongel. Gunst oc Naade, effter allerunderdanigst Ansögning oc be-

giering, foruden betaling oc Vederlaug, allernaadigst hafver bewilget oc forundt Oss Elschel. Höy. oc Welbaarne Grefinde oc Frue, fru Birgete Skeel, Grefinde af Parsberg, frj Birche Rettighed til hündis Gaard Gammel Kiögegaard her j vort Land Sielland, oc des tilliggende bönder och tiennere, som hun endten allerede nu dertil hafver, eller herefter becommendis vorder, saalenge hun samme gaard oc goeds sielf Eyer oc besidder; thj er woris allernaadigste Villie oc befaling, at j tilbörlic birchebref for hinde derpaa lader opsette oc forferdige, och os til Videre underskrivelse forestille. Dermed skeer vor villie, Befalendis Eder Gud, Skrefvit paa vort Slot Kiöbenhafn dend 6 Martii Anno. 1673

under vorí Signet.
Christian.

P. Griffenfeld.

(Original paa Papir med Segl og Udskrift: Oss elschel. woris tilforordnede udj Cammer Collegio samtligen.)

N° 22.

Concept til den af Kong Christian den 5te til Fru Birgitte Skeel Grevinde af Parsberg den 5te April 1673 givne Tilladelse at maatte indrette til hendes Gaard Gammelkjøgegaard et frit Birk.

Wy Christian dend Femfte aff Guds Naade Konge til Danmarck och Norge, de Wenders och Gotters, hertug udj Slessuig, Holstein, Stormarn oc Ditmerschen, Greffue udj Oldenborg och Delmenhorst, Giöre alle vitterligt, at wj aff sær Kongelige Gunst och Naade allernaadigst haffuer beuilget, saa som wj och nue med dette vort obne breff allernaadigst beuilger, Oss elschel. höye och welbaarne Greffinde och Frue, Fr. Birgitte Skell, Greffinde aff Passbiery, at maae indrette til hendis Gaard Gammel Kiöge Gard herudi vort Provintz¹⁾ Siel-

---

¹⁾ saaledes rettet for: «Land Siedland».

land it frit Birck, och det at nyde med liege Frihed, høyhed, och herlighed, saasom andre eldgamble Bircker herudj Vort Riige Danmarck niudes och hafues udi alle maader; Saaledis at hun maa¹⁾ hafue Justitiens Administration offuer det nue beuilgede frie Birck til Gammel Kiøge Gaard, och sielff indsette Birckefougder och Birckeschriffuere, och schal til samme Birck suare alle de Bønder och Tienere, som nue til samme Gammel Kiøge Gard beliggendis ere, eller hereffter samme Gard vorder vnderlagt, ihuor de end ligger her udj provintzen²⁾, och det saa lenge bemelte grefinde³⁾ samme Gardz och Godz sielff eyer och besidder⁴⁾; Huor imoed hun schal⁵⁾ forpflichtet vere⁶⁾ Retten udi for^{ne} Birck saaledes att lade betjene och handtheffue, saa alle och en huer som forsaarsages samme Birck at søge, vederfahres det som Lands Low och Ret er gemees, saafremt⁷⁾ hun samme Bircke Rettighed iche vil haffue forbrut. Huor effter de vedkommende sig allervnderdanigst haffuer at rette och forholde, ej giørendis herviden hinder eller forfang udi nogen maader; Giffuet paa Vores Konglige Residentz wdj Kiøbenhaffuen dend 5 Aprill Anno 1673.

Wnder Vort Zignet

(Concept i 2 Exemplarer. Copi er ikke fundet i Sjællandske Registre).

---

1) saaledes rettet for: •och hendis Arffuinger Schulle haffue•.

2) saaledes rettet for: •Landet•.

3) Her er overstrøget: •hun och hendis affuinger•.

4) tilføiet i Margen.

5) Her er overstrøget: •och hendis Arffuinger som Gammel Kiøge Gard besidder•.

6) saaledes rettet for: •Justitiens Administration saaledes udi f. B. att l. administre•.

7) rettet for: •de•.

N°. 23.

Den første Birkedommer ved Gammelkjøgegaards Birk Oluf Ibsens Ed og Forpligt af 9de Juni 1673, efter Originalen, som findes i Gammelkjøgegaards Archiv.

Effter som Hendes Høy Grefuelige Naade, Min Gunstige Hossbunde Høy oc Velbaarne Grefinde och Frue Fru Birgitte Skeel, Greffinde af Parssberg, Frue Til Gammelkiøge oc Örtostte, Mig Olluf Ibssen Boendes udj Kagstrup, Hafuer Anbetroet oc ordinerit Til att Verre Birrckefouget udj Gammelkiøgegaards Birrck, Saa Lofuer och Tilsiger Jeg, at udj de Sager som Mig forrekommer, Huad heller de Erre Liff, Goeds, eller Ærre An Rörendes, at Jeg Vill dömmе dett som Rettferdeligen ehr, och icke udj Nogen Maade Ansee Vold, Magt, Friendschab, Vendschab, Gunst, Gaffue, Had, Afuing, eller Niid, Mens allenist Vil Hafue Gud oc Rettferdighed for Øyene och dömmе Rettferdeligen effter Loug och Rett, och Hielpe En huer til Rette af huad Stands Persohner dj end och Maa werre, fattig eller Riig, Enten Indlendische eller Vdlendisch, Jeg vil och icke för eller siden effter at Dommen afsiges, Hemmelig eller Obenbarre Tagge eller Anname eller oppeberge, formedelst mig sielf Eller Nogen Anden, Nogen gunst, Skenk, Guld, Sölf, Penge Eller Penges Verdt, formedelst Huilken Nogen Partt Maatte sin Rett vorde forkrenkett forre, saa sandt hielpe Mig Gud oc Hans hellige Ord, Datum Gl. Kiöggaard dend 9 Iuny A^o 1673.

Olluff
Ibsenn eg. hd.

Lest paa gammel Kiöggaards Biercketing Mandagen dend 9 Juny A^o 1673.

N a v n e - R e g i s t e r .

- Aabentorp** (Gaard i Vrejlev Sogn, Vendsyssel), 92.
- Aalborg**, 100 Anm.
- Aalum Kirke** (Sønderlyng Herred i Nørrejylland), 180.
- Aasen**, Aasbakken, Aasskoven (ved Gammelkjøgegaard), 8, 9, 17, 24, 127, 236.
- Aashøje By** (Herfølge Sogn), 7, 204, 205, 237 Anm., 238 og Anm. Oredrev, 186, 204, 237 Anm., 238.
- Aastrup Kirke** (Salling Herred i Fyn), 100.
- Abrahamstrup** (Jægerspris; Hovedgaard i Horns Herred, Draaby Sogn), 55.
- Absalon** (Biskop af Roskilde), 12—13.
- Adolf** (Hertug af Slesvig), 54.
- Adolf** (Hertug af Gottorp), 86.
- Agershus** (Fæstning), 67.
- Agnes** (Datter af Kong Erik Plovpenning), 52 Anm.
- Alhed Povlsdatter** (*Borgemester Peder Pedersen i Kjøge), 36.
- Allindemagle** (nedlagt Hovedgaard i Ringsted Herred, Allindemagle Sogn), 92. (By), 92.
- Ambæk Bro** (ved Kjøge), 95, 189.
- Anders Christensen** (Ridefoged paa Gammelkjøgegaard), 238 Anm., 239 Anm.
- Anders Pedersen** (Borger i Kjøge), 47.
- Anders Pedersen** (Borger i København), 223.
- Anders Skomager** (i Gammelkjøge), 85, 105.
- Andreas Johannis** (Præst til Bahus), 212 Anm.
- Andvordskov** (Antvorskov) Kloster (ved Slagelse), 27.
- Ane** (*Hans Bartskeer i Kjøge), 150.
- Angenete** (Agnete) Andersdatter, 243.
- Ankarstjerna**, Cornelius (svensk General og Baron, til Knudstrup), 234.
- Anker Hansen** (Borger i Kjøge), 187, 188, 268, 270.
- Anne Hansdatter** (*Kjøbmand Hans Holst i København), 132, 266, 268, 271, 272.
- Anne Olufs**, 154 Anm.
- Anne Tibbollois** (Troldkvind), 147.
- Annikke Christoffers**, 154 Anm.
- Arenfeld**, Fru Karen' (*Frederik Urne til Bregentved), 184 Anm.
- Fru Karen** (*Markus Rodsteen til Lengsholm), 199 Anm.
- Ascheberg**, Fru Margrete (*Kjeld Christoffer Barnekov til Vidskølle), 207 Anm., 239 Anm.
- Augustinus**, Rasmus (Præst i Kjøge), 28 Anm.
- Augustus** (Gjæstgiver i Kjøge), 135.

- Ause Laurids (Troidkvind), 98 fgg.
d'Avaux (fransk Minister i Danmark), 116.
- Hr. Axel Andersen (Ridder), 50 Anm.
- Bach, Nikolaj Ulrik (Kapellan i Kjøge), 85.
- Baden, Hans Lauritsen (Amiral), 89.
- Bagge, Jakob (til Tynningep, svensk Amiral), 88.
- Bagger, Alhed Clausdatter (*Hans Ravn i Kjøge), 132 fgg. Claus (Borger i Kjøge), 146. Erik (Borger i Kjøge), 138.
- Bahus (Fæstning), 63 fgg.
- Banner, Erik (til Tybjerggaard og Boserup, Stiftamtmand), 222, 223. Fru Mette (*Erik Jensen Bille til Rønneholm), 94 Anm.
- Barfod, J. C. (svensk Forf.), 207, 208 Anm.
- Barnekov (Bernekov), Fru Anne (*Henning Henningsen Valkendorf til Glorup), 208 Anm. Hr. Christian (til Vidskøfle, Lillø og Gammelkjøgegaard, Vicepræsident i Gøta Hofret), 203, 205, 206, 207, 208 fgg., 234 og Anm., 238. Christian (svensk Generallieutenant og Baron, til Vidskøfle), 207 Anm., 243. Else, 209. Hans (til Vidskøfle og Birkholm), 208, 210. Hans, 209 Anm. Hans, 209 Anm. Henrik, 209. Johan (til Nielstrup), 195 Anm. Kirsten, 208. Kjeld Christoffer (til Vidskøfle), 207 Anm. Kjeld Christoffer, 209, 229 Anm. Jomfru Lisbeth, 209. Margrete, 208.
- Barsebæk (Herregaard i Skaane, Barsebæk Sogn, Gærds Herred, Malmøhus Len), 232, 234.
- Bartholin, Caspar Thomesen (Professor i Anatomen, senere Generalprokurør), 235 Anm. Thomas (Dr. og Professor i Lægevidens- skaben, til Hagedsted), 212 Anm., 222.
- Bartskær, Hans eller Hans Kræmmer (Kjøbmand i Kjøge), 149 fgg.
- Basse, Fru Maren (*Hr. Aage Jepsen Lunge til Basnæs), 53. Fru Margrete (*Hans Steensen til Stensgaard), 26 Anm. Peder (til Serup), 109 Anm. Hr. Sten (til Søholm), 50 Anm., 51—52.
- Beckaskog (Bækkeskov; Herregaard i Skaane, Villands Herred, Kiaby Sogn, Christianstad Len, ved Christianstad), 208.
- Becker, Johann Gottfried (Hofapotheker), 224.
- Bek, Jokum (til Gladsaxe, Høvedsmand paa Kjøbenhavns Slot), 133. Sivert (Rentemester, til Førslev), 111 Anm., 114. Sten, 195 Anm.
- Belov, Henrik (til Spøtterup), 113 Anm. Fru Sofie (*Christian Thott til Boltinggaard), 113.
- Bent Persen, 57.
- Beynt (Bent) Jespersen (Kapellan), 42.
- Bergenhus (Fæstning), 67.
- Beritte, Knud Bertelsoens Enke (i Kjøge), 46, 251.
- Bild, Fru Anne, 196 Anm.
- Bille, Hr. Anders (Rigsraad, til Søholm), 53 Anm., 57, 58, 59, 70 Anm., 78. Anders (til Damsbo og Løgismose, Rigmarsk), 157—58. Fru Anne Jensdatter (*Ejler Brokkenhus til Nakkebølle), 94 Anm., 98 fgg., 122 Anm., 156. Jomfru Anne Pedersdatter, 181 Anm. Fru Anne (*Johan Barnekov til Nielstrup), 195 Anm. Fru Beate (*Otte Brahe til Knudstrup), 73 Anm., 97, 158. Benedictus eller Bent (til Allinde), 21 Anm., 53. Hr. Bent (til Søholm og Egede, Rigsraad), 26 Anm., 46, 53 Anm., 55, 144 Anm., 251. Fru Birte Stensdatter (*Jep Tor-

bensen Rosensparre), 59 Anm. Fru Birte Clausdatter (*Christoffer Galde til Aaby), 73 Anm., 84. Jomfru Birte eller Berete (Birgitte) Jensdatter (til Nørre-Gammelkøgegaard), 84, 94 Anm., 103 fgg., 121—26, 131, 147, 149, 154, 155, 156, 157, 158, 273. Hr. Claus Stensen (Rigsraad, Høvedsmand paa Bahus, til Lyngsgaard og Allinde), 59 Anm., 61—73, 75, 84. Claus Jensen (til Lyngsgaard), 94 Anm. Claus (til Rosendal og Vandaas), 208 Anm. Eggert, 93. Ejler (til Nakkebølle), 111, 156. Fru Ellen Stensdatter (*Maurits Skave til Eskildstrup), 59 Anm. Fru Else Torbensdatter (*Gregers Ulfstand til Torup), 57 Anm., 64 Anm. Erik Jensen (til Rønneholm), 94 Anm. Erik Andersen (senere til Løgismose og Avnsbjerg), 126. Hr. Esge (til Svanholm, Righovmester), 147 fgg. Hr. Hans (til Egede), 53 Anm., 57. Hans (til Søholm), 93. Hans Stensen, 158. Henrik (til Tirsbæk og Bille-skov), 163 Anm. Henning Jensen (til Vrejlev Kloster), 94 Anm., 157. Henrik (til Tirsbæk), 163 Anm. Fru Inger Bentsdatter (*Hr. Erik Trolle til Lagnø), 62 Anm. Fru Inger Torbensdatter (*Johan Oxe til Torsø), 26 Anm., 46 Anm., 57 Anm. Jens Clausen (til Lyngsgaard, Billesholm og Vrejlev Kloster, Lensmand paa Gulland) 73 Anm., 84, 85—94, 158. Jens Jensen til (Gjordslev og Vrejlev Kloster), 94 Anm., 108, 109, 111 Anm. Fru Karen (Karine) Bentsdatter (*Hr. Henrik Knudsen Gyldenstjerne til Iversnæs), 59 Anm. Fru Karen Markusdatter (*Falk Gjæe til Hvid-

kilde), 155, 156. Jomfru Karen Stensdatter, 158. Fru Kirsten (*Otte Christensen Skeel til Vallø), 181 Anm. Jomfru Lisbeth Torbensdatter (Klosterjomfru), 55 Anm. Fru Lisbeth eller Elisabeth Clausdatter (*Jens Truidsen Ulfstand til Vemmetofte), 73 Anm., 84, 86 Anm. Jomfru Lisbeth eller Elisabeth Jensdatter (til Nørre-Gammelkøgegaard), 84, 94 Anm., 97—121, 125, 126, 131, 146, 147, 149, 154, 155, 158, 186, 187. *Fru Lisbeth (til Taagerød, *Sivert Bek til Førsløv), 111, 114, 189. Fru Lisbeth (Elisabeth) Clausdatter (til Vandaas, *Hans Barnekov til Vidskøfle), 208, 210. Fru Maren Clausdatter (*Laurits Skram til Hastrup), 73 Anm. Fru Margrete Clausdatter (*Christoffer Lindenov), 73 Anm. Markus eller Markvard Jensen (til Hvidkilde og Nakkebølle), 94 Anm., 98 Anm., 111, 125, 155, 156. Fru Mette Stensdatter (*Henrik Ditlev Holk til Skafføgaard), 218 Anm. Mogens (til Tirsbæk), 163 Anm., 204 Anm. Oluf (til Øster-Vallø), 105, 111, 181 Anm. Ove (Biskop af Aarhus), 59 Anm. Peder (Rigsraad, til Svanholm), 55, 57. Peder Esgesen (Rigsraad, til Svanholm), 181 Anm. Peder (til Øster-Vallø), 111, 181 Anm. Fru Regidse Torbensdatter (*Peder Nielsen Gyldenstjerne), 57 Anm. Rønno (til Sandbygaard), 111, 196 Anm. Fru Sidsel Clausdatter (*Just Høg til Vang), 73 Anm., 93. Fru Sofie Clausdatter (*Malte Jensen Sehested til Højris), 73 Anm. Hr. Sten Torbensen (Basse) (Rigsraad, Landsdommer, til Lyngsgaard), 26 Anm., 52, 53 Anm., 56—60.

- Sten Clausen (til Vandaas, Landsdommer i Skaane), 73 Anm., 92, 114. Sten Jensen (til Billesholm, Lensmand over Thronhjems Len, Paalmedigter), 94 Anm., 108, 109, 122—24. Sten (til Kjersgaard), 218 Anm. Hr. Torben Bentsen (til Allinde, Svanholm og Søholm), 51—55, 57 Anm. Hr. Torben Stensen (udvalgt Ærkebiskop), 59 Anm., 63. Hr. Vincens Jensen (til Vrejlev Kloster og Valbygaard), 108, 111 Anm., 113, 117, 157, 165, 188.
- Bille (Handskemager i Kjøge), 197 Anm.
- Billesborg (fordum: Egøjegaard, senere Rudholt; Hovedgaard under Vallø, i Herfølge Sogn), 154, 155, 181 Anm., 183, 203, 204, 205.
- Bircherod, Jens (Biskop over Aalborg Stift; Dagbøger), 201—2.
- Birgitte (Michel Jeipsens Hustru i Strøby), 47.
- Birgitte Rokkemagers, 154 Anm.
- Bischof, Bertil Hendrich (Borger i København), 205.
- Bistrupgaard (ved Roskilde), 75.
- Bjelke, Fru Anne Mogensdatter (*Axel Nielsen Kruckov), 98. Hr. Henrik (Rigsamiral, til Næsbyholm og Bavelse), 167.
- Bjelke, Sten (svensk Baron), 170.
- Bjerregrav (Rinds Herred, i Nørrejylland), 206.
- Bjevskov Herred (Præstø Amt), 126.
- Bjørn, Hr. Bjørn Olsen (Olufsen), 26 Anm., 43, 50 Anm. Fru Gesa Olufsdatter (*Engelbuth Wedenhusen), 50 Anm., 51. Fru Helle Johansdatter (*Hr. Axel Andersen), 50 Anm. Fru Iliane eller Ellen Johansdatter (*Hr. Sten Basse til Søholm), 50 Anm., 51. Hr. Johan (Hennike eller Hans) Olufsen (i Skuldorp), 50 Anm., 51.
- Blaataarn (paa Københavns Slot), 137, 229 Anm.
- Blichfeld, Christen (Provst og Præst i Kjøge), 28 Anm.
- Bobezin, Fru Augusta Maria (*Grev Gustav Oxenstjerna), 172 Anm.
- Boel Peders (Bondekone i Egeje), 152.
- Boise, Fru Margreta (*Baron Arvid Forbus), 172 Anm.
- von Bommelberg, Borchart, 70 Anm.
- Bonde, Mogens (Raadmand i Kjøge), 44 Anm.
- Bornemann, Henrik (Biskop over Sæl-lands Stift), 181 Anm.
- Braem, Gjødert (Kjøbmand i København), 132—33. Johan (Kjøbmand), 132 Anm.
- Brahe, Fru Anne (*Sten Maltesen Sehested til Holmgard), 208. Axel (til Elved), 109, 114. Fru Barbara (*Hr. Stig Olsen Krogen til Krapperup), 58. Fru Berete (*Frederik Reedtz til Tygestrup), 187 Anm. Fru Birgitte (*Henrik Gjøe til Skjørringe), 114, 156. Henrik (til Løberød), 208 Anm. Hr. Jørgen (til Hvedholm, Rigsraad) 156. Jomfru Karen (til Østrupgaard, Stifterinde af Jomfruklosteret i Odense), 124, 222. Fru Margrete (*Christen Skeel til Fusinge), 103, 158. Otte (til Knudstrup, Rigsraad), 70 Anm., 97. Fru Sofie (*Erik Lange til Engelsholm) 97, 101 fgg., 116. Fru Sofie Stensdatter (*Hr. Jørgen Lunge til Odden), 163. Fru Sofie (*Holger Rosenkrands til Rosenholm), 116, 154 Anm. Fru Sofie Stensdatter (*Knud Thott til Gavnbø), 230 og Anm., 232. Hr. Sten (til Knudstrup), 163 Anm. Sten til Knudstrup og Fjellebro, 230, 231 Anm. Tyge (til Knudstrup, Astronom) 97, 101—2, 103. Hr. Tyge (til Tos-

- trup), 59. Tyge (til Mattrup og Vemmetofte, Lensmand paa Tryggevelde), 113, 195 Anm.
- Brahe, Peder (svensk Greve til Visingsborg), 71 Anm.
- Branths (Brandere) Laurits eller Laurens Brantssen, Laurentius (vicarius provincialis for Graabrødrene), 32 Anm., 33, 34, 252.
- Bregentved (Herregaard i Ringsted Herred, Hasle Sogn), 184.
- Brochmand, Enevold Rasmussen (Borgemester, siden Raadmand, i Kjøge), 134, 135, 141, 146, 261, 262, 269. Jesper (Magister, Ærkedegn i Aarhus Domkapittel), 147—48. Jesper Rasmussen (Biskop over Sællands Stift), 162 Anm. Rasmus Enevoldsen (Professor i Latinen), 138.
- Brok, Fru Birgitte (Berete) (*Tyge Brahe til Vemmetofte), 113, 195 Anm. Fru Ide (*Truid Ulfstand til Torup og Vemmetofte), 57 Anm. Fru Jytte EsGEDatter (*Hr. Jørgen Skeel til Gammel-Estrup), 141 Anm., 195 Anm. Lave (til Gammel-Estrup), 57 Anm.
- Brokkenhus, Fru Anne (*Henning Valkendorf til Glorup), 156 Anm., 208 Anm. Ejler (til Nakkebølle), 94 Anm., 97, 98, 105, 125, 155 Anm. Fru Susanne (*Markus Jensen Bille til Hvidkilde), 94 Anm., 111, 155.
- Broporte-Huse, se: Sønder-Kjøge.
- Brostrup, Johan (Ærkebiskop af Lund), 32 Anm.
- Brun, Hans (Graabrødrenes Provincial-Minister), 35.
- Brunsbüttel (i Ditmarsken), 86.
- Bryske, Hr. Iven, 53 Anm. Fru Lisbeth (*Henrik Bille til Tirsbæk), 163 Anm.
- Brødda (Brodda; Herregaard i Skaane, Slimminge Sogn, Vemmenhøj Herred, Malmøhus Len), 233.
- Budde, Jomfru Agnete Sofie (Gift-blanderske), 221 fgg.
- Buk, Hans (Borgemester i Kjøge), 269.
- Buren, Ida (*Povl Moth), 176 Anm.
- v. Bülow, Fru Else (*Hans Barnekov til Vidskøfle), 208. Jokum (til Ingelsted), 208 Anm.
- Bølle, Fru Berete (Birgitte; til Orebygaard, *Christoffer Gjøe til Avnsbjerg), 93. Erik Madsen (til Orebygaard), 70 Anm.
- Cappel, Peder (Magister, Sognepræst til Tølløse og Aagerup, Poet), 235 Anm.
- Carl Knudsen (Konge af Sverige), 54.
- Carl den 10de Gustav (Konge af Sverige), 167 fgg. 202, 210.
- Carl den 11te (Konge af Sverige), 210, 232.
- Carlsen, Christen (til Gammelkjøgegaard), 39, 254 Anm. Hans (til Gammelkjøgegaard), 39, 107. Marie (til Gammelkjøgegaard), 106 Anm. Rasmus (til Gammelkjøgegaard), 39, 84, 85.
- Fru Cecilie Awesdatter, se: Lunge.
- Fru Cecilie Tygesdatter (Niels Jepsens Enke), 53 Anm.
- Christen Eriksen (til Erikstrup), 27 Anm.
- Christen Holdsker (i Kjøge), 149.
- Christen Lavritsen (Præst til Vester-Aaby og Aastrup), 100 Anm.
- Christen Pedersen (Borgemester i Kjøge, siden Raadmand i Kjøge), 146, 261, 269.
- Christiern (Christian) den første, 26, 54, 55, 144 Anm., 199.
- Christiern den anden, 61—64, 70—71, 77.
- Christian den tredje, 32, 36, 64 fgg., 75, 81 fg.

- Christian den fjerde, 123, 138, 144—45, 147, 159—60, 192, 275.
- Christian den femte (udvalgt Prins), 192, 196.
- Christian den femte (Konge), 216, 217, 220, 246, 248, 276, 277.
- Christiern Pedersen (Bispens Officialis i Roskilde), 47.
- Christoffer den anden, 16, 19, 21.
- Christoffer af Baiern, 25, 54.
- Christoffer af Oldenburg (Greve), 64 fg., 75 fgg., 254—56.
- Christoffer Jensen (Præst i Roskilde), 32 Anm.
- Clement (Skipper), 65.
- Conrad (Biskop), 31 Anm.
- Corth Monssen (Sognepræst i Haarlev), 49.
- Coyet, Peter Julius (svensk Statssekretær, til Ljungbygaard), 169.
- Cromwell, Oliver (Englands Protector), 214.
- Cruus, Fru Barbro (*Grev Gustav Oxenstjerna), 172 Anm.
- Daa**, Fru Anne (*Henrik Meinstrup), 78 Anm. Christian, 34. Claus, 70 Anm. Claus (til Ravnstrup og Holmegaard, Rigens Raad og Amiral), 141, 261, 265.
- Dahlberg, Erik (svensk Greve og Feltmarskalk), 175.
- Danewart (svensk Generalmajor), 216.
- Diegn, Gerkinus (Gert; Notarius), 21 Anm.
- Ditmarsken, 86.
- Dorothea (Christiern den førstes Dronning), 34.
- Dragør, 26 Anm., 172.
- Drakenhjelm, Fru Maria Eleonora (*Grev Erik Dahlberg), 175 Anm.
- Dresselbjerg, Anders (til Vognstrup), 109.
- Dritte (Dride) Mølle (ved Vallø), 60. Bro, 60 Anm., 187, 237 Anm., 241.
- Duwall, Gustav (svensk Resident, Baron til Lådrika), 200.
- Dyre, se: Lunge.
- Eber**, Dr. Paul (Calendarium historicum), 125.
- Egerhard (Præst i Kjøge), 28 Anm., 40.
- Egøjegaard, se: Billesborg.
- Ehrensten, Edvard (til Forsby, svensk Diplomat), 170, 171.
- Ejby (Kirke og By i Ramsø Herred), 10, 127.
- Eleonore Christine, Frøken (*Hr. Corfits Ulfeld; Jammers Minde), 226 Anm., 229 Anm.
- Elfsborg (Fæstning), 61, 163.
- Ekernførde, 103, 104.
- Else Holtugs (Troldkvind), 154 Anm.
- Enderslev (Endeslev; Sogn og By i Bjevskov Herred), 169, 205, 237 Anm.
- Enevold Jørgensen (i Tappeneje Kro), 240 Anm.
- Enevold Rasmussen, se: Brochmand.
- Erik Plovpenning, 14, 17.
- Erik Glipping, 14, 15 Anm.
- Erik Menved, 15, 16, 20, 21 Anm.
- Erik af Pommern, 22, 25.
- Erik (udvalgt Konge, Søn af Christoffer den anden), 15 Anm., 16.
- Erik Præstehader (norsk Konge), 14.
- Erik den fjortende (af Sverige) 88.
- Eriksholm (Herregaard i Skaane, nu: Trolleholm; i Terløse (Torløse) Sogn, Onsø Herred, Malmøhus Len, ved Lund), 103, 231 Anm.
- Eskild Jakobsen (Mejeriforpagter paa Gammelkjøgegaard), 184.
- Falk**, Jens (til Vallø), 22 Anm.
- Falkenberg, Eggert (Præst i Kjøge), 28 Anm.
- Falster, Josef, 70 Anm. Peder (til Korseltse), 70 Anm.
- Falsterbo (i Skaane), 26 Anm.

- Farbæksholm (nedlagt Hovedgaard i Ejby Sogn, Ramsø Herred), 14.
- Faxe (i Faxe Herred), 169. Kirke, 245 Anm.
- Ferdinand den anden (Storhertug af Toskana), 213.
- Fient, Laurentius (rector causarum paa Sjællands Landsting), 21 Anm.
- Finche, Johan (Jfr. Agnete Sofie Bud- des Lavværge), 225 Anm.
- Fjellebro (Herregaard i Fyn, Herringe Sogn, Salling Herred), 230, 231 Anm.
- Fog, Rasmus (residerende Kapellan i Kjøge, senere Sognepræst i Næst- ved og til sidst i Kjøge), 29 Anm.
- Forbus, Arvid (svensk Rigsraad og General), 172.
- Frans Madsen (i Kjøge), 149.
- Franciskaner-Munke (Graabrødre), 32 fgg. Observansbrødre, 33.
- Frederik den første, 36, 63—64, 74 —75.
- Frederik den anden, 70, 86, 256, 257 fgg.
- Frederik den tredje, 166, 170, 172, 173, 176, 182 Anm., 202, 209, 210.
- Frederik Andersen (Professor ved Uni- versitetet), 159.
- Frich, Otte (Præst), 229 Anm.
- Friis, Fru Anne (*Axel Valkendorf til Tidselholt), 195 Anm. Fru Birte (*Ejler Brokkenhus til Nakkebølle), 98 Anm., 155 Anm. Fru Birgitte (Birte) (*Albert Skeel til Fusinge), 158, 162 Anm. Christian (til Borreby, Kongens Kansler), 125. Hr. Christian (til Kragerup, Kongens Kansler), 160. Fru Elisabeth (*Peder Lange til Kærgaard), 187 Anm. Fru Else (*Jokum Bek til Gladsaxe), 133 Anm. Niels (til Hesselager), 187 Anm. *Fru Sofie (*Tage Krabbe til Jordberg), 205 Anm.
- Frille, Fru Ermegaard Eggertsdatter (*1) Hr. Filip Axelsen Thott († 1464), 2) Hr. Bent Bille til Sø- holm og Egede), 26 Anm., 55, 56, 59 Anm.
- Frydendal (Torbenfeld; Herregaard i Frydendal Sogn, Tusse Herred), 117, 217.
- Fuglesangsskoven (ved Gammelkjøge- gaard), 236.
- Fuglsang (Herregaard paa Laaland, Thoreby Sogn, Musse Herred), 161.
- Fusinge (Herregaard i Nørrejylland, Aalum Sogn, Sønderlyng Herred), 180, 181.
- Gaabense Færgested (paa Falster, i Nørre-Vedby Sogn, Nørre Herred), 168.
- Gammelkjøge (Landsby i Kjøge Sogn, Bjeverskov Herred), 10, 12, 15, 17, 21, 22, 24, 29, 38, 39, 40, 51. (Nørre- og Sønder-Gammelkjøge) 74, 76, 106, 127, 154, 163, 237 Anm. Kirke, 12, 29, 38, 40, 257. Marker, 186, 236.
- Gammelkjøgegaard, 1 fgg., 10, 23, 49, (Nørre-Gammelkjøge), 53 fgg., (Sønder-Gammelkjøge), 60, 75, 84—85, 94, 105 fgg., 127—28, 154 fgg., 182, 183 fgg., 204, 205, 206, 211 Anm., 219, 220, 221, 236 fgg., 254.
- Gavnø (Herregaard i Vejle Sogn, Hammer Herred), 163, 233, 236, 239 Anm., 241.
- de Geer, Louis (til Finspång) 192.
- Georg (Cardinal, i Rom), 31 Anm.
- Gersdorf, Caspar Christoffer (til Vosnæsgaard), 168 Anm. Fru Dorthe (*Hr. Otte Krabbe til Holmegaard), 219 Anm. Hr. Jokum (Joachim) (til Tundbyholm, Rigens Hov-

- mester), 168 fgg. Peder (til Sæbygaard, Landkommisær), 162 Anm.
- Gert (Greve af Holsten), 21.
- Gert Hermandsen (Borger i Kjøbenhavn), 270.
- Gise, Jep Nielsen (Raadmand i Kjøge), 43 Anm.
- Gjædde, Hr. Ove (Rigens Raad og Amiral, til Tommerup), 166, 167.
- Gjeldskovgaard (Herregaard i Fyn, Hillerslev Sogn, Salling Herred), 204.
- Gjordslev (Herregaard i Holtug Sogn, Stevns Herred), 111.
- Gjøe, Axel (til Krænkerup), 23 Anm. Christoffer (til Gunderslevholm og Avnsbjerg), 93. Falk Henriksen (til Hvidkilde), 155 fgg., 187, 188. Henrik (til Skjærringe og Tureby), 113, 156. Hr. Markus (til Hvidkilde og Brahesborg, Statsminister), 156. Fru Mette Mogensdatter (*Hr. Johan Oxe til Nielstrup), 57 Anm. Fru Mette Mogensdatter (*Just Høg til Vang), 93 Anm. Mogens (til Harrested), 23 Anm. Hr. Mogens (til Gunderslevholm, Rigshovmester), 93 Anm. Otte (til Turebygaard), 113 Anm., 195 Anm.
- Fru Gjørild Fadersdatter (*1) Hr. Truid Ulfstand til Venmetofte, 2) Hr. Lage Axelsen Brahe til Krageholm), 57 Anm.
- Glob, Anders (Franciskanernes vicarius provincialis), 32 Anm., 33, 252.
- Glob, Christen (Magister, Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
- Glostrup, Niels Simonsen (Sognepræst i Kjøge, siden Biskop over Agershus Stift), 28 Anm.
- Godov, Fru Mette (*Peder Oxe paa Ørekrog), 46 Anm.
- Godske, Jomfru Lisbeth (til Lidemark), 189. Jomfru Maren (paa Lidemark), 112, 120. Mogens (til Lidemark, Lensmand paa Hørbygaard), 70 Anm., 147 fgg.
- Graabrødre, se: Franciskaner-Munke.
- Gregers Hansen (Borgemester i Kjøge), 269.
- Griffenfeld, Peder (Greve og Statsminister), 277.
- Grubbe, Fru Anne (*Vincens Jensen Bille til Vrejlev Kloster), 108 Anm., 111, 165. Christian (til Lystrup), 195 Anm. Fru Else (*Jokum Bek til Gladsaxe), 133 Anm. Fru Else (*Jokum v. Bülow til Ingelsted), 208 Anm. Fru Ingeborg Pedersdatter (*Hr. Johan Olufsen Bjørn), 50 Anm. Jørgen (til Vedbygaard), 222 Anm. Fru Margrete (*Knud Urne til Aarsmarke), 184 Anm. Fru Regidse (*Hans Ulrik Gyldenløve til Vindinge, Giftblanderske), 222 fgg.
- Grubendal, Fru Alheydis Clausdatter, 20.
- Grønbech, Søren (Præst i Kjøbenhavn, senere i Kjøge), 28 Anm., 144 Anm.
- Guldager (Landsby i Vrejlev Sogn), 92.
- Gulland (Øen), 56, 87 fgg.
- Gummerød Vænge (ved Kjøge), 240.
- Gunderup (Hovedgaard under Vallø, i Herfølge Sogn), 181, 182 Anm., 203, 204, 205.
- Gustav den første (Konge af Sverige), 58 Anm., 65, 72.
- Gustav den anden Adolf (Konge af Sverige), 160.
- Gyldenløve, Fru Eline (*Niels Lykke), 67 Anm. Fru Ingeborg (*Peder Hansen Litle), 69 Anm. Lucie, 67 Anm. Fru Margrete (*Vincens Vincens Lunge), 66 Anm. Niels Henriksen (Norges Riges Hovmester), 66 Anm.
- Gyldenstjerne, Fru Anne, 195 Anm. Fru Anne (*Peder Bille til Svan-

- holm), 59 Anm. Fru Anne (*Anders Stigsen Krogenos), 57 Anm. Fru Anne (*Hr. Jørgen Brahe til Hvedholm), 156 Anm. Fru Elisabeth (Lisbeth) Henriksdatter (*Hr. Oluf Rosensparre til Vester-Vallø) 112, 119, 122, 161 Anm., 181 Anm., 273. Erik Hardenberg, 195 Anm. Erik Olufsen (til Palsgaard, Hovedsmand paa Agershus), 67, 68 Anm. Hr. Henrik Knudsen (til Iversnæs), 59 Anm. Henrik (til Aagaard), 112 Anm. Fru Jytte (*Hr. Tage Thott til Eriksholm), 160 Anm. Fru (Ytte) Jytte (* 1) Peder Juel til Gjordslev, 2) Christian Grubbe til Lystrup), 195 Anm. Fru Jytte (*Otte Thott til Næs), 224 Anm., 230. Fru Karen (*Hr. Tage Thott til Eriksholm), 160 Anm. Laxmand, 160 Anm. Knud Pedersen (til Lyngbygaard), 57, 70 Anm. Hr. Knud (til Tim), 160 Anm. Fru Malene (*Niels Lykke til Valden), 203. Hr. Mogens (Rigsraad, til Iversnæs, Stjernholm og Tommerup), 90—91. Mogens (til Søholm), 165 Anm. Peder Nielsen (til Tim), 57 Anm. Fru Pernille (til Arreskov, *Jakob Rosenkrands til Kærstrup), 245 Anm. Fru Vibeke (*Niels Friis til Hesselager), 187 Anm.
- Gynderup (Landsby i Vrejlev Sogn), 92.
- Haas**, Jakob (Borger i Roskilde), 266.
- Haen**, (Han, Hahn), Georg (Borgerkapitajn i Kjøge), 274.
- von Hahn**, Fru Catharine Lucie (*Hr. Otte Krabbe til Holmegaard), 219 Anm.
- Hak**, Fru Helle (*Holger Gregersen Ulfstand til Skabersø), 57 Anm. Niels (til Hækkebjerg), 58.
- Hals, Mikkel, 70 Anm.
- Hammer Sogn (i Hammer Herred), 247.
- Hans (Konge) 24, 32, 33 Anm., 53 Anm., 143, 252—54.
- Hans (den ældre, Hertug af Slesvig og Holsten) 64, 86.
- Hans Andersen (Præst til Haarlev og Himlingøje), 166 og Anm.
- Hans Christensen (Raadmand i Kjøge), 269.
- Hans Germansen (Præst i Kjøge), 28 Anm.
- Hans Hansen (Tjenestekarl i Kjøge), 133—34.
- Hans Jakobsen (Ridefoged paa Gammelkjøgegaard), 238 Anm.
- Hans Kræmmer, se: Bartskeer.
- Hans Mortensen (Ridefoged paa Øster-Vallø), 155.
- Hans Olsen (Kalente-Prior i Kjøge), 43 Anm., 49.
- Hans Olsen (Olufsen) (til Lellinge og Spanager, Kjøkkenskriver), 239—40.
- Hans Regelsen (Forpagter paa Gammelkjøgegaard), 240 Anm.
- Hans Terkelsen (Therckelsen) (Prokurator i Kjøbenhavn), 225 Anm.
- Hans Tygesen (Byfoged i Kjøge), 148.
- Hansestædernes Handel paa Kjøge, 25; den aftager, 82.
- Harald Hildetand (Konge), 3, 8—9.
- Haraldsborg (ved Roskilde), 75.
- Hardenberg, Erik (til Mattrup), 113 Anm. Fru Kirsten (*Axel Brahe til Elved), 113. Fru Mette (*Christian Friis til Borreby), 125.
- Hardingmand, Christoffer Mogensen (Søkapitajn), 89.
- von Hargens**, Fru Agnete (Agnete Sofie Buddes Moder), 226 Anm.
- Hasse, Fru Gjertrud (*Oluf Krogenos), 59 Anm.
- Haugaard, Morten (Sognepræst i Kjøge), 29 og Anm.

- von Haugwitz, Anna Margreta (*Grev Carl Gustav Wrangel), 168 Anm.
- Hedenstrup, Reinhold (Krigsøverst), 81.
- Hedinge, Store-, 140 Anm.
- Heide (Kjøbsted i Ditmarsken), 86.
- Hekesch, Hans (Borger i Lybek), 91.
- Helsingør, 116, 141 Anm.
- Hennicke eller Hønnicke, se: von Hunneken.
- Hennike Olafsen, se: Bjørn, Hr. Johan Olufsen.
- (Mester) Henrik (Raadmand i Kjøge), 251.
- Herfølge (Herfølge) Kirke (i Bjevorskov Herred), 10, 115, 164.
- Herlog (Adelsmand, Morder), 11, 12.
- Herlufstrup (nedlagt Herregaard i Vollerslev Sogn, Bjevorskov Herred; Juellund), 114.
- Hjerrild, Henrik (Magister, Provst og Præst i Kjøge), 29 Anm.
- Holbæk, 140 Anm.
- Holbækgård (Herregaard i Holbæk Sogn, Røgsø Herred i Nørrejylland), 181, 182, 206.
- Holk, Ditlev (til Eskildstrup), 109 Anm., 141 Anm. Ejler, 157.
- Henrik (til Ravnholt og Eskildstrup, Rigs greve), 141. Henrik Ditlev (til Skafføgaard og Billesbølle, Rigs greve), 218.
- Hollænderne drive Kornhandel med Borgerne i Kjøge og vedligeholde et Fyr paa Byens Kirketaarn, 25, 82.
- Holst, Anne Hansdatter (*Mads Ravn i Kjøge), 131—32, 266. Hans (Kjøbmand i Kjøbenhavn), 131.
- Horn, Henrik Henriksson (til Hesslø, svensk Feltmarskalk og Generalamiral), 246.
- Humblef, Hans Christensen, 190.
- Humlerre (Humleøre) Skov (i Vigersted Sog, Ringsted Herred), 127.
- von Hunneken, Christoff (Heunicke eller Hønnicke; Oberstlieutenant), 141, 262, 264.
- Hvidkilde (Herregaard i Egense Sogn, Sunds Herred i Fyn), 125.
- Hvitfeld, Iver (Commandeur), 1. Fru Øllegaard (*Knud Gyldenstjerne til Tim), 160.
- Hyldehøv (en Høj ved Gammelkjøgegaard), 5.
- Fru Hyllæ (*Hr. Oluf Bjørnsen), 50 Anm.
- Hæsselholt (Vrejlev Sogn), 92.
- Hæstrup (By, Vrejlev Sogn), 92, (Mølle), 92.
- Høg, Jakob (til Lergav), 93 Anm.
- Fru Johanne (*Mogens Kaas til Krabbesholm), 141 Anm. Just (til Vang), 73 Anm., 93 Anm. Hr. Just (til Gjordslev, Rigs-kansler), 112—13. Fru Jytte (*Niels Krag til Trudsholm), 244. Fru Kirstine Pedersdatter (* 1) Lave Brok til Estrup, 2) Hr. Peder Lykke til Hverringe), 57 Anm., 62. Mogens (Rigsraad, til Kær-gaardsholm og Arreskov), 172 fgg.
- Fru Sofie (*Frederik Reedtz til Tygestrup), 187 Anm. Stygge (til Vang), 141 Anm., 172 Anm.
- Høiken, Hartvig (til Taagerød, Morder), 114—15.
- Højelse (Ølishøghe, Ølishoue, Høieløse; Sogn og Landsby i Ramsø Herred), 7, 11, 12, 186, 237 Anm. St. Michaels Kirke, 18, 24, 121 Anm., 126.
- Høje-Taastrup (Landsby i Smørum Herred), 170.
- Højkværne Mølle (i Vallensbæk Sogn, Smørum Herred), 205, 206, 237 Anm.
- Højstrupgaard (i Lyderslev Sogn, Stevns Herred), 78.
- Inger Torbernsdatter, Fru (*Bent Bille til Allinde), 53.

- Jacobus Andræ (Jakob Andersen; Byfoged i Kjøge), 21 Anm.
- Jacobus Skriver (i Thorp, Væbner), 21 Anm.
- Jakob (en Dreng i Kjøge), 150 fgg.
- Jakob (en Krambodkarl i Kjøge), 152.
- Jakob Hollænder (Mejeriforpagter paa Gammelkjøgegaard), 184.
- Jakob Madsen (Sognepræst til Nordrup), 151.
- Jakob Matthisen (Madsen; Biskop over Aarhus Stift), 225 Anm.
- Jakob Pedersen (Sognepræst til Lide-mark), 114—15.
- Jens (Jøns Bengtsson Oxenstjerna; Ærkebiskop af Uppsala), 55.
- Jens Ebbesen, 43 Anm.
- Jens Jensen (Foged paa Valbygaard), 108, 109.
- Jens Jepsen (Jeipen; Raadmand i Kjøge), 44 Anm.
- Jens Jepsen (Sognepræst i Enderslev), 43 Anm., 49.
- Jens Nielsen (Haandværksmand i Kjøge), 150.
- Jens Olsen (Raadmand i Kjøge), 31 Anm., 43 Anm., 198.
- Jens Persen (Sognepræst i Dalby), 44 Anm.
- Jeppe Olufsen (Borger i Kjøge), 47.
- Jersie (Sogn og By i Tune Herred), 186, 237 Anm.
- Jes Jepsen (Jeipsøn; Byfoged i Kjøge), 251.
- Jess Olson (Jes Olsen; Væbner), 22 og Anm., 32.
- van Jessen, Bastian (lybsk Hovedsmand), 78—80.
- Johan (den milde, Greve af Holsten), 20.
- Johan Hansen (i Kjøge), 199.
- Johanne Thomsdatter (i Kjøge, Troidkvind), 150 fgg.
- Johannes (eller Jens, Jon; Biskop af Oslo, Norges Kansler, en dansk Mand), 31 Anm.
- Johannes (Johan Laxmand; Ærkebiskop af Lund), 31 Anm.
- Johannes (Jens Ibsen Ravensberg; Biskop af Roskilde), 33.
- Johannes Henningi (Hans Henningsen; Borgemester i Ringsted), 21 Anm.
- Jonstrup (nedlagt Hovedgaard i Volterslev Sogn; Juellund), 189, 239 Anm.
- Juel, Fru Christence (*Jørgen Rosenkrands til Kjeldgaard), 245 Anm.
- Christian (Baron til Rysensten), 223 Anm.
- Fru Ellen (Eline; *Jens Jensen Bille til Gjordslev), 94 Anm., 108 Anm., 111 Anm.
- Erik (til Hundsbæk), 215 Anm.
- Henrik (til Lindberggaard), 245 Anm.
- Iver (Rigsraad, til Villemstrup og Gjessinggaard), 170 Anm.
- Jens (til Kjeldgaard), 245 Anm.
- Hr. Jens (Vicepræs i Rentekammeret, siden Generalamiral, Lensbaron til Juellinge), 165 Anm., 215, 225 Anm., 247.
- Fru Margrete (til Gjessinggaard, *Baron Maurits Putbus til Einsidelsborg), 236.
- Hr. Niels (Generalamiral-lieutenant, til Erikskolm og Taasinge), 1, 219, 247.
- Ove (til Villestrup og Lundbæk, Statholder i Norge), 170.
- Vincens (til Hesselmed), 111 Anm.
- Juel, Jørgen Rasmussen (Magister, Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
- Juellinge (Valbygaard; i Stevns Herred, Hellested Sogn), 27 Anm., 111, 117, 118, 247.
- Jwll (Jul), Sier (Siger; Raadmand i Kjøge), 251.
- Jungshoved (Herregaard i Jungshoved Sogn, Baarse Herred), 217.
- Jæmteland (Landskab i Norge, siden i Sverige), 123.
- Jørgen (Georg; Prins, Søn af Frederik den tredje), 217.

Kaalund, Jøns Sørensen (Mægister, Præst til Herfølge), 166 og Anm.

Kaas, Jørgen (til Gjelskov, Høvedsmand paa Københavns Slot), 109. Fru Kirstine (*Ove Urup), 160 Anm. Mogens (til Krabbesholm, Høvedsmand paa Københavns Slot), 141—42, 258, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267.

Kagstrup (eller Karlstrup; Sogn og By i Tune Herred), 186, 204, 237 Anm., 238.

Kalundborg, 140 Anm.

Karen Eriks (Troidkvind), 154 Anm.

Karise (Sogn og By i Faxe Herred), 128.

Killekrag (hollandsk Oberst), 202.

Kirkebakken (ved Gammelkjøgegaard), 3, 8, 9, 11, 24.

Kirsten Sinklers, Fru, 228.

Kirstine, Fru (Awe Stegs Enke), 22 og Anm., 32.

Kjøbenhavn. Overgiver sig til Grev Christoffer af Oldenborg, 78, til Christian den tredje, 82. Forsvarer sig imod Carl Gustav, 174 fgg. Pesten (1654), 196. En Gaard, tilhørende Christen Skeel, 205.

Kjøge. Gammel-Kjøge. Navnets Forklaring, 6. Beliggenhed, 9. Byen og Omegnen, 10. Handel, 11. Sorø Klosters store Ejendomme i Byen, 13. Venderne og Borgerkrigene, 14—15. Særrettigheder, Beskyttelsesbrev, 15—16. Ny-Kjøge, 18 fgg. Beskyttelsesbrev, 19. Pantsættelse, 19—20. Byen afbrændes af Holstenerne, 20. Kongsgaard ved Kjøge, 21, i Byen, 22. Ny-Kjøge bliver en større By, 25 fgg. Handel med Hansestæderne og Hollænderne, 25. Privilegier, 25—26. Fæstningsværker, 26. Adelsmænd, Præster

og Klosters eje Gaarde i Byen, 26—27.

Kirker: St. Nikolaj Kirke, 19, 20, 21, 23, 25, 28—29, 37, 40, 41, 74, 120, 134. St. Gjertruds, 30—31. Franciskaner-Kirken, 32, 36—37.

Kapeller: St. Anne, 21, 24, 41—42. Vor Frue, 42, 43 Anm. Margretes, 24, 43. Katholsk Kapel 143.

Kloster: Franciskanernes, 24, 33 fgg., 143.

Altere i Kjøge: Vor Frues, St. Gjertruds, St. Karines, St. Annæ, St. Nikolaj, St. Jeps, St. Olufs, St. Katrines, St. Knuds, St. Johannes' og St. Jakobs, Hellig Trefoldigheds, Hellig Legems, Sti. Crispini, Sti. Laurentii, 43 Anm., 44 Anm.

Gilder: Danske Kompagni eller St. Annæ Gilde, 45—46; tyske Kompagni eller Jomfru Maries Gilde, 46—47; Sti. Erasmi, 47; Skomagernes, 47; Ramse og Bjevskov Herreders Kalente-Gilde, 47—49.

Byens Præster, 28—29.

Byens Gader: Paa Bjerget, Badstugaarden, Brusestræde, Bolværkestræde, Borrestræde, Skomagertorvet, Hestemøllestræde, Thorngade, Noseportestræde, Torvegade, Havestræde, Kræmmerholm, Noppestræde, 27 Anm.—28 Anm.; Brogade 128, 143, 144; Nørregade, 27 Anm., 128, 149; Nyportestræde, 144; Vester-gade 144.

Kjøge under Grevens Fejde: Grev Christoffer kommer til Kjøge, 76, istandsætter Fæstningsværkerne, giver Borgerne Gammel-Kjøge syd og nord for Aaen, holder Møde med Bønderne, 76—77,

rosen Byraadet og Borgerskabet, giver dette Ret til at vælge Byfoged, Præst og Kapellan, 77. Borgerne ødelægge Herregaarde, 78, ere med at omløje Vallø, 79—80. Christian den tredje bliver Herre over Byen, udskriver Penge, Baadsmænd m. m., 81. Byen maa modtage Kongens Fanger og Krigsfolk. Laan til Kronen, 82—83. Borgerne bede om Nedsættelse i Skatter, maa stille Krigsfolk, 83. Borgerne faa Sorø Klosters Grund fri for Jordskyld, 95—96, Ret til at kræve Sise af tysk Øl, 96. Strid med Gammelkjøgegaard om et Vænge, om Græsningsretten, 107 fgg. Strid om Græsningsretten med Ejerne af Vallø, 110. Dom paa Kongens Retterting, 110. Fæstningsværker, 128. Borgerne anke over de indkvarterede Soldater og disse over Borgerne (under Christian den fjerdes Krig med Kejseren), andre Trængsler, 138 fgg. Kjøge i Christian den fjerdes Tid, 142 fgg. Haver uden for Byen, 142. Raadhuset, 142. Skov tæt ind til Byen, 143. Færdsel igjennem Byen, 143. Tapetværeriet, 143. Ildebrand og Følger deraf, 144. Udbredt Handel, 144—45. Handskemageriet, 145. Marked, 145. Boghandlere i Kirkens Vaabenhus, 146. Strid mellem Mænd og Kvinder om Kirkestolene, 146—47. Om Trolddom og Kjøge Huskors, 147 fgg. Samtale imellem Carl Gustav og Hr. Jokum Gersdorf og Christen Skeel, 169. Byen modtager svensk Indkvartering, 172. Retstrætte med Gammelkjøgegaard om den fælles Lyng, 187 fg. Krigens Byrder 1644—45, 191 fgg. Velstand i

Landet, frugtbar Aar før Krigen. Overdaadighed hos Adel, Præster og Borgere, 193. Handel og Vindskibelighed i Kjøge, 193. Handelskompagnier, Salthandel, Tapetværerier, Billedskæreri, Povl Billedsnider, Kjøge Spillemand, 193—94. Manufakturgaarden, adelige Bryllupper og Jordfæstelser i Kirken, 194—95. Byens og Omegnens Trængsler under Krigen 1658—60, Kjøge, et vigtigt Punkt for Svenskerne, Grev Clas Tott lader lægge Fæstningsværker omkring Kjøge, 196—97. Den svenske Hær forsynes med Artilleri m. m., Byens Volde og de gamle Fæstningsværker, 198—201. Amiral de Ruyter gjør sig Umag for at tage Kjøge tilbage, 201—2. Byens Græsningsret paa Lyngen til Dridte Bro, 241. Adskillige Haandværksmænd og Handelsmænd flytte til Sønderkjøge, Forbud derimod under store Bøder, 242—43. Krigsfolk i Byen, 244. Tapetværere og Tobaksspindere, 245. Slaget i Kjøge Bugt (1677), 246. Flaaden atter i Kjøge Bugt (1689), 247—48. Kjøge Lyng (et Oredrev), 241. Knud Bertilssen (i Kjøge), 251. Knud Jespersen (Byfoged i Kjøge), 201. Knud Jørgensen (Ridefoged), 268. Knudstrup (Herregaard i Skaane, i Kogerød Sogn, ved Helsingborg), 232, 234. Kogerød Kirke (i Skaane, i Luggude Herred, Malmøhus Len), 230. Kok, Jørgen (Møntmester, Borgemester i Malmø), 77, 256. Kolding, Knud (Præst i Roskilde), 153. Kolding, Morten Pedersen (Præst i Roskilde), 153 Anm. Korsør, 141 Anm.

- Krabbe**, Fru Anne (*Hr. Ejler Rønnov til Hvidkilde), 87 Anm. Fru Anne (*Gunde Lange til Brejning), 175 Anm. Hr. Gregers (Rigsraad og Statholder i Norge, til Torstedlund), 161 Anm., 203. Fru Ingeborg (*Palle Rosenkrands til Ørup), 203 Anm. Iver Nielsen, 160. Fru Lisbeth (*Rønnov Bille til Sandbygaard), 111. Fru Margrete (*Ditlev Holk til Eskildstrup), 141 Anm. Mogens, 70 Anm. Niels, 195 Anm. Hr. Niels (til Skjellinge og Nakkebølle, Generalkrigskommissær i Skaane), 205. Hr. Otte (Statsminister og Stiftamtmand, til Holmegaard), 219, 242. Fru Sofie (*Christen Eriksen til Eriksrup), 27 Anm. Fru Sofie (*Kjeld Krag til Trudsholm), 245 Anm. Tage (til Jordberg), 205 Anm. Hr. Tyge (til Bustrup, Rigens Raad og Marsk), 36.
- Krag**, Kjeld (til Trudsholm), 245 Anm. Mogens (Oberst, til Kaas), 244. Niels (til Trudsholm og Kaas, Rigsraad), 244. Niels, 244. Otte (til Voldberg, Flintholm og Egeskov, Rigsraad), 244 Anm.
- Krage**, Peder (Sognepræst til Ringsted og Benløse), 153 og Anm.
- Kragebroen** (ved Kjøge), 257.
- Krageskouen** (ved Gammelkjøgegaard), 236.
- Krapperrup** (Herregaard i Skaane, i Brunby Sogn, Luggude Herred og Malmøhus Len), 58.
- Krogenos**, Anders Stigsen, 57 Anm. Fru Ellen (*Hr. Sten Bille (Basse) til Lyngsgaard), 58. Jakob Mauritsen, 70 Anm. Fru Magdalene Stigsdatter (*Hr. Bent Bille til Søholm og Egede), 53 Anm. Fru Magdalene (*Hr. Tyge Brahe til Tostrup), 59 Anm. Hr. Oluf Stigsen (til Bollerup), 53 Anm.
- Fru Pernille (*Hr. Anders Bille til Søholm), 57 Anm. Hr. Stig Olsen (til Krapperrup), 53 Anm., 58.
- Kruckov**, Axel Nielsen, 98. Jomfru Christence (henrettet), 98 fgg.
- Krummedige**, Fru Drude (*Hr. Otte Krumpen til Trudsholm), 62 Anm. Hr. Erik, 31 Anm.
- Krumpen**, Barsebæk (af Gammelkjøge), 23, 49, 73. Fru Johanne (*Jakob Høg til Lergrav), 93 Anm. Niels, 22. Hr. Otte (Rigens Raad og Marsk, til Trudsholm og Højbygaard), 57 Anm., 62. Fru Øllegaard (*Axel Gjøe til Krænkerup), 23 Anm.
- Kruse**, Fru Berete (*Sten Bille til Kærsgaard), 218 Anm. Fru Karen (til Tulstrup, *Oluf Parsberg til Jernit), 212, 224 Anm.
- von der Kula, Fru Helvig Arentsdatter (*Mogens Krag til Kaas), 244.
- Kyse** (Kjuse), Hans Pedersen (Sognepræst til Karlslunde og Kagstrup), 151.
- Kjøge**, se: Kjøge.
- Køhler**, Andreas (Provst og Sognepræst i Kjøge), 29 Anm.
- Laamosen** (ved Gammelkjøgegaard), 128.
- Lange**, Erik Eriksen (til Engelsholm, Lensmand paa Bygholm), 101, 103, 104. Gunde (til Brejning), 175 Anm. Fru Ide (*Jens Juel til Kjeldgaard), 245 Anm. Kjeld (Oberst, til Kjølbygaard), 175, 206—7. Peder (til Kærgaard), 187 og Anm.
- Lange**, Villum (Professor i Mathematik, Højesterets-Assessor), 222.
- Langenhjelm** (Lange), Johan (Overpostmester i Skaane, til Barsebæk), 234.
- Laurberg**, Peter (Sognepræst i Kjøge), 29 Anm.

- Laurens Brantssen, se: Branth.
- Laurens Jensen (Raadmand i Kjøge), 47.
- Laurens Knudsen (i Kjøge), 46, 251.
- Laurens Olsen (Borgemester i Kjøge), 43 Anm.
- Laurentius Nicolai (Laurits Nielsen; Præst), 42.
- Laurits Jensen (Guardian i Kjøge, Graabrødrenes Provincial-Minister), 35.
- Laurits Nielsen (Foged paa Gammelkjøgegaard), 190 Anm.
- Laurits Olsen (Guardian i Kjøge), 34.
- Laxmand, Gabriel (til Frøselevgaard), 187, 195 Anm., 245 Anm. Peder Madsen (til Rønneholm), 187 Anm.
- Lellinge (Landsby og Sogn i Bjeverskov Herred), 7—8, 240. Kirke, 18. Mark, 236.
- Lellinge Hovedgaard (Borrering), 14. (Gammel-Lellinge), 127, 189 Anm.
- Leopold (Ærkehertug, spansk Guvernør i Nederlandene), 213.
- Leyel, Dankert (Tancred; praktiserende Læge i Kjøbenhavn), 117, 118.
- Leyonhufvud, Fru Brita Eriksdatter (*Baron Gustav Stenbock), 70 Anm. Erik Abrahamsson (svensk Rigsraad), 61. Sten Eriksson (Greve, til Gräfsnäs), 71 Anm.
- Lidemark Kirke (i Bjeverskov Herred), 114, 115 (Overtro), 130. By, 236. 237 Anm.
- Lidemarkgaard (nedlagt Hovedgaard i Lidemark Sogn), 112.
- Liljehöök, Fru Ebba Månsdotter (*Grev Sten Eriksson Leyonhufvud), 71 Anm.
- Lillø (Herregaard i Skaane, Aasum Sogn, Gærds Herred, Christianstad Len), 210.
- Lindenov, Christoffer (til Lindersvold), 27 Anm., 195 Anm. Fru Helvig (*Sigvard Urne til Raarup), 183 Anm. Fru Kirsten (*Sten Clausen Bille til Vandaas), 73 Anm., 92 Anm., 114. Fru Riborg (*Sten Jensen Bille til Billesholm), 94 Anm., 108 Anm., 157 Anm.
- Lindholt (Gaard i Vrejlev Sogn), 92. von Lingerken, Heinrich, 199.
- Linned-Skoven (ved Gammelkjøgegaard), 8, 237 Anm.
- Lister Len (nuværende Lister Fogderi i Lister-Mandals Amt, i det sydlige Norge), 217.
- (Litle) Peder Hansen (Lensmand paa Agershus), 69.
- de Lombres (fransk Minister i Polen), 215.
- Long, Laurits Sigersøn (Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
- Lovisa Ulrikka (Dronning af Sverige), 208.
- Lucie Henriksdatter (Rendekærling), 224 fgg.
- Lunge, Hr. Aage (Ove) Jepsen (til Basnæs), 53. Anders Jepsen (til Egede og Gunderslevlille), 52. Fru Cecilie Awesdatter (Aagesdatter; *Hr. Torben Bille til Søholm og Svanholm), 53, 55—56. Hr. Folmer Jepsen (til Højstrup), 52. Hr. Jeppe Olsen (til Højstrup), 52. Hr. Niels Jepsen (Kannik i Roskilde, siden Biskop i Strengnäs), 52. Hr. Oluf Jepsen (til Ryde), 52. Fru Sidsel (*Hr. Torben Bille til Allinde og Søholm), 51, 53, 57 Anm. — (Dyre), Fru Anne Jørgensdatter (*Hr. Just Høg til Gjordslev), 113, 164, 195 Anm. Fru Birte (*Hr. Henrik Rammel til Bækkeskov), 208 Anm. Fru Ide Jørgensdatter (*Otte Skeel til Katholm), 165 og Anm., 247 Anm. Hr. Jørgen (Rigsmarsk, til Odden og Birkelse, Hovedsmand paa Bahus), 163. Fru Kirstine (*Hr. Jørgen Skeel til Estrup), 141 Anm. Fru Lisbeth (*Hr.

- Palle Axelsen Rosenkrands til Krænkerup), 164 Anm., 165 og Anm. Fru Margrete Jørgensdatter (*1) Mogens Bille til Tirsbæk, 2) Christen Skeel Albertsen til Vallø), 158, 162—66, 195 Anm., 204 Anm. Niels, 70 Anm. Fru Sidsel Jørgensdatter (*Henrik Lindenov til Gavnbø), 163 Anm., 165, 196. Vincens Vincensen (norsk Rigsraad), 66—67.
- Luxdorph, Oluf (Magister, Provst og Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
- Lybek (Handel med Kjøge), 25, 82.
- Lyderslev (Lythersløffue; Sogn og By i Stevns Herred), 49 Anm.
- Lykke, Fru Anne (*1) Hr. Anders Bille til Søholm og 2) Hr. Otte Krumpen til Trudsholm og Højbygaard), 57 Anm., 62 Anm. Fru Anne (*Peder Gersdorf til Søbygaard), 162 Anm. Frans (til Overgaard, Gisselfeld og Hevringholm), 195 Anm. Joachim (Jakob; paa Østrup), 67 Anm. Niels (Medlem af Slotsloven paa Stockholms Slot), 62. Niels Jakobsen eller Joachimsen (i Norge), 67 og Anm. Niels (til Valden og Elvedgaard), 203. Valdemar (til Grinderslev Kloster), 195 Anm.
- Lykkesholm, (Herregaard i Ellested Sogn, Vinding Herred, i Fyn), 50 Anm.
- Ljyngsgaard (eller Ljungsgaard; nedlagt Herregaard i Skaane, Vram (Nørre-Vram) Sogn, ved Helsingborg), 58, 59, 97.
- Lyskander, Claus Christoffersen (Sognepræst til Herfølge og Sæder, Historiograf, Poet), 115—16, 124—25, 153.
- Lændestved (i Vrejlev Sogn), 92.
- Lætus (Glad), Maurits Christensen (Superintendent paa Gulland), 92 Anm.
- von Löwenstein, Grevinde Maria Christina (*Grev Gabriel Oxenstjerna), 174 Anm.
- Mads Clausen (personel, Kapellan i Herfølge), 151.
- Mads Nielsen (Lollik, Sognepræst til Vester-Aaby og Aastrup), 100 og Anm.
- (Fru) Magdalene, 53 Anm., se: Krogenos.
- Magnus (Hertug, Biskop af Øsel og Kurland), 88 Anm.
- Malmø, 26 Anm., 209, 210, 233.
- Maren Andersdatter (Amme hos Mads Ravn, i Kjøge), 134 fgg.
- Margrete (hellig), 9—10, 11—13, 40. Hendes Kapel, 17.
- Margrete Valdemarsdatter (Dronning), 19—20, 22 Anm., 50 Anm.
- Maria Wladimirsdatter (*Hertug Magnus af Kurland), 88 Anm.
- Maribo Kloster, 27.
- Marsvin, Fru Ellen (*1) Ludvig Munk til Nørlund og 2) Knud Rud til Sandholt), 105, 154, 181 Anm.
- Massow, Kort (Væbner), 22 og Anm.
- Mathis Ebbesen (Præst), 43 Anm.
- Mathias Pedersen Møller, 34.
- Mattis Beintssøn (Borgemester i Kjøge), 251.
- Matts Bossøn (Borgemester i Kjøge), 251.
- Meadowe, Philip (den engelske Republiks Minister i Danmark), 168 fgg., 214.
- Meinstrup, Fru Anne (til Valsø,*1) Holger Eriksen Rosenkrands til Boller, 2) Jørgen v. Ahlefeld), 78. Henrik (Landsdommer i Sælland), 78 Anm.
- Meldorp (Hovedbyen i Ditmarsken), 86.
- Merakerfjæld (i Thronhjems Len), 123.
- Mette Banghors (Troldkvind), 154 Anm.
- Mette Navnes (Troldkvind), 154 Anm.
- Meyerfeld, Carl Frederik (svensk Greve, til Gammelkjøgegaard), 107 Anm.

- Michael Henriksen, se: Tistorf.
 Michael Oleffsen (Borger i Kjøge), 43 Anm.
 Mikkel Bossøn (Raadmand i Kjøge), 251.
 Mikkel Sanger (Sognepræst i Kjøge), 28 Anm., 40, 74.
 Morten Tamesen (Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
 Mossin, Hans (Sognepræst i København, siden i Kjøge), 29 Anm.
 Søren (Sognepræst i Kjøge), 29 Anm.
 Moth, Povl (Livlæge), 176.
 Munch, Christoffer (Prokurator i København), 235.
 Munk, Fru Anne (*Børge Nielsen Trolle til Trolholm), 136 Anm. Fru Christine (til Vallø, Lellinge og Boller, *Christian den fjerde), 181 Anm., 183 Anm., 189. Ebbe (til Fjellebro, Lensmand paa Andvordskov og Korsør Slotte), 109. Fru Else Christensdatter (*Caspar Christoffer Gersdorf til Vosnæsgaard), 168 Anm. Fru Ide (til Totterupholm, *Hr. Oluf Rosenkrands til Vallø) 36 Anm., 73 Anm., 79—80. Mogens (Landsdommer i Nørrejylland og Rigsraad, til Volstrup og Palstrup), 79 Anm. Fru Soße (*Henning Jensen Bille til Vrejlev Kloster), 94 Anm., 158 Anm.
 Munk, Helene Margrete (*Apotheker J. G. Becker), 224 Anm.
 Muus, Andreas (Biskop af Oslo), 33.
 Müller, Frans (til Gundetved), 222. Henrik (Rentemester, til Dragsholm og Gundetved), 222 Anm.
 Mærdæ Bo (Boo Scyds Enke), 43 Anm.
 à Mœinichen, Henrik (Læge i København), 224.
 Mœnnichhaven (brabandsk Oberst), 123.
 Nakkebølle (Herregaard i Fyn, Aastrup Sogn, Salling Herred), 97, 105.
 Nedergaard, Emmike Andersen (Slotspræst i København, senere Provst og Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
 Nibelius, S. D. (svensk Forfatter), 210 Anm.
 Nikolaj Johansen (Præst), 43 Anm.
 Nikolaj Perssøn (Kannik i Roskilde og Sognepræst i Kjøge), 28 Anm., 44 Anm.
 Hr. Niels (Drost), 21.
 Niels Jepsøn (Jæepsøn), 53 Anm.
 Hr. Niels Knudsen (Eberstein; til Svanholm), 54.
 Hr. Niels Sivardsen, 22 Anm.
 Niels Jonsen (Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
 Niels Olsen (Raadmand i Kjøge), 32 Anm.
 Niels Olsen (Ridefoged paa Gammelkjøgegaard), 190 Anm.
 Niels Pedersen (Foged paa Bahu), 67.
 Niels Skomager (i Gammelkjøge), 131.
 Niels Skriver (Borger i Kjøge, Trolldmand), 147 fgg.
 Norby, Hr. Søren (Amiral, Lensmand paa Gulland), 62.
 Nykjøbing (i Sælland), 141 Anm.
 Næs (Herregaard i Skaane, nu: Trolle-nås, i Næs Sogn, Onsjø Herred, Malmøhus Len, ved Lund), 230 og Anm., 232, 233.
 Næstved By, 140 Anm. Skoledisciple 129.
 Observansbrødre, se: Franciskaner-Munke.
 Odden (Herregaard i Vendsyssel, Mygdal Sogn, Vennebjerg Herred), 182.
 Oge Hollænder (Mejeriforpagter paa Gammelkjøgegaard), 240 Anm.
 Ogier, Charles (fransk Legationssekretær), 116.

- Olaf (Olaf Nicolaussen eller Nielsen; Biskop af Bergen), 31 Anm.
- Olaf Engelbrechtsen (Ærkebiskop af Thronhjelm), 66 fgg.
- Olaus Martini (Oluf Mortensen; Biskop af Roskilde), 33.
- Oleff Jeipsson (Oluf Jepsen; Raadmand i Kjøge), 251.
- Oluf Bentsen (Bentzen; Sognepræst i Kjøge), 28 Anm., 116, 118, 119, 120-21, 122.
- Oluf Ibsen (Ridefoged, siden Birkefoged, paa Gammelkjøgegaard), 221, 238 Anm.
- Opdam (Obdam van Wassenaer; hollandsk Amiral), 215.
- Oliva Kloster (ved Danzig), 215.
- von Ost, Hr. Berthold, 50 Anm.
- Otte Andersen, 79 Anm.
- Ove Pethersen (Pedersen; Præst i Lyderslev), 43 Anm., 49.
- Oxe, Fru Inger (Enke efter Jørgen Brahe til Tostrup), 26 Anm. Hr. Johan (til Torsø), 26 Anm., 46, 251. Hr. Johan (Rigsraad, til Nielstrup og Gisselfeld), 57. Jomfru Johanne (til Rygaard), 27 Anm. Peder (Hovedsmand paa Ørekrog), 46. Peder (Rigshovmester, til Gisselfeld), 26 Anm. Fru Sidsel (til Hjelmsegaard, *Erik Podebusk til Bistrup), 26 Anm. Torben (Thorbjørn; Hovedsmand paa Kjøbenhavns Slot), 57 og Anm.
- Oxenstjerna, Gabriel (svensk Greve af Korsholm, Rigmarsk), 173. Gustav (svensk Greve og Generalmajor), 172.
- Paasche, Henrik** (Dr. medic. og praktiserende Læge i Kjøbenhavn), 135.
- Palladius, Peder (Biskop i Sælland), 28 Anm., 144 Anm.
- Parsberg, Fru Anne Catharine (til Kongsdal, *Otte Pogvisk til Saltø), 212 Anm., 219. Christoffer (Greve, til Kongsdal og Fryden- dal), 211 fgg., 240. Enevold, 212. Fru Else (*Laurids Ulfeld til Urup og Harridslevgaard), 224 Anm. Fru Ingeborg (*Claus Bille til Rosendal og Vandaas), 208 Anm. Hr. Oluf (til Jernit og Palstrup, Lensmand paa Aakær), 211 Anm., 212, 224 Anm. Fru Sidsel (Cecilie; *Hr. Jens Sparre til Sparresholm), 195 Anm. Hr. Verner Tønesen (til Harrested, Rigsraad), 70 Anm.
- Peder (Peder Jensen Lodehat; Biskop af Roskilde), 19, 31 Anm.
- Peder Andersen (Borger i Kjøge), 47.
- Peder Christensen (Sognekapellan i Kjøge), 186, 198.
- Peder Jyde (i Sønder-Kjøge), 183 Anm.
- Peder Pedersen (Borgemester i Kjøge), 36, 38.
- Per Carls Bro eller Skaaninge Bro (ved Gammelkjøge), 127, 237, 243.
- Per Knutsen (Raadmand i Kjøge), 49.
- Per Persøn (Raadmand i Kjøge), 46.
- Peter (Cardinal, i Rom), 31 Anm.
- Peter Thiisen (Mejeriforpagter paa Gammelkjøgegaard), 240 Anm.
- Petrus Johannis (Peder Hansen; Hovedsmand paa Skjoldenæs), 21 Anm.
- Pfalzgreven (Frederik), 67.
- Philippa (Eriks af Pommerens Dronning), 22, 32.
- v. Plessen, Fru Sofie (*Christoffer Lindenov til Lindersvold), 27 Anm.
- Podebusk, Fru Anne (*Holger Gregersen Ulfstand til Skabersø), 57 Anm. Erik (til Bistrup og Kjørup, Rigsraad), 26 Anm. Hr. Preben (Predbjørn; til Vosborg, Rigsraad), 57 Anm. (Putbus), Maurits, (Friherre til Einsidels-

- borg), 236. (Putbus), Fru Ursula Marie (*Knud Thott til Gavnø), 236.
- Pogvisk, Otte (til Saltø og Frydendal), 219.
- Pontoppidan, Erik Eriksen (Præst i Kjøge, senere Biskop i Throndhjem, Poet), 28 Anm., 236—37.
- Povel Madsen (Dr. theol. og Biskop over Sællands Stift), 92 Anm.
- Povelstrup (i Vrejlev Sogn), 92.
- Prambroen (ved Kjøge), 189.
- Prauenfalck, Helena Elisabeth, (*Chr. C. v. Schlippenbach), 173 Anm.
- Present, Fru Anne (*Hr. Oluf Axelsen Thott til Vallø), 34 Anm.
- Prosper (Cardinal, i Rom), 31 Anm.
- Præstø, 141 Anm.
- von Pufendorf, Samuel (Baron, Historiker og retslærde), 200, 202.
- Putbus, se: Podebusk.
- Q**vistgaard, Jakob Larsen (Ridefoged paa Gammelkjøgegaard), 238 Anm.
- R**alsvik (Gods paa Rygen), 210.
- Rammel, Fru Else Henriksdatter (*Christian Barnekov til Vidskøfle), 209. Hr. Henrik (til Bækkeskov), 208, 209.
- Ramsø (Ramsjø) Herred, 19, 126, 188.
- Randulf, Niels Enevoldsen (Provst og Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
- Rantzau (Lieutenant), 218. Fru Birte Frederiksdatter (*Corfits Trolle til Sandholt), 218 Anm. Hr. Breide (til Rantzausholm og Harridslevgaard, Rigsraad, Statholder i København), 109, 160 Anm. Frans, 26 Anm. Frans (til Estvadgaard), 222 Anm. Fru Helvig (*Hr. Tage Thott til Eriksholm), 160. Hr. Johan (til Breitenburg, General), 81, 86. Johan (til Ørslev Kloster, Generallieutenant), 222. Fru Sofie (*Mogens Gyldenstjerne til Søholm), 165, 184.
- Rapperup Huse (ved Gammelkjøgegaard), 240.
- Rasmus Olsen (Ridefoged i Tryggevelde Len), 189 Anm.
- Ravius, Peder (Huslærer hos Hr. Oluf Parsberg til Jernit), 212 Anm.
- Ravn, Mads (Tolder og Raadmand, siden Borgemester i Kjøge, sin Datters Morder), 131—38, 266, 268 fgg. Bodild Madsdatter (*1) Professor Rasmus Enevoldsen Brochmand og 2) Major Blæst), 132, 138. Margrete Madsdatter (myrdet af Faderen), 132 fgg.
- Reedtz, Fru Birgitte (*Erik Hardenberg Gyldenstjerne), 195 Anm. Frederik (Rigsraad, til Tygestrup og Barritskov), 141 Anm., 187, 195 Anm., 261, 265. Peder (til Tygestrup og Hørbygaard, Lensmand paa Andvordskov), 187 Anm. Fru Petra Sofie (*Tage Thott til Turebyholm), 195 Anm. Fru Sofie (*Valdemar Lykke til Grinderslev Kloster), 195 Anm.
- Reff, Hans (Biskop af Oslo), 64, 66.
- Rejнемark (Landsby i Kimmerslev Sogn, Ramsø Herred), 127.
- Reventlov, Fru Anne (*Christen Skram til Urup), 70 Anm.
- Ribe Skole, 159.
- Riberhus, 158, 159.
- Richard (Abbed i Ringsted), 12.
- Richter, Cort (Portrætmaler og Overformynder i Kjøge), 136, 270.
- Ringsted, 78, 140 Anm., 143.
- Rode (Rothe), Laurens (Byfoged i Kjøge), 42 Anm.
- Rodsteen, Knud (til Lengsholm), 199 Anm. Markus (til Lengsholm, Oberstlieutenant over Tøjhuset), 199.
- Rosendal (fordum Totterupholm; Herre-

- gaard i Faxe Sogn og Herred), 217, 245 Anm.
- Rosengaard, Fru Alhed (*Hartvig Høiken til Taagerød), 111, 114, 115. Christoffer (til Herlufstrup, Lensmand paa Halsted Kloster), 27 Anm., 114. Claus (til Taagerød), 111 Anm., 114. Jomfru Margrete (til Herlufstrup), 114. Jomfru Tale (til Herlufstrup), 114.
- Rosenkrands, Fru Anne Nielsdatter (*Hr. Tyge Krabbe til Bustrup), 36 Anm. Fru Anne (til Søholm, *Frans Rantzau), 26 Anm. Fru Anne Jørgensdatter (*Otte Krag til Voldberg), 244 Anm. Fru Birgitte (*Hr. Sten Brahe til Knudsstrup), 163 Anm. Fru Birgitte (til Øster-Vallø, *Peder Esgeesen Bille til Svanholm), 181 Anm. Fru Birgitte Pallesdatter (*Christen Skeel til Sostrup), 164. Jomfru Christine, 34. Corfits, 112. Fru Dorothea Holgersdatter (*Otte Thott til Søfdeborg), 231 Anm. Fru Dorthea Jørgensdatter (*Mogens Krag til Kaas), 244. Fru Edele (*1) Gabriel Laxmand til Frøsløvgaard og 2) Knud Ulfeld til Svenstrup), 187 Anm., 195 Anm., 245 Anm. Fru Elisabeth (*Frans Rantzau til Estvadgaard), 222 Anm. Gunde (Rigsraad, til Vindinge og Skafføgaard), 188. Fru Hille Holgersdatter (til Glimminge, *Hr. Niels Trolle til Troldholm), 136 Anm., 163 Anm., 233. Holger Jørgensen (den lærde, til Rosenholm og Skafføgaard), 105, 111—12, 116, 154, 181 Anm. Fru Ide (*Hugo v. Lützwow), 245 Anm. Fru Ide Margrete (*Henrik Juel til Lindberggaard), 245 Anm. Jakob (til Kærstrup (Taasinge) og Arreskov), 245 Anm. Jens (til Favrskov og Quitzovsholm), 222.
- Jørgen Holgersen (til Kjeldgaard, Hovmester ved Sorø Akademi), 244 Anm. Fru Kirsten Eriksdatter (*Jørgen Rud til Vedbygaard), 59 Anm. Fru Margrete Jørgensdatter (*Oluf Bille til Øster-Vallø), 111, 112, 181 Anm. Jomfru Margrete (til Gundestrup), 112. Fru Mette (til Vester-Vallø, *1) Sten Rosensparre til Skarholt og 2) Peder Oxø til Gisselfeld), 26 Anm., 112, 181 Anm. Fru Mette (*Otte Brahe til Sæbygaard og Torbenfeld), 116. Fru Mette (*1) Niels Vind til Grundet, 2) Erik Andersen Bille til Løgismose og 3) Niels Krabbe til Skjellinge), 195 Anm. Fru Mette Gundesdatter (*Holger Mogensen Rosenkrands til Glimminge), 233. Hr. Niels Eriksen (til Bjørnholm og Vallø, Rigsraad), 34, 73 Anm. Niels Pallesen (Generallieutenant, til Holbækgård og Stovgaard), 203, 219. Hr. Oluf Nielsen (til Vallø, Rigsraad, Hovedsmand paa Nyborg Slot), 36, 44 Anm., 73 Anm., 79—80, 147—48. Hr. Palle Axelsen (til Krænkerup og Lungholm, Skoleherre for Herlufsholm), 164 Anm., 165 Anm. Palle (til Ørup), 203 Anm. Fru Pernille Jakobsdatter (*Gunde Rosenkrands til Skafføgaard), 188 Anm. Fru Sofie (*Hr. Breide Rantzau til Rantzausholm), 160 Anm. Fru Sofie (*Anders Bille til Damsbo og Løgismose), 126. Fru Sofie (*Sten Brahe til Fjellebro), 230 og Anm., 232 Anm. Fru Vibeke (*Hr. Predbjørn Podebusk til Vosborg), 57 Anm.
- Rosensparre, Fru Birgitte (Christence; *Holger Ulfstand til Glimminge), 56 Anm. Fru Birgitte (Berte; *Corfits Rud til Fuglsang), 160,

- 161, 181 Anm., 183 Anm. Jep Torbensen, 59 Anm. Hr. Oluf til Skarholt og Vester-Vallø, Lensmand paa Dragsholm), 27 Anm., 105, 109, 112, 161 Anm., 181 Anm. Sten (til Vester-Vallø), 181 Anm.
- Roskilde. Den hellige Margretes Lig føres fra Højelse til Roskilde, 12. Borgerne i Kjøge skulle svare samme Told i Roskilde, som Roskilde Borgere maa svare i Kjøge, 15. Dronning Margrete fyldestgjør Biskop Peder Jensen Lodehats og Kapitlets Krav paa Kjøge og Roskilde, Ramsø, Volborg og Sømme Herreder, 19. Bastian van Jessen i Roskilde, 79. Kjøge Borgere attraa at sættes i Skat lige med Roskilde Borgere, 83. Enkedronning Sofies Lig føres til Roskilde fra Nykjøbing paa Falster, 128—29. Borgeleje penge, 141 Anm. Freden med Sverige (1658), 171. Vor Frues Nonnekloster, 13; dets Kirke, 13; dets Indtægter, 13 Anm. Domkapitlet, 19.
- Roskilde Kro, 211.
- Roskilde, Tønnes Ditlev (Seminarie-lærer og Kapellan, siden Sognepræst i Kjøge), 29 Anm.
- Rosladin, Fru Brita (*Baron Sten Bjelke), 170 Anm.
- Rostrup, Fru Karen (*Peder Reedtz til Tygestrup), 187 Anm.
- Rotfeld, Niels Markvardsen, 70 Anm.
- Rothkirk, Wenzel (til Krogsgaard, Lensmand paa Andvordskov), 160.
- Rud, Fru Anne (Karen; * 1) Herluf Daa til Snedinge og 2) Peder Grubbe), 108 Anm., 111 Anm. Fru Birgitte (*Christen Skeel Albertsen til Vallø), 158, 161—62, 181 Anm., 183. Corfits (til Fuglsang), 160, 161, 181 Anm.
- Fru Helvig (*Hr. Gregers Krabbe til Torstedlund), 161. (Ruth), Hr. Johannes (af Jungshoved), 20. Jørgen (Rigsraad, Hovedsmand paa Stegehus, til Vedbygaard), 59 Anm. Hr. Knud (til Vedbygaard, Rigsraad, Hovedsmand paa Korsør Slot), 70 Anm. Fru Lene (til Vedbygaard, * 1) Hans Ulrik Gyldenløve til Vindinge og 2) Jørgen Ejlersen Grubbe til Tostrup), 222 Anm. Fru Lisbeth (*Hr. Niels Krabbe til Skjellinge), 205. Fru Mette (*Hr. Niels Trolle til Trolholm), 136 Anm., 161 Anm., 163 Anm. Otte, 161. Peder (til Vognstrup), 70 Anm. Fru Sofie (til Elvedgaard, * 1) Hr. Tyge Brahe til Tostrup og 2) Erik Bølle til Orebygaard), 59 Anm.
- Rudholt, se: Billesborg.
- Ruse, Henrik (General, Baron til Rysensten), 223.
- Ruth, se: Rud.
- de Ruyter, Michiel Adriaanszoon (hollandsk Admiral), 201—2.
- von Røcheln, Fru Mette Marie (*Niels Krag), 244.
- Rødovre (i Sokkelunds Herred) Bakker, 175.
- Rømer, Fru Inger Ottesdatter (*Niels Henriksen Gyldenløve), 66 Anm.
- Rønnov, Fru Anne (*Jens Bille til Lyngsgaard), 73 Anm. Fru Anne (til Faarevejle, *Erik Hårdenberg til Mattrup), 113 Anm. Hr. Claus (Rigsmarsk, til Hvidkilde), 58. Hr. Ejler (til Hvidkilde og Faarevejle, Rigsraad, Lensmand paa Hagenskov), 87 Anm. Fru Inger (*Hr. Hans Bille til Egede), 57 Anm. Fru Karen (*Jens Clausen Bille til Vrejles Kloster), 87, 92, 94, 97, 158. Fru Margrete (*Hr. Sten Bille Basse til Allinde), 58, 59—60.

- Salby eller Store Salby (i Højelse Sogn), 20, 44 Anm., 186, 237. Salby Mark, 106, 156. Salby Thorp, 20. Lille Salby, 106, 122, 186, 237.
- Sandbygaard (Herregaard i Sandby Sogn, Tybjerg Herred), 111.
- Sandholt (Herregaard i Lyndelse Sogn i Fyn), 156.
- Sandlyngen (Oredrev ved Kjøge), 241.
- Scaevenius, Laurits Mortensen (Præst til Nikolaj Kirke, senere Biskop over Sællands Stift), 137. Peder Lauritsen (til Aastrup, Generalprokurør), 225.
- Schelert, Ivar Ejlersen (Magister, Hovmester), 212.
- von Schlippenbach, Christoff Carl (svensk Greve og Rigsraad), 173, 174.
- Schlotoue, Jochum (tysk Præst i Kjøge), 37 Anm.
- Schmidt, Otto (Magister, kaldet til Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
- Schwerin (svensk Kapitajn), 198 Anm.
- Schøller, Caspar (i Kjøge), 142.
- Sehested, Axel (til Stovgaard), 224 Anm. Fru Catharine (*Sigvard Urne til Raarup), 183 Anm. Christoffer (til Nislevgaard), 222. Malte Jensen (til Holmgaard og Højris, Landsdommer), 73 Anm. Hr. Mogens (til Holmgaard og Mullerup, Hovedsmand paa Københavns Slot, senere paa Bøvling), 268—69, 270. Fru Sofie (*Erik Juel til Hundsbæk), 215 Anm. Sten Maltesen (til Holmgaard, Rigens Marsk), 208 Anm.
- Sejnhus (Gaard i Store-Hedinge Landsogn), 108, 109.
- Serslev (Sørslev; Sogn og By i Skipinge Herred), 237 Anm.
- Simon (Abbed i Sorø), 12.
- Sivert Lauritsen (Borgemester i Kjøge), 148.
- Skaaninge Bro, se: Per Carls Bro.
- Skanør (Fiskerleje i Skaane), 9, 26 Anm., 139.
- Skave, Fru Margrete (*Claus Rosen-gaard til Taagerød), 111 Anm., 114. Maurits (til Eskildstrup), 59 Anm.
- Skeel, Hr. Albert (Rigens Raad og Amiral, til Fusinge, Katholm og Holbækgaard, Hovedsmand paa Riberhus), 158. Albert Christensen, 162 Anm., 164. Axel Jørgensen (af Sostrup), 195 Anm. Fru Berte (Birgitte) Ottesdatter (*Hr. Ote Krabbe til Holmegaard), 219 Anm. Birgitte Christensdatter, 162 Anm., 165. Fru Birgitte Christensdatter (til Gammekjøgegaard, *1) Christian Barnekov til Vid-skøfle, 2) Grev Christoffer Parsberg til Kongsdal og 3) Knud Thott til Gavne, 162 Anm., 178 Anm., 183 Anm., 203, 205—44, 276—78. Birte Christensdatter, 162 Anm., 165. Fru Birte Christensdatter (til Holbækgaard, *Niels Rosenkrands til Stovgaard), 162 Anm., 178 Anm., 183 Anm., 203, 204, 205. Jomfru Birte Ottesdatter, 196 Anm. Christen Albertsen (til Gammekjøgegaard, Fusinge, Holbækgaard, Odden og Vallø), 155, 156, 157, 158—191, 203—5. Christen Jørgensen (Stiftamtmand og Assessor i Statskollegiet, til Gl. Estrup, Sostrup, Tølløse og Ravnholt), 164. Christoffer Albertsen, 159. Corfits Christensen, 162 Anm. Helvig Christensdatter, 162 Anm. Hr. Jørgen (til Gl. Estrup og Sostrup, Rigens Raad og Marsk), 141, 259—60, 261. Karen Christensdatter, 162 Anm.

- Lisbeth Christensdatter, 162 Anm.
 Fru Margrete (*Hr. Henrik Rammel til Bækkeskov), 208 Anm., 209. Mogens Christensen (til Fusinge og Ødden), 164, 165, 177 Anm., 178 Anm. Otte Albertsen (til Birkelse, Katholm, Hessel og Broholm), 159, 165, 247 Anm. Otte Christensen (Deputeret i General-Krigskommissariatet, til Vallø), 162 Anm., 165, 177, 178 Anm., 179, 181 Anm., 183 Anm., 203, 205, 219, 237, 240—41. Ove (Otte) Ottesen, 196 Anm. Tønne Ottesen, 196 Anm. Fru Viveke Ottesdatter (*Hr. Jens Juell til Juellinge), 165, 247.
- Skenswitlille, se: Skjendsved.
 Skinkel, Oluf, 70 Anm.
 Skjælbækken (ved Kjøge), 257.
 Skjelskør. Borgerne ere med at ødelægge sællandske Herregaarde, 78 Anm. Skatteansættelse, 140 Anm.
- Skjendsved (Kirke-Skjendsved; i Tune Herred), 186, 237 Anm. Skiden-Skjendsved, 204.
- Skjendsvedlille (Skenswitlille; i Højelse Sogn), 20.
- Skovkloster (nu: Herlufsholm; i Øster-Flakkebjerg Herred), 27.
- Skovmøllenslusen (ved Kjøge), 189.
- Skovshoved (i Gjentofte Sogn, Sokkelunds Herred), 75.
- Skram, Christen (til Urup), 70 Anm. Fru Lisbeth (*Henrik Belov til Spøtterup), 113 Anm. Laurits (til Hæstrup), 73 Anm. Hr. Peder (til Urup, Rigsraad og »Kongens» Amiral), 70.
- Slagelse, 141 Anm.
 Slangerup, 141 Anm.
 Smørumøvre By (i Smørum Sogn og Herred), 92.
- Sofie (Frederik den andens Dronning), 128—29.
 Sofie Nielsen (Nielsdatter; *Apotheker J. G. Becker), 224 Anm.
 Sorterup, Jørgen (Sognepræst til Lyderslev og Frøslev, Digter), 181 Anm.
 Sorø Kloster, 11, 14, 15, 20, 27. Abbeden og Conventet, 19.
 Spanager (Landsby i Ejby Sogn, senere nedbrudt, og en Herregaard oprettet deraf), 127, 239 Anm.
 Sparre, Fru Märta (*Baron Sten Bjelke), 170 Anm.
 Speil (eller von Spiegel), Fru Lisbeth (*Claus Jensen Bille til Lyngsgaard), 94 Anm.
 Sperling, Jakob (Magister, Sognepræst til St. Knuds Kirke i Odense), 159.
 Stahl, Jakob (svensk Commandaut i Kjøge), 38, 199.
 Stalder, Fru Kirstine (*Hr. Axel Pedersen Thott til Herlevgaard), 54 Anm.
 Steen (Raadmand i Kjøge), 34.
 Steensen, Erik (til Lystager), 27 Anm. Hans (til Stensgaard), 26 Anm.
 Steg (Steegh), Awe (Aghe), 22 og Anm. Pether (Peder; Kannik i Roskilde), 22 Anm.
 Stege By, 140 Anm.
 Stenbock, Fru Eva Charlotta (*General Christian Barnekov til Vid-skølle), 207 Anm. Gustav (Friherre til Øresten), 71 Anm.
 Stenholt (By i Vrejlev Sogn), 92.
 Stevns Herred (ulovlige Havne), 26 Anm.
 Stig Stigsen, 79 Anm.
 Stockholm (Blodbad), 62.
 Stormvasa, Fru Berette (*1) Erik Tureson og 2) Hr. Claus Rønøvt til Hvidkilde), 58. Hr. Christer Nilsson, 58 Anm. Erik Johansson,

- 58 Anm. Johan Christersson, 58 Anm.
- Strandvænget (ved Gammelkjøgegaard), 183.
- Stry (Gods paa Rygen), 210.
- Sture, Fru Margrete (*Hr. Mogens Gjøe til Gunderslevholm), 93 Anm.
- Sune Ebbesen (af Knardrup, sællandsk Herremand), 11.
- Svane, Hans (Johan Svaning; Biskop over Sællands Stift), 176 Anm., 180.
- Svansbjerg (Landsby i Herfølge Sogn), 7, 183, 205, 237 Anm.
- Svave, Fru Eise (Elsebe; *Vincens Juel til Hesselmed), 111 Anm.
- Svenstrup (Hovedgaard i Borup Sogn, Ramsø Herred), 127.
- Svingell, Jeronimus, 79 Anm.
- Svinhufvud, Fru Anna (*Amiral Jakob Bagge), 88 Anm.
- Symon Persen (Tolder i Falsterbo), 148.
- Sæme hærith (Sømme Herred), 19.
- Søfdeborg eller Søfde (Herregaard i Skaane, i Søfde Sogn, Færs Herred og Malmøhus Len, ved Ystad), 107 Anm., 231 Anm.
- Søholm (Herregaard i Magleby Sogn, Stevns Herred), 50, 78, 184, 247.
- Søllerups, Sørids og Almids Vænger (ved Gammelkjøgegaard), 204.
- Sønder-Kjøge- eller Broporte-Huse (i Kjøge Landdistrikt), 183, 239 Anm., 242, 243.
- Søren Jakobsen (Ridefoged paa Gammelkjøgegaard), 238 Anm.
- Søren Knudsen (Raadmand i Kjøge), 269.
- Søren Kræmmer (Borger i Kjøge), 258.
- Søren Mogensen (Sognepræst i Kjøge), 28 Anm.
- Søren Spillemand (Borger i Kjøge, bandsat), 131.
- Søster Jacobæa (*Peder Scavenius til Aastrup), 225 Anm.
- Taagerød (en nedlagt Herregaard i Lidemark Sogn, Bjeverskov Herred), 111, 114—15.
- Tappenøje Kro (i Snese Sogn, Baarse Herred), 240.
- Tausen, Christian Madsen (Magister, Sognepræst i Kjøge, siden Biskop i Stavanger), 28 Anm., 196. Hans (Præst ved Nikolaj Kirke i København, siden Biskop i Ribe, Reformator), 64.
- Teichmeyer, Julius (tysk Præst i Kjøge), 37 Anm:
- de Terlon, Hugo (fransk Minister i Sverige), 170, 174.
- Themme Nielsen, 72.
- Thinnapel, Bartholomæus (lybsk Amiral), 89.
- Thomas (Thomas Tolak eller Tulloch; Biskop paa Orknøerne), 31 Anm.
- Thor Schmedes, Claus (Borgfr i Kjøge), 139, 261.
- Thorslundemagle (i Thorslunde Sogn, Smørum Herred), 170.
- Thott, Fru Anne (ikke: Karen) Lauridsdatter (Datter af Laurids Axelsen og Fru Karen Viffert; *Hr. Hans Bille til Egede), 57 Anm. Jomfru Anne, 196 Anm. Anne Helvig (senere *Jørgen Brahe til Hvedholm), 231 Anm., 232 Anm. Hr. Axel Pedersen (til Herlevgaard, Danmarks Riges Raad og Marsk), 54 Anm. Fru Beate (*Hr. Torben Bille til Allindegaard), 54 Anm. Fru Birgitte Bondesdatter (*Hr. Johan Oxen til Torsø), 26 Anm., 46 Anm. Fru Birgitte Olufsdatter (til Vallø, *Hr. Niels Eriksen Rosenkrands til Bjørnholm), 34, 73 Anm. Fru Birgitte (den lærde, *Otte Gjøe til Tureby), 113, 165, 195 Anm. Christian (til Boltinggaard), 113 Anm. Holger Ottesen til Eriksholm og Marsvinsholm), 233. Jytte Dor-

- thea (senere *Hr. Markus Gjøe til Hvidkilde), 231 Anm., 232. Knud Ottesen (til Knudstrup og Gavne, Geheimeraad og Finansdeputeret), 230 — 36, 243. Fru Lene (*Henrik Brahe til Løberød), 208 Anm. Hr. Oluf Axelsen (til Vallø, Lensmand paa Gulland), 34 Anm., 60, 105. Otte (til Næs, Rigsraad), 224 Anm., 230. Jomfru Sofie, 231 Anm., 232 Anm. Hr. Tage (Rigsraad, til Eriksholm, Lensmand paa Børringe Kloster), 160, 230. Tage Ottesen (Landsdommer, til Eriksholm, senere til Strandegaard og Turebyholm), 195 Anm., 233. Fru Øllegaard (*Axel Sehested til Stovgaard), 224 Anm. — (Tott), Clas Åkesson (svensk Greve og Feltmarskalk), 171, 172, 197.
- Throndhjem (By), 66, 123.
Throndhjems Gaard, 212.
Throndhjems Len, 122.
Throndhjems Stift, 171.
Thronner, Christoffer (Kjøbmand i Kjøbenhavn), 133 fgg.
Thura, Albert (Literærhistoriker, Præst til Lejrskov), 124.
Tidemand, Markvard, 70 Anm.
Tilebrügge (By i Ditmarsken), 86.
Tilly (bayersk General), 138, 160.
Tistorf, Mikkel Henriksen (Præst til Nikolaj Kirke i Kjøbenhavn, Magister), 234.
Tjerrred (Rønnoholm; Herregaard i Vendsyssel, Vrejlev Sogn), 94.
Torbenfeld, se: Frydendal.
Torbern Pedersen (Galen eller Byling?), 53 og Anm.
Torndal, Søren (Magister, Præst i Kjøge), 28 Anm.
Tott, se: Thott.
Totterupholm, se: Rosendal.
Trolle, Børge Jakobsen (til Lillø, Rigsraad), 70 Anm. Børge Nielsen (til Trolholm, Hovedsmand paa Kjøbenhavns Slot), 136 Anm. Børge Nielsen, 195 Anm. Hr. Corfits (til Sandholt), 218. Gustav (Ærkebiskop af Uppsala), 62. Hr. Herluf (til Herlufsholm, Rigsraad og *Kongens Amiral), 88 — 89. Fru Margrete Arvedsdatter (*Jens Holgersen Ulfstand til Glimminge), 72. Hr. Niels (til Trolholm, Rigens Amiral, Hovedsmand paa Kjøbenhavns Slot), 136, 163, 189, 195 Anm.
- Tryggevelde (Hovedgaard i Karise Sogn), 128, 164, 184.
Tryggevelde Len, 162, 177.
Twræ (Ture) Clementsøn (af Siærseleff), 21.
Tutterøen (Ø i Norge, uden for Vest-siden af Frostens Præstegæld i Størdals og Værdals Fogderi, Nordre Throndhjems Amt), 67.
- Ulfeld, Claus Eggertsen (til Kragerup), 70 Anm. Hr. Corfits (til Ellensborg og Egeskov), 168, 170. Hr. Ebbe (til Svenstrup i Skaane, Rigsraad), 70 Anm. Fru Edele (*Hr. Henrik Bjelke til Ellinge), 167 Anm. Jørgen Jensen, 70 Anm. Hr. Knud (til Svenstrup og Totterupholm), 245 Anm. Laurits (til Urup og Harridslevgaard), 224 Anm. Laurits (Contreamiral), 27 Anm. Fru Margrete (til Totterupholm, *Hr. Niels Juel til Taasinge), 245 Anm., 247. Mogens (til Selsø, Hovedsmand paa Tranekær), 109.
Ulfstand, Fru Anne (*Stygge Høg til Vang), 112 Anm., 141 Anm., 172 Anm. Gert Jensen (til Bønnet), 70 Anm. Gregers (til Torup og Skabersø), 57 Anm., 64 Anm. Holger (til Glimminge), 56 Anm. Holger Gregersen (til Skabersø,

- Rigsraad), 57 Anm. Jens Holgersen (til Glimminge, Rigsraad og Kongens Amiral, Lensmand paa Gulland), 56, 72. Jens Truidsen (Søkapitajn, til Vemmetofte), 73 Anm., 84, 86, 89. Lave (til Knabstrup), 70 Anm. Fru Lisbeth (Elisabeth; *Hr. Claus Stensen Bille til Lyngsgaard), 67, 72, 158. Truid Gregersen (til Torup og Vemmetofte, Rigsraad), 57 Anm. Fru Vibeke (*Niels Krabbe til Vesløgsgaard), 160 Anm.
- Ullemosen (imellem Kjøge og Roskilde), 76.
- Urne, Fru Christine (*Ove Juel til Villestrup), 170 Anm. Claus (til Belteberg, Rigsraad, Provst i Lund, Landsdommer i Skaane), 70 Anm. Frederik (til Bregentved, Høvedsmand paa Kronborg), 184. Hans (til Aarsmarke), 70 Anm. Knud (til Aarsmarke), 184 Anm. Sigvard eller Sivert (Rigsraad, til Raarup, nu Katrinebjerg, Lensmand paa Tryggevelde), 183, 187, 188.
- Urup, Fru Kirstine (*Hr. Tage Thott til Eriksholm), 160 Anm. Ove, 160 Anm.
- Vaalse (Nørre Herred paa Falster), 169.
- Valborg Bødkers (Troldkvind), 154 Anm.
- Walburs hærith, se: Volborg Herred.
- Valbygaard, se: Juellinge.
- Valdemar Atterdag, 21.
- Valdemar (Søn af Kong Erik Glipping), 16.
- Valdemar den femte (Hertug af Sønderjylland, Konge), 21.
- Valkendorf, Axel (til Tidselholt), 195 Anm. Christoffer (til Glorup, Lensmand paa Gulland, senere Rogens Hovmester), 91. Henning (til Glorup), 156, 208 Anm. Hr. Henning Henningsen (til Glorup og Bjørnemose), 208.
- Vallensbæk (Sogn og By i Smørum Herred), 205, 237 Anm.
- Wallenstein (kejserslig General), 138, 140, 160.
- Vallø (Herregaard i Valløby Sogn, Bjeverskov Herred), 41 Anm., 79—80, 95, (Vester- og Øster-Vallø) 105, 110, 154, 163, 181, 182, 183, 185, 203, 204, 241, 273.
- Valløby, 128.
- Walstorp, Fru Anna (*Hr. Johan Rantzau til Breitenburg), 81 Anm.
- Valsøgaard (nedlagt Herregaard i Valsølle Sogn, Ringsted Herred; Skjoldnæsholm), 78 og Anm.
- Varberg (Fæstning i Halland), 65.
- Vasa, se: Stormvasa.
- Wedenhusen, Engelbuth, 50 Anm., 51.
- Veiby, Søren (Prokurator i København), 225 Anm., 228.
- Vejlø Kirke (i Hammer Herred), 236.
- Vemmetofte (Herregaard i Spjellerup Sogn, Faxe Herred), 141.
- Vendernes Ødelæggelser, 14.
- Venstermand, Jomfru Anne, 195 Anm. Jørgen (til Findstrup), 70 Anm. Morten, 195 Anm.
- van der Ver, Cornelius (Teglbrænder), 238.
- Vidskøfle (Herregaard i Skaane, i Vidskøfle Sogn, Gærds Herred, Christianstad Len, ved Christianstad), 207, 208, 209, 210, 211.
- Vidskøfle Kirke, 206 Anm., 209, 210, 234.
- Vigen (den sydlige Del af Norge), 63, 66, 85.
- Vilhelm den anden (Prins af Oranien), 212.
- Vilhelm den tredje (Prins af Oranien Konge af England), 247.
- Villum Olufsen (Borger i Ystad), 72.

- Vind, Fru Else (*Knud Rodsteen til Lengsholm), 199 Anm. Niels (til Grundet, Hovedsmand paa Kjøbenhavns Slot), 195 Anm.
- Vinding, Rasmus (Professor i Græsk og Historie, Højesteretsassessor), 222.
- Wirtzing (svensk Krigskammersekretær), 198.
- Visby (paa Gulland), 87 fg. St. Catharina Kirke, 87—88.
- Wittorp (Vittrup), Fru Barbara (*Hr. Christian Friis til Kragerup), 160 Anm.
- Volborg (Walburs) Herred, 19.
- Wolf, Jens Lauritsen (Boghandler i Kjøbenhavn, historisk Forf.), 236.
- Vordingborg, 141 Anm., 168.
- Worm, Christen Villumsen (Sognepræst til Nikolaj Kirke, senere Stiftsprovst og til sidst Biskop over Sællands Stift), 236.
- Vram (Nørre-Vram) Kirke. (Største Delen af Sognet ligger i Søndre-Asbo Herred, Christianstad Len, en mindre Del i Luggude Herred, Malmøhus Len), 115.
- Wrangel, Carl Gustav (svensk Feltmarskalk og Rigsamiral, Greve af Salmis), 168, 210, 214.
- Vrejlev Kloster (Herregaard i Vrejlev Sogn, Børglum Herred i Vendsyssel), 92.
- Vrejlev Sogn, 92.
- Wüst, Abraham (Teglbrænder), 238.
- Yxkull, Fru Helena (*Baron Gustav Duwall), 200 Anm.
- Zesterflet, Hermann von (tysk rejsende og Forfatter), 143 og Anm.
- Zire Hemmingsen (i Ølby), 184.
- Ølby (i Højelse Sogn), 7, 42, 52, 53 Anm., 127, 184, 186, 187, 188, 189, 237 Anm., 239 Anm., 241, 242. Hellig Kilde (Overtro), 129—30. Kirkeruin, 129.
- Ølbylille, 53 Anm.
- Ølishøghe, Ølishoue, se: Højelse.
- Ølsemagle (Sogn og By i Ramsø Herred), 7, 12 Anm., 29, 186, 187, 237 Anm., 241.
- Ølsielille (Ølselille), 20.
- Ørtofte (Herregaard i Skaane, i Ørtofte Sogn, Harjagers Herred, Malmøhus Len, ved Malmø), 219.
- Ørup (Herregaard i Skaane, i Benestad Sogn, Ingelstad Herred, Christianstad Len, ved Ystad), 203 Anm.
- Østersølandene (Handel med Kjøge), 25.

Rettelser.

- Side 53, Anm. 2 og S. 55, Anm. 4. Hr. Bent Bille til Søholm og Egede levede endnu i April 1494, men var afgangen ved Døden i Novbr. s. A., og hans Enke Fru Erinegaard Frille (Datter af Hr. Eggert Frille, Rigsraad og Lensmand paa Hingsavi, † 1470, og Fru Karen Banner) var † 1504, da der holdtes Tokkeskifte efter hende.
- 57, Anm. 2. Fru Karen Thott, læs: Fru Anne (se Registeret).
  - 64, Lin. 21. Hans, Christians Søn, læs: Frederiks.
  - 156, Anm. 4. Hr. Jørgen Brahe døde ikke 1677, men 1661, hans Enke derimod 1677.
  - 163, Anm. 2. Fru Mette Rosenkrands, læs: Hille.
  - 180, Lin. 15. Det var ikke ved et Gravøl efter Christen Skeel, at Københavns Porte lukkedes; dette foregik derimod ved Jørgen Palleesen Rosenkrands's Jordfæstelse i Nikolaj Kirke den 11te Oktbr. 1660.
  - 183, Lin. 8. Sanderslev er vist nok en Fejllæsning for Enderslev eller Serslev.
-
-

